ØKONOMI

og

POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi . 29. Årgang . Nummer 2-4 . 1955
København 1956

ØKONOMI OG POLITIK

29. ÅRGANG . NR. 2–4 . 1955

INDHOLD

ROBERTO AGO: Internationale organisationer og deres funktioner i forhold til staternes indre anliggender 105

LEIF BJÖRK: Sovjetunionens ekonomiska situation..... 121

ERLING BJØL: Begivenhederne på Cypern..... 139

NIELS J. HAAGERUP: De vesttyske socialdemokraters udenrigspolitik 1945–55..... 147

HEINRICH SCHLEBAUM LARSEN: Træk af de faglige storkonflikter i 1920 og 1925..... 163

Den internationale økonomiske situation..... 205

Den danske økonomiske situation..... 245

Politisk kronik..... 267

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
INSTITUTET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
KØBENHAVN 1956

FORFATTERNE

ROBERTO AGO: Professor i international ret ved Roms universitet. Medlem af I.L.O.s styrelsesråd. Vicepræsident i verdensfederationen af F.N.-foreninger. Deltager i flere internationale konferencer og forfatter af artikler og bøger om internationale emner.

LEIF BJØRK: Fil. lic. i nationaløkonomi. Byråchef i Kungl. Socialstyrelsen. Forfatter af flere bøger om løn-, pris- og sociale forhold i Sovjetunionen.

ERLING BJØL: Mag. art. Udenrigspolitisk medarbejder ved »Information« og »Fremtiden«.

NIELS J. HAAGERUP: M. A. Journalist ved Aarhus Amtstidende. Assistent ved Institut for Presseforskning og Samtidshistorie, Århus. Medarbejder ved Århus Universitets F.N.-undersøgelse.

HEINRICH S. LARSEN: Cand. polit. Sekretær i det økonomiske sekretariat. Lærer i nationaløkonomi ved Handelshøjskolen i København. Forfatter af artikler om teoretiske og praktiske økonomiske emner.

Eftertryk uden tydelig kildeangivelse er ikke tilladt.

ØKONOMI OG POLITIK udkommer med et hefte i hvert kvartal. Årsabonnement 8 kr. Enkelte hefter 2.50 kr. Abonnement kan tegnes i alle boglader og hos postvæsenet. Ansvarshavende redaktør docent POUL WINDING, Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, Sct. Peders Stræde 5, København K. Telefon: Palæ 5182. Ekspedition og abonnement sammesteds samt for boghandlernes vedkommende også gennem Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.

Udsendt i boghandelen 8. juni 1956.

Printed in Denmark. Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

INTERNATIONALE ORGANISATIONER OG DERES FUNKTIONER I FORHOLD TIL STATERNES INDRE ANLIGGENDER

ROBERTO AGO

1.

Ved en vurdering af internationale organisationers betydning er folk i almindelighed tilbøjelige til at lægge størst vægt på de funktioner, som de pågældende organer udøver på det område, som kunde kaldes de direkte mellemfolkelige relationer. Både Folkeforbundet og FN er i første række blevet opfattet som organer, der havde til opgave at sikre en fredelig løsning af stridigheder nationerne imellem eller at opretholde fred og kollektiv sikkerhed. Det kan heller ikke nægtes, at det er denne del af de internationale organisationers virksomhed, der mest umiddelbart svarer til de forventninger, man i almindelighed stiller, og ej heller, at det samtidig er den mest iøjnefaldende og ved første øjekast vigtigste side.

Hvis man ensidigt anlægger dette synspunkt, kommer man imidlertid til at forsømme en anden side af sagen, som for hver dag, der gaar, får større og større betydning, og som efter min mening afgjort ikke er mindre væsentlig end den første for opretholdelsen af fred mellem staterne. Denne anden side vil måske være den, der i højest grad vil medvirke til med tiden at fremkalde en dyb og radikal ændring i verdens udvikling. Jeg tænker her på den virksomhed, som internationale organisationer i stigende omfang udfører på områder, som i almindelighed henregnes under de enkelte staters indre anliggender. Denne virksomhed kan antage forskellige former, der i visse tilfælde er helt nye i de internationale forbindelsers historie, og den vil muligvis være i stand til at frembringe yderst vigtige resultater.

2.

Betydningen af den kendsgerning, som jeg gerne vil henlede opmærksomheden på, fremtræder allerede ganske klart, når man tænker på, hvor stor en del af de internationale organisationers opgaver, der i virkeligheden vedrører staternes indre anliggender, selv i de tilfælde, hvor de pågældende organisationers formål er af generel karakter.

Dette forhold understreges endnu stærkere, når man betragter det overordentlig imponerende antal internationale organer, der er blevet

oprettet til varetagelse af specielle opgaver, som næsten udelukkende vedrører de enkelte staters indre anliggender.

For eksempel var De forenede Nationer måske nok fra begyndelsen tænkt som et redskab for tilrettelæggelse af kollektive bestræbelser til sikring af freden og afgørelse af internationale stridigheder. Det er imidlertid en kendsgerning, at det, man først og fremmest er tilbøjelig til at trække frem, når man vil påpege, hvori De forenede Nationers organisation adskiller sig fra Folkeforbundets, er oprettelsen af Det økonomiske og sociale Råd (ECOSOC); dette organ er skabt med det formål at fremme samarbejdet mellem medlemslandene på det økonomiske, sociale, kulturelle og humanitære område, og at sikre menneskerettighederne og de grundlæggende friheder. Internationale organers handlinger vil på alle disse områder nødvendigvis komme til at virke som indgreb i staternes indre liv, og deres opgaver vedrører ifølge sagens natur netop statsmagternes normale virkefelter. Særlig klart er dette, når man betragter de funktioner, der udøves af ECOSOC's forskellige komitéer, såvel som de, der varetages af de mere autonome organer under rådets kontrol, herunder de tre store regionale økonomiske komitéer og visse FN-organer, der er oprettet for at løse specielle opgaver, som f. eks. hjælp til nødlidende børn og unge, hjælp til flygtninge i almindelighed, og hjælp og beskæftigelse til flygtninge fra visse lande i særdeleshed, samt genopbygning af krigshærgede lande. Man finder iøvrigt også, at andre organer, der arbejder efter generelle linier på regional basis, som f. eks. Europarådet eller Organisationen af Amerikanske Stater (OAS), og selv typiske sikkerhedsorganer som NATO, får tillagt stadig flere opgaver, der passer ind i det oven for beskrevne helhedsbillede. Det klareste indtryk af denne udvikling, får man imidlertid ved at se på det imponerende netværk af specielle organer, der består af verdensomspændende organisationer som De forenede Nationers Levnedsmiddel- og Landbrugsorganisation (FAO) og Den internationale Arbejdsorganisation (ILO), Verdenssundhedsorganisationen (WHO) og De forenede Nationers Organisation for Undervisning, Videnskab og Kultur (UNESCO), Den internationale Bank og Valutafonden, Civilluftfart-organisationen (ICAO) og den tilsvarende organisation for vejrtjenesten (WMO), Verdenspostunionen (UPU) og Den internationale organisation for Telekommunikationer (ITU); og på europæisk basis, OEEC, Det vesteuropæiske kul- og stålfællesskab (CECA), Den mellemstatslige komité for europæiske Vandringer (ICEM), o.s.v.

3.

Skabelsen af dette store antal internationale organer har for størstedelens vedkommende fundet sted i de sidste 10 år. Oprettelsen af et så omfangsrigt net af institutioner for internationalt samarbejde, der un-

dertiden gensidigt griber ind på hinandens områder, kunne måske synes uordentlig og til tider overflødig, især når man tager det korte åremål i betragtning, inden for hvilket den har fundet sted. Imidlertid betegner denne udvikling, alt taget i betragtning, et historisk meget vigtigt fænomen. På Folkeforbundets tid var staterne stadig overbeviste om, at internationalt samarbejde kun skulle organiseres på visse begrænsede områder. Når situationen i så henseende har forandret sig, skyldes dette ikke noget pludseligt udbrud af sympati for internationale organer.

En række af de større opgaver, som staterne står overfor på de forskelligste områder af deres indre liv, har efterhånden antaget et betydeligt omfang; hertil kommer, at de pågældende problemer meget ofte udviser fælles træk indenfor geografiske områder, der spænder over et større antal lande og eventuelt går på tværs af de nationale grænser. Frem for alt er sammenhængen mellem problemer, der angår visse dele af verden, og problemer, der er typiske for andre dele, blevet stadig mere udpræget, hvoraf atter følger, at løsningen af de forskellige opgaver gensidigt betinger hinanden. Disse forhold har man ikke længere råd til at overse. De nævnte kendsgerninger har gjort det praktisk taget umuligt at opnå nyttige og varige resultater, hvis hvert land træffer sine dispositioner på national basis og uden at tage hensyn til, hvad andre lande gør på beslægtede områder. Dette gælder i særlig grad mellemstore og små, men i en bemærkelsesværdig udstrækning også de større nationer. Skabelsen af et system, som indebærer et permanent og stadig mere udbredt samarbejde mellem de forskellige lande, er blevet os påtvunget som en naturlig følge af begivenhedernes udvikling.

Når der til alle de forskellige områder, i hvilke en stats indre administration er opdelt, efterhånden på det nærmeste svarer en eller flere internationale organisationer, skyldes dette således lige så lidt vilkårlige afgørelser som tilfældigheder. Der foreligger et objektivt behov, som viser sig i selve kendsgerningerne: det har været nødvendigt at etablere et internationalt samarbejde, for at staterne i indbyrdes samarbejde kan påtage sig en række opgaver på områder, hvor isoleret handling fra hver enkelt stats side ikke længere er hensigtsmæssig og tilstrækkelig.

4.

De funktioner, der udøves i forskellige internationale organisationer, og som griber ind i staternes indre liv, er mange og forskelligartede. Hvis man analyserer disse funktioners indhold nøjere, synes det imidlertid muligt at gennemføre en systematisk inddeling af dem i visse hovedgrupper.

Der er først grund til at betragte de opgaver med hensyn til iværksættelse af undersøgelser, formidling af oplysning om disses resultater og

forberedelse af videre arbejde på grundlag heraf, som på en vis måde kan siges at være forudsætninger for udøvelsen af andre funktioner. Udvidelsen af det internationale samarbejde, har bl. a. i stigende grad indebåret, at det er kommet til at omfatte områder, hvor ethvert indgreb nødvendigvis indebærer teknisk-organisatoriske problemer. Som følge heraf har den omtalte kategori af opgaver efterhånden fået større og større betydning. F. eks. kan det nævnes, at det nu til dags falder i de internationale organers lod at foretage omfattende internationale undersøgelser, ofte udført på verdensbasis. Endvidere må de ofte påtage sig – evt. i samarbejde med og med støtte fra de tilsvarende organer i de forskellige lande – at tilvejebringe det materiale og de oplysninger, som er nødvendige forudsætninger for det videre arbejde, samt at få gennemført en videnskabelig vurdering og behandling af det indsamlede materiale. Grundige ekspertundersøgelser; udredning af problemernes omfang og art, analyse af mulige løsninger, udkast til planer og projekter, o. s. v. hører ligeledes til de opgaver, som internationale organer må tage sig af.

Hvis man ønsker at danne sig et korrekt billede af omfanget af det arbejde, man venter sig af disse organisationer, må man til stadighed holde sig for øje, at de har yderst vidtspændende mål. På det økonomiske og sociale område stræber man efter forbedring af folkenes levefod, forebyggelse af økonomiske kriser og opnåelse af økonomisk ligevægt, forøgelse af industri-, landbrugs- og levnedsmiddelproduktionen, fremme af fuld beskæftigelse, genopbygning af krigshærgede områder, social og økonomisk udvikling af tilbagestående områder, sikring af stabile pengeforhold i de forskellige lande, fjernelse af handelsskranker, bevarelse af jorden og dens rigdomme, forbedring af arbejdsforhold og social sikkerhed og en forøgelse og forbedring af udvandringsmuligheder.

På det bredere humanitære felt spænder målene fra beskyttelse af menneskenes grundlæggende rettigheder og friheder til forsvaret for kvindernes stilling; fra beskyttelse af etnologiske mindretal til understøttelse af flygtninge og bestræbelser for at få dem genoptaget i samfundet. På det kulturelle område finder man mål som kampen mod analfabetismen, udbredelse af kulturen og fremskridt indenfor den videnskabelige forskning, medens man på det sundhedsmæssige lægger mærke til bestræbelserne for at udrydde de mest farlige sygdomme, for at opnå tilfredsstillende hygiejniske forhold og for at yde hjælp til børn. Endvidere kan man nævne opgaver som f. eks. udvikling af alle former for kommunikationer, tilvejebringelse af overensstemmelse mellem lovgivningen i forskellige lande, forebyggelse af forbrydelser, forbedring af tekniske hjælpemidler af enhver art, o. s. v.

Man vil således forstå, at de undersøgelser, der i løbet af ganske få år er blevet udført på en lang række forskellige områder og nedfældet i

dokumenter, beretninger, planer, rapporter og periodiske publikationer fra de forskellige organisationer og deres underafdelinger, udgør et uhyre arbejde, der i de fleste tilfælde er af betydelig værdi, og som efterhånden er ved at dække alle de større konkrete problemer, som de forskellige lande står over for idag.

5.

De internationale organisationers undersøgelsesvirksomhed er imidlertid ikke et mål i sig selv. Den er først og fremmest af betydning som forberedelse til løsning af de enkelte organisationers andre og mere væsentlige opgaver. De resultater, der opnås gennem disse undersøgelser, må ses som det grundlag, på hvilket organisationerne er nødt til at bygge for at nå deres endelige mål.

Eftersom organisationernes mål er at frembringe visse resultater i staternes indre forhold, må deres videregående bestræbelser i første række gå ud på at påvirke de enkelte staters dispositioner med hensyn til deres indre anliggender. Hvis hensynet til det samarbejde, man stræber efter til fælles bedste, kræver, at de enkelte stater på deres respektive virkeområder tiltræder og følger en veldefineret plan, må det være de internationale organisationers første opgave at udforme retningslinier, som staterne er villige til at rette sig efter. Her har man en af de vigtigste former for de internationale organisationers virksomhed.

Når forfølgelsen af internationale organisationers formål kræver, at de enkelte medlemsstater udfører visse handlinger, overholder givne begrænsninger, følger bestemte fremgangsmåder, retter sig efter visse løsninger eller gennemfører en særlig lovgivning, som de ikke allerede er tvunget til, benytter organisationerne i de fleste tilfælde to forskellige fremgangsmåder. Den første af disse er forholdsvis simpel og uforbindende. Den omtales gentagne gange i de forskellige institutioners vedtægter, og det er meget ofte den, man tager sin tilflugt til i praksis. Den består i udarbejdelsen af henstillinger. Ifølge sagens natur er disse henstillinger ikke bindende for de stater, til hvilke de er rettet, og giver ofte en bred margin i den praktiske udførelse. I den senere tid har man imidlertid kunnet konstatere en tendens, der er kommet til orde i de internationale organisationers nyeste vedtægter, og som går ud på, at der ikke blot tillægges disse bemyndigelse til at udarbejde henstillinger, men også til at udøve visse former for pres på medlemsstaterne, for at få dem til at rette sig efter sådanne henstillinger.

Den anden fremgangsmåde er mere kompliceret og formel. Den anvendes, når det skønnes nødvendigt at pålægge medlemsstaterne egentlige legale forpligtelser, og består i vedtagelse af internationale konventioner.

Et par indledende bemærkninger vil være hensigtsmæssige i denne

forbindelse. Internationale organisationer, der ønsker at pålægge deres medlemsstater nye forpligtelser, har normalt ikke andre midler til deres rådighed end at tage initiativet til at foreslå og tilskynde disse til at tiltræde internationale konventioner. De såkaldt lovgivende beføjelser, som står til internationale organisationers rådighed, er yderst begrænsede, og kan i almindelighed lettere anvendes til at fortolke og præcisere indholdet af allerede eksisterende forpligtelser end til indførelse af nye forpligtelser. Internationale institutioner, som de forefindes i dag, er næsten alle bygget op over det samme typiske mønster: de er organisationer, skabt til fremme af samarbejdet mellem stater, som opretholder deres uafhængighed over for enhver overstatslig myndighed. De har ikke antaget skikkelse af institutioner, der står over de enkelte stater, men har bevaret deres karakter af egentlige *mellem*statslige organisationer. Blandt alle de internationale organisationer, der eksisterer i dag, er der måske kun een der i nogen grad kan siges at danne en undtagelse fra denne regel, nemlig Det europæiske kul- og stålfællesskab (CECA), hvis øverste myndighed ifølge organisationens statutter har magt til at træffe bindende afgørelser ved flertalsbeslutning. Og i ordets egentlige forstand kan man end ikke om denne organisation sige, at den i forhold til sine medlemsstater har nogen overnational eller overstatslig myndighed. Den karakteristiske forskel mellem CECA og den mere typiske internationale organisation ligger snarere deri, at CECA's afgørelser og henstillinger henvender sig direkte til de interesserede (fabrikker, arbejdere, forbrugere, handlende) og skaber direkte forpligtelser for disse uden at skulle passere medlemsstaternes regeringer. En følge heraf er det, at CECA også har direkte myndighed til at gribe ind overfor de enkeltpersoner eller virksomheder, som ikke følger dens afgørelser.

Bortset fra CECA og fra den yderst indskrænkede lovgivende magt, som er tillagt nogle andre internationale organisationer, er det åbenbart, at sådanne organisationer oftest ikke har andre muligheder for at pålægge medlemsstaterne nye juridiske forpligtelser end gennem afslutning af nye aftaler.

Man kan derfor ikke med rette tale om internationale organisationers »lovgivende« funktioner, men kun om funktioner, der med en vis tilnærmelse har karakter af at være lovgivende. Selv om de eksisterende internationale organisationer således ikke i almindelighed kan indføre nye fremgangsmåder med hensyn til skabelsen af juridiske forpligtelser, udfører de ikke desto mindre en række væsentlige funktioner i forbindelse med vedtagelsen af konventioner, uden hvilke det antagelig ville være umuligt med tilstrækkelig hurtighed at tilvejebringe den nødvendige lovgivningsmæssige overensstemmelse med hensyn til staternes virke på mange områder.

Først og fremmest må man i denne forbindelse fremhæve den aktivitet, som disse organisationer lægger for dagen for at fremskynde afslutningen af konventioner, og opfordre staterne til at tiltræde dem. Aktivitet af denne art udfoldes af mange organisationer, og betragtes i visse tilfælde som deres væsentligste funktion; dette gælder f. eks. Den internationale Arbejdsorganisation (ILO).

Vedtagelsen af konventioner er ubestrideligt fremskyndet og forøget, takket være de skridt, der er taget som følge af internationale organisationers virksomhed. Det initiativ, organisationerne tager, når de skønner det tilrådeligt at indføre lovregler, der dækker bestemte områder, er det første skridt på vejen. De påtager sig selv at indkalde og organisere de diplomatiske konferencer, der måtte være nødvendige. Alt det forberedende arbejde udføres af deres kontorer, ofte med hjælp af særligt sagkyndige. De undersøger endvidere i forvejen de forskellige regeringers stilling, for at kunne fremlægge udkast for konferencen, der har bøjet de forskellige interessemodsætninger mod hinanden og giver udtryk for det opnåelige kompromis.

Vedtagelsen af de forelagte konventionsudkast lettes som følge af, at den rene flertalsafstemning nu til dags anvendes i næsten alle internationale organisationers repræsentative forsamlinger. Senere kan organisationen udøve et tryk på de forskellige regeringer med den hensigt at opnå deres ratifikation af de bestemmelser, der er blevet godkendt af forsamlingerne eller konferencerne – en fremgangsmåde, for hvilken der ofte findes direkte hjemmel i vedtægterne. Takket være en aktivitet af denne art er der i ILO's lidt mere end 30-årige tilværelse vedtaget ikke mindre end 104 internationale arbejdskonventioner, der sammen med henved 100 henstillinger dækker alle væsentlige sider af spørgsmålene vedrørende arbejdsforhold og social sikkerhed, med det resultat at staternes virksomhed på dette område for en stor dels vedkommende er internationalt reguleret. Hertil kan man føje konventionerne om undertrykkelse af kollektiv raceudryddelse, om flygtninge og statsløse personer, såvel som de socialpolitiske konventioner, der er vedtaget under FN's og Europarådets auspicier; endvidere de økonomiske aftaler, der er foreslået af ECE, af Den internationale handelsorganisations Interimskomité og af OEEC; Verdenssundhedsorganisationens internationale aftaler, UNESCO's kollektive kulturelle aftaler, konventionerne om den civile lufttrafik under ICAO, postaftalerne under UPU og aftalerne om telekommunikationer under ITU. Når man betragter disse resultater, vil man forstå, at de internationale organisationers aktivitet har æren for, at et tæt net af kollektive konventioner og aftaler i dag dækker en række områder, hvor de enkelte staters handlefrihed tidligere var praktisk talt ubegrænset.

Et andet meget betegnende træk er det, at internationale organisa-

tioner først og fremmest tilskynder til indgåelse af flersidige konventioner, og således fremmer udviklingen af en art kollektiv disciplin i de mellemstatslige forhold. Herved undgår man en stor del af de mangler, som ofte hæfter ved tosidige aftaler, der meget sjældent indgås af interesse for det fælles vel. Ud fra et rent formelt juridisk synspunkt fremtræder kollektive aftaler ganske vist ikke som mere bindende end tosidige aftaler og deres juridiske virkninger er også de samme. Men ud fra et praktisk synspunkt – under en mere sociologisk end juridisk synsvinkel, om man vil – er flersidige aftaler yderst forskellige fra tosidige; og disse forskelle bliver særligt bemærkelsesværdige på det internationale plan.

I en forsamling, som i alt har lidt over 80 medlemmer, er en kollektiv aftale, der forener en stor procentdel af disse medlemmer, et praktisk udtryk for visse fælles interesser, og ikke for særinteresser. Ud fra dette synspunkt er de bestemmelser, der er fastlagt i sådanne kollektive aftaler, derfor meget nærmere beslægtet med lovgivningsregler end med de bestemmelser, der er at finde i en typisk tosidig aftale, hvis natur er mere kontraktretlig. Ved at afslutte kollektive aftaler er det muligt at nå sådanne mål i det internationale samfund som den nødvendige ensartede regulering af f. eks. moderne lufttrafik og telekommunikationer. Det lader sig også gøre at tilvejebringe en vis form for ensartethed i den interne lovgivning og administrative praksis i de forskellige stater, og endog visse humanitære, sundhedsmæssige, sociale og opdragelsesmæssige fremskridt o. l., som indebærer ofre for alle eller i det mindste for flertallet af staterne. Det ville være umuligt at nå disse mål, hvis de vedtagne regler ikke gav udtryk for fælles interesser og derfor ikke – både ud fra et praktisk og måske også fra et formelt synspunkt – var regler af en almen karakter.

Der er endelig et sidste punkt, som er værd at omtale; udviklingen af de internationale organisationer har ikke blot medført, at disse har fået til opgave at tilskynde til indgåelse af kollektive aftaler og sørge for, at de bliver vedtaget; de pågældende organisationer har derudover opnået en vis bemyndigelse til at kontrollere, at aftalen virkelig føres ud i livet. I denne forbindelse er det særlig værd at lægge mærke til de bestemmelser, der er indføjet i nogle af de nyeste vedtægter for disse specielle organisationer, og som går ud på, at medlemsstaterne forpligter sig til med regelmæssige mellemrum at fremlægge detaillerede beretninger om gennemførelsen af de konventioner, de har ratificeret. Nogle vedtægter indeholder også bestemmelser om undersøgelse af de rapporter, der aflægges i henhold til disse bestemmelser, og om hvordan man skal behandle situationer, der opstår ved en eventuel krænkelse af selve konventionerne.

6.

De netop omtalte træk af de internationale organisationers funktioner synes i første række at være tilrettelagt med henblik på at øve indflydelse på medlemsstaternes vilje til at vedtage visse forholdsregler eller gennemføre visse skridt til fremme af fælles formål.

Det er imidlertid ikke alene herigennem, at internationale organisationer øver indflydelse på staternes indre anliggender. Der forekommer et stadigt stigende antal tilfælde, hvor de resultater, der skal opnås gennem indsats fra organisationer til internationalt samarbejde, ikke indebærer et forsøg på at påvirke staternes gode vilje, men snarere deres evne til at udføre visse handlinger eller fremkalde bestemte forandringer. Når internationale institutioner anmodes om at fungere på denne måde, d. v. s. når de anmodes om at yde den enkelte stat hjælp til at tilvejebringe forudsætninger, der er uomgængeligt nødvendige for opnåelsen af visse bestemte resultater til fælles bedste, er man klart gået udenfor det hidtil behandlede område, hvis funktioner man kunde kalde »med tilnærmelse lovgivende« eller »quasi-lovgivende«. Disse funktioner har jo udelukkende til formål at anbefale, at en bestemt handlemåde følges af medlemmer af det internationale samfund, eller at lægge pres på dem for at få en vis handlemåde gjort juridisk bindende. Her kommer vi derimod ind på et funktionsområde, som i dag normalt kaldes »operativt«, og som i langt højere grad end det første kræver en aktivitet, der særlig er af udøvende art.

Den hjælp, som det kan være nødvendigt at give de enkelte stater, kan for det første være af financiel art. Den kan således ydes i form af lån fra internationale institutioner, der har fået kapital stillet til rådighed til dette formål. Et typisk eksempel er Den internationale Bank for Genopbygning og Udvikling. Financiel hjælp kan ydes, hvis det skønnes nødvendigt, at de modtagende stater får mulighed for at påbegynde og udføre et genopbygnings- og udviklingsprogram. Der kan imidlertid også være tale om at yde et land teknisk bistand i ordets videste forstand. Denne i dag så ofte omtalte form for hjælp indtager en bemærkelsesværdig plads i de internationale organisationers nyeste udvikling.

Grundene til, at den tekniske bistand, der ydes af internationale organisationer, stadig vokser i omfang, er velkendte. I mange lande er de tekniske hjælpemidler, og den tekniske sagkundskab for tiden utilstrækkelige til at muliggøre opnåelsen af de fremskridt, som anses for ønskelige ud fra hensynet til det fælles bedste, det være sig på det administrative, det økonomiske, det socialpolitiske, det uddannelsesmæssige eller det sundhedsmæssige område. Financiel hjælp i sig selv kan vise sig at være nytteløs, før de omtalte kvalifikationer er blevet tilstrækkeligt forbedrede. Man anmoder derfor de internationale organisationer om uden udøvelse

af ulovlig indblanding eller tryk at yde vedkommende landes regeringer bistand til at overvinde de pågældende vanskeligheder. Man kan f. eks. bede dem om at gennemføre undersøgelser, udkaste planer og programmer, stille materialer, hjælpemidler og eksperter til rådighed – hvad enten det er deres egne, eller de kommer fra andre stater, og om at instruere og uddanne lokale arbejdere og teknikere på den bedst mulige måde.

Disse foranstaltningers umiddelbare nødvendighed forstærkes af adskillige faktorer. En stor del af verden er først for ganske nylig begyndt at tage del i det internationale liv. For at nå op på højde med de mere udviklede lande, vil det være nødvendigt for dem i løbet af et kort åremål at tilbagelægge den vej, som andre nationer har haft lang tid til at gennemgå. Den tekniske viden og det tekniske udstyr på stedet er meget sjældent af en sådan karakter, at det kan imødekomme de krav, en sådan forandring stiller. I andre lande er store områder næsten helt ubeboede eller henligger som ørken, eller er hærget af sygdom, eller har af andre grunde hidtil været ude af stand til at nå det udviklingstrin, som de iøvrigt har forudsætninger for. Uoverstigelige vanskeligheder kan hindre fuld udnyttelse af tilstedeværende hjælpekilder ved udelukkende anvendelse af lokal arbejdskraft. På den anden side betragtes opnåelsen af en højere produktivitet for disse store områder, og den deraf følgende forbedring af den sociale, uddannelsesmæssige og sundhedsmæssige levestandard, ikke længere som noget, der kun har interesse for disse områder selv. En sådan udvikling er også af vital interesse for de mere fremskredne nationer, som spejder efter nye produktionskilder og nye markeder. Fremskridt inden for de tilbageblevne områder er derfor til fordel for hele menneskeheden, som kun herigennem kan nære et begrundet håb om at opnå en almindelig forhøjelse af levefoden. Man må heller ikke glemme, at den tekniske udvikling selv i de mere fremskredne lande normalt ikke vil være nået lige vidt på alle områder, og man kan derfor regne med at opnå betydelige gensidige fordele ved en intensiv internationalt organiseret udveksling af den tekniske viden, der er erhvervet i de enkelte lande.

Løsningen af opgaver af denne art blev først taget op for nogle år siden af De forenede Nationer og af nogle af dens specialorganer, af hvilke nogle – og det gælder navnlig de nyeste af dem – ifølge deres vedtægter, har teknisk bistand som deres hovedopgave. Det varede imidlertid ikke længe, før et stadigt stigende antal anmodninger fra stadig flere mindre udviklede lande afslørede den almindelige interesse for en sådan aktivitet. De erfaringer, man vandt gennem den første hjælp, der blev ydet, bragte to forskellige former for behov frem for dagens lys. På den ene side viste det sig påkrævet at afsætte betydeligt flere penge og mere arbejdskraft til teknisk bistand end oprindelig forudset. På den anden side blev det også klart, at det var nødvendigt at tilvejebringe forståelse og et orga-

nisk samarbejde mellem de forskellige internationale organisationer for at skabe den nødvendige koordination mellem de forskellige programmer og for at udnytte de til rådighed stående midler bedst muligt.

Disse behov er netop blevet imødekommet igennem forskellige af FN.s generalforsamlings og ECOSOCs vedtagelser, især gennem vedtagelsen af det velkendte »udvidede tekniske hjælpeprogram for økonomisk udvikling«. Dette program tænkes realiseret ved et samarbejde mellem FN og de særlige organer under medvirken af et særligt udvalg for teknisk bistand (Technical Assistance Board) og under kontrol af komitéen for teknisk bistand (Technical Assistance Committee).

På grundlag af arbejdet her har det været muligt at iværksætte en lang række foranstaltninger af vidt forskellig karakter. I nogle tilfælde har man foreløbig kun udsendt arbejdsgrupper, bestående af teknikere, økonomer, finanseksperter, m. v., der skulle foretage en første undersøgelse af udviklingsmulighederne; i andre tilfælde er man nået frem til at foreslå konkrete planer og projekter. Nogle lande har fået stillet sagkyndige til rådighed til at behandle særlige problemer, medens man i andre lande har oprettet permanente hjælpemissioner. Prøveprojekter er blevet igangsat, og der er blevet ydet tusinder af stipendier og oprettet seminarer, kurser og studiekredse. Man har skabt særlige faglige uddannelses- og forskningscentre, leveret instrumenter og udstyr, o. s. v. Og ved siden af denne verdensomspændende aktivitet, må man ikke glemme, at der udføres et lignende arbejde på regional basis, f. eks. af organisationer som OEEC i Europa og OAS i Amerika.

I det store og hele er de internationale organisationers arbejde med sådanne tekniske bistandsprogrammer, som direkte tilsigter at øve indflydelse på staternes indre anliggender, stadig kun på begyndelsesstadiet, selvom det allerede har haft en mærkbar indflydelse på levefoden i nogle lande. De vigtigste resultater vil naturligvis først vise sig i det lange løb, og mulighederne for en heldig gennemførelse vil i stor udstrækning være afhængig af det omfang, hvori de fornødne midler kan stilles til rådighed.

På baggrund af de hidtil opnåede resultater står det allerede på indeværende tidspunkt klart, at det kun med vanskelighed lader sig gøre at holde den tekniske bistand inden for beskedne rammer. Tilfredsstillelsen af visse grundlæggende behov, der stadig findes i dag i mange lande, vil næsten af sig selv skabe grundlaget for nye og stærkt forøgede behov for bistand. I visse områder er det i dag først og fremmest nødvendigt at gennemføre en almindelig systematisk forbedring af den grundlæggende økonomiske og sociale struktur, for derigennem at skabe de nødvendigste betingelser for en bedre udnyttelse, ikke blot af den tekniske bistand, men også af den financielle hjælp, som måtte være nødvendig for yderligere udvikling. Andre lande er først nu ved at opdage, hvilke uvurderlige for-

dele de kan opnå gennem en passende teknisk bistand på mange områder, ligesom de også først gradvis er ved at blive klar over, hvilke bidrag de selv kan yde i fremskridtets tjeneste andetsteds.

Efterspørgslen efter og udbudet af teknisk bistand kan således rigtigt tilrettelagt, blive af et meget betydeligt omfang, men det lader sig næppe forudsige, hvilke virkninger et sådant verdensomspændende samarbejde vil få for forøgelsen af den almindelige velstand, og hvorledes den psykologiske virkning for skabelsen af en større menneskelig solidaritetsfølelse vil blive.

Ved at overdrage varetagelsen af de tekniske bistandsprogrammer til internationale organisationer har man derfor igangsat en proces, som måske, hvis den får lov at udvikle sig i ro, vil omskabe disse organisationer til vigtige redskaber for en forbedring af hele menneskehedens levevilkår, og derigennem også for sikring af stabiliteten i verden.

Behovet for løsningen af opgaver af den omtalte art, medfører endvidere, at de internationale organisationer må sørge for at blive udstyret med et passende organisatorisk apparat. Det er ikke blot nødvendigt at oprette nye organer og kontorer, men også at tilpasse de allerede eksisterende til løsningen af disse nye opgaver. Det er derfor åbenbart at den tekniske bistands opdukken blandt de internationale organisationers fundamentale funktioner er en af de afgørende grunde til den udvikling, som man i dag bemærker i disse organisationer og især i deres udøvende organer. Hvis denne form for aktivitet skal fremmes – således som det fra mange synspunkter er ønskeligt – må der ske yderligere tillæmpninger og yderligere udvikling i opbygningen af de organer, som har fået pålagt det hverv at udføre den. Selve antallet af organer nødvendiggør en rationalisering. Der må tilvejebringes en stadig mere effektiv og intim koordination af de forskellige former for virksomhed for at undgå, at de enkelte organer tager initiativer, der er indbyrdes modstridende, og at deres hjælpemidler spildes som følge af nytteløs overlapning. Størsteparten af de internationale organisationer blev skabt til at udføre opgaver, der var mindre krævende i udøvende henseende, og må med andre ord nu udvikle sig på en sådan måde at de bliver virkelige organisationscentre for verdens tekniske fremskridt. Alt dette kan med tiden ikke blot bevirke, at de får en stadig stigende indflydelse og magt, men også at de antager en form, som er vidt forskellig fra den oprindelige.

7.

Blandt de operative funktioner, er det ikke blot de, der står i forbindelse med ydelsen af bistand til de enkelte stater, der fortjener særlig omtale. En fuldstændiggørelse af billedet kræver også omtale af en anden slags funktioner, som i den sidste tid er blevet en vigtig side af de inter-

nationale organisationers arbejde, og som påkalder særlig interesse, fordi de falder uden for disse organers mere traditionelle virkeområder.

Under visse omstændigheder kan det på det internationale plan vise sig at være umuligt at opnå resultater ved blot at søge at påvirke de enkelte staters vilje eller evne til at handle i en given retning. I disse tilfælde må man derfor undtagelsesvis opgive tanken om at overlade opgavens løsning til de enkelte stater. I stedet må vedkommende internationale organ selv påtage sig direkte at føre de nødvendige foranstaltninger ud i livet.

Dette kan være tilfældet, enten fordi særlige omstændigheder gør det umuligt for den enkelte stat at udføre de pågældende opgaver, eller fordi den situation og de spørgsmål, man står overfor, er af en sådan art, at de ikke kan løses effektivt gennem en række separate handlinger, men kun ved en direkte aktion, der behandler problemerne som en helhed. [De funktioner, som internationale organer påtager sig i sådanne tilfælde, vil i det følgende blive betegnet med udtrykket »direkte handling« til forskel fra de øvrige funktioner, som er behandlet i det foregående].

Det drejer sig her oftest om initiativ, der tages for at imødegå ekstraordinære situationer, og som er af midlertidig karakter, hovedsagelig fordi de ofte indebærer usædvanlige finansielle anstrengelser. Man synes imidlertid at kunne spore en vis tendens til mere udbredt anvendelse af »direkte handling«. Symptomer herpå er bl. a. den hyppighed, med hvilken internationale organisationer har søgt tilflugt til »direkte handlinger«, nårsomhelst særlige omstændigheder er indtruffet, såvel som den kendsgerning, at funktioner af denne art i den seneste tid er blevet taget i brug i tilfælde, hvor den midlertidige karakter af det opstillede mål er mindre iøjnefaldende eller helt mangler.

I de fleste af de tilfælde, hvor udførelsen af sådanne »direkte handlinger« har været nødvendige, er der blevet oprettet særlige organer. Denne måde at angribe problemet på har ofte vist sig at være nødvendig, fordi den pågældende opgave var af ekstraordinær karakter og kun vanskeligt lod sig indpasse i de eksisterende internationale organisationers normale og permanente arbejde. UNRRA blev f. eks. skabt med »direkte handling« for øje. Denne organisation tog sig direkte af indsamlingen, administrationen og fordelingen af de ting, der var brug for; den anvendte sit eget transportsystem til lands, til vands og i luften og tog sig direkte af genopbygningen af veje og jernbaner, alt med det formål at hjælpe krigsofre og børn, som havde lidt under følgerne af krigen, samt at ernære, understøtte og hjemsende millioner af »displaced persons«.

»Direkte handling« er også udført af UNICEF, De forenede Nationers Børnehjælpsfond, særlig i denne organisations tidligere periode. En anden organisation, som i særlig grad havde fået pålagt funktioner af

denne art, var IRO, som tog sig direkte af flygtninge og »displaced persons«, efter at UNRRA's opgaver var tilendebragt. IRO udførte direkte opgaver som identificering, registrering og fremskaffelse af personlige papirer til flygtninge og »displaced persons«, ligesom den skaffede dem asyl, levnedsmidler og andre former for hjælp som f. eks. beskyttelse, uddannelse og optræning. Frem for alt sørgede den dog direkte for deres hjemsendelse eller for deres bosættelse i lande, som var villige til at modtage dem.

Man kan også tale om »direkte handling«, for så vidt angår UNRWA, som blev oprettet af FN for at yde hjælp til flygtninge fra Palæstina, og sørge for, at de blev beskæftiget ved nyttigt offentligt arbejde, og ligeledes med hensyn til UNKRA, som oprettedes for at fremme genopbygningen i Korea. Endvidere kan nævnes ICEM, hvis opgaver for en stor dels vedkommende hører under de »direkte handlinger«, nemlig f. s. v. angår rekrutering, udvælgelse og frem for alt transport og anbringelse af emigranter i deres nye hjemlande.

Bortset fra det allerede ovenfor side 110 nævnte om Det europæiske kul- og stålfællesskabs (CECA's) specielle karakter, kan det endelig anføres, at den traktat som indstiftede dette fællesskab, indenfor CECA's kompetenceområde giver dets øverste myndighed en del beføjelser, som i vidt omfang hører hjemme under de »direkte handlinger«.

Selv i de internationale organisationer, som er oprettet med andre formål for øje, finder man nu og da, omend i mindre målestok, at de udfører »direkte handling«, og disse tilfælde bliver stadig flere og flere. Til trods herfor er det imidlertid en kendsgerning, at der er en tydelig tendens til at henlægge »direkte handling« til specielt oprettede organer, i tilfælde hvor opgaverne er af større betydning. I forbindelse med denne type af funktioner finder man stadig hyppigere en vis tendens til forstærket specialisering af de internationale organisationer, en specialisering, som sandsynligvis med tiden vil blive mere og mere udtalt.

At en stadig stigende specialisering er uundgåelig, følger bl. a. af de mangeartede opgaver, der pålægges internationale organer. Hertil kommer, at de hjælpemidler, der er nødvendige, må være forskellige alt efter opgavens art, samt at de behov, der skal imødekommes, varierer fra område til område. Selv om man alene tager de tidligere omtalte funktioner i betragtning, kan man drage en skillelinie mellem organisationerne, alt efter i hvor høj grad de udøver den ene eller den anden art af funktioner. For eksempel kan man sige, at ILO's vigtigste funktion er den »quasilovgivende«; FAO og WHO yder overvejende teknisk bistand; Verdensbanken både financiel og teknisk bistand o. s. v.

Men forskellen bliver endnu større, når man medtager de organisationer, som i hovedsagen får pålagt funktioner, der forudsætter »direkte

handling«, som f. eks. IRO og ICEM. Hvis man pålægger et internationalt organ sådanne opgaver, og særlig hvis det gøres i stor målestok, giver man i virkeligheden denne organisation et ansvar af en anden art, end hvis det var blevet den pålagt at udføre andre funktioner. Den myndighed, der er nødvendig for dette formål, er ofte af en helt anden karakter. De midler, der skal bruges, er uden tvivl større, personalet meget mere omfattende, den administrative organisation mere indviklet, og udstyret af en helt anden art og af meget større målestok. Endvidere kan der rejse sig meget ømtålelige problemer om »sameksistens«. f. eks. kan der opstå tvivlsspørgsmål med hensyn til, hvor grænsen skal drages mellem på den ene side den internationale organisations opgaver, og på den anden side de opgaver, der henhører under den stat, inden for hvilken organisationen må arbejde. Sådanne forhold vil muligvis nødvendiggøre oprettelsen af særlige forbindelsesorganer for at sikre samarbejdet på den bedste og mest effektive måde.

Fremkomsten af den »direkte handling« blandt de internationale organisationers funktioner kræver nøjere studium. Når en international organisation ikke længere begrænser sig til at søge at fremskynde udførelsen af visse givne handlinger fra de enkelte medlemsstaters side, men som foran beskrevet selv direkte udfører disse handlinger med sin egen stab og med sine egne økonomiske midler, kan man ikke længere på det udøvende plan tale om koordination af en flerhed af handlinger udført af en række enkeltorganer, idet den pågældende internationale organisation ikke koordinerer suveræne staters handlinger, men selv udfører dem direkte. Det strenge folkeretlige princip, hvorefter der udelukkende er tale om samarbejde mellem et antal suveræne stater, forbliver uberørt i de høje luftlag, hvor principper og politik bliver til; men på det udøvende niveau bliver det erstattet af princippet om »handlingens enhed«. Ganske vist er dette system kun blevet prøvet i begrænset målestok; men der er ingen tvivl om, at det kan finde langt videre anvendelse. Det gør det muligt at forestille sig, at man i en ikke alt for fjern fremtid kan give sig i kast med andre opgaver til forbedring af menneskets levevilkår, som kun kan løses gennem centraliseret handling – det være sig på verdensbasis eller på regionalt grundlag – uden at man af den grund behøver at ændre hovedtrækkene i det internationale samfunds struktur, således som man kender det i dag.

8.

Forsknings- og undersøgelsesfunktioner, »quasi-lovgivende« funktioner, operative funktioner i form af teknisk bistand eller »direkte handling«, er den ramme, inden for hvilken de internationale organer udøver deres stadig mere indgribende indflydelse på staternes indre anliggender.

Jeg har anset det for at være af særlig betydning at henlede opmærksomheden på denne mangesidede aktivitet og dens forskellige sider, fordi man måske ikke hidtil har vist den tilstrækkelig interesse. Som påpeget i indledningen var det ganske konkrete behov, der førte til udviklingen af det netværk af internationale organisationer, der i dag eksisterer side om side med de enkelte staters administrationsapparater, og som gradvis udvides og overtager beføjelser og ansvar på nye områder i stadigt stigende målestok. Opstået som den er af ren nødvendighed, har denne struktur en grundfæstet, praktisk karakter, som man naturligt finder hos alle organer, der er blevet til som svar på et virkeligt behov. Når man betænker, hvilken afgørende betydning administrationsapparatet har for et effektivt styre i den enkelte stat, vil man i analogi hermed indse, at skabelsen af et net af internationale administrationsorganer ikke kan betragtes som et sekundært fænomen. Denne kendsgerning kan komme til at spille en overordentlig vigtig rolle i en eventuel fremtidig omdannelse af det grundlag, hvorpå det internationale samfund hviler i dag. Dette stærkt sammensatte internationale administrationsapparat kan måske i morgen blive det uundværlige fundament, på hvilket man kan rejse en mere ensartet bygning for vort internationale samfund.

Selv om man ser bort fra alle spekulationer med hensyn til en måske fjern fremtid, er det givet, at de funktioner, som internationale organer udfører inden for områder, der traditionelt har været henregnet under staternes indre anliggender – for gennem vejledning og hjælp og om nødvendigt ved de nævnte »direkte handlinger«, at opnå de bedst mulige sociale, økonomiske, uddannelsesmæssige, sundhedsmæssige og humanitære forhold – er af virkelig værdi, også for tilvejebringelse af en større grad af stabilitet og sikkerhed i verden. Gode forhold på disse områder, fjerner vækstbetingelserne for alvorlige interessemodsætninger og rivalisering, for intolerance og had, der er de spirer, hvoraf i sidste instans alle internationale sammenstød gror frem.

Det er bedre at forebygge end helbrede, og til syvende og sidst kan det vise sig at være lettere at bevare freden ved hjælp af foranstaltninger, der tilsigter at skabe bedre og mere fremskredne levevilkår for menneskene end ved indgreb, der har til formål at gøre en ende på konflikter eller at straffe de skyldige, når sådanne konflikter allerede ved et uheld er brudt ud.

SOVJETUNIONENS EKONOMISKA SITUATION

LEIF BJÖRK

INLEDANDE ANMÄRKNING

Varje studium av den ekonomiska utvecklingen i Sovjetunionen försvåras av bristen på säkra informationer. De officiella statistiska uppgifter som publiceras av sovjetmyndigheterna är mycket knapphändiga, och det möter ofta utomordentliga svårigheter att tolka deras innebörd, särskilt i de fall då statistiken endast framläggs i form av indextal. Åtskilliga institutioner och enskilda forskare i länder utanför sovjetsfären har gjort försök att uppskatta olika ekonomiska storheter genom att sammanställa statistiska data och andra uppgifter i officiella publikationer. Det ligger i sakens natur att sådana uppskattningar måste grundas på vissa antaganden som ej kan verifieras och sålunda får karaktären av mer eller mindre plausibla gissningar. I denna artikel återges vissa beräkningar av detta slag jämsides med uppgifter ur Sovjetunionens officiella statistik. Det må framhållas att författaren icke har några speciella förutsättningar att bedöma de olika sifferuppgifternas trovärdighet.

DET EKONOMISKA SYSTEMET

I det följande har sammanställts en del material som avser att belysa utvecklingen efter det andra världskriget inom olika områden av Sovjetunionens ekonomiska liv. Som bakgrund till framställningen ges här en översikt av vissa grunddrag i utvecklingen av Sovjetunionens ekonomiska system.

Under tiden närmast efter revolutionen 1917 inriktades sovjetstatens ekonomiska politik på förstatligande av en del viktigare företag och näringsgrenar och offentlig kontroll över den privata företagsamheten. Under »krigskommunismens« period, som tog sin början 1918, utvecklades en starkt centraliserad krigshushållning. Nästan hela industrin förstatligades, jordbruksprodukter togs i beslag, och varuhandeln ersattes till stor del med fördelning in natura. I och med den »nya ekonomiska politiken« (NEP), som inleddes 1921, genomfördes en begränsning och decentralisering av statens ekonomiska verksamhet, och krigskommu-

nismens naturahushållning ersattes med en marknadshushållning, där statliga organ uppträdde som köpare och säljare vid sidan av kooperativa och privata företag.

Den »nya ekonomiska politiken« innebar att enskilda företagare inom småindustri, handel, jordbruk m. m. under vissa betingelser kunde anställa avlönad arbetskraft. I samband med industrialiseringen och jordbrukskollektiviseringen på 1920- och 1930-talen eliminerades den privata företagsamhet som sysselsatte avlönad arbetskraft, och det ekonomiska livet kom att helt domineras av offentliga företag, kollektivjordbruk och kooperativa organisationer. En likartad utveckling har ägt rum i de nya områden som sedan 1939 införlivats med Sovjetunionen.

I Sovjetunionens grundlag betecknas samtliga centrala, regionala och lokala förvaltningsorgan som organ för statsmakten. I anslutning härtill betecknas i det följande som »statlig« den ekonomiska verksamhet som står under direkt ledning av offentliga organ.

Under efterkrigstiden har den statliga verksamheten spelat en dominerande roll inom industri, byggnads- och anläggningsverksamhet, samfärdsel och inrikeshandel. Utrikeshandeln samt bank- och försäkringsväsendet är helt förstatligade. De olika statliga företagsenheterna har inom ramen av de plandirektiv, som fastställes av överordnade statsorgan, en viss ekonomisk självständighet och frihet att sluta avtal, anställa arbetskraft m. m. En särställning inom den statliga sektorn intar »korrektionsarbetsläger« och andra institutioner som sysselsätter straffångar m. fl.

Inom småindustri, hantverk och vissa serviceyrken förekommer dels producentkooperativa sammanslutningar (»arteller«), dels enskild verksamhet. För att bedriva enskilt hantverk fordras särskilt tillstånd, och ett flertal yrken får ej utövas av enskilda hantverkare, bl. a. åtskilliga yrken som innebär bearbetning av inköpta råvaror.

Inom jordbruket är kollektivbruken (kolchozerna) den viktigaste företagsformen. Vid sidan härav finns dels statliga jordbruk (sovchozer) och statliga maskin- och traktorstationer (MTS), dels enskilda bönder som ej är anslutna till kolchozer. Kolchozernas medlemmar kan i viss utsträckning bedriva produktion för husbehov och för försäljning.

Försäljningen av konsumtionsvaror sker till större delen genom statliga och kooperativa handelsföretag. Dessutom har producenter – såsom kolchozer, enskilda bönder, enskilda hantverkare – rätt att sälja sina produkter direkt till konsumenterna. Däremot är det förbjudet för enskilda personer att bedriva yrkesmässig mellanhandsverksamhet.

Bostadshus kan uppföras och förvaltas av offentliga företag och institutioner, av kooperativa och »sociala« organisationer – t. ex. konsumentkooperativa, bostadskooperativa och fackliga organisationer – samt av

privatpersoner. Lägenheter i privata hus kan uthyras. Förutom de nyss berörda formerna av privat företagsamhet förekommer i Sovjetunionen åtskilliga »fria yrken«, bl. a. privatpraktik som läkare, tandläkare o. s. v.

Rätten att anställa avlönad arbetskraft är enligt Sovjetunionens lagstiftning i huvudsak förbehållen »juridiska personer«, dvs. bl. a. statliga och kooperativa företag och institutioner samt »sociala organisationer« (fackliga, politiska, kulturella osv.). Privatpersoner har rätt att anställa avlönad arbetskraft för sin personliga betjäning (t. ex. hembiträden, sekreterare, chaufförer), men icke för ekonomisk verksamhet som bedrives i vinstsyfte.

Inom kolchozer och hantverkskooperativa organisationer (arteller) utföres arbetet till större delen av medlemmarna; vederlaget för medlemmarnas arbete varierar efter resultatet av kolchozens, resp. artellens, ekonomiska verksamhet. Dessa organisationer kan dock i vissa fall och i begränsad omfattning anställa avlönad arbetskraft, bland annat för arbeten som kräver specialutbildning.

Man kan utgå från att den alldeles övervägande delen av de löntagare (arbetare och tjänstemän) som redovisas i Sovjetunionens officiella statistik är anställda hos statliga företag och institutioner.

Av statliga organ utfärdas i anslutning till de allmänna planerna för folkhushållets utveckling detaljerade plandirektiv beträffande såväl de materiella som de finansiella aspekterna av de statliga företagens ekonomiska verksamhet.

Planerna för de statliga företagen är till stor del – särskilt i fråga om produktionsresultatet – att betrakta som minimiprogram. Ett företag kan sålunda tilldelas extra råvaror, avlöningsmedel osv. för ett överskridande av sitt produktionsprogram. Såväl företagsledningen som personalen i övrigt stimuleras på olika sätt att söka uppfylla eller överskrida plansiffrorna för produktionsresultatet och att genom effektivt utnyttjande av de produktiva tillgångarna hålla kostnaderna vid eller under den i planen angivna nivån.

Även den ekonomiska verksamhet som bedrives av kolchozer, kooperativa organisationer och privatpersoner är föremål för en vittgående kontroll och reglering från de offentliga organens sida. Det må här bl. a. erinras om att såväl kolchozerna som de självständiga bönderna åläggs att leverera bestämda kvantiteter av jordbruksvaror till statliga uppköpsorgan och att en stor del av arbetet på kolchozerna organiseras under medverkan av de statliga maskin- och traktorstationerna.

BEFOLKNINGSUTVECKLINGEN

Folkmängden i Ryssland (inom Sovjetunionens gränser i början av 1939) var den 1. januari 1914 139,3 miljoner. Vid folkräkningen i december 1926 registrerades 147,0 miljoner och vid folkräkningen i januari 1939 170,5 miljoner invånare.

Enligt 1939 års folkräkning fördelade sig befolkningen i Sovjetunionen – frånsett några områden i de norra landsdelarna – på följande sociala grupper (inberäknat familjemedlemmar):

Arbetare	54.566.300
Tjänstemän	29.738.500
Kollektivjordbrukare	75.616.400
Kooperativt organiserade hantverkare	3.888.400
Icke kooperativt organiserade hantverkare	1.396.200
Enskilda bönder	3.018.000
Icke arbetande	60.000
Social ställning ej angiven	1.235.300
Summa..	169.519.100

Folkmängden i de nya områden, som under 1939 och 1940 införlivades med Sovjetunionen, var ca 23 miljoner. Efter det andra världskriget tillkom ytterligare några områden (bl. a. Karpato-Ukraina, en del av Östpreussen och södra Sachalin). I Förenta nationernas »Demographic Yearbook 1949–50« meddelas, att Sovjetunionens folkmängd år 1946 enligt officiella beräkningar uppgick till ca 193 miljoner.

I Förenta Nationernas »Economic Survey of Europe in 1954« (Geneve 1955) uppskattas folkmängden i slutet av 1953 till 213 miljoner och i slutet av 1954 till 216 miljoner. Dessa beräkningar grundar sig på uppgifter om valkretsindelningen vid valen till Högsta sovjet 1954 och på officiella uttalanden – bl. a. i ett tal av L. P. Berija hösten 1951 –, enligt vilka folkökningen per år skulle överstiga 3 miljoner.

Under industrialiseringsprocessen på 1920- och 1930-talet växte stadsbefolkningen i snabb takt. Från 1926 till 1939 ökades enligt folkräkningarna folkmängden i städer och stadsliknande samhällen från 26,3 till 55,9 miljoner, dvs. från 17,9 till 32,8 procent av den totala folkmängden. Det har beräknats att denna ökning till 62,5 procent betingades av inflyttning från landsbygden och i övrigt av den naturliga befolkningstillväxten i stadssamhällena och genom uppkomsten av nya stadssamhällen på landsbygden.

Urbaniseringen har fortsatt efter det andra världskriget. I augusti 1953 uppgav G. M. Malenkov att stadsbefolkningen i Sovjetunionen utgjorde ca 80 miljoner mot 61 miljoner 1940.

Den forcerade industrialisering som inleddes med den första femårsplanen (1928–1932) förde med sig en snabb ökning i antalet löntagare. Antalet arbetare och tjänstemän ökades enligt den officiella statistiken från 11,6 miljoner 1928 till 22,9 miljoner 1932 och 31,5 miljoner 1940. För tiden efter det andra världskriget kan anföras följande siffror (milj.):

1945	1948	1950	1954
27.2	33.4	39.2	47.0

Närmare uppgifter om löntagarnas fördelning på olika näringsgrenar har veterligen inte publicerats.

PRODUKTIONSSTATISTIK

Omkring 1926 hade såväl industrin som jordbruket i Sovjetunionen nått upp till ungefär samma produktionsvolym som före det första världskriget. Fram till 1940 ökades industrins produktionsvolym kraftigt från år till år, och även jordbruket visade en stigande kurva efter massnedslaktningen av boskap och missväxterna i begynnelsestadiet av kollektiviseringskampanjen (1930–1932). Framåtskridandet avbröts genom den tyska invasionen 1941, och under kriget och ockupationen inträdde stora kapitalförluster. Efter 1945 skedde en snabb återhämtning, särskilt påtagligt inom den industriella sektorn.

Harry Schwartz återger i »Russia's Soviet Economy« (New York 1954, s. 127) följande siffror, som är hämtade ur officiella sovjetryska publikationer eller beräknade på grundval av officiella uttalanden.

	National-inkomst	Bruttoproduktion		National-inkomst	Bruttoproduktion	
		Industri	Jordbruk		Industri	Jordbruk
	Miljarder rubel			Indextal (1913 = 100)		
1913	21.0	16,2	12,6	100	100	100
1921	8,0	.	.	38,1	.	.
1926	21,7	16,0	.	103,3	98,8	.
1929	28,9	25,7	14,7	137,6	158,6	116,7
1932	45,5	43,3	13,1	216,6	267,3	104,0
1937	96,3	95,5	20,1	458,5	589,5	159,6
1940	128,3	138,5	23,2	611,0	854,9	184,1
1942	.	103,0	.	.	635,8	.
1945	.	127,5	.	.	787,0	.
1946	.	105,5	.	.	648,1	.
1950	211,1	239,6	26,4	1,005,1	1,479,0	210,0
1952	260,6	310,6	25,5	1,241,0	1,917,3	203,2
1953	281,4	347,2	.	1,340,0	2,143,0	.
1955 (plan)	337,8	407,3	.	1,608,6	2,514,2	.

Fram till 1950 är siffrorna beräknade på grundval av »1926/1927 års priser«. Plansiffrorna för 1955 har beräknats efter procenttalen i de direktiv för femårsplanen 1951–1955, som antogs vid kommunistpartiets 19:e kongress i oktober 1952.

Dessa siffror illustrerar grundtendensen i sovjetstatens ekonomiska politik, nämligen den snabba utvecklingen av industrin och den väsentligt långsammare utvecklingen av jordbruket. Då man icke har tillgång till mera detaljerade kvantitetssiffror för olika produktionsslag, är det emellertid svårt att bedöma vilka realiteter som ligger bakom indextalen. »Bruttoproduktionen« beräknas som det sammanlagda värdet av produkter på olika förädlingsstadier, och den dubbelräkning som detta innebär gör det i och för sig vanskligt att tolka innebörden av en jämförelse mellan olika år. Metoden att räkna värdesummorna efter 1926/27 års priser, vilken tillämpades i statistiken fram till år 1950 men senare ersatts med beräkningar på basis av priserna per 1. januari 1952, medförde bland annat att industriprodukter som 1926/27 framställdes i små kvantiteter och till höga kostnader kom att väga särskilt tungt i indexberäkningarna. I de fall då en fabriksmässig produktion av konsumtionsvaror har ersatt en tidigare hantverksmässig produktion och produktion för husbehov kan den industriella produktionsstatistiken icke ge en exakt bild av den totala varuförsörjningens förändringar.

Åtskilliga forskare utanför Sovjetunionen har sökt konstruera indextal för nationalinkomsten och den industriella produktionen med andra metoder än den officiella – exempelvis genom att räkna i USA-priser – och har därvid kommit till lägre stegringstal än de officiella serierna (jfr. Schwartz, a. a., s. 134).

Vad beträffar jordbruksstatistiken, försvåras jämförelser såväl i tiden som med andra länder av att man på 1930-talet införde metoden att uppskatta skörderesultaten med utgångspunkt från stickprovsundersökningar av den »biologiska« skörden. Denna metod har under de senaste åren kritiserats i sovjetryska publikationer, och enligt uppgifter som offentliggjordes 1954 skulle man i framtiden övergå till att redovisa den faktiskt bärgade skörden.

INDUSTRIN

Industrialiseringsprocessen på 1920- och 1930-talen kännetecknades som bekant av en högt uppdriven investeringsverksamhet och en snabb utveckling av den tunga industrin. Enligt »Stora Sovjetencyklopedin« (Moskva 1948) hade industrins bruttoproduktion ökats 8,5 gånger (från 16,2 till 138,5 miljarder rubel, jfr. tabellen s. 125). Produktionen av pro-

duktionsmedel hade ökats 15,5 gånger (från 5,4 till 84,8 miljarder rubel) och produktionen av konsumtionsvaror 5,0 gånger (från 10,8 till 53,7 miljarder rubel).

Även femårsplanen för perioden 1946–1950 räknade med att produktionen av produktionsmedel skulle ökas väsentligt snabbare än produktionen av konsumtionsvaror. Sammanlagt skulle industrins produktionsvolym år 1950 ligga 48 procent högre än 1940. Enligt statistiska centralstyrelsens redogörelse för planens uppfyllande uppnådde man i själva verket en stegring med 73 procent. Antalet arbetare och tjänstemän inom samtliga verksamhetsgrenar uppgick i slutet av 1950 till 39,2 miljoner mot 33,5 miljoner enligt femårsplanen. De ursprungliga plansiffrorna överträffades 1950 bland annat i fråga om produktionen av stål, valsjärn, kol, petroleum och elektrisk energi; däremot uppnåddes icke femårsplanens målsättningar i fråga om bl. a. bomullstyg och skodon.

Vid kommunistpartiets 19:e kongress i november 1952 anförde G. M. Malenkov följande uppgifter om den industriella produktionens utveckling (i procent av 1940):

	1940	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951
Hela industrin	100	104	92	77	93	118	141	173	202
Produktionsmedel	100	136	112	82	101	130	163	205	239
Konsumtionsvaror	100	54	59	67	82	99	107	123	143

Enligt de direktiv för femårsplanen för 1951–1955, som fastställdes av den 19:e partikongressen, skulle den totala industriproduktionen ökas med ca 70 procent från 1950 till 1955 eller med ca 12 procent i årligt genomsnitt. Produktionen av produktionsmedel skulle ökas med 13 procent om året och produktionen av konsumtionsvaror med 11 procent.

Enligt preliminära uppgifter, som anfördes av L. M. Kaganovitj i ett tal vid revolutionsjubileet den 7. november 1955, har den senaste femårsplanens målsättningar för industrin överskridits, i det industriproduktionen 1955 beräknas vara 84 procent större än 1950 och 218 procent större än 1940. Från 1950 har produktionen av produktionsmedel ökats med 89 procent och produktionen av konsumtionsvaror med 76 procent.

Beträffande åtskilliga viktigare industriprodukter föreligger det plansiffror och statistiska uppgifter, som gör det möjligt att i vissa avseenden konkretisera bilden av den hittillsvarande utvecklingen. I Förenta Nationernas »Economic Survey of Europe since the War« (Genève 1953) återges bl. a. följande siffror som hämtats ur eller beräknats med ledning av officiella sovjetryska uppgifter.

	1940 faktisk prod.	1950 plan	1950 faktisk prod.	1955 plan
Kol ..... (milj. ton)	166	250	260	372
Petroleum ..... (– –)	31,0	35,4	37,8	69,9
Elektrisk energi (miljarder kwh)	48,3	82	90.3	162.5
Tackjärn ..... (milj. ton)	15	19.5	19.4	34.1
Stål ..... (– –)	18.3	25.4	27.3	44.2
Mineraliska gödselmedel . (1000 ton)	2608	5100	5100	9590
Cement ..... (milj. ton)	5.8	10.5	10.3	22.7
Avverkat timmer (milj. kbm)	119	190	162	253
Papper ..... (1000 ton)	812	1340	1194	1740

Premiärministern N. A. Bulganin anförde i sin rapport vid kommunistpartiets centralkommittés plenarmöte i juli 1955: »1955 kommer man att producera över 33 miljoner ton tackjärn, nära 45 miljoner ton stål och över 390 miljoner ton kol. Under året kommer produktionen av tackjärn att ökas med nära 3 miljoner ton och produktionen av stål med ca 3½ miljon ton. Detta produktionsresultat och utvecklingstakten inom den metallurgiska industrin och kolindustrin visar att vi kan uppnå en årlig produktion av 60 miljoner ton stål och 500 miljoner ton kol mot slutet av den tredje femårsplansperioden efter kriget (dvs. 1960). Vid denna tid skall vi också ha löst problemet att öka tackjärnsproduktionen till 50 miljoner ton per år«.

Bulganin anförde vidare att Sovjetunionen för närvarande står på andra platsen i världen i fråga om produktionen av tackjärn, stål, kol och elektrisk kraft. Han förutsade att produktionen av elektrisk kraft år 1955 skulle uppgå till 166 miljarder kwh. Han erinrade om de avslutade och pågående stora kraftverksbyggena och nämnde att världens första industriella atomkraftverk med en kapacitet av 5000 kilowatt tagits i bruk i Sovjetunionen 1954 samt att man för närvarande bygger atomkraftverk med kapaciteter på 50.000 och 100.000 kilowatt. Vidare anförde han att maskinindustrins och metallförädlingsindustrins totala produktion år 1955 skulle ligga mer än dubbelt så högt som 1950 och 4,6 gånger högre än 1940.

I fråga om den industriella produktionen av konsumtionsvaror företogs på hösten 1953 en uppjustering av femårsplanens ursprungliga målsättningar. Efter Förenta Nationernas »Economic Survey of Europe in 1953« (Genève 1954) återges här statistiska data och plansiffror (delvis uppskattade) beträffande en del viktigare varuslag:

	1940	1950	1955 ursprunglig plan	1955 reviderad plan
Bomullsvävnader..... (milj. m)	3836	3815	6142	6267
Yllevävnader..... (– –	120	167	257	271
Linnevävnader.....(– –)	290	230	.	406
Strumpor..... (milj. par)	400	500	.	777
Läderskor..... (– –)	205	205	318	318
Gummiskor..... (– –)	68	105	.	109.4
Symaskiner.....(1000)	170	490	1176	2615
Cyklar..... (1000)	270	655	2292	3445
Klockor..... (milj.)	2,6	7.3	16.0	22.0
Livsmedelsindustrin (index för brutto-prod.).....	.	100	171	185
Margarin.....(1000 ton)	118	194	350	450
Smör.....(1000 ton)	206	319	550	560
Vegetabilisk olja.....(1000 ton)	709	780	1372	1500
Fisk (fångst).....(1000 ton)	1400	1741	.	3190
Kött.....(1000 ton)	1150	1267	2433	2550
Mjöl.....(milj. ton)	17	19	.	32
Strösocker.....(1000 ton)	2150	2528	4500	4800
Bitsocker.....(1000 ton)	630	700	.	1550

Det bör framhållas att en del av dessa siffror – dock icke de reviderade plansiffrorna för 1955, som samtliga har publicerats – har erhållits genom indirekta uppskattningar. Vidare må erinras om att siffrorna beträffande livsmedel endast anser den industriella produktionen.

Av den resolution, som antogs vid centralkommitténs nyss nämnda plenarmöte i juli 1955, framgår det att partiet alltjämt håller fast vid den gamla »generallinjen«, som ger prioritet åt den tunga industrins utveckling. I resolutionen säges det sålunda:

»Den tunga industrin måste alltjämt utvecklas snabbare än övriga grenar av näringslivet. Ju högre utvecklingsnivån är för den tunga industrin i vårt land, vilken är bestämmande för det fortsatta framåtskridandet inom alla grenar av näringslivet, desto fullständigare skall vi kunna tillgodose sovjetfolkets ständigt växande behov, desto förr skall vi kunna åstadkomma ett överflöd av konsumtionsvaror och genomföra övergången från socialism till kommunism. För detta ändamål är det nödvändigt att ständigt stimulera det tekniska framåtskridandet inom näringslivet, att fullständigare utnyttja de existerande produktionsreserverna, att ständigt befrämja massornas skapande initiativ och att på denna grundval åstadkomma en kraftig ökning av arbetsproduktiviteten.«

I Bulganins rapport och den följande resolutionen påtalades åtskilliga brister i industriens arbete. Sålunda framhölls det att planerna uppfylldes

mycket ojämnt både i fråga om totalproduktion och varusortiment. År 1954 hade 36 procent av samtliga industriföretag icke uppfyllt sina produktionsplaner. Arbetsproduktiviteten inom industrin har under de senaste 4 åren ökats med 33 procent, men arbetsåtgången är ofta onödigt stor på grund av otillräcklig mekanisering och bristfällig arbetsorganisation. Stora svårigheter vållas av rörligheten på arbetsmarknaden. Inom industrin och byggnadsverksamheten hade åtskilligt över 4 miljoner arbetare bytt arbetsplats under år 1954. Bulganin angav som en av de viktigaste orsakerna till arbetskraftens stora rörlighet, att ledarna för ministerier och företag inte ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt de anställdas bostadsförsörjning.

Bulganin framhöll vidare att många industriföretag arbetade »orytmiskt«. Han gav exempel på företag där nära tre fjärdedelar av produktionsplanen för månaden uppfyllts under den sista tiodagarsperioden. Som den viktigaste orsaken till sådana företeelser angav han den bristande regelmässigheten i industrins materialförsörjning. Han framhöll att man i enlighet med instruktioner från partiets centralkommitté höll på att utarbeta förslag i syfte att åstadkomma en bättre ordning i detta avseende.

I centralkommitténs resolution uppdrogs riktlinjer för industrins fortsatta utveckling. Sålunda framhölls behovet av en snabb förbättring av produktionstekniken genom elektrifiering, mekanisering, automation, utnyttjande av atomenergi osv. I detta syfte rekommenderades en intensifierad teknisk forskningsverksamhet och ökade kontakter med den tekniska forskningen i utlandet. Man borde vidare sträva till en längre driven specialisering av produktionen och förbättrad samverkan mellan olika företag inom industrin. Lönesättningen borde revideras i syfte att öka arbetarnas intresse av höga produktionsresultat. Industrins förvaltning borde få vidgade befogenheter.

I resolutionen framhölls att industriproduktionen från 1940 till 1954 ökats till det fyrdubbla i Sovjetunionens östra områden, under det den för landet som helhet ökats 2.8 gånger. Som riktlinjer för den fortsatta utvecklingen i fråga om industrins lokalisering angavs »att förbättra den landsomfattande planeringen av produktivkrafternas fördelning i strikt överensstämmelse med partiets direktiv om en bättre geografisk fördelning av de industriella företagen, om industrins närmande till råvaru- och bränslekällor och konsumtionsområden, om en riktig specialisering och allmän utveckling av ekonomiska områden, om en snabbare utveckling av industrin i landets östra områden, om att begränsa den fortsatta koncentrationen av industriella företag i ett antal större städer.«

JORDBRUKET.

Under det andra världskriget led jordbruket stora förluster i fråga om boskapsbestånd och andra kapitaltillgångar. Återhämtningen efter kriget har varit ojämn och präglad av stora svårigheter, som under de senaste åren har föranlett en omläggning av den statliga jordbrukspolitiken.

Partisekreteraren N. S. Krushchev uppgav i ett tal i september 1953, att jordbrukets bruttoproduktion 1952 var 10 procent större än 1940. Han anförde vidare följande uppgifter om boskapsbeståndets utveckling.

	Hornboskap	Därav kor	Svin	Får och getter	Hästar
1916.....	58,4	28,8	23,0	96,3	38,2
1928.....	66,8	33,2	27,7	114,6	36,1
1941.....	54,5	27,8	27,5	91,6	21,0
1953.....	56,6	24,3	28,5	109,9	15,3

Av Krushchevs tal framgick även att kolchozerna efter kriget avsevärt ökat sitt boskapsbestånd, under det kolchozböndernas privata boskap reducerats.

Den nya jordbrukspolitik som inleddes på hösten 1953 tog bl. a. sikte på att stimulera såväl kolchozböndernas privata animalieproduktion och grönsaksodling som kolchozernas produktiva verksamhet. I detta syfte genomfördes skattelättnader, en kraftig höjning av de priser som betalas för leveranser av jordbruksprodukter till de statliga uppköpsorganen och en ökning av anslagen i statsbudgeten för jordbrukets utveckling.

Sedan 1954 har stora nyodlingar ägt rum, särskilt i Centralasien och Sibirien, i syfte att driva upp spannmålsproduktionen och i synnerhet odlingen av foderväxter. L. M. Kaganovitj uppgav i sitt tal den 7 november 1955, att den besådda arealen sedan 1950 hade ökats med 27 procent och att majsarealen hade mer än fyrdubblats sedan 1954.

Det är som tidigare framhållits vanskligt att på grundval av den officiella statistiken mera exakt bedöma produktionsutvecklingen inom olika grenar av jordbruket. I det följande har sammanställts vissa uppgifter och beräkningar, som är ägnade att belysa den senaste tidens utveckling.

Den sovjetryska statistiken över spannmålsproduktionen omfattar främst vete, råg, havre, majs, bovete, hirs, korn, ris och baljfrukter. H. Schwartz anför (a.a. s. 358) följande uppgifter om spannmålsproduktionens utveckling, vilka är hämtade ur eller beräknade med ledning av den officiella statistiken:

	Besådd areal milj. hektar	Skörd i ton per hektar	Totalskörd milj. ton
1913	94,4	0,85	80,1
1928	92,2	0,79	73,3
1940	111,0	1,07	119,0
1945	85,3	0,78	66,5
1949	102,5	1,21	124,5
1950 (plan)	105,8	1,20	127,0
1950 (fakt.)	102,5	1,21	124,5
1951	.	.	121,3
1952	99,1(?)	1,31	130,0
1953	107,2	1,11	129,0
1955 (plan)	.	.	174,3–186,8

Schwartz framhåller att siffrorna måste tolkas med försiktighet med hänsyn till de territoriella förändringarna och de skiftande beräkningsmetoderna.

I Förenta Nationernas »Economic Survey of Europe in 1954« anföres följande siffror beträffande boskapsbeståndet.

	1.1. 1953	1.10. 1953	1.10. 1954 (plan)	1.10. 1954 (fakt.)
Hornboskap	56,6	63,0	65,9	64,9
Därav kor	24,3	26,0	29,2	27,5
Svin	28,5	47,6*	34,5*	51,0*
Får	109,9	114,9	127,4	117,5
Getter		20,9	17,0	.
Hästar	15,3	16,2	.	.

* Det är osäkert om siffrorne är jämförbara.

Vid kommunistiska partiets centralkommittés plenarmöte i januari 1955 antogs en resolution som innehöll riktlinjer för jordbrukets utveckling fram till 1960. Enligt resolutionen borde spannmålsskörden år 1960 uppgå till ca 160 miljoner ton. Produktionen av viktigare animaliska livsmedel borde minst fördubblas.

BOSTADSFÖRSÖRJNINGEN

Under industrialiseringsprocessen på 1930-talet höll bostadsproduktionen i städerna ej jämna steg med befolkningstillväxten. År 1939 beräknades det att det i städer och stadsliknande samhällen med ett

sammanlagt invånarantal av 56 miljoner fanns ca 225 miljoner kvadratmeter »bostadsyta« (härmed avses ytan i egentliga bostadsrum, men ej i kök, badrum, korridorer o.d.), dvs. ca 4 kvadratmeter per invånare. En stor del av bostadsbeståndet förstördes under det andra världskriget. Efter kriget har bostadsbyggandet i städerna haft väsentligt större omfattning än före kriget. Under åren 1946–1954 färdigställdes genom ny- och ombyggnadsverksamhet i städer och stadsliknande samhällen bostäder med en yta av 214 milj. kvadratmeter (»Economic Survey of Europe in 1954«, s. 70). På den egentliga landsbygden uppfördes eller iståndsattes 1946–1950 2,7 miljoner bostadshus; i början av 1950-talet byggdes ca 400.000 hus om året och 1954 ca 470.000. När finansministern A. G. Zverev i december 1955 framlade förslaget till statsbudget för 1956, uppgav han att man under året hade färdigställt 35 milj. kvadratmeter bostadsyta »i städerna och på landsbygden« förutom 500.000 nya bostadshus på landsbygden »för kolchozbönderna och landsbygdens intelligentsia«. Det är osäkert om produktionssiffrorna för efterkrigsperioden är fullt jämförbara med de anförda uppgifterna om beståndet 1939.

LÖNER OCH PRISER.

Enligt »Stora Sovjetencyklopedin« hade arbetare och tjänstemän år 1940 en genomsnittlig löneinkomst på 4100 rubel om året. År 1946 genomfördes en generell höjning av löner under 900 rubel per månad i samband med en höjning av priserna på ransonerade varor.

Att döma av åtskilliga uttalanden under senare tid har de faktiska arbetsförtjänsterna – särskilt inom industrin – tenderat att överskrida de fastställda grundlönerna. Enligt läroboken »Politisk ekonomi« (Moskva 1954) var den genomsnittliga månadslönen för alla arbetare och tjänstemän år 1953 101% högre än 1940.

I december 1947 upphävdes ransoneringen av konsumtionsvaror, och ett enhetligt prissystem infördes för flertalet viktigare varor. Sedan dess har de statligt reglerade konsumtionsvarupriserna sänkts i flera repriser. Efter prissänkningen den 1 april 1954 uppgav Mikojan att prisnivån för konsumtionsvaror i genomsnitt sänkts med 56,7 procent från 1947. Under 1955 synes prissänkningar ha ägt rum endast för enstaka produkter, främst varaktiga konsumtionsartiklar såsom radio- och televisionsapparater, kylskåp o. d.

Harry Schwartz återger (a. a. s. 448 och 451) följande uppgifter om detaljhandelspriser i Moskva efter den 1 april 1954:

		Pris i rubel
Rågbröd	kg	1,03
Vetebröd, bästa sort	–	2,95
Oxkött (»beef«), bästa sort	–	14,19
Soppkött	–	7,90
Kalvlever	–	15,35
Fläskkotlett	–	21,12
Mjölk	liter	2,92
Potatis	kg	0,45
Smör, bästa sort	–	26,75
Bitsocker	–	9,09
Ägg	st	0,69
Strumpor, nylontyp	par	30,00
Damskor	–	200–468
Kamera, Leica-typ	st	2475–2790
Skidor (utan bindslen)	par	112,50
Fotogen	liter	0,66
Bensin	–	1,00
Tvättmaskiner	st	405
Dammsugare	–	405
Herrarmbandsur i guld	–	1039
Te	kg	7,38
Kaffe	–	36,11
Salt	–	0,49
Radiogrammofoner	st	450
Radioapparater, olika storlekar	–	191–765
Televisionsapparat (ca. 15×25 cm bildyta)	–	2250
Kylskåp (ca 200 liter)	–	2000
Små kylskåp (50 à 75 liter)	–	680
Billigaste grammofon	–	220
Herrkostym, god kvalitet	–	1650
Vinterrock, god kvalitet	–	1750–2340
Vårrock, god kvalitet	–	1112–2480

När man skall bedöma förhållandet mellan löner och levnadkostnader för löntagare i Sovjetunionen, bör man ta hänsyn till de speciella förhållandena i fråga om å ena sidan vissa sociala förmåner, å den andra sådana utgifter som direkta skatter, inbetalningar på statslån, hyror m. m.[1]).

UTRIKESHANDELN.

Under mellankrigstiden var Sovjetunionens ekonomiska politik starkt inriktad på självförsörjning, och dess utrikeshandel hade relativt liten omfattning. Efter det andra världskriget har utvecklingen på detta om-

[1]) Jfr. L. Björk: »Löner, priser och sociallagstiftning i Sovjetunionen«. Stochkolm 1952.

råde präglats å ena sidan av de spända relationerna mellan Sovjetunionen och västmakterna som starkt bidragit att begränsa öst-västhandelns omfattning, å andra sidan av en stark tendens till systematiskt utbyggande av de ekonomiska förbindelserna inom östblocket.

Det är icke möjligt att erhålla exakta uppgifter om storleken och sammansättningen av Sovjetunionens import och export. Förenta Nationernas ekonomiska Europakommission har emellertid gjort ett försök att uppskatta handelsomsättningens storlek och fördelning på ländergrupper med utgångspunkt från publicerad statistik (särskilt från länderna utanför östblocket) samt uttalanden om procentuella förändringar, procentuella andelar o. d. Beräkningarna, vilka med några undantag endast gör anspråk på att ange storleksordningen av olika belopp, har publicerats i »Economic Survey of Europe in 1954«, ur vilken följande tabell är hämtad.

Sovjetunionens handelsomsättning (import c. i. f.+export f. o. b.) i miljoner dollar med fördelning på ländergrupper.

	Alla länder i den östra gruppen	Västeuropa (inkl. Jugoslavien)	Transoceana länder	Alla länder
1937....	65	510	205	780
1948....	1250	545	705	2500
1953....	4100	640	460	5200
1954....	4700	645	405	5750

Till den »östra gruppen« räknas Östtyskland, Polen, Ungern, Rumänien, Bulgarien, Kina (utom Formosa), Mongoliet, Nordkorea och Albanien.

Enligt Förenta Nationernas »Economic Bulletin for Europe«, augusti 1955, uppgick värdet av Sovjetunionens export till Västeuropa under åren 1952, 1953 och 1954 till resp. 383,2, 332,6 och 413,2 miljoner dollar.

Januar 1956.

TILLÆG OM DEN NYESTE UDVIKLING I SOVJETUNIONEN

Efter at foranstående artikel var skrevet, er der i »Economic Survey of Europe in 1955«, Geneva 1956, fremkommet en række oplysninger om den seneste tids økonomiske udvikling i Sovjetunionen, som her kort skal gengives til supplering af de i artiklen nævnte.

Ifølge officielle kilder var nationalindkomsten i 1955 68% højere end i 1950 mod 60% efter planen. Omregnet til indekstal med 1913=100 (jvf. tabellen for s. 125) bliver plantallet for 1955 1608,6, det faktiske tal 1688,6. Planoverskridelsen skyldes navnlig, at industriens produktion er vokset ca. 20% stærkere end påregnet, jvf. nedenstående tabel.

	1955			
	(1950 = 100)		(1913 = 100)	
	Plan	Faktisk	Plan	Faktisk
Nationalindkomst	160	168	1608.6	1688.6
Industriens bruttoproduktion	170	185	2514.3	2736.2
heraf produktionsmidler	180	191		
heraf forbrugsgoder	165	176		
Beskæftigelse i industrien	113	129		
Arbejdsproduktivitet i industrien	150	144		
Arbejdernes realløn	135	139		
Kollektivlandbrugeres realindkomst	140	150		

Man bemærker iøvrigt, at den ekstraordinære vækst i industriproduktionen alene er en følge af, at beskæftigelsen er øget mere end dobbelt så stærkt som påregnet, hvorimod produktivitetsforbedringen er blevet lidt mindre end forudsat i planen. Den omstændighed, at industrien har draget en så stor arbejdsstyrke til sig, må have bevirket en tilsvarende lavere tilgang til andre erhverv, særlig til landbruget, eventuelt endog bortvandring, idet der ikke er nogen arbejdsløshedsreserve. Der foreligger dog ingen konkrete oplysninger herom, så lidt som om de eventuelle virkninger på landbrugsproduktionens omfang.

Som det ses, har både den planlagte og den faktiske vækst været stærkest inden for produktionsmiddelindustrien. Forskellen i den faktiske vækst inden for de to hovedgrupper af industriproduktion falder så godt som udelukkende på 1955, hvor stigningen i forhold til året før androg henholdsvis 16% i produktionsmiddelindustri og 9% i konsumgodeindustri. I de forudgående fire år havde man under pres af forbrugerinteresser opgivet den hidtil førte politik, hvorefter produktionsmiddelfremstillin-

gen steg langt stærkere end produktionen af forbrugsgoder; men denne linie er med andre ord blevet genindført i 1955, (jvf. iøvrigt den sidste tabel i nærværende tillæg).

1955-produktionen af nogle af de vigtigste produkter fremgår af følgende tabel.

		1955	
		Plan	Faktisk
Kul	(mill. tons)	372	391
Råolie	(– –	70.0	70.7
Elektrisk kraft	(milld. kwh)	163	170
Stål	(mill. tons)	44	45
Mineralsk gødning	(– –)	9.6	9.6
Cement	(– –)	22.7	22.4
Tømmer	(mill. m^3)	253	197
Papir	(1000 tons)	1740	1860
Bomuldstøj	(milld. m)	6.27	5.90
Uldtøj	(–)	0.271	0.251
Lædersko	(mill. par)	318	299
Margarine	(1000 tons)	450	364
Smør	(– –)	560	436
Kød	(– –)	2550	2220
Sukker	(– –)	4800	3420

Det fremgår også af denne tabel, at produktionsmiddelfremstillingen i 1955 har fået en fortrinsstilling, idet produktionen inden for denne gruppe på de fleste områder har overskredet det planlagte niveau, hvorimod det modsatte gælder med hensyn til forbrugsvarefremstillingen, for hvilken de anførte plantal refererer til de mål, der blev opstillet i oktober 1953, efter at en udvidelse af produktionen inden for dette område var blevet besluttet.

Også landbrugsproduktionen er vokset i løbet af de sidste år, bl. a. takket være bedre klimatiske forhold i de vigtigste kornproducerende områder. Nedenfor gengives nogle af de vigtigste tal for den vegetabilske produktion i de senere år; disse er opgjort på basis af faktisk indbjærget høst og kan derfor ikke sammenlignes med foranstående artikels oplysninger, jvf. bemærkningerne herom i sidste stykke af afsnittet »Produktionsstatistik«.

Hvad angår husdyrbestanden, kan det nævnes, at denne pr. 1. 10. 1955 omfattede 67.0 mill. stk. kvæg, hvoraf 29.2 mill. køer, 52,1 mill. svin og 124.9 mill. får og geder. Sammenholdt med de i artiklen nævnte tal, viser disse oplysninger på alle punkter en fremgang. Mælke- og uldproduktionen er i overensstemmelse med denne udvikling vokset med ca.

Mill. tons	1950	1953	1954	1955
Korn	100	101	105	129
Solsikkefrø	2.8	4.1	3.0	5.8
Sukkerroer	21.4	23.8	20.3	31.4
Bomuld	3.38	3.65	3.99	3.68
Hør	0.72	0.46	0.61	1.07

10% fra 1954 til 1955. Derimod har kødproduktionen stort set været uforandret, hvilket harmonerer godt med den ret kraftige forøgelse af besætningerne.

Endelig kan det nævnes, at reallønnen, der som foran anført angives at være steget med ca. 39% fra 1950 til 1955 i det sidste år kun har udvist en fremgang på 3%, jfr. nedenstående tabel.

Procentvis stigning i forhold til det foregående år.

	Gnst.lig realløn for arbejdere	Gnst.lig realindkomst for kollektiv-landbrugere	Industriens bruttoproduktion	
			af konsumgoder	af prod. midler
1950	15	19	(15)	(26)
1951	10	10	16	16
1952	7	8	11	11
1953	10	13	12	12
1954	5	4	13	13
1955	3	7	9	16

Tallene i parentes er beregnet på et andet grundlag end de øvrige.

Denne udvikling må ses i sammenhæng med det tidligere nævnte forhold, at konsumgodeproduktionen inden for industrien – efter i nogle år at være steget i samme forhold som produktionsmiddelfremstillingen – i 1955 påny er blevet henvist til en mere beskeden plads. Når landbrugernes realindkomst modsat arbejdernes i 1955 er vokset stærkere end året før, hænger dette sandsynligvis sammen med den bedre høst i 1955. Grunden til, at realindkomststigningen gennemgående ligger lavere end komsumgodeproduktionens forøgelse, er bl. a., at denne sidste også skal imødekomme de krav, der følger af befolkningstilvæksten, hvortil kommer, at landbrugsproduktionen i almindelighed stiger mindre end industriproduktionen; den særlig store forskel mellem realindkomststigning og tilvækst i konsumgodefremstilling i 1954 forklares formentlig også af dette forhold.

Red.

BEGIVENHEDERNE PÅ CYPERN

ERLING BJØL

Da englænderne fredag den 9. marts arresterede Cyperns ærkebiskop Makarios netop, som han skulle stige ind i flyvemaskinen til Athen, håbede de utvivlsomt, at de derved ville tilføje de cypriotiske nationalister et alvorligt nederlag. Om de opnåede det, er vel usikkert. Men en ting er sikker: verdens opmærksomhed blev henledt på denne middelhavsø godt og vel på størrelse med Sjælland mere eftertrykkeligt end nogensinde før.

Forholdet mellem Grækenland og England blev spændt til bristepunktet. Det traditionelle venskab mellem Washington og London blev belastet, fordi der fra mange sider i Amerika blev givet udtryk for stærk misbilligelse af den engelske aktion. I England selv blev regeringen udsat for en stærk kritik, som kulminerede i en underhusdebat. Premierminister Sir Anthony Eden, der i forvejen var blevet angrebet først for sin holdning til Israel, derefter for sin politik over for Jordan, måtte også høre hårde ord for sin behandling af det cypriotiske problem.

I hovedtrækkene er dette problem enkelt: Cypern har en befolkning på en halv million. Fire femtedele af den er grækere, en femtedel tyrkere. Grækerne eller i hvert fald den toneangivende kreds af dem kræver en folkeafstemning, der kan vise, om øens befolkning ønsker fortsat at blive under britisk styre eller går ind for genforening med Grækenland. England er i færd med at bygge sin militære hovedbase i den nære orient på Cypern; det har måttet rømme Suezkanalzonen, dets positioner i Jordan og Iraq er blevet stadig svagere.

Jo mere det mister terræn i de arabiske lande, jo vigtigere bliver Cypern for det, strategisk set.

Den 5. marts sagde den engelske koloniminister Lennox-Boyd i underhuset:

»Den britiske regering har en mistanke om, at ærkebiskoppen kun vil gå med til Cyperns fortsatte tilknytning til Storbritannien på betingelser, som vil gøre øen værdiløs for vort mellemøstlige forsvarssystem. Dette ville regeringen ikke gå med til inden forholdet mellem Storbritannien og Jordan blev spændt. I dag vil den endnu mindre gå med til det.«

Det er hovedkontrasterne i billedet: en national uafhængighedsbevæ-

gelse kontra en stormagts militære interesser. Men ser man nærmere efter, er der flere nuancer i det, og de fundamentale kontraster tilsløres i nogen grad af dem.

For det første bestrides det af grækerne, at England ville miste sin militære base på Cypern, hvis øen blev græsk. Derfor, siger grækerne, er det ikke simpelthen en konflikt mellem strategiske interesser og en national frihedsbevægelse. Tværtimod, (argumenterer man i Athen), så ville engelske interesser være bedst tjent med, at øen blev græsk, for en militær bases værdi forringes af, at den har en fjendtlig befolkning i ryggen. Man henviser fra græsk side til, at amerikanerne har baser på Kreta, der er græsk territorium og forresten måske strategisk mere velegnet end Cypern. Desuden har England selv andre baser på fremmed territorium, f.eks. i Libyen.

Englænderne har et andet sæt argumenter på rede hånd. Af hensyn til Tyrkiet, siger de, kan de ikke lade Cypern komme under Grækenland, ja ikke engang tillade sig at slække kontrollen med øen. Hvis man gav grækerne herredømmet, ville det kunne få alvorlige internationale konsekvenser. Tyrkiet er hovedhjørnestenen i hele det vestlige alliancesystem i den nære orient. Det er medlem af både Atlantpagten og Bagdad-pagten. Atlantpagtens vigtigste base i det østlige Middelhav ligger i Izmir i Tyrkiet. Tyrkiet kontrollerer udsejlingen fra det sorte hav. Det er den vigtigste forhindring på vejen mellem Sovjetunionen og oliefelterne ved den persiske havbugt. Men hvis grækerne fik deres politik igennem i Cypernspørgsmålet, ville man risikere et brud mellem Tyrkiet og vestmagterne.

Sådan argumenterer man fra engelsk side, og i Ankara har man gang på gang ladet forstå, at der virkelig er hold i denne engelske argumentation. Forfølgelserne af de græske indbyggere i Istanbul og Izmir sidste efterår nævnes som et bevis på, hvor stærke de græskfjendtlige følelser er i Tyrkiet. Hvis der skal ske nogen forandring i Cyperns status, skal øen under Tyrkiet, siger regeringen i Ankara. Den var under Tyrkiet indtil 1878, da englænderne fik den for i givet fald hurtigt at kunne hjælpe Tyrkiet mod Rusland, og den ligger meget nærmere Tyrkiet, end den ligger Grækenland. Det tyrkiske mindretal på øen, omkring 100.000 mennesker, ville blive udsat for græske forfølgelser, hvis grækerne fik herredømmet.

Det er nogenlunde de synspunkter, der fremsættes i Ankara.

Men i Athen svarer man hertil følgende:

For det første, siger grækerne, har det tyrkiske mindretal i Thrakien ikke noget at beklage sig over.

Tyrkiets eneste konkrete indvending har hidtil været, at tyrkerne i Grækenland får lov til at gå med fez og bruge det arabiske alfabet, mens begge dele er forbudt i Tyrkiet. Med andre ord, at tyrkisk lovgivning ikke gælder for det tyrkiske mindretal i Thrakien.

Der bor godt 100.000 tyrkere i Thrakien. De har tre repræsentanter i det græske parlament, 292 mindretalsskoler, og to aviser. I de sidste tre år er flere tusinde tyrkere, der var udvandret til Tyrkiet, vendt tilbage til Grækenland.

For det andet: hvis nogen skulle beklage sig, skulle det være grækerne. Græske mindretal, der havde haft deres hjemstavn på Lilleasiens vestkyst i årtusinder, blev brutalt jaget ud efter den første verdenskrig. Men da de tilbageblevne grækere i Istanbul og Izmir sidste år blev udsat for, hvad man nærmest må kalde pogromer, undlod grækerne at hævne sig på deres eget tyrkiske mindretal.

At Cypern ligger den tyrkiske kyst nærmere end den græske, viser ingenting. Det gør jo også både Rhodos og Samos og Chios og Lesbos.

Det er måske på sin plads straks at gøre opmærksom på en svaghed i de lige anførte græske argumenter: det er ikke sikkert, at det tyrkiske mindretal på Cypern ville blive ligeså godt behandlet som tyrkerne i Thrakien, i hvert fald ikke, hvis genforeningen skete i løbet af den næste måned eller det næste år. For englænderne har brugt og bruger de tyrkiske cyprioter i politiet på øen, og det har selvfølgelig ikke gjort dem særlig populære blandt grækerne.

På den anden side kan der være grund til at nævne en artikel fra Cypern i »Manchester Guardian« for 17 februar. Heri hævdes det, at tyrkerne på Cypern uden større vanskelighed ville gå med til enosis, d.v.s. øens sammenslutning med Grækenland, hvis Ankara akcepterede det.

I bedste fald er Ankaras rolle i Cypern-konflikten uklar. Fra græsk side er man tilbøjelig til at tro, at Ankara går Englands ærinde i denne sag, og måske gør det, fordi Tyrkiet økonomisk står på svage fødder.

Det er svært at sige, hvor meget denne græske påstand har på sig. En kendsgerning er det, at den tyrkiske økonomi, dels på grund af uheld, dels på grund af mildest talt letsindige dispositioner fra regeringens side befinder sig i en temmelig alvorlig krise. Det er også en kendsgerning, at de politiske forhold i Tyrkiet langt fra er så stabile, som de var for nogle år siden, og at den nuværende tyrkiske regering kan have stærkt brug for at stive sin indre prestige af med nationalistiske fjer i hatten, og måske vanskeligt ville kunne tåle et udenrigspolitisk nederlag i Cypern-sagen. Det demokratiske parti, der kom til magten i Tyrkiet i 1950 og i sine første år gav løfte om en virkelig fornyelse i landet, er i de sidste måneder begyndt at falde fra hinanden, og regeringen angribes nu både af sine egne rebeller og af resterne af Kemal Atatürks gamle parti.

Men betyder det på den anden side, som englænderne siger, at en græsk triumf i Cypern-sagen ville kunne føre til et tyrkisk brud med vestmagterne? Det er næppe sandsynligt. Af de tre forskellige hovedgrupper, som bekæmper hinanden i Tyrkiet, er der ingen, som går ind

for et brud med vestmagterne, og Tyrkiets problemer er indtil videre så overvejende økonomiske, at imødekommenhed på dette felt fra amerikansk side ville være så stor en udenrigspolitisk triumf for regeringen i Ankara, at den nok kunne opveje et mindre nederlag på Cypern.

Der turde være langt mere alvor i den græske premierminister Karamanlis' advarsel om, at den engelske politik på Cypern kan føre Grækenland bort fra vestmagterne. Ved valget den 19. februar fik den nærmest neutralistiske folkefront flere stemmer end regeringspartiet, de nationalradikale, selvom de nationalradikale takket være valgloven sikrede sig et knebent flertal i parlamentet. Premierminister Karamanlis selv og hans udenrigsminister Theotokis er besindige folk, og de har efter ærkebiskop Makarios' deportation søgt at holde lidenskaberne i tømme i Grækenland. Men når den amerikanske ambassadør i Athen straks efter deportationen gav udtryk for sin sympati over for den græske regering, er der ingen tvivl om, at det var i erkendelse af, at den engelske Cypern-politik kunne få meget dybtgående følger for græsk politik.

Præsident Eisenhower har da også tilbudt at mægle, og det er svært at se, hvem der ellers kunne mægle i konflikten. Amerika har noget at tilbyde Tyrkiet. F.eks. de 300 millioner dollars, som Ankara i længere tid forgæves har bedt om, og hvis Tyrkiet går med til at imødekomme grækerne, har England mistet et vigtigt argument.

Den sympati for cyprioterne, som er kommet til udtryk fra amerikansk side siden ærkebiskoppens deportation, har nok flere årsager. Der findes i amerikansk opinion en stærk uvilje mod kolonipolitik, som har rødder helt tilbage til den amerikanske frihedskrig. At det netop var en højtstående gejstlig dignitar, som den engelske aktion ramte, har nok gjort sit. Der var ingen større reaktion i U.S.A., da englænderne i sin tid deporterede Kabakaen af Buganda.

For den amerikanske regerings vedkommende kan andre motiver have spillet ind, først og fremmest bekymringer for følgerne i Grækenland. Dernæst irritation over, at man ikke på forhånd havde fået et vink om den forestående aktion. Overhovedet er engelsk og amerikansk politik ikke særlig godt koordineret i Levanten. Amerika har ikke hidtil villet slutte sig til Bagdad-pagten, der er en engelsk opfindelse. Englands eget medlemsskab af denne pagt er netop baseret på, at det kontrollerer Cypern.

Netop rivaliseringen mellem engelsk og amerikansk politik i Levanten gemmer måske den vigtigste forklaring på, hvorfor det er England så meget om at gøre at bevare Cypern. Den militære base på øen kan bruges ikke bare i en eventuel krig mod Sovjetunionen. Eller rettere sagt: det er tvivlsomt, om basen ville have nogen værdi i en konflikt med et land, der råder over taktiske atomvåben, hvorimod den kan være værdifuld i konflikter med lande, der ikke har atomvåben, som de levantinske.

Det er blevet anført fra engelsk side, at Cypern er en forudsætning for, at England i givet fald kan gribe militært ind i en krig mellem Israel og dets naboer. Men England har også andre interesser at varetage i det mellemste østen. I Cypern-debatten i underhuset den 14. marts var et af de sidste argumenter, Sir Anthony Eden fremsatte til forsvar for deportationen af ærkebiskoppen, hensynet til de engelske olieinteresser i den nære orient.

I Kuwait kontrollerer England den største olieproducent i hele det mellemste østen, der igen råder over ialt to trediedele af jordens kendte olieressourcer. Fire femtedele af Storbritaniens olieforsyninger kommer fra den nære orient.

Som Lennox-Boyd sagde: regeringen ville ikke akceptere ærkebiskoppens betingelser, inden forholdet til Jordan blev spændt og endnu mindre efter.

Ganske vist har grækerne tilbudt, at England kan beholde en base på Cypern efter genforening. Men ville det ikke blive en NATO-base ligesom Izmir? Ville England kunne gribe ind i rent arabiske konflikter fra den?

For at tage et konkret eksempel: Ville England kunne gribe ind i en konflikt mellem den arabiske triplealliance mellem Ægypten, Syrien og Arabien på den ene side og Israel på den anden, hvis Cypern var græsk territorium, uden at det førte til repressalier mod den million grækere, der bor i Ægypten? Ville den græske regering overhovedet tillade en sådan aktion? Det har af hensyn til grækerne i Ægypten i mange år været Athens politik at bevare et godt forhold til Cairo.

Den engelske avis »The Observer« satte nok fingeren på det ømme punkt, da den skrev:

»Når vi ikke akcepterer det græske tilbud om en NATO-base på Cypern med britiske tropper, er det fordi vi ønsker at kunne føre en rent britisk politik i det mellemste Østen«.

En rent britisk politik. Med andre ord ikke en NATO-politik eller en engelsk-amerikansk politik, men en rent britisk politik, der måske endda til tider kan krydse amerikansk og fransk politik. For de tre vestmagter har hver sine protegeer i Levanten, og de enes ikke altid lige godt indbyrdes. England har Iraq, Jordan og de små olifyrstendømmer ved den persiske havbugt. U.S.A. har Saudi-Arabien, der ikke står på særlig god fod med nogen af de engelske protegeer. Frankrig har Syrien, der er i alliance med Saudi-Arabien og Ægypten, men ikke har noget særlig venskabeligt forhold til Iraq.

»Observer« foreslår en omlægning af britisk politik i to henseender:

Dels bør England søge en overenskomst med Grækenland om en videre brug af basen på Cypern i tilfælde af genforening, med andre ord

til brug for en rent britisk politik. Dels bør denne britiske politik koordineres med de andre vestmagters politik, så der skabes en NATO-politik i den nære orient.

Men foreløbig er det en stik modsat kurs, den engelske regering er slået ind på. Den tyder på, at England vil forsøge at holde fast ved Cypern med magt. Indtil da var der tegn på, at man ville prøve at forhandle sig til rette. Omslaget skyldes officielt, at ærkebiskoppen efterhånden afslørede, at han kun ville gå med til en løsning, der gav ham absolut kontrol med øen. Men dette kan i bedste fald kun være en del af sandheden. De vigtigste grunde til omslaget i den britiske politik turde snarere ligge uden for selve Cypern.

For det første: da det græske valg den 19. februar var overstået, behøvede England ikke længere at tage hensyn til risikoen for at påvirke valgkampen i Grækenland til fordel for den neutralistiske folkefront.

For det andet: Da general Glubb den 2. marts måtte forlade Jordan, fik den engelske regering ikke bare dobbelt brug for Cypern, men også for en aktion, der kunne stive den af indenrigspolitisk.

Labour-partiets talsmand i Cypern-debatten, Aneurin Bevan fremhævede, at det påskud, man anvendte for ærkebiskoppens deportation, ligeså vel kunne have været brugt flere måneder tidligere og regeringen havde ikke noget at svare hertil. Bevan hævdede videre, at regeringen næppe for alvor havde haft til hensigt at nå til en overenskomst. I hvert fald afbrødes forhandlingerne på et tidspunkt, hvor man vanskeligt kunne anse dem for afsluttede, fordi centrale spørgsmål endnu stod åbne.

England havde lovet Cypern selvstyre, og Makarios var til gengæld gået med til, at der ikke sattes nogen fast termin for en folkeafstemning om enosis. Men der var langt fra skabt klarhed om selvstyreforfatningens form. Det fremgår af den hvidbog, som den britiske regering har udsendt om forhandlingerne, at ærkebiskoppen ikke kunne få klarhed over, hvordan det valgte cypriotiske landsråd eller selvstyreparlament skulle sammensættes. Den engelske guvernør John Harding forsikrer, at det vil få »et valgt flertal«, men tilføjer, at forfatningens nærmere form skal udarbejdes i samarbejde med alle befolkningsgrupper på øen.

Makarios anmoder forgæves om en udtrykkelig erklæring om, at »forsamlingen vil blive sammensat i overensstemmelse med befolkningens sammensætning«, – »will be proportionate to the composition of the population«. (Makarios brev til guvernør Harding af 25. februar).

Der er ingen tvivl om, at dette er hans centrale krav. Men der gives kun et undvigende svar på det fra engelsk side. I det engelske svar af 29. februar gentages endnu engang, at forfatningen vil »sikre et valgt flertal i den lovgivende forsamling«.

Dette kan kun fortolkes således, at et vist antal medlemmer af denne

forsamling vil blive udpeget af den britiske guvernør. Et »valgt flertal« er ikke ensbetydende med et græsk flertal, men kun med, at flertallet i forsamlingen vil blive valgt af cyprioterne, d.v.s. af det græske flertal og det tyrkiske mindretal. Det samlede resultat kunne derfor udmærket blive, at de valgte tyrkiske medlemmer plus de britisk-udpegede tilsammen ville danne det regeringsdygtige flertal.

Det er dette perspektiv, Makarios har set og nægtet at acceptere.

Sir Anthony Eden formulerede ærkebiskoppens standpunkt således: »han ville få kontrol over øen, hvis hans krav blev opfyldt«, d.v.s., hvis forsamlingen blev sammensat efter samme politiske mønster som befolkningen.

Det var på dette punkt, forhandlingerne gik i hårdknude. Makarios nægtede at tage afstand fra den cypriotiske frihedsbevægelse EOKAs terroristvirksomhed, hvis ikke hans forfatningsmæssige krav blev opfyldt.

I underhuset blev det fremhævet af oppositionen, at ærkebiskoppen risikerede at miste sin indflydelse på Cypern, hvis han tog afstand fra terroristerne uden at have opnået et klart og konkret resultat til gengæld. Makarios har formentlig været af samme opfattelse. Hans stilling som national leder er ganske vist stærk. Cyperns ærkebiskop vælges og er allerede derved en slags politiker. I forvejen har den ortodokse kirke altid spillet en ledende rolle i græsk frihedskamp. Den gjorde det allerede i grækernes kamp mod tyrkerne.

Den 43-årige Makarios er desuden en personlighed af et sjældent format. Han er cypriotisk bondesøn, men blev på grund af sin enestående begavelse hjulpet frem af kirken. Han har en uddannelse som få af sine landsmænd, både som teolog og som jurist. Han har bl.a. studeret to år ved Boston universitetet i Amerika.

Som politiker gjorde han sig først bemærket, da han i 1950 organiserede en uofficiel folkeafstemning blandt de græske cyprioter om genforening. Den gav 95 pct. for enosis.

Men i de senere år har han fået konkurrenter, som han ikke kan ignorere: de cypriotiske kommunister, der oprindelig var ligegyldige over for enosis-bevægelsen. Tager han afstand fra terrorismen uden at have opnået noget, kan han derfor risikere, at mere yderliggående elementer får større magt. Ikke blot kommunister, iøvrigt. Der findes også andre, som er utilfredse med, at Makarios var gået så vidt i sine indrømmelser, at han gav afkald på folkeafstemningen omgående.

Hvilket forhold ærkebiskoppen selv har til terroristorganisationen og dens leder den cypriotiske kaptajn Dighenis er uklart. Men det er sandsynligt, at terroristerne er langt mere uforsonlige end ærkebiskoppen. I en proklamation, som tilskrives Dighenis, hedder det: »Vi sværger at vi vil gøre vort fædreland Hellas større og mægtigere. Det skal strække sig

fra Cypern til Valona«. (90 km inde i Albanien). (»Internasjonal politik«, nr. 1, 1956).

»Manchester Guardian« skrev i forbindelse med deportationen om ærkebiskoppen:

Der kan ikke findes nogen løsning nu, fordi der ikke længere er nogen at forhandle med. Blandt cyprioter blev Makarios anset for moderat. Han blev kritiseret af de yderliggående tilhængere af enosis, fordi han var for villig til at indgå kompromiser med Englænderne, og ingen anden cypriotisk leder har så stor indflydelse på befolkningen«.

En af følgerne af hans forvisning til Seychelles-øerne i det indiske ocean vil formentlig blive, at Cypern ikke længere kan forblive et engelsk-cypriotisk anliggende. Den græske regering har allerede indanket sagen for FN, som på den kommende generalforsamling må tage stilling til, om det vil sætte den på dagsordenen.

To gange tidligere har Athen søgt at vinde De forenede Nationers gehør, men hver gang er Cypernproblemet blevet afvist med en henvisning til, at der er tale om et indre britisk anliggende. Blandt NATO-landene har kun Island hidtil støttet Grækenland. Men den amerikanske reaktion på deportationen kan tyde på, at det vil blive vanskeligt at opretholde dette standpunkt, også fordi englænderne allerede en gang er gået med til en international konference om Cypern, konferencen mellem Grækenland, Tyrkiet og England i London sidste år. Den endte resultatløst. Men U.S.A.s tilbud om mægling har skabt en ny situation.

April 1956.

DE VESTTYSKE SOCIALDEMOKRATERS UDENRIGSPOLITIK 1949-55

NIELS J. HAAGERUP

Skønt det vesttyske Socialdemokrati – SPD – siden Forbundsrepublikkens Oprettelse i 1949 har været henvist til at være i Opposition og vil vedblive hermed i hvert Fald indtil Valget til Forbundsdagen i Efteraaret 1957, har de udenrigspolitiske Synspunkter, som Partiet har givet Udtryk for i den forløbne Seksaarsperiode, mere end akademisk Interesse. De har nemlig afspejlet et ingenlunde til Tyskland selv afgrænset Ønske om at finde »en tredie Vej« i det tyske Spørgsmaal, og naar Partiets udenrigspolitiske Maal ikke har kunnet naas, er denne Kendsgerning samtidig et Vidnesbyrd – blandt flere – om den fundamentale magtpolitiske Ændring af Verdensbilledet siden 1945, et Forhold, som selv »det tyske Mirakel« ikke har kunnet rokke ved.

Tyskland er nok genopstaaet som Stormagt, men dets Mulighed for paa egen Haand at gribe ind i Storpolitikken som det europæiske Kontinents mest dynamiske Stat er i Dag stærkt begrænset som Følge af, at Magtgrupperne baade mod Øst og Vest repræsenterer en Styrke, der hver for sig langt overgaar den tyske. Hvor de vesttyske Socialdemokrater har appelleret til de tyske Vælgere og til Omverdenen med snævrere nationale Interesser solidt i Forgrunden, er de kommet til kort overfor en Politik, der dels har sat Bevarelsen af de vundne Livsgoder i Forgrunden, dels anlagt et videre europæisk Syn. Paa den anden side er Tysklands Magt – i Kraft af Beliggenhed, Befolkning og Produktionskapacitet – naturligvis af en saa betragtelig Størrelsesorden, at den er selve Forudsætningen for det tyske Problem. SPD's Udenrigspolitik maa uundgaaeligt ogsaa ses i dette Lys.

UDENRIGSPOLITIK FØR 1949

Før Forbundsrepublikkens Oprettelse i 1949 kan der daarligt tales om et fast udformet udenrigspolitisk Program fra SPD. Partiet opnaaede ved de første Lokal- og Statsvalg i Vestzonerne ca. en Trediedel af Stem-

merne, hvilket var mere end i Weimarrepublikkens Tid. En stor Del af de tidligere kommunistiske Stemmer gik nu til SPD.

I den politiske Debat i de første Efterkrigsaar kom den socialdemokratiske Leder, *Kurt Schumacher,* til at staa i Forgrunden til sin Død i August 1952. Schumacher var en sjælden politisk Begavelse, som næsten ved et Mirakel overlevede Rædslerne i Hitlers Koncentrationslejre. Han tilførte sit Parti en stærk Appel og en stram Disciplin. Med sikkert Rodfæste i demokratiske Traditioner savnede han først og fremmest, muligvis som Følge af Fangenskabet, den Smidighed og Tilpasningsevne, der maa karakterisere den sukcesfulde Politiker. Med en til Fanatisme grænsende Stejlhed og Kompromisløshed forfægtede han sine Synspunkter, der i mangt og meget blev retningsgivende for Partiets Politik ogsaa efter hans Død.

Før Valget til Forbundsdagen i August 1949 gik Schumacher paa sin dynamiske Facon til Angreb mod Demonteringspolitikken og imod Okkupationsstatutten. Med sine vedholdende Krav om en tysk Genforening og undertiden næsten udfordrende Holdning til Besættelsesmagterne placeredes han af Iagttagere som Talsmand for en tysk Ny-Nationalisme, selvom Forholdet næppe er helt saa enkelt. Der har utvivlsomt hos Schumacher og hos SPD luret en Frygt for, at tyske nationale Strømninger i de desperate Efterkrigsaar skulle blive udnyttet af yderligtgaaende Højrekredse til ubodelig Skade for det spinkle Demokrati, der søgtes skabt i Vesttyskland. Men rigtignok blev Konsekvensen af SPD's Linie i de nationale Spørgsmaal, at Partiet baade af Modstandere og af neutrale Observatører beskyldtes for at ville samle Stemmer paa Vælgernes Højrefløj og for at puste nyt Liv i en Nationalisme, som man paa andet Hold fandt det klogere at besværge ved andre Midler.

Valgkampen i 1949 drejede sig kun i ringe Udstrækning om udenrigspolitiske Spørgsmaal. Det stedse mindre vesttyske Kommunistparti var allerede drevet ud i den Isolation, som havde Udbruddet af den kolde Krig og Russernes Fremfærd i Østzonen til Baggrund. De øvrige Partier var alle klart antikommunistiske, og blandt de Røster, der rejste sig mod Oder-Neisse Grænsedragningen, var SPD's ikke den mindst kraftige.

Resultatet af Valget blev, at SPD fik 29,2 pCt. af Stemmerne og 131 Deputerede og dermed laa i Hælene paa *Adenauers* kristelige Demokrater (CDU), der fik 31 pCt. og 139 Deputerede.

SPD's POLITIK 1949–50

Gaar vi nu et Aar frem, finder vi i Partiets saakaldte Dürkheim-Program af 30. August 1950 kun et enkelt af Programmets 16 Punkter, der direkte berører Udenrigspolitikken, nemlig Punkt 16, hvori SPD fastslog,

at det ønskede Besættelsesmagternes Indgreb begrænset til rene Kontrolforanstaltninger. Det ønskede Statutten om den internationale Ruhr-Myndighed ændret og forkastede Demonteringen af »Freds-Industrierne«. Partiet gik endvidere ind for at optage Berlin som Forbundsrepublikkens 12. Stat og forkastede Oder-Neisse Linien som et fremtidigt samlet Tysklands Østgrænse.

Paa Baggrund af det første Aars vesttyske politiske Aktivitet er det imidlertid muligt at trække visse Hovedlinier op for Partiets udenrigspolitiske Synspunkter.

Som første Punkt vil det være rimeligt at fremhæve SPD's stærke og vedholdende Krav om tysk Genforening, herunder altsaa indbefattet de polskbesatte Territorier bag Oder-Neisse Linien. Det andet Punkt var, at der ikke maatte træffes Beslutninger eller Forholdsregler, som kunde forhindre tysk Genforening, kunde binde et forenet Tyskland til nogetsomhelst eller forlænge den tyske Deling. Dette Standpunkt blev det centrale i SPD's Argumentation under de følgende Aars Udenrigs- og Forsvarsdebat og skal nærmere behandles i det følgende i Forbindelse med Problemet om den tyske Genoprustning.

For det tredie krævede SPD fuld Lighed for Vesttyskland i Forholdet til de øvrige vestlige Nationer. Og for det fjerde bør det fremhæves, at SPD indtog en klart afvisende Holdning overfor Kommunisterne og Sovjetunionen og stillede sig bag baade Marshallplanen og Luftbroen til Berlin. Det var en socialdemokratisk Overborgmester, Professor *Ernst Reuter,* der opnaaede internationalt Ry for sin Ledelse af den vestberlinske Befolkning under den russiske Blokade.

EUROPARAADET OG SCHUMANPLANEN

Inden Behandlingen af Hovedspørgsmaalet, SPD og den vesttyske Genoprustning, skal kort omtales Partiets Stilling til Europaraadet og Schumanplanen. SPD indtog i begge Spørgsmaal en overvejende negativ Holdning.

Socialdemokraterne gik imod at modtage Europaraadets Indbydelse, fordi Saar var blevet indbudt til at deltage – og SPD havde fra Starten vendt sig mod Frankrigs Sær-Arrangement med Saar – og fordi Vesttyskland ikke kunde indtage sin Plads i Raadet som en ligeberettiget Nation. – Vi forlanger lige Ret med Hensyn til Pligter og Rettigheder, sagde Partiets udenrigspolitiske Ordfører, Folkeretsprofessoren *Carlo Schmid* i 1951.

Skønt sympatisk overfor Tanken om europæisk Enhed gik SPD imod Schumanplanen af hovedsagelig tre Aarsager. Planen udgjorde kun et utilstrækkeligt Skridt henimod europæisk Enhed og havde den alvorlige Fejl at begrænse Samarbejdet til de seks deltagende Lande, mens SPD

ønskede baade de skandinaviske Lande og Storbritannien med. Man mente endvidere, at Planen var Udtryk for en Forskelsbehandling af Tyskland, og at den vilde volde Skade for den tyske Økonomi. Og endelig vilde vesttysk Deltagelse i Schumanplanen være ensbetydende med en Hindring for Opnaaelse af Genforening med Østtyskland.

Et Eksempel paa Schumachers stærke Udtalelser var det, at han kaldte Schumanplanen »en Plan til at slavebinde Tyskland i de næste 50 Aar«. Det var saadanne Udfald fra den temperamentsfulde Politiker, der bidrog til at svække hans Anseelse udadtil og tildels isolere ham og hans Parti indadtil.

Carlo Schmid var ikke mere gunstigt indstillet, men lidt mere omhyggelig i sit Ordvalg. Han beskyldte den franske Regering for at være ledet ikke af den sande europæiske Aand, men af selviske Interesser, inspireret af Ønsket om gennem Schumanplanen at sikre sig Medbestemmelsesret over Ruhr.

SPD OG OPRUSTNINGEN

Tanken om en vesttysk Oprustning fik som bekendt konkret Form efter Udbruddet af Koreakrigen den 25. Juni 1950. Blandt Vestmagterne gik USA i Spidsen med et Krav om et vesttysk Bidrag til Vesteuropas Forsvar til Sikring mod et europæisk Korea, som man efter den camouflerede østtyske Militarisering ikke turde udelukke Muligheden for. Og i Vesttyskland gik Adenauer personligt ind for at lade vesttyske Tropper indgaa i en intregreret vesteuropæisk Forsvarsstyrke. Han tilstillede de tre vestlige Højkommissærer et Memorandum herom den 29. August 1950.

Faa Dage forinden havde Kurt Schumacher redegjort for sin og Partiets Stilling ved i en Erklæring at fastslaa, at en delvis tysk Oprustning vilde være forgæves, og at man ikke maatte anmode Tyskland om at ofre sig selv blot for at opholde en Fjende. Et tysk Bidrag kunde kun følge effektive allierede Skridt til at udbygge Forbundsrepublikkens Forsvar mod Øst og saa kun paa den Betingelse, at Tysklands Skæbne som en ligeberettiget og uafhængig Stat knyttedes til Vestens demokratiske Nationer.

Set i Lys af Partiets senere stejle Afvisning af de forskellige Planer om et vesttysk Forsvarsbidrag forekommer Schumachers Erklæring ingenlunde at være blankt afvisende – saa meget mindre, som de Krav han i 1950 opstillede som SPD's Betingelse for at medvirke til en vesttysk Oprustning, i Dag tør siges at være praktisk talt opfyldt.

Under de følgende Maaneders heftige Debat i Vesttyskland konstateredes en Modvilje mod Oprustningen, som maaske endog har overra-

sket Socialdemokraterne. Modstanden var især udtalt blandt de unge, af hvilke mange vægrede sig ved at tro, at det kunde tjene tyske Interesser paany at trække i Uniform. Defaitistiske og ægte pacifistiske Strømninger mødtes i Modstanden mod en vesttysk Oprustning.

Det er dog vigtigt at fastholde, at kunde der maaske end konstateres en Stramning af SPD's Modstand i den følgende Tid, eventuelt under Paavirkning af den nævnte Stemningsbølge, indtog Partiet aldrig en betingelsesløst afvisende Holdning overfor en vesttysk Oprustning. Men som første Betingelse satte Schumacher, at de vestallierede først maatte gøre deres yderste for, at Tyskland ikke paany blev Slagmark, at en eventuel ny Krig, hvis Sandsynlighed i Tiden lige efter Koreakrigen forekom langt større end siden hen, ikke resulterede i, at den russiske Krigsmaskine rullede henover Vesttyskland som den havde rullet over Østtyskland.

Det kunde heroverfor anføres, at en fuldgyldig allieret Garanti for, at et russisk Angreb blev bremset allerede i dets Udgangspositioner, næppe var mulig og i hvert Fald alt andet end realistisk. En Udsættelse af en vesttysk Oprustning, indtil den krævede militære Sikring var opnaaet, maatte desuden forekomme i det mindste de vestlige Ledere uden virkelig Mening, eftersom det netop var Hensigten med et vesttysk Forsvar, at det skulde bidrage til den ønskede militære Stabilisering og genoprette den militære Magtbalance i Europa.

EUROPAHÆREN

I de Aftaler, som efter mange Maaneders Forhandlinger mellem Vesttyskland og Vestmagterne og mellem Vestmagterne indbyrdes begyndte at tage Form i 1951, fandt SPD imidlertid rigeligt med Angrebsstof udover det utilstrækkelige allierede Forsvar ved Elben. Aftalerne kunde opdeles i to Grupper, hvoraf den første var en Serie tosidige Arrangementer mellem Forbundsrepublikken og de tre Vestmagter til Sikring af Vesttysklands næsten fuldkomne Uafhængighed (Bonn-Aftalerne), mens den anden vedrørte det saakaldte europæiske Forsvarsfællesskab EDC (European Defence Community).

SPD satte Hovedangrebet ind mod EDC, som var inspireret fra fransk Side udfra Ønsket om at reducere Faren for en ny tysk Militarisme. Denne Europahær gav de øvrige fem Deltagernationer en Fortrinsstilling paa Vesttysklands Bekostning – Forbundsrepublikken skulde saaledes ikke optages i NATO – men indeholdt det fra et europæisk Synspunkt positive Element, at de seks Medlemslandes militære Styrker skulde forenes i en fælles vesteuropæisk Hær. Trods den i Planen indeholdte Forskelsbehandling af Tyskland var Adenauer – omend ikke uden svær Modstand ogsaa fra Folk indenfor hans egen Regeringskoalition – gaaet ind for EDC

som et effektivt Instrument til Fremme af den vesteuropæiske Samling, i hvilken han saa baade Tysklands og Vestens mest realistiske Politik.

Baade før og efter Traktaternes Undertegnelse den 26. Maj 1952 førtes en lidenskabelig tysk Debat om Oprustningsproblemet. Sagt i meget faa Ord kan SPD's Synspunkter formuleres som: tysk Genforening før vesteuropæisk Enhed – og CDU's som vesteuropæisk Enhed før, eller rettere, som Forudsætning for en tysk Genforening.

Mere udførligt kan SPD's Modstand mod Europahæren opsummeres i følgende Punkter:

– *En vesttysk Oprustning indenfor Rammerne af et vesteuropæisk Forsvarssystem vilde stille Russerne over for en fuldbyrdet Kendsgerning og derigennem hindre en tysk Genforening, som kun kan opnaas efter Forhandlinger og Overenskomst mellem de fire Besættelsesmagter.*

At SPD har opslaaet sit Hovedkvarter i en Barakbygning i Bonn skal opfattes som et i det mindste symbolsk Udtryk for Partiets Tillid til en snarlig Genforening og Hovedkvarterets samtidige Flytning til Berlin.

– *Vesttyskland maa først beskyttes mere effektivt af et større Antal allierede Soldater.*– Frihed er uden Interesse for døde Nationer, som Carlo Schmid sagde i en Tale i Londen i 1951.

– *Vesttyskland maa have fuld Ligeberettigelse.* SPD pegede her især paa den Kendsgerning, at Vesttyskland som staaende udenfor NATO ikke kunde deltage i den strategiske Tilrettelæggelse. Carlo Schmid formulerede det i samme Tale i Ordene: Ingen vil dø for en Okkupationsstatut – og et Aar senere i en Artikel i »Foreign Affairs«: Det er bedre at vente, hvis man ikke stoler paa Tyskland. . .

– *Et Samarbejde mellem EDC-Landene indeholder en for snæver Begrænsning, Storbritannien og Skandinavien maa med.*

– *Genoprettelse af et tysk Militær vil bringe det nye tyske Demokrati i Fare.* SPD's Talere pegede gentagne Gange paa Faren for en Officersstands Indflydelse paa Landets øverste Ledelse og havde herunder Erfaringerne fra Weimar-Tiden i Erindring.

– *Oprustningen er forfatningsstridig.* Der hersker lidt Tvivl om Ægtheden af SPD's Udlæggelse af Oprustningen som stridende mod Forfatningen, og mange i og udenfor Tyskland var tilbøjelige til at mene, at den Klage over EDC-Traktaten og senere over Saar-Aftalen, som SPD – iøvrigt uden Resultat – indbragte for Forfatningsdomstolen i Karlsruhe mere skyldtes taktiske Aarsager end en rodfæstet Overbevisning om de paagældende Aftalers Uoverensstemmelse med Forfatningen.

Undertegnelsen af EDC-Traktaten med tilhørende Protokoller skete i Maj 1952 paa et Tidspunkt, da Oprustningsdebatten var saa heftig som nogensinde. Schumacher havde sagt, nogle Maaneder før sin Død, at »den, der undertegner disse Aftaler ophører at være en Tysker . . .« Kri-

tikken var i dette Tilfælde især rettet mod de saakaldte Bonn-Aftaler, hvis Ikrafttræden var afhængig af EDC's samtidige Gennemførelse.

Med Schumachers Død og *Erich Ollenhauers* paafølgende Overtagelse af Formandsskabet i August 1952 skete ingen Ændring af SPD's Standpunkt. Ollenhauer savnede vel sin Forgængers Dynamik, men han videreførte dennes Politik og skød, om muligt endnu stærkere end denne, Genforeningsproblemet i Forgrunden. Han kunde henvise til en Opinionsundersøgelse i Vesttyskland i Foraaret 1952, gengivet i New York Times, hvorefter 32 pCt. billigede et vesttysk Forsvarsbidrag, mens 42 pCt. sagde Nej. 55 pCt. havde samtidig sat Vigtigheden af en tysk Genforening over Opnaaelsen af europæisk Enhed.

I den første Udtalelse fra SPD efter Ollenhauers Overtagelse af Ledelsen gik Partiet i September 1952 ind for et effektivt kollektivt Sikkerhedssystem, hvori Tyskland uden at bringe Genforeningen i Fare burde deltage som en ligestillet Deltager. Udtalelsen var tilstrækkelig vag til øjensynlig ikke at have nogen direkte Forbindelse med den foreliggende Situation. Ollenhauer gjorde selv nærmere rede for Partiets Standpunkt paa den socialistiske Internationales anden Kongres i Milano i Oktober 1952, da han gentog SPD's tidligere fremsatte Krav om, at der først indledtes Forhandlinger med Sovjetunionen om en tysk Genforening, før et uigenkaldeligt Skridt blev taget. Han kunde henvise til den igangværende Noteudveksling mellem Sovjetunionen og Vestmagterne, hvorunder den sovjetrussiske Regering havde givet sit Samtykke til et samlet Tysklands »defensive Bevæbning« og foreslaaet frie tyske Valg efter en Firemagts-Undersøgelse af Betingelserne herfor (ikke en FN-Undersøgelse som Vestmagterne krævede). Sovjetunionen havde endelig krævet, at et samlet Tyskland skulde staa udenfor Alliancer. Ollenhauer saa ingen Universalløsning i de russiske Forslag, men fandt, at man burde indlede Forhandlinger med Moskva for at undersøge Mulighederne for en Genforening til Bunds. Han erkendte, at Samtalerne maaske ikke vilde føre til noget, og tilføjede – paa Mødet i Milano – at hvis der ikke opnaaedes et Resultat indenfor en rimelig Periode, vilde SPD revidere sin Stilling til Oprustningen og de dertil knyttede Problemer.

Udtalelsens øjensynlige Tilnærmelse til Oprustnings-Standpunktet maa utvivlsomt ses paa Baggrund af den Isolation, hvori SPD befandt sig paa Milano-Kongressen, hvor de øvrige europæiske Socialdemokratier havde indtaget et mere positivt Standpunkt til en tysk Oprustning. Det er en Kendsgerning, at senere resultatløse Øst-Vest Forhandlinger ikke har fremkaldt den bebudede Revision af Partiets Standpunkt.

Kravet om nye Firemagts-Forhandlinger blev SPD's stærkeste Vaaben mod Oprustningen, og i den tyske Debat rettedes Kritikken baade mod Adenauer for ikke at tage et Initiativ hertil og mod Vestmagterne

for deres Valenhed overfor Tanken om nye Forhandlinger med Russerne. Adenauers Svar, som var i Overensstemmelse med det vestlige Synspunkt, gik ud paa, at han gik ind for Firemagtsforhandlinger, naar der var Mulighed for Resultater. Debatten førtes baade indenfor og udenfor Forbundsdagen, og SPD kunde notere Støtte til dets Synspunkter fra Kredse udenfor Partiet.

Ollenhauer inddrog ogsaa 17. Juni-Urolighederne i 1953 i Argumentationen mod Aftalerne, som fortsat fransk Ubeslutsomhed hindrede Realisationen af. Han forlangte i en Tale den 3. Juli 1953, at Sovjetunionen paa en Firemagtskonference skulde »stilles overfor en Afgørelse med Hensyn til, hvilke Konsekvenser den var villig til at drage af Urolighederne i Østberlin og Sovjetzonen i Juni og det tyske Folks Krav paa en fri og demokratisk Ordning af det tyske Spørgsmaal«.

FORBUNDSDAGSVALGET I 1953

Selvom Valget til Forbundsdagen den 6. September 1953 ikke førte til en ændret socialdemokratisk Opfattelse, var Valgresultatet ensbetydende med en Svækkelse af Partiets Indflydelse. Det holdt selv Stillingen og satte Stemmetallet op, mens det formindskede sin Andel af Stemmerne fra 29,2 til 28,8 pCt. Men CDU vandt en forrygende Valgsejr. Med knap Halvdelen af Stemmerne bag sit eget Parti kunde Adenauer rykke ind i den nye Forbundsdag med et absolut Flertal på et enkelt Mandat. Med sine Regeringspartnere raadede han over det tilstrækkelige to Trediedeles Flertal til, om nødvendigt, at revidere Forfatningen. Adenauer kunde med Rette opfatte Valget som et Tillidsvotum til sin Politik. Maaske havde Tilliden til Adenauers Styre som Garant for en Fortsættelse af den økonomiske Fremgang spillet den vigtigste Rolle, men Tvivlen om hans vesteuropæiske Udenrigspolitiks Klogskab havde i det mindste ikke været større, end at han kunde indkassere Resultatet som et Mandat til at fortsætte den hidtidige Politik ogsaa udadtil.

I den første socialdemokratiske Principerklæring efter Valget skitserede Ollenhauer de Retningslinier, efter hvilke SPD tænkte sig at opnaa en tysk Genforening. Han udtalte, at Formaalet med den tyske Politik maatte være at finde en anden Udvej til at underbygge Landets Position som en Del af Vesten og samtidig tilfredsstille Sovjets Krav om Sikkerhed. Det var hans Opfattelse, at et frit og forenet Tyskland burde og kunde optages i FN efter Aftale mellem de fire Stormagter.

En afvigende socialdemokratisk Opfattelse fremsattes af Bremens Senatspræsident *Wilhelm Kaisen,* som tog til Orde for, at SPD opgav den afventende Holdning overfor de europæiske Sammenslutningsbestræbelser. Partiet burde deltage i Aktioner, der i det lange Løb ogsaa vilde

fremme den tyske Genforening (altsaa Adenauers Synspunkt) og som kunde føre et genforenet Tyskland som jævnbyrdig Partner ind i et forenet Europa. Han foretrak tysk Medlemsskab af EDC fremfor af NATO, fordi det første maatte anses for mere betryggende fra et russisk Synspunkt.

Forventningerne til det forestaaende Stormagtsmøde i Berlin mellem Stormagterne prægede den tyske Debat ved Aarsskiftet 1953–54. Russiske og østtyske Forsøg paa at skabe en Tilnærmelse til SPD fik en kold Skulder, og der var ikke gaaet mange Dage i Berlin, før det blev klart, at Stormagternes Standpunkter ikke lod sig forene. Den dybt skuffede Ollenhauer afviste imidlertid at tage sin Holdning til EDC op til fornyet Overvejelse og sagde endog, at Berlin-Konferencens Udfald havde styrket SPD's Modstand mod Europahæren. Konferencen havde trods alt holdt Muligheden aaben for senere internationale Forhandlinger, hvor det tyske Spørgsmaal efter Ollenhauers Mening »atter og atter« maatte føres frem. Han afviste imidlertid en Løsning baade paa Grundlag af Eden-Planen og af Molotov-Planen.

Den 30. Marts 1954 undertegnede Forbundspræsident *Heuss* Ratifikationsdokumenterne til Bonn-Overenskomsterne og Europahæren, men Debatten om dem standsede ikke af den Grund. Nye Synspunkter kom ikke frem. SPD havde ladet en særlig Parti-Kommission behandle Partiets udenrigspolitiske Linie, men dens Beretning den 7. Maj afveg ikke fra de af Partiet tidligere fremsatte Synspunkter; Rapporten fastslog, at Europahæren vilde blokere Udsigterne til en fredelig Genforening af Tyskland og – et interessant Punkt – vilde umuliggøre en demokratisk Kontrol med Europas væbnede Styrker. SPD's Alternativ var, at Stormagterne genforenede Tyskland, undertegnede en Fredstraktat og gav Tyskland Adgang til FN.

En indgaaende Debat om disse og beslægtede Problemer førtes paa Partiets store Kongres i Berlin i Begyndelsen af Juli 1954, den første siden Valget i 1953. Det var betegnende, at Konferencen var henlagt til Berlin, for Kravet om en tysk Genforening placeredes til Stadighed som det største tyske Problem overhovedet. Divergerende Synspunkter fandt Udtryk under Konferencen, der omfattede baade Talsmænd for Standpunkter, der laa nær opad Adenauers, og Folk fra de egentlige Neutralisters Lejr, der under ingen Omstændigheder vilde have en tysk Hær. Med overvældende Flertal forkastede Kongressen imidlertid et Forslag om, at Partiet betingelsesløst skulde afvise en tysk Genoprustning. En saadan Vedtagelse vilde, sagde Ollenhauer, berøve Partiet dets politiske Handlekraft.

I den afsluttende Udtalelse fra Kongressen, som kun et lille Mindretal (20) stemte imod, opfordredes Vestmagterne til paany at indlede For-

handlinger med Sovjetunionen om regionale Sikkerhedssystemer. Indenfor Rammerne af et universelt System af kollektive Aftaler vilde ogsaa et forenet Tyskland bidrage til Fredens Bevarelse. Hvis saadanne Bestræbelser ikke kronedes med Held, og hvis Faren for Folkenes Frihed og Fred vedblev at bestaa, vilde Partiet være rede til at deltage i fælles Anstrengelser til Sikring af Freden og Friheden – ogsaa militært. Afgørelsen af, hvorvidt en saadan Situation eksisterede, skulde tages af en Partikongres. Udtalelsen opstillede en Række Betingelser for SPD's Godkendelse af en tysk militær Medvirken, blandt hvilke var, at Genforeningsbestræbelserne fortsattes, at Aftaler om vesttysk militær Bistand ikke maatte være bindende for et forenet Tysklands Regering, at Deltagerne i Fællesforsvaret skulde være ligeberettigede, ogsaa hvad angik den ydede Beskyttelse, samt at den demokratisk-parlamentariske Kontrol med de væbnede Styrker sikredes. Til Opfyldelse af disse Formaal erklæredes Europahæren uegnet, omend Kongressen principielt gik ind for europæisk Samarbejde.

PARIS-AFTALERNE

Mindre end to Maaneder efter Afslutningen af SPD's Kongres i Berlin blev Situationen afgørende ændret, da den franske Nationalforsamling den 30. August 1954 forkastede Europahæren. Den febrilske diplomatiske Aktivitet, som fulgte ovenpaa Afgørelsen i Paris, modsvaredes af den Heftighed, hvormed den foreløbig sidste og afgørende Fase af den tyske Oprustningsdebat blev ført.

Inden den af den britiske Regering arrangerede London-Konference (se: Vesttysklands Optagelse i NATO, *Økonomi og Politik*, Nr, 1, 1955) stillede Ollenhauer Krav om, at der nu optoges Forhandlinger fra vestlig Side med Moskva om et europæisk Sikkerhedssystem indenfor FN og en Løsning af det tyske Problem gennem frie Valg. Han vendte sig i skarpe Vendinger imod en vesttysk Optagelse i NATO, hvorved en tysk Genforening yderligere vilde blive vanskeliggjort. SPD var kun rede til at drøfte et vesttysk Forsvarsbidrag, hvis nye Forhandlinger med Moskva om tysk Enhed og europæisk Sikkerhed ikke gav Resultat.

Efter London-Konferencen og den britiske Beslutning om at knytte Ørigets Skæbne fastere til Kontinentalmagterne gentog Ollenhauer sine Argumenter mod den nu skitserede Fremgangsmaade. Han udtrykte dog Tilfredshed baade med det britiske Tilsagn om Tropper og med Opgivelsen af Ideen om Nationalhærenes Sammensmeltning og fandt, at der var stærkere Udsigter til Fred end Fare for Sammenstød mellem Stormagterne. London-Aftalerne havde imidlertid den afgørende Mangel, at de gik ud paa at skabe den hurtigst mulige Erstatning for en Ordning, der var ren militær.

Da Paris-Aftalerne om vesttysk Suverænitet og Optagelse i den vesteuropæiske Union og NATO samt Saar-Overenskomsten kort efter kunde undertegnes, forstærkedes den socialdemokratiske Trommeild mod Oprustningen, nu med forøget Støtte fra de tyske Fagforeninger, hvis Forbundskongres den 9. Oktober 1954 i Overensstemmelse med SPD's Synspunkter udtalte sig imod ethvert Forsvarsbidrag, saa længe Forhandlingsmulighederne med Hensyn til en Genforening af Tyskland ikke var udtømt. Saar-Aftalen stempledes af Ollenhauer som daarlig og skadelig for tyske Interesser, og under Debattens sidste Stadium i Tyskland i Begyndelsen af 1955 søgte SPD gennem Aftalens Indbringelse for Forfatningsdomstolen at forhale hele Traktatkomplekset, men uden Held.

Mendès-Frances Forslag i November 1954 om at optage Forhandlinger med Sovjetunionen efter Paris-Aftalernes Ratifikation, og hans Tanke om at formidle en europæisk Rustningsbegrænsning gennem en Overenskomst mellem den vesteuropæiske Union og et tilsvarende østeuropæisk System afvistes lige saa uforbeholdent af de vesttyske Socialdemokraters Ledelse. Forslaget var, sagde Ollenhauer i en Radiotale den 24. November, ensbetydende med, at Frankrig var rede til at se Østtyskland indlemmet i en kommunistisk Forsvarsblok.

Det væsentligste for SPD var saaledes fremdeles Hensynet til den tyske Genforening. Overfor Adenauer-Flertallets Paaberaabelse af, at dette Maal havde bedre Chancer for at blive opnaaet, naar Vesten kunde forhandle paa Grundlag af Styrke, erklærede Ollenhauer, at Vesttysklands Genoprustning vilde blive opvejet af en stærkere østtysk Militarisering og saaledes ikke veje til i Magtbalancen i Vestens Favør. Udenfor Partiets rent pacifistiske Mindretal, som afviste Oprustning under enhver Form og under alle Omstændigheder, udtalte mange tillige Frygt for, at Oprustningsbyrderne vilde indebære en for tung Belastning. Argumentet om, at det endnu skrøbelige tyske Demokrati vanskeligt vilde kunne modstaa Presset fra en ny Militærkaste, førtes ogsaa frem igen.

I en højtidelig Appel den 12. December 1954, vedtaget af SPD's Partiledelse efter tre Dages Forhandlinger, henledte Partiet det tyske Folks Opmærksomhed paa Paris-Aftalernes Farer. Det hed i Appellen:

> Hele det tyske Folk bør vide, at der truer en Fare for, at ethvert Grundlag for Firemagtsforhandlinger om Tysklands fredelige Genforening i Frihed vil blive ødelagt. I Øst og Vest fremtræder mere og mere utilsløret Bestræbelserne for at give den militære Blokdannelse Fortrinsret for Firemagtsforhandlinger og at indlemme Tysklands to Dele i disse Blokke. Derigennem vilde efter de sejrende Magters Ønsker opstaa to tyske Hære, og ved eventuelle Konflikter mellem de to Magtblokke vilde Faren for en tysk Broderkrig være lige for Døren.
>
> Socialdemokratiet bekender sig uforbeholdent til en Politik i Ret-

ning af Afspænding i de internationale Modsætninger og fredelige Regulering af alle Stridsspørgsmaal. Det advarer mod det skæbnesvangre Forsøg paa gennem Ratifikation af Paris-Overenskomsterne at skabe militære Kendsgerninger, hvorigennem man for lang Tid fremover vil spærre Vejen for en Forstaaelse mellem de fire Besættelsesmagter om den fredelige Genoprettelse af Tysklands Enhed. Faren for en ny Skærpelse af de internationale Modsætninger vilde blive fremmet gennem saadanne militære Kendsgerninger.

Socialdemokratiet kræver af den tyske Forbundsdag og Forbundsregering de yderste Anstrengelser for at forhindre, at Tysklands Deling bliver permanent. Enhver Mulighed for at øve Indflydelse i Retning af Optagelse af Firemagtsforhandlinger om Tysklands fredelige Genforening maa og skal udnyttes.

Der rettedes sluttelig en indtrængende Appel især til Partierne i den socialistiske Internationale om at gøre deres Indflydelse gældende til Fordel for Firemagtsforhandlinger.

Den sovjetrussiske Note af 15. Januar 1955, der erklærede, at Paris-Aftalernes Ratifikation vilde blokere alle Forhandlinger om tysk Genforening, mens en Forkastelse paa den anden Side vilde sikre en Genforening endnu i indeværende Aar, gav SPD frisk Ammunition i Kampagnen mod Oprustningen. SPD's Næstformand, *Wilhelm Mellies,* sagde, at det vilde være letsindigt ikke at tage den russiske Trusel alvorligt, og i det stigende Antal Protestresolutioner, der fremsendtes af en Række Fagforeninger, blev det samme Synspunkt gjort gældende. Ollenhauer offentliggjorde et Brev til Adenauer indeholdende Krav om nye Firemagtsforhandlinger og med Henvisning til den russiske Note, der havde talt om fællestyske Valg.

Faa Dage senere, den 28. Januar 1955, naaede Kampagnen sit Højdepunkt med den store Demonstration i Paulskirken i Frankfurt, der holdtes under Mottoet »Enhed, Frihed, Fred – mod Kommunisme og Nationalisme«. Ogsaa Fagforeningerne og vide Kredse indenfor Kirken stod bag dette Arrangement, som vakte betydelig Opmærksomhed ogsaa udenfor Tyskland. Møde-Deltagernes Krav, der udformedes i et saakaldt tysk Manifest, var, at man satte Genforeningen før Paris-Aftalernes Godkendelse.

SPD gik ikke saa vidt som til at antyde, at man vilde bekæmpe Aftalerne, hvis de iøvrigt godkendtes paa lovformelig Maade. Da der endnu i Februar 1955 kunde være Tvivl om den definitive franske Godkendelse – nye Vanskeligheder var opstaaet i Republikkens Raad efter Vedtagelsen omkring Nytaar i Nationalforsamlingen – gjorde Ollenhauer det imidlertid klart, at hans Parti vilde bekæmpe enhver Hensigt om at føre Aftalerne ud i Livet, saafremt de ikke blev godkendt af Frankrig. Den 4.

Marts blev Aftalerne imidlertid godkendt af Forbundsdagen, og den 24. Marts satte Præsident Heuss sin Underskrift paa. Paa NATO-Raadets Møde først i Maj blev Vesttysklands Optagelse i den vesteuropæiske Union og NATO officielt bekræftet.

De vesttyske Fagforeninger, der med voksende Skarphed havde vendt sig mod en Oprustning, udtalte straks efter Vedtagelsen i Bonn, at man ikke vilde bekæmpe den trufne Afgørelse, og med de øvrige Landes Vedtagelse af Aftalerne ophørte ogsaa SPD's Kampagne mod dem, uden at Partiet firede paa sine Synspunkter eller paa sin principielle Modstand mod Oprustningen.

SPD MELLEM ØST OG VEST

Det staar endnu tilbage at undersøge SPD's Stilling til de Alternativer, der faktisk bød sig i den raadende Situation, hvor Partiets Krav om et genforenet Tysklands Optagelse i et europæisk Sikkerhedssystem under FN ikke lod sig realisere.

Det blev hyppigt skudt Partiet i Skoene, at dets Stilling indebar en Godkendelse af det sovjetrussiske Ønske om en tysk Neutralisering. Men det blev benægtet fra SPD's Side, uden at Partiets Ledere dog var i Stand til at opstille en tredie realistisk Udvej. I sin tyske Politik spillede Sovjetunionen naturligvis op til de vesttyske Socialdemokrater, som blankt erkendte Nødvendigheden af en russisk Medvirken til en tysk Genforening i Fred, men som ikke mindre klart afviste at lade sig bruge som Brikker i det russiske Spil. Hyppige Udtalelser fra Ollenhauer og andre af Partiets ledende Folk lod ringe Tvivl tilbage om, at Partiet bekendte sig til Vesten, hvad ogsaa fremgik af de gentagne – men aldrig realiserede – Forsikringer om, at man vilde støtte Tanken om et vesttysk Forsvarsbidrag, saafremt et nyt alvorligt Forsøg paa at naa til Forstaaelse med Kreml strandede.

Den Neutralisering, som Sovjetunionen krævede, var SPD ogsaa afvisende overfor. Det vilde, sagde Ollenhauer i en Erklæring den 8. Oktober 1954, være ensbetydende med Landets Fjernelse fra den verdenspolitiske Skueplads. En saadan Position er utænkelig for Tyskland. Det vilde skabe et Tomrum, som ikke i Længden lod sig opretholde. Efter Ollenhauers Mening var det ikke ensbetydende med Neutralitet, om et forenet Tyskland blev holdt udenfor Magtblokkene, naar det i Stedet paatog sig forsvarsmæssige Forpligtelser som Deltager i et europæisk Sikkerhedssystem.

Partiets Synspunkter blev yderligere uddybet i Løbet af Foraaret 1955, da det efter de russiske Skridt i Østrig og Tilnærmelsen til Tito blev anset for øjensynligt, at Sovjetunionen tilstræbte Skabelsen af et neutralt

Bælte ned igennem Europa, herunder ogsaa hele Tyskland. Det erkendtes af SPD, at en tysk Genforening ikke lod sig gennemføre som en isoleret Foreteelse, hvorfor man skød Spørgsmaalet om en samtidig Løsning af det europæiske Sikkerhedsproblem i Forgrunden. Skønt Partiets Talsmænd ikke tilstrækkelig klart betonede de Vanskeligheder, der var forbundet hermed, laa der i Erkendelsen af det tyske Problems Afhængighed af andre Faktorer en vis Tilnærmelse til Adenauers Standpunkt. Forbundskanslerens Udgangspunkt var et andet, men han fremhævede parallelt med SPD, at en Afspænding maatte være Forudsætningen for en tysk Genforening. I Stedet for et europæisk Sikkerhedssystem satte han Nødvendigheden af en gensidig Nedrustning i Forgrunden under den Debat, der førtes i Vesttyskland forud for Geneve-Mødet mellem de fire Store i August 1955.

Medvirkende til at give Indtryk af en Formindskelse af Afstanden mellem Regeringens og Oppositionens Synspunkter havde det ogsaa været, at Ollenhauer ikke blot saa klart tog Afstand fra en tysk Neutralisering, men ogsaa havde vendt det døve Øre til de østtyske Opfordringer om en fælles Front mod Paris-Aftalerne. Den østtyske Ministerpræsident *Otto Grotewohl* havde den 19. Februar 1955 opfordret til vesttysk Generalstrejke og direkte henvendt til Ollenhauer sagt: Siger I Ja til en samlet Aktion i Dag, vil Paris-Aftalerne i Morgen ikke være andet end betydningsløse Papirlapper. . . For sin negative Reaktion blev Ollenhauer udsat for vrede Angreb fra østtysk Side.

Enigheden om at afvise Kommunisterne gav dog utvivlsomt udadtil et for optimistisk Billede af en begyndende Enighed mellem Adenauer og Ollenhauer. Før Geneve-Konferencen søgte SPD forgæves at forhindre en Ikrafttræden af Paris-Aftalernes militære Del for ikke at foregribe de eventuelt positive Resultater af Mødet mellem Stormagternes Regeringschefer. Adenauer afviste det under Henvisning til det Indtryk af Mangel paa tysk Troværdighed, som en saadan Holdning i Bonn vilde medføre blandt Vesttysklands allierede. Eet var de to Politikere imidlertid enige om, nemlig at et europæisk Sikkerhedssystem ikke maatte baseres paa de nuværende Grænser i Europa.

EFTER GENEVE-MØDET

Det kunde selvfølgelig ikke undgaa at svække SPD's Stilling, at Sovjetunionen viste saa ringe Interesse for en tysk Genforening. Især blev den sovjetrussiske Indbydelse til Adenauer opfattet som et Slag for SPD, omend Ollenhauer benægtede, at Indbydelsen var en Følge af Paris-Aftalernes Vedtagelse, men skyldtes den almindelige internationale Situation og hvad han kaldte de indre politiske Kriser i Sovjetunionen.

De russiske Forslag om, at man overlod Genforeningsproblemet til Tyskerne selv, d.v.s. til henholdsvis den østtyske og den vesttyske Regering, vandt ikke Genklang i SPD. Partiet udformede i April 1955 et Program for Tilvejebringelsen af de indretyske Forudsætninger for en Genforening og slog herunder til Lyd for en Udvidelse af Interzone-Handelen og -Trafikken samt Oprettelse af nærmere Forbindelse paa Social- og Sundhedsvæsenets samt Justitsvæsenets Omraader. Enhver Forbindelse med østtyske politiske Organisationer stillede man sig fortsat afvisende overfor.

Den sovjetrussiske Holdning, der klarest kom til Udtryk under den resultatløse Udenrigsministerkonference i Oktober-November 1955, skabte ringe Muligheder for Gennemførelse af de vesttyske Socialdemokraters udenrigspolitiske Synspunkter. Ollenhauer kritiserede Adenauer for ikke at have en Genforeningspolitik overhovedet, og han advarede i en Tale i Forbundsdagen i December 1955 baade den vesttyske Regering og Omverdenen mod at lægge Tysklands-Spørgsmaalet paa Is, saadan som han havde sporet farlige Tendenser til paa det sidste Stormagtsmøde. Hvis det tyske Folk følte, at Verdens demokratiske Magter lod sig affinde med et delt Tyskland, vilde der være Fare for, at Spørgsmaalet ikke mere kunde holdes adskilt fra en Nationalisme, som Sovjet vilde vide at udnytte, sagde han.

Ved Aarsskiftet var det en almindelig Opfattelse, at det tyske Problem var, om ikke taget af Dagsordenen saa skudt noget i Baggrunden. Den indledte vesttyske Oprustning og Østtysklands formelle Optagelse i det østeuropæiske Bloksystem var de ydre Tegn paa den Splittelse, der længe havde været en Kendsgerning. At SPD i det mindste foreløbig var rede til at tage Konsekvensen heraf syntes at fremgaa af Forløbet af den socialdemokratiske Partikongres, der holdtes i Begyndelsen af det nye Aar i Køln med 400 Delegerede. Kongressens Motto var »Tysklands Nyordning«, og de indenrigspolitiske Spørgsmaal var de helt dominerende. Ollenhauer fastslog indledningsvis, at det fortsat var Partiets Opfattelse, at Vesttysklands Genoprustning vanskeliggjorde Genforeningen og ikke gav det tyske Folk den nødvendige Sikkerhed, men Debatten paa Kongressen indskrænkede sig til indre Forhold i Vesttyskland. Karakteren af det indenrigske Program, som udformedes, og som bl. a. bekendte sig til et frit Marked med fri Konkurrence, indeholdt en saa udpræget Afstandtagen fra en dogmatisk Socialisme, at det overskyggede Partiets udenrigspolitiske Særstandpunkt.

De udenrigspolitiske Problemer er dog ingenlunde uddebatteret og vil givetvis paany blive bragt i Forgrunden, naar Valgkampen forud for det næste Valg til Forbundsdagen indledes. SPD har ikke kunnet gennemføre den Udenrigspolitik, det har bekendt sig til, men saa længe Vesten

ikke kan skitsere en i Tyskernes Øjne realistisk Genforeningspolitik, vil SPD have et stærkt Kort paa Haanden i den indre tyske Debat. Det har været Partiets Svaghed, at det har formuleret en udenrigspolitisk Linie og opstillet saadanne Principper, at de ikke har kunnet passes ind i de Rammer, som den storpolitiske Udvikling har opstillet for det tyske Problem. En klarere Erkendelse af de realpolitiske Muligheder, som den kolde Krig levnede de demokratiske Kræfter i Tyskland, havde kunnet forlene Partiets Politik med et større Indhold af Konsekvens og Realisme. Fra et vestligt Synspunkt har det paa een Gang været beklageligt, at Vesttysklands næststørste demokratiske Parti ikke har villet indse Nødvendigheden af et intimere vestligt Sammenhold overfor den kommunistiske Trusel, men samtidig været tilfredsstillende, at tyske Modstandere af Adenauers Udenrigspolitik ikke har været henvist til hel- eller halvautoritære Partier, som derved kunde faa Styrke nok til at true selve det tyske Demokrati.

Februar 1956.

TRÆK AF DE FAGLIGE STORKONFLIKTER I 1920 OG 1925

HEINRICH SCHLEBAUM LARSEN

INDLEDNING

Ved slutningen af den første verdenskrig og i den første halvdel af tyverne var der en betydelig uro indenfor den danske arbejderbevægelse. Syndikalister og kommunister spillede en vis rolle, samtidig med at kampene mellem arbejdernes og arbejdsgivernes organisationer af og til gav sig udslag i stridigheder indenfor De samvirkende Fagforbund.

Denne uro gjorde sig i særlig grad gældende ved de to episoder, som skal gøres til genstand for en nærmere undersøgelse i dette arbejde: Påskekrisen i 1920 og det, der ofte er betegnet som kampen mellem formanden for Dansk Arbejdsmandsforbund, M. C. Lyngsie og De samvirkende Fagforbund – men som måske rettere burde betegnes som Lyngsies kamp mod arbejdsgivernes sammenkædning af overenskomstforhandlingerne indenfor de enkelte fag.

Det er ikke meningen i dette arbejde at søge at give en udtømmende skildring af påskekrisen i 1920 og alle de begivenheder, der udspillede sig i forbindelse med kongens afskedigelse af ministeriet Zahle. Undersøgelsen tager kun sigte på at belyse sammenhængen mellem den faglige og politiske konflikt. Det har heller ikke været forfatterens mening at undersøge de statsretslige og andre juridiske problemer i forbindelse med påskekrisen. Derimod har han – så godt det nu er muligt 35 år efter – søgt at klarlægge de psykologiske forhold, der må antages at have påvirket parterne i den arbejdskonflikt, som blev så nøje sammenkædet med den politiske konflikt.

Skildringen af forholdet mellem Arbejdsmandsforbundet og De samvirkende Fagforbund koncentrerer sig naturligt omkring den store konflikt i 1925. Men det er forfatterens opfattelse, at Lyngsies og Arbejdsmandsforbundets optræden under denne konflikt først kan forstås, når begivenhederne ses i forlængelse af visse hændelser under de foregående års overenskomstforhandlinger. Disse vil derfor blive omtalt, forinden begivenhederne i 1925 skildres nærmere. Iøvrigt har forfatteren ikke stræbt efter at give nogen udtømmende redegørelse for denne konflikt,

men alene at fremdrage de forhold, der synes ham væsentlige til bedømmelse af forholdet mellem Lyngsie og De samvirkende Fagforbund. Hvis begivenhederne må forklares som antaget af forfatteren, har de iøvrigt deres særlige interesse derved, at de peger direkte frem mod de senere sammenkædningsregler i forligsmandsloven. Lyngsies forsøg på at sprænge arbejdsgivernes sammenkædning af konflikterne var, set fra et fagforeningssynspunkt den logiske løsning af problemet. Når arbejdsgiverne ikke ville slutte med de fag, der var opnået enighed med, måtte man vise dem, at det blev for dyrt at opretholde konflikten. Da dette ikke lykkedes, måtte det logiske alternativ – set med lovgivernes øjne – blive at tvinge arbejderne til at forkaste eller vedtage et forligsforslag under eet – altså forligsmandslovens sammenkædningsregler.

PÅSKEKRISEN 1920

1. Da arbejdernes og arbejdsgivernes repræsentanter ved nytåret 1919–20 stod overfor at skulle tilrettelægge lønpolitiken for den kommende overenskomstperiode, havde de som baggrund et rigt facetteret konjunkturleje, som nok kunne vanskeliggøre en nøgtern bedømmelse af situationen og mulighederne, og som kunne give god grobund for de tilbøjeligheder til ønske- og interessetænkning, som altid vil være til stede, hvor to stridende parter skal til at udforme den kommende tids politik.

2. I de år, som var gået forud, havde arbejderne opnået meget væsentlige stigninger i de nominelle lønninger. Med 1914=100 var den gennemsnitlige timeløn i 1919 (januar) nået op på 224. Målt med samme målestok var leveomkostningerne imidlertid steget til 190. Tager man med i betragtning, at en international afspærringsperiode altid medfører kvalitetsforringelser og uønsket omlægning af forbruget, kommer man til det resultat, at der frem til dette tidspunkt næppe var sket nogen real timelønsforhøjelse. Man må imidlertid regne med, at afspærringen har medført en forringelse af produktiviteten. Hvor stor denne har været, kan vel ikke angives, men man kan ikke se bort fra den mulighed, at der frem til januar 1919 var sket en vis forhøjelse af de reale omkostninger pr. produceret enhed i forhold til 1914.

Ved en hovedoverenskomst af 17.5.1919 mellem Arbejdsgiverforeningen og De samvirkende Fagforbund var der imidlertid sket en nedsættelse af arbejdstiden, de fleste steder med mellem en og to timer dagligt, således at arbejdstiden overalt var blevet 8 timer daglig for medlemmer af De samvirkende Fagforbund. Denne arbejdstidsforkortelse blev i meget væsentligt omfang ledsaget af stigning i lønnen, selv om en direkte kompensation ikke fandt sted, således at timelønsindex for hele landet i juli 1919 var på 340 over for et leveomkostningsindex på 211.

Med denne forhøjelse af timelønnen indtrådte der en betydelig stigning i realomkostningsniveauet, dels derigennem, at industriens faste anlæg udnyttedes mindre intensivt ved den kortere arbejdstid, dels derigennem, at realtimelønnen steg. På den anden side kan det ikke udelukkes, at arbejdstidsforkortelsen havde medført en stigning i arbejdernes personlige effektivitet. Denne realtimelønsstigning var blevet opretholdt gennem den justering i forhold til pristallet, som havde fundet sted i efteråret 1919. I januar 1920 var timelønsindex således steget til 360, medens leveomkostningsindexet var steget til 242. Selv om man tager hensyn til kvalitetsforringelser og uønskede forbrugsomlægninger, kommer man derfor til, at der var tale om en reel stigning af timelønnen af ikke ubetydeligt omfang.

3. Denne kraftige stigning i den reale timefortjeneste må man på forhånd antage skulle stille arbejdsgiverne i en gunstig angrebsposition over for arbejderne. Ganske vist er der ikke nogen rationel begrundelse for, at den reale timefortjeneste skal bevares pa niveauet fra 1914. Fra arbejderside fremhævedes endog vægtige argumenter mod at bevare denne reallön som en hellig foreteelse. Bl.a. påpegedes det, at den timeløn, som udbetaltes i 1914, hvilede på overenskomster, som i mange tilfælde var to–tre år gamle, og som ikke var blevet justeret i mellemtiden. Men man kan alligevel ikke ganske se bort fra, at der rent agitatorisk lå en vis magisk kraft i begrebet »reallønnen fra 1914« – ganske som genopretelsen af reallønnen fra 1939 efter den sidste krig er blevet ophøjet til et slags helligt princip – blot denne gang fra arbejdersiden. Det er en slags borgfredstanke, der ligger til grund for denne idé. En slags fair-play-ræsonnement. Landet har været ude i en vanskelig situation, og det ville da være uanstændigt, om den ene af parterne benyttede sig af den vanskelige situation til at tiltvinge sig fordele, som den kun kunne opnå, fordi den anden part bøjede sig i en stærkere erkendelse af helhedens vel. Selv om ræsonnementet er tvivlsomt – hvorfor skulle det være mere fairplay at forholde modparten et fremskridt, som kun forholdes ham, fordi han af samfundshensyn afstår fra at bruge hele sin kampkraft – så havde (og har) det dog stor slagkraft i befolkningen.

Arbejdsgiverne havde derfor en stærk personlig moralsk ballast, som de yderligere måtte vente, at de kunne få styrket ved »trediemands« – de ikke direkte interesseredes – forståelse. Imidlertid kompliceredes problemet stærk ved, at den opnåede reale timelønsfortjeneste ikke var en isoleret foreteelse. Den var kombineret med en forkortelse af arbejdstiden. Arbejdernes årsindkomst var således ikke steget nær så meget, som timelønnen var. Denne kombination af arbejdstidsforkortelsen og lønstigningen styrkede på en måde arbejdernes position over for et arbejdsgiver-

krav om en reduktion af den reale timefortjeneste, idet reduktionen ville blive ensbetydende med en sænkning af den reale årsfortjeneste evt. ned under 1914-niveauet. Derfor var arbejdsgiverne – skønt på en vis måde i en strategisk position – sårbare. Et angreb på den reale timeløn ville være vanskeligt gennemførligt, hvis det ikke blev kombineret med et angreb på ottetimersdagen. Dette havde Arbejdsgiverforeningens ledelse tilsyneladende ikke indset endnu i 1919 – men de lærte det snart.

4. Arbejdsgivernes strategiske position var suppleret med et vist incitament til at »presse« lønnen nedad ud over det incitament, som altid vil være forbundet med interessen i at opnå så stor fortjeneste som muligt af sin virksomhed. Den realomkostningsstigning, som lige er beskrevet, var i krigsårene blevet begunstiget af dels en nedskrivning af kronens værdi i forhold til anden valuta, dels en udelukkelse af konkurrencen fra udlandet gennem afspærringen og nedbringelsen af exportevnen i de krigsførende lande. Ved årsskiftet 1919–20 var man begyndt at vente en ændring i dette forhold, og man stod da over for ganske de samme usikkerhedsmomenter, som har meldt sig efter den sidste krig. Man vidste ikke, om de forskydninger i lønniveau og produktivitet, som under krigen havde fundet sted i ind- og udland, havde kompenseret hinanden, eller om Danmarks konkurrenceevne evt. var blevet forringet. Den eneste sikre måde at konstatere dette på er at prøve sig frem. Det havde man ikke kunnet gøre under afspærringen, og nu begyndte erhvervslivets mænd at frygte for den prøve, som før eller siden måtte komme. Ganske vist havde prisstigningerne fortsat støt og generelt frem til slutningen af 1919, men netop på det tidspunkt, da beslutningerne om den kommende overenskomstperiodes politik skulle træffes – altså omkring årsskiftet 1919–20 – begyndte priserne på animalske landbrugsprodukter at falde. Det viste sig ganske vist i de følgende måneder, at det kun var et midlertidigt fænomen, men det kan meget vel have indgivet arbejdsgiverne en fornemmelse af, at man var ved at gå ind i en generel prisfaldsperiode, som de mente *måtte* komme efter krigens inflationsudvikling. Arbejdsgiverne havde således ikke alene en almindelig gevinstmaximeringsinteresse i at presse lønningerne, men de var samtidig påvirket af frygten for i en lang fremtid at komme ud af niveau i konkurrencemæssig henseende.

Ved et sådant vendepunkt bringes arbejdsgiverne imidlertid i en vanskelig stilling, fordi konkurrencen ikke samtidig gør sig gældende for alle fag, og fordi den ikke altid fremkalder noget særligt stort fald i priserne på de varer, som indgår i arbejdernes budget. Arbejderen vil være tilbøjelig til i særlig grad at fæstne sig ved lønnen som indtægtskilde. Han vil ræsonnere ud fra retfærdighedspræmisser og begreber som anstændigt leveniveau o. lign. og hævde, at de store gevinster under gode

konjunkturer er vederlag for at producere med tab under dårlige konjunkturer. Endelig vil han hævde, at så længe prisfaldet ikke har sat sig igennem som en almindelig foreteelse, og så længe aktieselskaberne fortsat kan deklarere høje udbytter – omend ikke så høje som i den voldsomste krigskonjunktur – er der ingen grund til at deklarere noget almindeligt lønstop, som i virkeligheden ville være ensbetydende med et fald i reallønnen. I det omfang, man fra arbejderside erkender, at enkelte fag er ramt af nedgangen, vil man være tilbøjelig til at søge generelt at lægge bund under lønningerne og derpå at decentralisere forhandlingerne, således at kun de faktisk ramte fag kommer til at nøjes med det således lagte minimum, medens de øvrige fag opnår tillæg ved de afsluttende forhandlinger.

5. For at forstå overenskomstforhandlingerne i 1920 og de følgende år, må man endvidere notere sig, at den reale timelønsforhøjelse, som var indtrådt under krigen, ikke var lige stærk for alle arbejdere. De ufaglærte arbejdere og de kvindelige arbejdere havde gennemgående haft en stærkere stigning end andre arbejdere, men på den anden side var en del af de dårligst lønnede arbejdere blevet ret dårligt stillet, fordi man ikke havde kunnet tage særligt hensyn til dem. Man havde arbejdet med store, generelle overenskomster med ensartede forhøjelser, hvorved en række forældede bestemmelser var blevet konserveret.

6. De ovenfor omtalte stærkt begrænsede prisfald var de eneste tegn, som hidtil havde vist sig i retning af en konjunkturforværring. Beskæftigelsen var fortsat god overalt – en kendsgerning, som nok kunne lægge en dæmper på mange arbejdsgiveres kampiver. Man standser nødigt en maskine, som har travlt. På den anden side kunne den virke opmuntrende for arbejderne. Dels var der ikke hensynet til tusinder af arbejdsløse, som man evt. kunne skaffe arbejde ved at vise mådehold i kravene – og den eventualitet, at store krav kunne fremkalde arbejdsløshed havde ikke erfaringens og aktualitetens umiddelbare kraft bag sig. Dels var der ingen mulighed for, at arbejdsgiverne ved at konflikte et fagområde, hvor kun få arbejdere behøvedes lockoutet, for at det skulle være konfliktramt i arbejdsløshedslovgivningens betydning, kunne fratage et meget stort antal arbejdsløse deres understøttelse, så de måtte overgå til strejkekassernes forsorg.

Til alt dette må man lægge den let revolutionære stemning, som var til stede blandt arbejderne i de første efterkrigsår. Den blinde tro til »de gamle førere« var rokket hos dem, der følte, at anden internationale havde svigtet i 1914 ved ikke at forhindre krigen, og som følte sig skuffet over, at socialdemokratiets ledere ikke anvendte deres magt i Tyskland

men tværtimod med soldater bekæmpede de grupper, som ville benytte situationen til at socialisere Tyskland. Hertil kom følelsen af, at andre havde lukreret på krigen, medens arbejderne som de svageste havde måttet bære dyrtiden. Endelig de usikre meddelelser om arbejdernes overtagelse af magten i Rusland.

Denne revolutionære stemning havde allerede givet sig flere udslag. Den var særlig stærk hos ungdommen og førte i 1919 til, at »Det socialdemokratiske ungdomsforbund« meldte sig ud af socialdemokratiet og dannede det venstresocialistiske parti, som tilmeldte sig den kommunistiske tredie internationale. I 1918 dannedes et andet kommunistisk parti, »Socialistisk arbejderparti«, som en overgang fra 1921 til 1922 var sluttet sammen med venstresocialisterne i den kommunistiske føderation. Endelig spillede en syndikalistisk bevægelse omkring bladet »Solidaritet« en vis rolle i byggefagene, bl. a. under nogle store bygningsarbejderstrejker i 1918. Syndikalisterne arbejdede som en opposition over for fagbevægelsens ledere. De krævede direkte aktion fra arbejdspladserne som optakt til generalstrejken, som skulle styrte det bestående system. I dag står syndikalister meget skarpt over for kommunisterne, men i 1920 løb de to gruppers opposition meget nært op ad hinanden. Den revolutionære stemning i 1920 skildres kort, men rammende af H. P. Sørensen i bogen om Borgbjerg, hvor forfatteren ved omtalen af den berømte påskekrises afslutning skriver:

> »Blandt mange arbejdere, særligt af de yngre, følte resultatet i første øjeblik som en skuffelse. Der havde været revolution i Rusland, i Tyskland og Østrig, kongekroner var rullet og meget andet, og nu havde man i Danmark indstillet sig på ved generalstrejken at slå et kraftigt slag mod den overklasse, der havde levet højt på krigen og nu bagefter ville knuse arbejderbevægelsen og ophæve dens politiske rettigheder. Og så blev det hele til ingenting«.

7. Situationen var således ved årsskiftet af en sådan karakter, at der var rige muligheder for, at en stor konflikt kunne udvikle sig. Arbejdsgiverne følte sig moralsk stærke, samtidig med at de havde en særlig langsigtig interesse i at vende udviklingen. De opererede med lønnen som omkostning og var derfor interesseret i timelønnen, som var steget stærkt, også reelt. På den anden side gav den fortsat gode konjunktur arbejderne en forholdsvis god stilling. Og arbejdernes interesse var knyttet til lønnen som subsistensmiddel – altså til årslønnen. Den var næppe steget realt, og skulle den holdes trods en nedgang i timelønnen, kunne det kun ske gennem en forlængelse af arbejdstiden. Stærke retfærdighedsargumenter vedrørende årslønnen og en generations idealiserede kamp for ottetimers-

dagen kunne således danne baggrund for arbejdernes strategisk ikke ugunstige stilling.

8. På den således skitserede baggrund åbnedes overenskomstsituationen – efter at de i de første måneder af 1920 udløbende overenskomster var opsagt – den 5. december 1919 af arbejdsgiverne med en erklæring fra Arbejdsgiverforeningens hovedledelse om, at nu måtte lønforhøjelserne høre op, samt at man eventuelt måtte stille krav om lønnedgange i enkelte fag, som allerede var blevet ramt af nedgangen. Dette standpunkt motiveredes dels med, at lønnen var steget til det tredobbelte siden 1914, og at der allerede var givet mere end svarende til dyrtiden (man vil se, at arbejdsgivernes argumentation – som naturligt er – drejede sig om timelønnen), dels med, at konkurrenceevnen med udlandet var blevet svækket stærkt, ja i enkelte tilfælde umuliggjort.

Dette program fortolkedes af De samvirkende Fagforbund derhen, at arbejdsgiverne hverken ville give kompensation for den siden sidste regulering indtrådte »dyrtid« eller tillade lokale eller fagvise forhandlinger om forældede bestemmelser, som havde medført, at enkelte arbejdergrupper var »bragt ud af niveau« i henseende til lønningerne eller arbejdsforholdene iøvrigt.

På disse to punkter placerede De samvirkende Fagforbund sig, da de den 17. december svarede med at trække kravene op. I hvert fald ved nytårstid syntes arbejderne at være indstillet på, at tiden ikke var egnet til nye, generelle fremstød, men alene til at bevare de indvundne resultater og udbedre disse på de områder, hvor der var sket skade ved de mange generelle overenskomstafslutninger under krigen. Samtidig med kravene om dyrtidsregulering og revision af forældede overenskomster rejstes krav om ferie med løn og forhandlinger om bedriftsråd, men alt tyder på, at de to sidstnævnte krav ikke af arbejderne opfattedes som dagsaktuelle krav – dertil gik de alt for hurtigt ud af forhandlingerne – men nærmere opfattedes som en ny »fane«, der hejstes efter gennemførelsen af ottetimersdagen.

9. I januar 1920 førtes en række forhandlinger mellem Arbejdsgiverforeningen og De samvirkende Fagforbund. Den 29. januar sprængtes forhandlingerne imidlertid, og af en række oplysninger, som blev givet dels i fagbladene, dels i Social-Demokraten, fremgår det, at uenigheden netop drejede sig om de to ovennævnte problemer: Dyrtidsreguleringen og de lokale fagvise forhandlinger.

Om disse to hovedpunkter forhandledes nu frem og tilbage indtil marts, da arbejdsgiverne fremsendte almindeligt første lockoutvarsel, hvilket naturligt nok fulgtes af den sædvanlige debat om skyld og uskyld. Det er i denne forbindelse værd at nævne, at arbejdsgiverne hidtil havde

haft en god »trediemandspresse«. I en leder den 23. februar skrev Politiken således, at arbejdsgiverne stod stærkt. De havde givet løntillæg ud over pristallets 142 %, (gælder som nævnt kun timelønnen. Politiken følger således arbejdsgivernes omkostningsræsonnement) så selv om der kunne være arbejdsforhold, der trængte til at rettes, gik det næppe an at røre ved lønningerne. Ligeledes anså lederen feriekravet for uberettiget efter ottetimersdagens gennemførelse.

Den 22. marts bemyndigede D. s. F.s repræsentantskab ledelsen til modforholdsregler. Den 27. fulgte Arbejdsgiverforeningens andet lockoutvarsel til 9. april.

Dette andet varsel mødtes i Politiken med kraftig kritik:

»Således trænerer arbejdsgiverne en sag, der rummer uberegnelige følger for hvert menneske i landet. Den føres frem ud fra et Vi-alene-vide-synspunkt, der står i den grelleste modsætning til, hvad tiden kræver, og som lover ilde for, hvad der videre vil ske.

Lockouten er bestemt, og dens rammer er gjort så vide, som overhovedet muligt. Hele landets industri skal lægges død. Krigspartiet i Arbejdsgiverforeningen har sejret på det kendte program: »Det må være helt galt, før det kan blive godt.«

(Af lederen 27/3. 1920).

Videre hed det i samme leder, at der ikke i de tilbageværende uoverensstemmelser var grundlag for trusel om lockout, en trusel, som let fører generalstrejketruslen med sig. Lederskribenten mente, at man med lidt god vilje skulle kunne enes om at regulere de forældede overenskomster. Og i en leder den 29. marts sagdes det endnu skarpere, at Arbejdsgiverforeningen havde »leget med ilden«. Vel skulle stopsignalet for lønningerne blive stående, men da arbejderne ejheller havde søgt at fjerne det, skulle det nok have været muligt at forhandle sig til rette. Videre hed det:

»Selv om de har ret i, at arbejderførerne for næsten enhver pris vil undgå den store arbejdskrig, hvem borger dem så for, at førerne kan magte masserne, når krigsbaunen først er tændt«.

Politiken rørte her ved et problem, som i 1920 var særdeles reelt. Fagforeningerne – eller visse fagforeninger – var i ret høj grad præget af en syndikalistisk indflydelse, ligesom fagforbundenes medlemmer nok har været smittet af den mere almindelige revolutionære stemning, som var fremherskende i de fleste lande i de første efterkrigsår (jvf. foran side 167). De tidligere faser i forhandlingerne havde allerede vist, at den politik, som ønskedes ført fra De samvirkende Fagforbunds lederes side, ikke kritikløst blev godtaget af medlemmerne. En situation med konflikttrusel ville ikke gøre vilkårene lettere for en fredsvenlig fagforeningsledelse, da enhver arbejderredaktør eller –leder med respekt for sig selv uvilkårligt måtte stramme tonen over for arbejdsgiverne. Hvilket da også skete. Blot

en enkelt lille smagsprøve skal her anføres fra Social-Demokraten for 29/3.:

»Hver gang dette spørgsmål rejses: »Hvordan modtog Danmark sine hjemvendende landsmænd, hvordan blev der festet, hvordan smykkede landet sig?« vil svaret lyde: »Sønderjydernes genforening med Danmark fejredes ved de riges overfald på de fattige, sønderjyderne modtoges med den store lockout. Kære, du har da ikke glemt *genforenings-lockouten*.««

10. Det er dog ikke givet, at den opståede spænding var kommet til udløsning, hvis ikke ydre, politiske begivenheder var stødt til. Den 29. marts om formiddagen kaldte kongen imidlertid statsminister Zahle til sig og meddelte ham hans afsked. Denne begivenhed fik afgørende betydning for overenskomstsituationens videre forløb. I denne sammenhæng skal der ikke gives nogen dybere analyse af den *politiske* side af begivenhederne omkring ministeriets afskedigelse og den berømte påskekrise. Derimod vil der blive gjort et forsøg på at trække de hovedlinier frem, som kan tjene til at belyse sammenhængen mellem den faglige konfliktsituation og den politiske konflikt, som opstod som følge af regeringsskiftet.

Kongens afskedigelse af ministeriet Zahle fandt sted to dage efter, at rigsdagen var sendt hjem på påskeferie, inden den havde færdigbehandlet den nye valglov, som af regeringspartierne betragtedes som en nødvendig forudsætning for udskrivning af valg. Der var ikke forud for afskedigelsen foretaget nogen afstemning i folketinget, som kunne rokke regeringens parlamentariske basis. Derimod havde oppositionspartierne efter rigsdagens hjemsendelse hver for sig – men i den grad samtidigt, at det var naturligt at opfatte det som sket efter aftale – udsendt resolutioner, hvori krævedes øjeblikkeligt valg. Lignende opråb var udsendt af socialdemokraten Marott og den radikale Moesgård Kjeldsen. Herefter rådede regeringen kun over 69 af rigsdagens 140 mandater. På den anden side rådede oppositionen kun over 70 mandater, idet den konservative L. V. Birck over for partiet – efter at have udmeldt sig – havde tilkendegivet, at han ikke ville stemme mod regeringen[1]). Der er således ingen tvivl om, at regeringens parlamentariske basis var yderligt svag. Derfor ville det næppe være i strid med god parlamentarisk skik, om denne stilling fik parlamentariske følger, ikke mindst i en situation, hvor et så vigtigt spørgs-

[1] Partistillingen efter valget i 1918 var:

Regeringspartierne:		Oppositionen:	
Socialdemokratiet	39	Konservative	22
Radikale Venstre	32	Venstre	45
	71	Uf. Partierne	2
			69

mål som Sønderjyllands genforening med Danmark stod på dagsordenen og delte rigsdagen netop i de to halvdele, som er skildret ovenfor. Men alligevel var der træk i udviklingen, som nok hos regeringspartierne kunne fremkalde en følelse af, at der var begået et kup. Her skal ikke tages stilling til det statsretslige problem, om kongens handling var i strid med parlamentarismens grundsætninger, men alene til det spørgsmål, om situationen var af en sådan art, at arbejderbevægelsen kunne få den fornemmelse, at kongens handling havde til hensigt at berøve regeringspartierne den indflydelse, de i kraft af deres størrelse havde et naturligt krav på.

Først skal det da nævnes, at de radikale forud for valget i 1918 havde lovet nyt valg efter krigens afslutning og – dette forbehold er dokumenteret – efter gennemførelse af en ny valglov, som kunne give et retfærdigt grundlag at gå til valg på. Begge regeringspartierne hævdede efter påskekrisens afslutning, at dette løfte ville være blevet holdt, og det er i hvert fald givet, at regeringens vilje til at holde løftet ikke var stillet på en prøve i folketinget. Oppositionspartierne havde derfor ikke andet grundlag for regeringsændringen, end at man ikke kunne afvente valglovens færdigbehandling. Arbejderne og regeringen fandt dog ikke, at denne begrundelse kunne stå for en nærmere undersøgelse, da oppositionspartierne ikke mindst derigennem, at de beherskede tingenes formandspladser, havde det i deres magt at fremme behandlingen af valgloven. Aktionen kom derfor let hos regeringspartierne til at stå som et forsøg på at undgå den nye valglov.

Mere tungtvejende var dog sikkert den måde, på hvilken regeringsskiftet gennemførtes. Med den ovenomtalte politiske stilling var det vel ikke unaturligt, om de kredse, der støttede regeringen Zahle, følte, at havde regeringspartierne ikke længere parlamentarisk basis, så havde en regering udgået af eller støttet af oppositionen det ikke i højere grad. En ny regering, som skulle have moralsk ret til at afløse ministeriet Zahle, måtte derfor have en bredere parlamentarisk basis – den måtte støttes bade åf oppositionen og regeringspartierne.

Det kunne imidlertid ifølge sagens natur aldrig blive tilfældet med ministeriet Liebe. Hele dette ministeriums tilblivelseshistorie var foregået skjult for de hidtidige regeringspartier. Derimod havde Niels Neergård og I. C. Christensen været i audiens både før og efter Zahles fald. Både ved ministeriet Liebes dannelse og senere viste det sig at have venstres og de konservatives støtte, og af kongens udtalelser fremgik det klart, at oppositionspartiernes aktion havde været en væsentlig medvirkende faktor. Børsen jublede ved efterretningen, og »Nationaltidende« bragte meddelelsen om Zahles fald i følgende vendinger:

»Endelig! – Fra alle danske hjerter, som bankede i ængstelig forvent-

ning for den forestående afgørelse af det store spørgsmål, spørgsmålet om den nationale enhed og danskhedens sammenhold, vil der lyde et befriende glædesråb«.

Videre fulgte nogle bemærkninger om »denne uhyggelige regering«, der »krampagtigt klyngede sig til magten for at kunne gøre Danmarks livssag fortræd til det sidste«.

En regering med denne baggrund kunne ikke vinde tillid hos et flertal på rigsdagen, og de hidtidige regeringspartier havde vel god grund til at tro, at kongen og de mænd, som rådede ham, var klar over dette.

Om regeringsskiftet statsretligt var et uparlamentarisk statskup får stå hen. Men Borgbjerg var ikke jurist. Han var politiker, og han havde flair for den politiske og fagpolitiske fare, der kunne ligge i situationen. For ham var de ovenanførte forhold levende, og da Stauning var bortrejst, blev det Borgbjerg, der i »Social-Demokraten« på egen hånd kom til at forme kommentaren. Det skete i den seksspaltede overskrift: »Kongen begår statskup«. »Kongen har afskediget ministeriet Zahle. *Et ministerium Neergaard ventes dannet imod folkeflertallet.* Landet foran politisk og økonomisk kaos«.

Videre hed det:

»Der ventes *meget vigtige skridt fra socialdemokratiets og de radikales side* til besvarelse af det begåede statskup. *Samtidig svæver generallockouten over land og folk.* Der vil nu ikke være nogen regering med parlamentarisk støtte og folkelig tillid til at søge de faglige konflikter ledet ind i et roligt spor. Landet står foran politisk og socialt kaos. Følgerne af det i dag begåede statskup, der er enestående i Danmarks politiske historie, er uberegnelige«. (Udhævninger af H. S. L).

Statskupterminologien var forklarlig set fra et socialdemokratisk synspunkt. I første omgang nøjedes Borgbjerg med at bebude reaktion imod »kup«'et. Han havde ikke mandat til mere. Men når først ordet »kup« var udtalt, var svaret også givet. En lille måned tidligere var Kapp-kuppet i Berlin blevet kvalt af »de korslagte armes revolution«, og at dette var levende i bevidstheden, fremgår af de mange gange, dette kup nævntes i Social-Demokratens ekstraudgaver den 29. marts.

Allerede samme aften blev da også de første skridt taget i retning af generalstrejke. En delegation fra Socialdemokratisk Forbund, De samvirkende Fagforbund og Arbejdernes Fællesorganisation henvendte sig kl. 23,15 hos kongen med et ultimatum, hvori man »i anledning af det forøvede statskup« krævede »landets forfatning respekteret, det af kongen afskedigede ministerium genindsat og rigsdagen sammenkaldt for at færdigbehandle valgloven«. Henvendelsen sluttede:

»Hvis disse krav ikke er imødekommet til tirsdag den 30. marts klokken halvti formiddag, vil der ved De samvirkende Fagforbunds møde

blive fremsat forslag om iværksættelse af generalstrejke overfor alle funktioner i samfundet«.

Den følgende morgen meddelte kongen, at han ikke agtede at opfylde kravene, hvorpå de samvirkendes repræsentantskab besluttede at forelægge en generalstrejkebeslutning for generalforsamlingen, som var indkaldt til den 31. marts. Den 30. om eftermiddagen afholdtes stort protestmøde i Fælledparken, og her spændte stemningen lige fra den bedske vittighed om, at et statskup koster en krone, til Harald Jensens stilfærdige og lune bemærkning om, at var han blevet taget med på råd på Amalienborg, ville han »ikke have sagt: Deres Majestæt har begået statskup, for jeg kendte straffeloven, men derimod: Tag Dem i agt, at De ikke træder i spinaten«.

Den 31. marts vedtog De samvirkende Fagforbunds generalforsamling »enstemmigt under tordnende bifald« at »opfordre fagorganisationerne til iværksættelse af almindelig strejke med det formål at fremtvinge rigsdagens indkaldelse, tilvejebringelse af en ny valglov og derefter valg på ærligt grundlag.

Samtidig må imidlertid den faglige konfliktsituation løses. Lockoutvarslerne må annulleres, og De samv. Fagforbunds gentagne gange fremsatte krav må gennemføres – derunder iværksættelse af forhandling mellem organisationerne, sikring af dyrtidstillæg i august og optagelse af forhandlinger om arbejdernes deltagelse i bedriftsledelsen«. Endvidere besluttedes det at kræve almindeligt politisk amnesti.

Kun absolut livsvigtige samfundsfunktioner skulle undtages fra strejken, der skulle iværksættes så vidt muligt straks og senest tirsdag efter Påske (vedtagelsen skete dagen før Skærtorsdag).

Denne vedtagelse adskiller sig på to punkter væsentligt fra det ultimatum, som partiet og fagbevægelsen mindre end to dage tidligere i forening overrakte kongen.

For det første er ministeriet Zahles genantagelse opgivet. Hvilket dog ingenlunde kan tages som et svaghedstegn eller et nederlag over for oppositionen. Grunden var, at ministeriet Zahle simpelthen havde nægtet at genindtræde.

For det andet var de politiske krav suppleret med De samvirkende Fagforbunds krav over for Arbejdsgiverforeningen, og begge de to grupper af krav var gjort til en nødvendig betingelse for generalstrejkens afblæsning. Fra en rent politisk generalstrejke var man nået til en generalstrejke på både politiske og faglige krav.

Kunne den politiske generalstrejke forklares psykologisk med de ovennævnte faktorer, så kræver dog sammenkoblingen af de politiske og de faglige krav en nærmere forklaring, så stridende som den var mod arbejderledernes almindelige stilling til faglig generalstrejke i begyndelsen af ty-

verne. Gang på gang støder man i de følgende år på skarpe afvisninger af krav om faglige generalstrejker med den begrundelse, at så længe det offentlige ikke er fjende i den faglige strid, må våbnene ejheller vendes mod samfundet som helhed.

Den mulighed foreligger naturligvis, at det var »de menige«, som drev lederne frem til denne sammenkobling. Det er dog næppe troligt. I så fald skulle C. F. Madsen og Stauning have kapituleret over for repræsentantskabet uden at have appelleret til generalforsamlingen den 31. marts. Thi allerede den 30. marts udtalte C. F. Madsen over for »Politiken« og »Nationaltidende«, at den politiske og den faglige konflikt måtte løses under eet, og »i en sen nattetime« udtalte Stauning sig i samme retning over for »Politiken«. Hvis det skulle have været tilfældet, har ledernes modstand mod den faglige generalstrejke i hvert fald ikke været stor.

En anden mulighed er, at fagbevægelsens ledelse har ment, at det ville være umuligt at få arbejderne til at gå i arbejde igen, hvis den faglige konflikt stadig var uløst. Tanken kan ikke blankt afvises og finder bl. a. støtte i Hedebols redegørelse i »Bogen om Stauning«. Man har dog fra andre overenskomstsituationer set, at fagbevægelsens ledere har taget kampen op mod grupper, som ikke ville gå i arbejde.

Den bedste forklaring ligger sikkert i en udtalelse af Ove Rode i Kalundborg under valgkampen midt i april (citeret i Social-Demokraten »efter talerens manuskript«):

»Over deres hoveder havde de (arbejderne) *general-lockouten,* om otte dage skulle de måske *lukkes ud* på gaden. Og just da fjernede man en regering, som de havde tillid til, og indsatte mænd, som var deres fjender, mænd fra den pengeverden, fra kulkompagni og dampskibsrederi, hvem dyrtiden havde bragt forøget rigdom, og hvis rigdom havde bragt forøget dyrtid«.

Som forklaring på den politiske strejke er denne udtalelse næppe relevant. Men som forklaring på tilkoblingen af de faglige krav rammer den sikkert i plet, idet man dog også må tage den almindelige revolutionære stemning i betragtning. Folk var kommet på gaden, og nu ønskede de også visse håndgribelige resultater. Arbejderne følte, at regeringen Liebe ikke blot i det sønderjydske spørgsmål, men også socialt havde slagside, og at den skulle bruges til et overfald på deres faglige rettigheder. Derfor var de faglige krav nu politiske. Kup'et var ikke afværget, før de faglige krav – som kup'et også var et angreb på – var opfyldt. At denne forklaring ikke var en efterrationalisering fra Ove Rodes side fremgår ret tydeligt af en række udtalelser i »Social-Demokraten« under krisen. Allerede i meddelelsen om ministeriets afskedigelse spores (jvf. ovenfor) en vis usikkerhed

over for den faglige situation. Endnu klarere kommer anklagen for social slagside frem i en »spids« i et ekstranummer den 30. marts:

»Højesteretsprokurator Liebe statsminister, og oberst With, militær leder – det ministeriums forbryderfysiognomi er ikke til at tage fejl af. Liebe var rettens beskikkede aktor mod kædehandleren Peschke-Kœdt, men optrådte i retten som om han var hans privat lejede defensor. Indadtil er *kædehandel, vareåger, tøjleløs prisopskruning og udbytning* dette kup-ministeriums program«.

Og i lederen i et ekstranummer den 31. marts nævntes arbejdskonflikten direkte:

»Men også arbejdernes *økonomiske* livsinteresser er indsatsen. Planen var, at vi skulle gå *storlockouten* i møde med kædehandlernes forsvarere, med redernes venner, med arbejdernes fjender ved statens ror og ved styret i alle afgørende situationer. Den kamp, hvortil signalet gives i dag, gælder også opfyldelsen af arbejdernes *faglige* kamp(?)«.

Tilbage står da to spørgsmål: Ville regeringens politiske farve (eller mangel på farve) være af større betydning for den faglige konflikts forløb? og var der ting, som kunne forklare denne følelse af regeringens sociale slagside i arbejderkredse? Hvad det første spørgsmål angår, må det ubetinget besvares bekræftende. Allerede den forskellige indstilling til »Samfundshjælpen« hos forretningsministeriet Friis og hos venstreministeriet Neergård, som skal omtales længere fremme, illustrerer, hvilken betydning regeringens politiske farve kan have for dens forhold til en konflikt. Man kan næppe heller nægte, at formen for Staunings forsøg på mægling i 1925 var politisk påvirket. Hvad det andet spørgsmål angår skal her atter mindes om ministeriet Liebes nære tilknytning til borgerlige kredse, til børsen og til arbejdsgiverne. Hertil kom rygterne om, at Arbejdsgiverforeningen ville aflyse lockouten. Ganske vist dementeredes de, men de havde dog nået at give indtryk af, at Arbejdsgiverforeningen lagde stor vægt på, at regeringen ikke styrtedes, og ville gøre sit til, at dette ikke skulle ske på grund af den faglige uro. At dette virkelig svarede til stemningen i Arbejdsgiverforeningen er senere indrømmet, jvf. nedenfor.

Under truslen om generalstrejke videreførtes nu i påskedagene både de faglige og de politiske forhandlinger. Det er ikke muligt at følge de faglige forhandlinger i enkeltheder, men det er dog tydeligt, at arbejdsgiverne gav store indrømmelser og nærmede sig stærkt til arbejdernes krav. Det er ikke ganske udelukket, at denne eftergivenhed skyldtes, at man mente, arbejderne ville blive kede af den politiske konflikt, hvis de faglige krav opfyldtes. At Liebe lagde vægt på at få den faglige strid bilagt fremgår af, at han den 3. april henvendte sig til Arbejdsgiverforeningen med en opfordring til at søge overenskomstsituationen løst. Forinden dette skete, løstes den politiske konflikt imidlertid med Liebes afgang den

4. april efter en lang nats forhandlinger på Amalienborg. Påskeministeriet afløstes af forretningsministeriet Friis, men dette nægtede iflg. »Arbejdsgiveren« at fungere, før den faglige konflikt var løst.

Dette skete imidlertid ved, at begge parter godkendte et mæglingsforslag, som forligsmanden fremsatte den 4. april om aftenen. Ifølge dette forslag skulle alle løbende konfliktvarsler hæves og arbejdet genoptages. Derefter skulle der optages forhandlinger mellem de enkelte forbund om ændringen i forældede overenskomstbestemmelser og om tillæg til de laveste lønninger. Endvidere skulle der optages forhandlinger mellem hovedorganisationerne om indførelse af bedriftsråd. Vedrørende dyrtidsreguleringskravet bestemtes det, at lønningerne i august 1920 skulle forhøjes med 2 øre pr. time for hver fulde 3 points stigning i pristallet.

Arbejdsgivernes antagelse af disse krav kan vanskeligt fortolkes på anden måde end som en total kapitulation over for arbejdernes krav. En så fuldstændig kapitulation over for krav, som den samme Arbejdsgiverforening mindre end to uger tidligere havde varslet storlockout på, kræver en forklaring, og denne forklaring må sikkert søges på det politiske plan. Den blev givet på Arbejdsgiverforeningens generalforsamling den 2. juni 1920, hvor formanden, bogtrykker Langkjær, efter at have kommenteret og kritiseret forliget udtalte:

»Hvorfor accepterede vi da forligsmandens forslag af 5. april? Ikke fordi vi frygtede den politiske generalstrejke. Men fordi det syntes os yderst magtpåliggende, at den konflikt, der i sin oprindelse var rent politisk, *også vedblev at være det.* På den politiske generalstrejke og på den alene skulle kampen for et politisk systemskifte føres. At få dette systemskifte var af uvurderlig betydning for erhvervene. Til opgør med ministeriet *Zahle-Staunings* politik skulle de borgerlige vælgere kaldes. Hvis ministeriets tilhængere blot i nogen grad kunne lægge agitationen fra det politiske plan over i det faglige og give det udseende af, at det hele drejede sig om nogle arbejdsgivere, der ikke undte arbejderne en fedtet to-øre mere i timen, ville vi aldrig have oplevet valgsejren den 26. april«.

(Som et kuriosum, der viser, hvor indgroet man – iøvrigt på begge sider – føler sig forpligtet til at holde sejrens palmer hævet, skal oven på denne håndfaste anerkendelse af kapitulationen citeres den umiddelbare fortsættelse:

»Påskeforliget gav ikke arbejderne andet, end hvad de kunne have opnået måneder i forvejen - -«).

Der er næppe nogen tvivl om, at det er rigtigt, at det var hensynet til de borgerlige chancer ved det kommende valg, som bevægede arbejdsgiverne til at antage forligsforslaget. Men den anførte begrundelse er næppe tilstrækkelig. De taktiske hensyn var mere komplicerede.

Det måtte først og fremmest være fra de radikale, at venstre og de kon-

servative skulle hente en eventuel mandatgevinst. Men netop i »Politiken« – det organ, som læstes af de vælgere, man ville erobre – var Arbejdsgiverforeningen blevet angrebet meget hårdt for at have erklæret storlockout. Det ville derfor være svært netop over for disse vælgere at benytte en faglig storkonflikt som agitationsmateriale. Under rigsdagsdebatten og valgkampen benyttede socialdemokraterne netop gang på gang arbejdsgivernes lockoutvarsel som modvægt mod angrebene på generalstrejketruslen, og hver gang blev denne argumentation afvist med en henvisning til, at det var *det politiske* i strejken, der gjorde den forkastelig.

Af vægt har det sikkert også været, at de borgerlige ikke kunne undgå at vide, at de radikale var modstandere af generalstrejken. Det blev efter krisens afslutning, under valglovens behandling i Folketinget, sagt meget kategorisk af Borgbjerg:

»Tænk derpå, når De nu læser Deres egen presse i disse dage med angreb på generalstrejken og generalstrejkepartierne – ja, »partierne« forstår jeg ikke rigtig; der er kun eet parti, der har ansvaret og også æren for generalstrejken: det er det danske Socialdemokrati; det andet parti, man sigter til, det radikale, gjorde alt for at forebygge den og afværge den. (Uro)«. (Rigsdagstidende sp. 5090–91). Og lidt længere fremme i talen:

»Det radikale venstre har derimod været et anti-generalstrejkeparti. Det har forsøgt at forebygge denne strejke. Socialdemokratiet besluttede den sammen med fagforeningerne. Vi tager eneansvaret derfor; så har vi også i historien eneæren derfor«. (sp. 5091).

Dette kraftige dementi af de radikales meddelagtighed var imidlertid virkningsløst. Myten var for godt agitationsstof, og udtryk som »G.–S.–Zahle« og »G.–S.–Politiken« var langt hen på sommeren (der skulle jo være flere valg på grund af grundlovens ændring) en stående kliché i »Nationaltidende«. Under påskekrisen måtte den indstilling hos de radikale også være evident for de borgerlige ledere. Gang på gang meddelte de radikale, at der var begrundet håb om, at man kunne få socialdemokraterne til at afstå fra generalstrejken, hvis de og de krav opfyldtes. Og da fagforeningerne besluttede at strejke hos »stats-kup-pressen«, men bl.a. undtog »Politiken«, var det tydeligt, at man følte sig ilde berørt ved dette og søgte at markere en vis afstand ved at meddele, at »Politiken« kun ville udkomme i samme omfang og format som det lykkedes at udsende de øvrige blade i ved frivillig assistance. Det radikale parti og de radikale blade kunne imidlertid meget vanskeligt tage afstand fra den *politiske* strejke, og så længe *den* endnu truede, kunne de også dårligt tage afstand fra den faglige strejke, hvis de ville undgå strid med arbejderne. Et radikalt blad antydede således efter krisens afslutning, at selv om man fordømte generalstrejken, kunne man ikke sige det offentligt. 7 års loyalt samarbejde og muligheden for fortsat regeringssamarbejde bandt.

Og i hvert fald bandt fælles mål og fælles interesser, så længe kampen stod på. Men ville det også være tilfældet, hvis den faglige kamp fortsatte, efter at den politiske konflikt var løst? »Politiken« og de radikale ville derigennem få en lejlighed til at »rense« sig, som kunne blive dyr stemmemæssigt for de borgerlige.

11. Hovedoverenskomsten var dermed sluttet for alle de organisationers vedkommende, som stod under De samvirkende Fagforbund, og den 11. april tiltrådtes overenskomsten af flertallet af de fag, som stod uden for De samvirkende. Blandt de fag, som ikke tiltrådte, var transportarbejderne.

Arbejdet blev dog ikke straks genoptaget alle steder, hvorfor Arbejdsgiverforeningen meddelte, at forhandlingerne i de enkelte fag ikke kunne optages, før dette var sket. D.s.F. opfordrede kraftigt til at hæve strejkerne og vende sig mod dem, der »ansvarsløst« agiterede for revolution og republik. Det var især galt hos bagerne, fabriksarbejderne og gartnerne. Ved et møde den 12. april blev det imidlertid konstateret, at betingelserne for fagvise forhandlinger var opfyldt i flertallet af fagene. Derefter fulgte et par måneders lange og sejge forhandlinger, krydret med strejkevarsler. De skal ikke her følges i detaljer. Kun et par enkelte træk skal fremhæves.

Fra arbejderside fremhævedes det gang på gang, at arbejdsgiverne havde alt for god tid og trænerede forhandlingerne. Slige anbringender bliver naturligvis kun subjektive postulater, men man kan dog ikke se bort fra, at der for arbejdsgiverne har været en vis fristelse til at trænere sagen, da der udelukkende kunne blive tale om lønforhøjelser. Fra Arbejdsgiverforeningens side blev det meget kraftigt betonet, at påskeforliget ikke hjemlede lønforhøjelser med tilbagevirkende kraft.

Iøvrigt stod striden i høj grad om, i hvilket omfang der var hjemlet adgang til at kræve lønforhøjelser gennem reglerne om forhandlinger om lønforhøjelser for de lavestlønnede. Arbejdsgiverne fastholdt i overensstemmelse med deres holdning under forhandlingerne i årets begyndelse, at området for forhandling måtte være snævert afgrænset, og da Dansk Arbejdsmandsforbund den 8. maj udsendte første strejkevarsel, svarede Dansk Arbejdsgiverforening med at indklage arbejdsmændene for den faste Voldgiftsret, idet det hævdedes, at arbejdsmændene stillede generelle krav, som var i strid med påskeforliget.

12. Hidtil har fremstillingen næsten udelukkende været begrænset til at omfatte forhandlinger, som førtes under og af De samvirkende Fagforbund. Den sø- og havnestrejke, som fulgte efter påskeforliget i 1920, frembyder imidlertid en række så interessante træk, at den fortjener at omtales i denne sammenhæng.

De grupper, som omfattedes af strejken, nemlig transportarbejderne, søfyrbøderne og sømændene, stod alle uden for De samvirkende Fagforbund og var iøvrigt stærkt påvirket af syndikalistisk agitation. Transportarbejderne forkastede som nævnt påskeforliget. Sømændene og søfyrbøderne var overhovedet ikke i konflikt på det pågældende tidspunkt og kunne ikke lovligt erklære strejke, da deres overenskomster først udløb den 31. maj. Den 6. april meddeltes det imidlertid, at de havde besluttet ikke at genoptage arbejdet, da de endnu ikke havde fået alle deres krav opfyldt. Den 17. april gav transportarbejdernes formand, M. Darup, følgende redegørelse for strejken – i hvilken de tre forbund stod solidarisk – i en iøvrigt ret beskedent opsat artikel i »Social–Demokraten«:

»Som bekendt var det den politiske situation, der foranledigede den nuværende strejke; men for at slutte os til generalstrejken stillede vi (transportarb.) den betingelse, at den ikke atter måtte hæves, forinden der også i det faglige spørgsmål var tilvejebragt en tilfredsstillende ordning, og man var enig om, at alle organisationer, hvad enten de stod tilsluttede De samvirkende Fagforbund eller ikke, skulle hæve strejken samtidigt. Denne overenskomst blev ikke overholdt, idet De samvirkende Fagforbund afblæste generalstrejken uden nogen som helst meddelelse til de organisationer, der stod udenfor.«

Påstanden om, at der skulle have foreligget en aftale, som D.s.F. havde brudt, blev blankt afvist i et svar fra D.s.F.

Efter at der var redegjort for transportarbejdernes lønkrav, som var af generel karakter, fortsattes:

»Vi strejker for at få en forhandling og for at få garantier forinden vi genoptager arbejdet, og når vi kræver garantier, så er det fordi, vi gang på gang er bleven snydt og narret, når vi har optaget arbejdet, forinden forhandlingerne er bleven påbegyndt«.

I ca. to måneder førte disse organisationer nu på egen hånd en strejke, som opretholdtes på trods af, at de ved den faste voldgiftsret blev idømt en samlet bod på 1 mill. kr. for ulovlig strejke. De samvirkendes og »Social-Demokraten«s holdning til denne strejke var meget kølig – man kan måske betegne den som korrekt – neutral. Grundene hertil var sikkert: Strejkens ulovlighed, den set fra ledernes synspunkt bagvendte taktik, at man begyndte strejke, før forhandlinger overhovedet havde været ført, uviljen til at støtte udenforstående fag og derved betage dem incitamenterne til at indmelde sig og endelig uviljen mod den syndikalistiske bevægelse.

På eet punkt ophørte dog de øvrige arbejderorganisationers neutralitet. Strejken blev vendt mod staten, kommunen og arbejdernes brændselsforsyning, med hvem der intet fagligt mellemværende var. »Social–Demokraten« vendte sig meget kraftigt mod denne fremgangsmåde, og

da kulsituationen blev vanskelig for kommunen, besluttede Arbejdernes Fællesorganisation i København på et møde den 21. maj at erklære losningsarbejdet hos Københavns kommune for frit, således at det kunne overtages af enhver organiseret arbejder, hvis transportarbejderne ikke ville overtage det.

Transportarbejderne svarede hertil, at de ville optage arbejdet, hvis de modtog en nærmere præciseret støtte. Dette afvistes blankt. Støtte kunne der ikke blive tale om, så længe man var uden indflydelse på konflikten.

Også staten ramtes som nævnt af konflikten. Det var først og fremmest kornforsyningerne, der truedes. Trods gentagne opfordringer nægtede transportarbejderne at losse og kaste statens korn.

Der var her en mulighed for, at staten kunne få losningen og kastningen foretaget ved frivillig arbejdskraft, idet der to måneder forinden var oprettet den såkaldte »Samfundshjælp«, der af formanden i et interview betegnedes som

»– – en upolitisk forening, som søger medlemmer i alle samfundsklasser, og som har til formål at stille frivillig arbejdskraft, materiel o.lign. til rådighed for statsmyndighederne i tilfælde af arbejdsstridigheder, lockout'er og strejker, som medfører standsning af virksomheder, der er nødvendige for samfundet. Foreningen vil følgelig være neutral i alle arbejdsstridigheder og ikke tilstræbe at styrke eller svække nogen af parterne i sådanne – – –«

Senere i interviewet oplyste formanden:
»Vi har allerede omkring 1000 medlemmer. De er kommet fra så at sige alle stænder. – Også fra arbejderstanden?
– Jeg tror ikke, der er arbejdere med; med sikkerhed kan jeg iøvrigt ikke sige det. Men der er Ingeniører, Læger, Arkitekter, Professorer, Studenter, Handlende, Håndværksmestre o.s.v.«

Indstillingen over for »Samfundshjælpen« varierede stærkt mellem de forskellige samfundslag. I den borgerlige presse mødte foreningen ubetinget tilslutning. »Politiken« var skeptisk, næsten drillende og modvillig i begyndelsen, men efterhånden som havnestrejken skred frem, svingede indstillingen og blev stedse mere velvillig. Arbejderne og arbejderpressen var derimod konsekvent fjendtlig indstillet og betragtede »Samfundshjælpen« som et skruebrækkerkorps – en i og for sig logisk indstilling. Fra fagbevægelsens side mente man nemlig, at man stedse tog de nødvendige samfundsmæssige hensyn ved fastlæggelse af strejkernes omfang. Den, som overtog arbejde på områder, der var blokeret af fagforbundene, kunne derfor ikke være neutral i arbejdskampen.

Den 15. april meddeltes det i »Politiken«, at regeringen havde opfordret »Samfundshjælpen« til at overtage losning og kastning af statens brødkorn i Københavns havn. Allerede den følgende dag sendtes »samfundshjælperne« imidlertid hjem, og i et interview til det social-demokratiske eftermiddagsblad »Klokken 5« hævdede socialminister Jens Jensen (den senere overpræsident), at han havde været »ganske uvidende« om, at det var »Samfundshjælpen«, der skulle træde til.

»Jeg vil selvfølgelig ikke som gammel fagforeningsmand og med mine anskuelser have den ringeste forbindelse med et korps af den kaliber, et såkaldt »organiseret skruebrækkerkorps«!

»Samfundshjælpen« blev ikke mere anvendt under ministeriet Friis. Arbejdet med losning og kastning af statens korn blev i det omfang, det var muligt, besørget af statens egne folk. Efter valget og efter regeringsskiftet, som bragte venstreregeringen Neergård, blev »Samfundshjælpen« imidlertid atter af regeringen opfordret til at overtage arbejdet på havnen, og såvidt man kan se af de foreliggende oplysninger, udvidedes opgaverne, således at ikke alene arbejde for staten, men også mere almindeligt havnearbejde samt bemanding af skibe blev overtaget af »Samfundshjælpen«. Den 26. maj kunne »Politiken« således oplyse, at der arbejdede 1400 »Samfundshjælpere« i havnen, medens 75 skibe var bemandet med »hjælpere«.

Foruden staten og kommunen berørtes endnu en »tredjemand« af de ulovlige strejker: Landbruget. Landbrugseksporten var stærk truet. Iflg. »Politiken« (7. maj) klarede man sig på den måde, at man anvendte udenlandsk tonnage og lastede med frivillig arbejdskraft. Man kan ikke frigøre sig fra den opfattelse, at landbruget her viste *venstre*regeringen det hensyn at fritage den for at skulle løse den knude. I 1925, da en lignende hensynsfuldhed havde kunnet lette opgaven for ministeriet Stauning, afviste man fra landbrugets side den samme fremgangsmåde med den motivering, at den ville være uneutral (jvf. rigsdagsdebatten om Staunings provisoriske voldgiftslov).

Den 15. juni sluttede strejkerne, og man kan uden overdrivelse betegne resultatet som et smerteligt nederlag for de strejkende. Lønnen blev reduceret, og arbejdstiden – der i 1919 var blevet 8 timer – forlængedes med 4 timer i døgnet for søfolkenes vedkommende.

Fra De samvirkende Fagforbunds side er det hævdet (»Under samvirkets Flag«, s. 130), at dette vældige nederlag i første række skyldtes »Samfundshjælpens« indsats. Det bør dog sikkert tilføjes, at selv en endnu stærkere indsats fra »Samfundshjælpens« side næppe ville have frembragt dette resultat, hvis ikke De samvirkende Fagforbund havde interesseret sig så lidt for problemet – dels fordi de implicerede forbund stod uden for De samvirkende, dels fordi de i høj grad repræsenterede den syndi-

kalistiske fagopposition. Havde dette ikke været tilfældet, havde De samvirkende næppe tolereret en fravigelse fra den nys vundne ottetimersdag.

TRÆK AF DEN STORE KONFLIKT I 1925

1. Som omtalt i indledningen er det ikke hensigten i dette arbejde at give nogen fuldstændig fremstilling af overenskomstforhandlingerne i foråret 1925. Forfatteren har alene stilet efter at fremdrage en række træk, som efter hans opfattelse er væsentlige til forklaring af forholdet mellem Lyngsie og D.A.F. på den ene side og D.s.F. på den anden side. Det er forfatterens opfattelse, at denne konflikt kun kan forstås, hvis den ses som et led i en udvikling, der var foregået i de nærmest foregående år. Før fremstillingen af begivenhederne i 1925 skal derfor gives en kort redegørelse for de træk i de nærmest foregående års lønforhandlinger, som efter forfatterens mening peger frem mod konflikten i 1925.

2. I 1921 indledtes overenskomstforhandlingerne med en række forgæves forhandlinger og fremsendelse af konfliktvarsler. Arbejdsgiverne krævede lønnedsættelser. Arbejdernes ledere var vel – i lyset af den ugunstige konjunktursituation – indstillet på imødekommenhed, men man søgte at få lagt en generel »bund« under lønningerne.

Den 19. marts fremsatte forligsmanden derefter et mæglingsforslag.

Dette forslag rummede for det første en ubetinget lønnedsættelse for alle fag på 5 øre i timen. Hertil kom en almindelig lønnedsættelse på 8 øre i timen. Dette sidste nedslag var dog i de enkelte fag betinget af, at *arbejdsgiverne* ikke inden en vis frist krævede overenskomsten optaget til frie forhandlinger (hvilket vel kun kunne tænkes at ske, hvor de ville kræve yderligere indrømmelser). Den samlede nedgang var altså på 13 øre, hvortil kom særordninger med yderligere nedslag for de lockoutede fag. Medens de 13 øre betød en reduktion på 6–7 pct., var der således for skotøjsindustrien krævet reduktion på 12–13 pct. og for jern- og textilindustrierne 7–8 pct.

Arbejdernes oprindelige standpunkt var, at man kunne gå med til 13 øre som maximum for de særligt ramte fag, men at nedgangen som hovedregel måtte være mindre. Der syntes imidlertid at være sket en yderligere glidning i opfattelsen hos forhandlerne og lederne, idet man kunne godtage nedgangen på de 13 øre som en almindelig hovedregel. Men dels frygtede man, at retten til fri forhandling skulle bevirke, at de 13 øre ikke blev hovedreglen, idet et ubestemt antal arbejdsgivere kunne kræve frie forhandlinger; dels fandt man, at de foreslåede særordninger gav alt for store nedslag – der må her først og fremmest være tænkt på ordningerne for skotøj, metal og textil. Dernæst var der foreslået en

augustregulering, som arbejderne kunne gå med til. Endvidere regler om adgang til forhandling om forældede overenskomster.

Trods den ovenomtalte utilfredshed med forslaget, anbefalede D.s.F.s ledelse det til vedtagelse, og den 26. marts blev det vedtaget af D.s.F.s generalforsamling. Vedtagelsen begrundedes med den meget store arbejdsløshed (arbejdsløsheden opgaves på dette tidspunkt at være af størrelsesordenen 60–65.000).

En række fag havde imidlertid bestemmelser om, at overenskomst ikke måtte afsluttes, uden at medlemmerne var hørt. Og på dette skær strandede forliget, idet fem organisationer – hvoriblandt de to største forkastede.

Skotøjsindustrien forkastede således, hvilket må forklares ved det ekstraordinært store lønnedslag.

Endvidere forkastede Metalindustriens arbejdere. Disse havde fået et lønnedslag, lidt større end det generelle. Textilindustrien, som skulle have samme nedslag, vedtog derimod. Den forskellige optræden kan have flere grunde. Dels var Metalorganisationen større end Textilorganisationen, og den kunne derfor bedre trodse D.s.F.s vedtagelse. Dels havde Textil en arbejdsløshed på 45 pct. mod »kun« 20 pct. hos Metal. Dels var afgørelsen i Textil en afgørelse ved kompetent forsamling.

Endelig forkastede også D.A.F., men afgørelsen her var en »medlemsafgørelse«, idet Lyngsie og hovedbestyrelsens flertal iflg. »Social-Demokraten« anbefalede vedtagelse. Arbejdsmændene havde fået samme vilkår som de øvrige fag, men forkastelsen må ses i lyset af, dels, at D.A.F. var en så stor – og forholdsvis radikalt indstillet – organisation, dels, at arbejdsløsheden »kun« var på 22 pct., hvilket var under gennemsnittet. Vi ser her det første tilløb til den taktik fra D.A.F.s side, som skulle udvikles i de følgende år: Forsøget på at erobre en skanse, efter at bunden var lagt ved de centraliserede forhandlinger gennem D.s.F.

Arbejdsgiverne vedtog forligsforslaget, men da resultaterne fra arbejderside forelå, meddelte de, at da forslaget var at betragte som en helhed, anså de arbejdernes svar som en forkastelse. Denne afvisning kræver en kommentar. Hvorfor ville arbejdsgiverne ikke slutte med de fag, som havde vedtaget forligsforslaget? De havde tidligere under forhandlingerne netop arbejdet for at komme til at forhandle med de enkelte fag.

Spørgsmålet forudsætter en langt større konsekvens i principperne, end man kan vente at finde hos de stridende parter på arbejdsmarkedet. Bortset fra enkelte grundlæggende principper (begrænsning af kampen, så den kun rammer modparten, ikke samfundet som sådant; troskab mod givet løfte; o.lign.) er principperne kun hellige, så længe de frembyder en fordel. Arbejdsgiverne ønskede frie forhandlinger – n.b. – med de fag, hvor de ventede at kunne opnå særlige nedslag. Her var imidlertid tale

om, at forhandlinger skulle optages med bl.a. D.A.F., som ville kræve mere end det almindelige niveau, og hvor man kunne komme til at føre en kamp med de stærkeste fag, uden at disse skulle være koblet sammen med de svageste og af krisen hårdest ramte fag. Det var over for denne eventualitet, man afviste den delvise vedtagelse.

I den følgende tid nærmede parterne sig dog til hinanden. D. s. F. afblæste den generelle strejke, og arbejdsgiverne afleverede en liste over de fag, om hvilke der ville blive krævet særlige forhandlinger. Da det viste sig, at det kun var et ret begrænset antal, der var tale om, erklærede en række fag sig rede til at slutte. Da D. A. F.s krav samtidig mundede ud i, at man krævede forhandling for et par enkelte grupper og krævede mulighed for lidt højere løn for disse, gik Arbejdsgiverne den 19. april med til at slutte for 27 fag. Den 25. april sluttede også D. A. F., og dermed var i det store og hele dette års konflikt bragt til ende.

3. Ved overenskomstforhandlingerne i 1922 trådte arbejdsmændenes og nu også Lyngsies – ønske om at stå frit i forhandlingerne endnu tydeligere frem. Parterne på arbejdsmarkedet stod fra starten meget langt fra hinanden i deres krav og tilbud, og ved nytårstid 1921/22 kunne stillingen karakteriseres således:

Ud over en regulering efter pristallet krævede arbejdsgiverne (iflg. »Arbejderen«) lønnedslag på 15–25 pct. Overarbejdsbetalingen krævedes halveret, og ottetimersdagen forlangtes afskaffet. Hvad det sidste punkt angår, har man dog nok lov til at antage, at arbejdsgiverne nærmest stilede efter en modificeret ottetimersdag, men man kan dog sikkert alligevel regne med, at parterne på dette punkt stod ret langt fra hinanden. Arbejderne var villige til at følge pristallet nedad, men længere ville man heller ikke gå. Hvad ottetimersdagen angik, kunne man højst gå med til små modifikationer. På dette grundlag skulle det synes vanskeligt at få forhandlinger i gang, og dette viste sig da også at være tilfældet. Arbejdsgiverne klagede således over, at D. A. F. kategorisk nægtede at forhandle, før Arbejdsgiverforeningen havde opgivet kravene om lønfald ud over pristallets fald, nedsættelse af overarbejdsbetalingen og forlængelse af arbejdstiden. Denne indstilling bekræftedes af *Lyngsie* i en artikel i arbejdsmændenes fagblad for 25. januar, hvor Lyngsie skriver, at de penge, det ville koste at indkalde delegeretmøde til at forkaste forslag, som hovedbestyrelsen lige så godt kan forkaste, må man hellere gemme til den kamp, som næppe undgås. Videre hedder det:

»Sålænge d'herr. står fast på, at de vil have forhåndsreduktioner udover, hvad der måtte følge af pristallets dalen, – sålænge de kræver arbejdsdagen forlænget, – *kan vi ikke træde i forhandling med dem*«.

Denne vægring er let forklarlig. Arbejderne ventede lønfald – ja, var sikre, på, at lønfald ville blive resultatet af forhandlingerne – så der var ingen grund til at fremskynde dette resultat, så længe Arbejdsgiverforeningen undlod at iværksætte konflikt. Hos Arbejdsgiverforeningen var interessen den stik modsatte, og for at presse forhandlingerne frem udsendte man da den 18. januar første lockoutvarsel. Dette første varsel fulgtes den 25. januar af et meget omfattende andet lockoutvarsel, rammende næsten alle fag, hvis overenskomster skulle udløbe senest den 1. februar.

Stillet over for disse konfliktvarsler, greb forligsmanden den 28. januar ind og henstillede, at lockoutens iværksættelse udsattes. Endvidere foreslog han, at man henskød de såkaldte almindelige bestemmelser til forhandling i underorganisationerne, medens forligsinstitutionen skulle tage sig af de tre hovedproblemer: Arbejdstid, arbejdsløn og overarbejdsbetaling.

Ved forhandlingerne i forligsinstitutionen viste det sig meget hurtigt umuligt at forlige parterne. Forligsmanden greb da til den udvej at fremsætte mæglingsforslag »på eget ansvar», som formanden for D. s. F., C. F. Madsen, udtrykte det.

Dette forslag rummede en principiel bibeholdelse af ottetimersdagen. Der var ikke optaget nogen bestemmelse om, at der kunne træffes afvigende aftaler i de enkelte fag, udover at der var åbnet adgang til forhandling for sæsonfag, for lettere arbejde og for fag med flerholdsdrift. Uenighed om disse spørgsmål skulle ikke kunne føre til konflikt, men skulle afgøres ved nævn. Disse bestemmelser krævede så afgjort de største principielle indrømmelser fra arbejdsgiverside. Men derudover rummede forslaget den i arbejderøjne meget betænkelige regel, at overarbejdsbetalingen for de to første overarbejdstimer skulle nedsættes fra et tillæg på 50 pct. til et tillæg på 25 pct. Denne bestemmelse er uden tvivl blevet mødt med megen uvilje hos D. s. F.s ledelse, da den kunne bruges til en delvis omgåelse af ottetimersdagen.

Endvidere indeholdt forslaget en bestemmelse om, at lønningerne straks skulle nedsættes med 15 pct. og derpå yderligere i forhold til pristallets fald fra februar til august. Da pristallet havde vist et fald på $10^1/_2$ pct. fra august til februar, var der altså tale om et lønfald »ud over dyrtiden«.

Forslaget krævede således nogen resignation fra arbejderside. Især har nok D. s. F.s ledelse været betænkelig ved bestemmelsen om overarbejdspengenes nedsættelse. Men arbejdsløsheden var stor – 80–90.000 eller 32–33 pct. af samtlige kassemedlemmer. Under indtrykket heraf besluttede D. s. F.s forretningsudvalg med undtagelse af Lyngsie at anbefale forslaget til vedtagelse. På generalforsamlingen den 6.–7. februar viste det

sig imidlertid, at meningerne var stærkt delte, og generalforsamlingen nægtede med 233 stemmer mod 221 at give forslaget sin anbefaling.

Ved de derpå følgende afstemninger i de enkelte fag forkastedes forslaget af 22 forbund og vedtoges af tre. I afstemningen deltog ca. halvdelen af de stemmeberettigede medlemmer. Nej-procenten varierede stærkt fra fag til fag.

Arbejdsgivernes svar var i formen et afslag, men i realiteten var det en antagelse af de principer, som var nedlagt i forligsmandens forslag. Man kunne ikke med det samme godkende forliget, da forhandlingerne om de almindelige bestemmelser ikke var ført til ende. Men så snart dette var sket, var man villig til at underskrive.

Denne indstilling hos arbejdsgiverne hang sikkert sammen med, at der hos arbejderne – især hos D. A. F. – havde været nogen uvilje mod at videreføre forhandlingerne om de almindelige bestemmelser. På arbejdsgivernes opfordring om at forhandle svarede Lyngsie således den 8. februar, at han ikke mente, der skulle føres sådanne forhandlinger, hvis forliget blev vedtaget (en decideret misfortolkning), men hvis arbejdsgiverne endelig ville så – –. Og så sluttedes med de berømte ord, som vandrede den borgerlige presse rundt til almindelig forargelse:

»Vi må dog gøre opmærksom på, at nu har vore forretningsudvalgsmedlemmer og øvrige repræsentanter været holdt herinde i over 1 uge og så godt som uafbrudt deltaget i møder og forhandlinger, – og nu er de alle rejst hjem, bl. a. for at få skiftet skjorte og for at se til deres hjem.«

Derfor ville fornyede forhandlinger ikke kunne optages før den 13. februar. Denne udskydelse er næppe uden sammenhæng med, at til den tid ville man vide, om selve hovedforliget var vedtaget eller ej.

Forligsforslaget var således reelt forkastet af flertallet af arbejdsorganisationerne, og den 14. februar iværksatte Arbejdsgiverforeningen derefter lockout for de fag, som havde forkastet, alt imens forligsforhandlingerne fortsatte. Medens arbejdsgiverne således lod tre fag slutte særskilt, meddelte man, at man for de øvrige fag var villig til at slutte på forligsforslaget, *hvis det kunne ske under eet.*

Under de forhandlinger, som i slutningen af februar og begyndelsen af marts førtes i forligsinstitutionen, gik arbejdsgiverne med til, at der kunne indrømmes særlige forhandlinger om ekstraordinært lave lønninger. Endvidere indvilligede arbejdsgiverne i, at ottetimersdagen bibeholdtes for sæsonfagenes vedkommende, således at undtagelse kun skulle gøres for lettere arbejde som vagt og opsyn. Iøvrigt holdt man fast ved forligsforslaget af 3. februar.

Da enighed ikke kunne opnås på dette grundlag, fremlagde forligsmændene den 9. marts et nyt forligsforslag, som ud over de to citerede

indrømmelser fra Arbejdsgiverforeningen rummede følgende ændringer fra det første forslag.

Der skulle ikke ske nogen augustregulering for de første seks points ændringer i pristallet. Herigennem sikredes det arbejderne, at det fald, de måtte indrømme ud over faldet i pristallet tildels kun skulle blive et forskud på augustreguleringen. Overarbejdstillægget skulle kun nedsættes til 25 pct for den første time. For den anden time skulle det være $33^1/_3$ pct.

Reglerne for holdskifte skulle afgøres ved et nævn.

Nedsættelserne skulle ikke finde anvendelse på Jernindustriens og Skotøjsindustriens minimallønninger, og iøvrigt gaves der særlige regler, som skulle mildne virkningen for arbejderne i Jernindustrien.

Dette forslag blev den 10. marts forkastet af Arbejdsgiverforeningen med alle stemmer mod een – iflg. »Arbejdsgiveren« på grund af lønbestemmelserne og overarbejdsbetalingen.

Da D.s.F.s generalforsamling den 13–14. marts skulle tage stilling til forslaget, kendte man allerede arbejdsgivernes svar. Derfor måtte D.s.F.s svar blive af taktisk mer end af reel karakter. Formanden mente således, at man af taktiske grunde burde vedtage forslaget. Tankegangen har uden tvivl været den, at da man ikke ville kunne opnå mere, burde man vedtage, for over for offentligheden at demonstrere sin fredsvilje og for over for Arbejdsgiverforeningen at vise, at man var til at få i tale. En kamp mente han ikke, D.s.F. ville kunne tage. I samme sammenhæng beklagede han, at D.s.F. ikke havde kompetence til at slutte i lønspørgsmål.

Her overfor hævdede oppositionen – og bl.a. Lyngsie – at man af taktiske grunde burde forkaste forslaget. I arbejdsmændenes fagblad for den 21. marts 1922 skrev Lyngsie en kampartikel, som her skal refereres ret udførligt, fordi den er et »nøgledokument« hvad angår forståelsen af disse års indre kampe i fagbevægelsen. Efter nogle indledende bemærkninger om arbejdsgiverne og forligsinstitutionen omtales arbejdernes forhandleres indsats. Lyngsie tvivler ikke om, at de har gjort deres bedste, men ikke desto mindre er resultatet blevet dårligt. Årsagen hertil vil han dog ikke udforske nærmere, men

»Hvad der derimod er grund til at hæfte sig ved, er den omstændighed, at forretningsudvalget for De samv. Fagforbund over for disse forligsmandsforslag har indtaget en holdning, der er modsat den, som de fagforbund har indtaget, der skulle leve under denne ordning.

Ved De samv. Fagforbunds generalforsamling i februar stod forretningsudvalget op og anbefalede forligsmandens første forslag, og generalforsamlingen fulgte den gang fagene og ikke forretningsudvalget, og ved de urafstemninger, som de enkelte forbund derefter iværksatte, viste det sig, at De samv. Fagforbunds forretningsudvalg var i høj grad på

den forkerte side, idet urafstemningerne gav det resultat, at kun ca. 18 % fulgte det, medens 82 % gik imod det«.

Denne fremgangsmåde svækkede fagforbundene over for den borgerlige presse, og selv om Lyngsie ikke tvivler om, at forhandlerne meget smidigt, dygtigt og ihærdigt har bestræbt sig for at dokumentere, at, og hvorfor, det antagelighedsstempel, de havde givet det første forslag, ikke var ægte, så havde de dog gjort opgaven så vanskelig for sig selv, at det andet forligsforslag ejheller blev antageligt.

Men i konsekvens af deres indstilling til det første forslag måtte de naturligvis også anbefale det andet. Og det skete med en sådan overdrivelse af arbejdernes svaghed og arbejdsgivernes styrke, at fællesorganisationens repræsentanter blev bange og stemte for at anbefale forslaget.

»Den fare, der lå i, at disse repræsentanter dermed bragte selve De samv. Fagforbunds generalforsamling i samme uheldige situation, som forretningsudvalget kom i på den forrige generalforsamling den 6. og 7. februar, at fagforbundenes medlemmer ikke fulgte dem, men kæmpede videre, tænkte disse gode og brave mænd ikke over, og til deres undskyldning tjener, at der heller ikke var nogen, der gjorde dem opmærksom derpå. *For de fagforbund, der fortsat har kraft og mod til at fortsætte den kamp,* som Arbejdsgiverforeningens brutale overfald har rejst, giver hele stillingen stof til eftertanke! *Medlemmerne af disse fagforbund har jo nu ikke alene Arbejdsgiverforeningen at kæmpe med, de fik den 7. februar også De samv. Fagforbunds forretningsudvalg at kæmpe med, og de fik nu den 14. marts tillige selve De samv. Fagforbunds øverste myndighed, generalforsamlingen, at kæmpe med, og de har ingen grund til at takke de mænd, der så vældigt lagde sig i selen for at fremskaffe dette resultat.* (Udhævningerne af H. S. L.).

De samv. Fagforbund var simpelthen i færd med at gå ind i en lederkrise, og årsagen kommer til udtryk i de fremhævede linier. Forbundenes styrke var så forskellig. Det var som en vogn, der trækkes af en lille shetlandspony og en stor kraftig belgier side om side. Den må uværgerligt gå skævt. D.s.F.s ledelse mente, at der ikke var andet at gøre end at holde igen på den stærkeste hest – men derved blev D. s. F. en byrde eller – som Lyngsie udtrykte det – en modstander.

Når krisen fik det forløb, den gjorde, skyldes det, dels, at »de stærkeste« dog talmæssigt var de svageste (hvilket bl.a. skyldtes, at fællesorganisationernes repræsentanter ved denne lejlighed stemte med formanden for De samvirkende Fagforbund, C. F. Madsen), dels, at Lyngsie var så stærk en mand, at han virkelig kunne trodse D.s.F.s ledelse. Fordi de »stærke« forbund var i mindretal – til tider dog et meget stærkt mindretal – lykkedes det aldrig for Lyngsie at få krisen til at udløse sig i et lederskifte. Han havde derfor kun tre udveje: At ændre repræsentationsreglerne på generalforsamlingen; at svække D.s.F.s indflydelse på over-

enskomstforhandlingerne, så de stærke kunne få lov til at være stærke, uden at det behøvede at skade de svagere; eller at udmelde sig og D. A. F. af D.s.F. Alle tre udveje blev gennemløbet til den bitre ende, uden at man dog vistnok kan sige, at Lyngsie selv ville det sidste.

Som det fremgår af Lyngsies artikel, vedtog generalforsamlingen med ret kneben majoritet at anbefale forligsmandsforslaget, men da arbejdsgiverne jo allerede havde forkastet forslaget, kom det ikke til afstemning i forbundene.

I den følgende tid forsøgte arbejderne at formå arbejdsgiverne til at forhandle om forligsforslaget af 9/3., men dette blev afvist. Der opnåedes dog forhandlinger, og tilsyneladende har disse ikke været ganske resultatløse, idet arbejdsgiverne den 27. marts tilbød at hæve lockouten, hvis D.s.F. ville underskrive de punkter, man var blevet enige om. Dette skete dog ikke, og de krav, som i de følgende dage rejstes af de to parter, var i en række tilfælde af en sådan karakter, at modparten nægtede at forhandle om dem.

Den 4. april fremsatte forligsmanden imidlertid det forslag, som skulle komme til at løse konflikten. Han anvendte forslaget af 9. marts som grundlag og satte ind der, hvor svælget mellem parterne på forhånd måtte antages at være størst: På lønspørgsmålet. Det øjeblikkelige lønnedslag på 15 pct. bibeholdtes. Augustreguleringen gjordes derimod betinget. Meningen med dette var, at man ville tilstræbe en toårig overenskomstperiode. Hvis forholdene til august var af en sådan karakter, at begge parter kunne gå ind på en forlængelse til 1924, skulle arbejderne, som i foråret måtte give forskud på reguleringen, til gengæld have udsættelse med en regulering til februar. Hvis arbejdsgiverne var villige til at forlænge for et år, men arbejderne ikke, skulle arbejderne til gengæld indrømme fuld regulering efter pristallet i august. Hvis det var arbejderne som ville forlænge, og arbejdsgiverne, som afviste, skulle pristalsreguleringen i august kun ske for ændringer i pristallet ud over de første seks points – altså således, at det øjeblikkelige nedslag kun blev et forskud på augustreguleringen. Denne ordning var et – lidt indviklet – forsøg på at gøre indrømmelser til begge sider.

Forslaget var et udpræget kompromisforslag, som balancerede på grænsen mellem langtids- og korttidssynspunkter. Forslaget lader formode, at arbejdsgivernes repræsentanter under forhandlingerne hos forligsmanden har fremhævet det i debatten meget anvendte argument, at det på langt sigt var af afgørende betydning for arbejdsgiverne, at der opnåedes en sænkning af omkostningsniveauet, og at man derfor ikke kunne godkende, at en del af reduktionen i februar skulle være forskud på augustreguleringen. Dette ønske om at beholde nedslaget som en varig omkostningssænkning ville være opnået, hvis overenskomstperioden forlænge-

des med et år, og der gaves fuld regulering i februar 1923. Hvis arbejderne afviste forlængelse, ville situationen blive, som arbejdsgiverne ønskede det. Systemet var således helgarderet – medmindre pristallet skulle stige igen. Til gengæld sikredes så arbejderne en indrømmelse i forhold til forligsforslaget af 9. marts derigennem, at arbejdsgiverne ikke ved at nægte at forlænge kunne opnå både den kortsigtede og den langsigtede gevinst.

Endvidere var det optaget i forslaget, at det skulle vedtages endeligt af de to parters generalforsamling. Dette fortolkedes af D.s.F. derhen, at vedtagelse af generalforsamlingen skulle være bindende for D.s.F. og Arbejdsgiverforeningen, men *ikke* for de enkelte forbund.

»Følgen af en vedtagelse må derfor være, at de, der ikke tiltræder forslaget, ikke kan få hverken pekuniær eller moralsk støtte af De samvirkende Fagforbund. Vil man føre kampen videre, må man ogsa tage de dermed forbundne følger.« (»Arbejderen«).

Om denne fortolkning er holdbar, står ikke ganske klart. Fra D.s.F.s side fastholdtes det imidlertid, at man allerede hos forligsmanden havde fremhævet, at D.s.F. ikke havde kompetence til at slutte på de enkelte forbunds vegne. Arbejdsgiverforeningen bestred rigtigheden af fortolkningen.

Uenigheden tyder på, at arbejdsgiverne var indstillet på at kræve afslutning under eet for alle fag.

Forslaget anbefaledes af D. s. F.s forretningsudvalg og vedtoges på generalforsamlingen den 7. april. Lyngsie kunne dog ikke godtage forslaget:

»Stillingen er nu denne, skal man fortsat holde på sin ret eller bøje af. Man kan vistnok bedømme stillingen således: Der er en række af vore organisationer, som er kamptrætte, en anden, som ikke mere er kampdygtige, en tredje, der er tilfreds og endelig en fjerde, for hvilke der er fare til stede, hvis de skal opgive kampen. *Det er nu berettiget at rejse det spørgsmål: Kan det længere hjælpe, at vi samlede yder fortsat modstand?* Det er i denne forbindelse mærkbart, at Arbejdsgiverforeningen nu går med til en deling af kampen (!) ved at hæve lockouten for de organisationer, der antager det foreliggende overenskomstforslag.

Dansk Arbejdsmandsforbund er ikke blind for de forbedringer, dette forslag indeholder, men det tilfredsstiller os ikke. Vi er ikke kamptrætte og behøver ikke at slutte af på grund af økonomiske vanskeligheder, men vi vil ikke hindre, at storkampen afsluttes, hvorfor vi i dag vil undlade at stemme. – – –. Forsamlingen må forstå vor stilling. *Vi kan ikke antage denne overenskomst, men vi vil ikke være nogen hindring for andre, og vi mener at have chancer for arbejdsmændene, der må udnyttes*«. (Fremhævelserne foretaget af H. S. L.)

Fra D.A.F.s side angaves som grund til forkastelsen, dels utilfredshed med nedsættelse af overarbejdspengene, dels at lempelserne i lønnedsættelserne for de lavestlønnede ikke var tilfredsstillende.

Den 24. april måtte D.A.F. imidlertid slutte uden at have opnået nogen væsentlige ændringer i forligsforslaget. Som begrundelse angav man, at det hele truede »med at skulle afgøres ved retsvrøvl«. Den reelle begrundelse synes dog nærmest at have været, at »nogle af vore afdelinger i misforstået iver for at få en ordning« viste sig »alt for ensige til at handle på egen hånd, og her var det særligt de lavest lønnede og dem, vi i sidste instans førte kampen for, nemlig havnearbejderne og teglværksarbejderne på enkelte pladser, der førte an«. Fra arbejdsgiverside antydedes, at det var samfundshjælpens indsats, der gjorde udslaget.

Episoden har sin store interesse derved, at det var første gang i den her behandlede periode, D.A.F. søgte at gå på egen hånd og trodse D.s.F. De blev ved denne lejlighed mødt af uvilje fra D.s.F. og måtte kæmpe med en uklarhed i den af D.s.F. afsluttede overenskomst. Ved denne lejlighed lykkedes det ikke at få slået fast, af D.A.F. kunne føre en kamp tilende på egen hånd. Det lykkedes heller ikke i 1925. Men kampen derfor blev da langt hårdere. Dette kan skyldes konjunkturerne. Men det kan også skyldes, at situationen i 1922 var lagt uheldigt tilrette, og at D.A.F. har følt, at man ved at vente havde andre og gunstigere muligheder end kamp. I den retning var situationen totalt ændret i 1925.

Den spænding, som var opstået mellem D.s.F. og nogle af forbundene – først og fremmest D.A.F. – kom til udtryk i de følgende måneder. D.s.F.s ledelse havde som nævnt flere gange lidt nederlag, og man havde været nødt til at fortsætte kampen længere end ønsket, fordi en række forbund ikke ville være med til at slutte. Stillet over for denne vanskelighed søgte man på en sommergeneralforsamling at komme igennem med et forslag om, at D.s.F.s generalforsamling skulle kunne træffe for fagene bindende beslutninger. Sagen blev imidlertid udskudt til oktober.

I D.A.F. var der en vis forskel i indstillingen hos ledelsen og hos medlemmerne. Ledelsen var afgjort modstander af at forlene D.s.F. med større myndighed. Man forlangte tværtimod slået fast, at D.s.F. ikke kunne træffe bindende afgørelser i lønsager, og man krævede, at D.A.F. skulle have større indflydelse, idet man fandt, at indflydelsen var alt for ringe i forhold til medlemstallet. Alt tyder på, at man var indstillet på at forblive i D.s.F. hvis man kunne komme igennem med disse krav.

Lignende tanker har nok rørt sig hos mangen arbejdsmand. Men i de meniges rækker talte sikkert de følelser, der var vakt under forårets kampe, stærkere end blandt lederne. Man følte – og man havde selve Lyngsies ord for – at D.s.F.s forretningsudvalg havde taget afgørende

fejl, og at D.s.F. havde modarbejdet D.A.F. og vanskeliggjort en kamp på egen hånd.

På denne baggrund må man se resultatet af D.A.F.s jubilæumskongres den 6. august og følgende dage. Mange delegerede kom med bundet mandat. De *skulle* stemme for D.A.F.s udmeldelse af D.s.F. Med 227 stemmer mod 125 vedtog kongressen at udmelde D.A.F. fra oktober 1923. Hovedbestyrelsens flertal var imod udmeldelse og forelagde følgende forslag til resolution, som imidlertid blev forkastet:

»Kongressen pålægger hovedbestyrelsen at udmelde Dansk Arbejdsmands Forbund af De samvirkende Fagforbund, såfremt det ikke ved den forestående reorganisation af fagforbundene slås fast, at De samvirkende Fagforbund ikke har bemyndigelse til at afslutte lønoverenskomster på de tilsluttede organisationers vegne eller imod deres vilje eller deltage i forhandlinger om sådanne, uden at det pågældende fag er repræsenteret, og at hvert af de tilsluttede fag får en til deres medlemstal svarende repræsentation på generalforsamlingerne, og at alle, der ikke er direkte repræsentanter for forbundene, ikke kan deltage i afstemninger vedrørende lønsager. (Denne passus skyldtes, at fællesorganisationernes repræsentanter havde givet udslaget ved afstemningen om forligsforslaget af 9/3. H.S.L.) Endvidere pålægges det hovedbestyrelsen, at der ved reorganisationen af D.s.F. søges gennemført en for de større organisationer gunstigere stilling m.h.t. de økonomiske forpligtelser og rettigheder. Såfremt ovenstående ikke fuldtud bliver tiltrådt af D.s.F., må D.A.F. betragte sig som udmeldt fra 1. oktober 1923«.

Denne beslutning havde paralleler i andre fag. I juli vedtog således tobaksarbejderne, at hvis de enkelte forbunds myndighed begrænsedes i forhold til D.s.F. skulle forbundets forbliven i eller udmeldelse af D.s.F. gøres til genstand for urafstemning. I modsat retning gik vedtagelsen hos snedkerne og arbejderne i soigneringsindustrien om, at overenskomster, som D.s.F. havde sluttet med Arbejdsgiverforeningen, ikke kunne gøres til genstand for urafstemning blandt medlemmerne.

På D.s.F.s generalforsamling den 9–10. oktober kom hovedbestyrelsen imidlertid i mindretal. Det blev fastslået, at D.s.F. ikke kunne afgøre lønspørgsmål uden om de enkelte forbund, og det blev vedtaget, at ved afstemning om lønspørgsmål skulle hvert enkelt fag have stemmer i forhold til sit medlemstal. Derimod ændredes repræsentationsretten ikke med hensyn til lovændringer og valg af hovedbestyrelse.

D.A.F.s ledelse var fuldt tilfreds med denne ordning og startede en kampagne for at få udmeldelsen af D.s.F. annulleret, hvilket også lykkedes.

4. I de to følgende år afsluttedes overenskomsterne uden større gnidninger, men i 1925 blev spændingen mellem parternes krav igen betydelig.

Siden 1922 havde arbejdernes lønninger fulgt pristallet, således at den lønnedsættelse, som var blevet gennemført ved overenskomstforhandlingerne i 1922, var blevet bevaret, således som Arbejdsgiverforeningen havde lagt stor vægt på, at det måtte ske.

Siden januar 1923 havde pristallet været stigende, og arbejdernes lønninger havde fulgt med i denne stigning. Endnu fra juli til oktober 1924 havde i hvert fald fødevarepriserne været stigende, men i de følgende måneder var priserne faldende for flere varer.

For arbejderne vejede fødevareprisstigningen tungt, og da arbejdsløsheden var ret ringe, var det venteligt, at de i hvert fald måtte kræve at følge pristallet opad. I kraft af den lave arbejdsløshed gik man dog videre, idet bl.a. D.A.F. hen på efteråret opsagde sine overenskomster for at kunne kræve lønforbedringer for sine lavestlønnede arbejdere. Gennemsnitsarbejdsløsheden var ved det tidspunkt sunket til 7 pct., og der var ikke tale om nogen større spredning. Arbejdsmændenes arbejdsløshed lå nærmest lidt under gennemsnittet.

De prisfald, som indtrådte i slutningen af året, har nok animeret arbejdsgiverne til en vis forsigtighed i tilbudene. Man opsagde den 23. oktober alle pr. 1. februar udløbende overenskomster for at være frit stillet og for at kunne opnå forlængelse uden at give regulering efter pristallet. Man antydede, at der kunne blive tale om visse nødvendige nedsættelser – de senere forhandlinger viser, at man her har tænkt på jernindustrien.

Med den ret svage stigning i pristallet, der blev tale om, skulle man ikke synes, at der kunne være særlig meget konfliktstof, da parterne jo dog ikke stod ret langt fra hinanden. Det er også meget usandsynligt, at 1925 var blevet det store konfliktår, hvis ikke man fra forskellig side havde lagt spillet så oplagt op mod Lyngsies svage punkt – den samlede konflikt – og samtidig havde bragt Arbejdsgiverforeningen til at stå så fast på den uforandrede forlængelse.

5. Medvirkende til, at overenskomstsituationen fik det særlige forløb, kan det således have været, at en af forligsmændene den 10. november 1924, endnu inden der havde været ført forhandlinger, henvendte sig skriftligt til D.s.F.s formand, C. F. Madsen, og Arbejdsgiverforeningens formand, bogtrykker Langkjær, og opfordrede dem til at forlænge overenskomsterne uden ændringer, dog således, at de kunne opsiges med en måneds varsel ved store ændringer i pristallet, indtrædende stærk arbejdsløshed eller stærk importstigning. Henvendelsen var motiveret med en henvisning til, at udlandets konkurrence var voksende og prisudviklingen usikker. Da overenskomsterne var grundigt gennemarbejdede ved de tid-

ligere års forhandlinger, skulle de nok kunne forlænges på de nævnte vilkår.

Henvendelsens motivering var stort set sammenfaldende med Arbejdsgiverforeningens argumentation, og hvor rigtig den end måtte vurderes til at være, kan det have virket uheldigt at denne skrivelse sendtes også til den af parterne, hvis argumenter den støttede. Den kunne have været sendt til C. F. Madsen, og på grundlag af et tiltrædende svar fra denne kunne forligsmanden have henvendt sig til Langkjær *uden* at anføre denne argumentation. Som det nu skete, opnåede forligsmanden at gøre den ene af parterne bekendt med, at man i forligsinstitutionen billigede de fra dens side fremførte synspunkter. Det kunne bidrage til at gøre Arbejdsgiverforeningen mere stejl på det en gang tagne standpunkt. Yderligere viste det sig under konflikten, at Langkjær ikke opretholdt den ham pålagte tavshedspligt, således, at han over for offentligheden fik en art officielt stempel på sine krav. I det øjeblik, henvendelsen blev kendt af en større offentlighed, har den næppe heller bidraget til at styrke arbejdernes tillid til forligsmandens upartiskhed.

C. F. Madsen afviste blankt henvendelsen, bl. a. med følgende ord:

»Jeg kan derfor ikke undlade at udtale en beklagelse over, at De har fremsendt den nævnte skrivelse, og navnlig fordi De også har sendt den til Arbejdsgiverforeningens formand, herr bogtrykker Langkjær. Dette er så meget mere beklageligt, som skrivelsen i sin indledning indeholder en række betragtninger, som ofte fremsættes fra arbejdsgivernes side netop for at hindre de bestræbelser, der fra arbejdernes side gøres for at forbedre deres kår, hvilke betragtninger nu kan gentages af arbejdsgiverne med den vægt, som det giver, at de også er fremsat af forligsinstitutionen, og jeg kan ikke se rettere, end at dette til sin tid må svække forligsinstitutionen, når denne eventuelt skal stå som mæglende part mellem de to stridende parter!«

Om Langkjærs indstilling gav denne besked på Arbejdsgiverforeningens ekstraordinære generalforsamling den 20. marts 1925:

»Jeg kan ikke sige, at denne henstilling, om den var blevet fulgt, havde været fuldt tilfredsstillende for arbejdsgiverne, men dens betydning lå jo også først og fremmest deri, at den gav anvisning på en vej til at bevare arbejdsfreden. Henstillingen var rettet til mig personlig, selv om det nu også var i min egenskab af formand, og jeg kunne således ikke lade den behandle i videre kredse, men jeg skal her i dag over for generalforsamlingens medlemmer gøre bekendt, at jeg har tiltrådt denne henstilling, og det ville være min hensigt, om den var blevet forelagt Arbejdsgiverforeningen, at sætte mit mandat ind på, at den kunne gennemføres«.

6. På denne baggrund må det ses, at det ikke i de første uger kom til

nogen egentlige forhandlinger mellem parterne, således at man meget hurtigt – da forhandlingerne endelig kom i gang – måtte samle overenskomsterne hos hovedorganisationerne og derpå lade dem gå til forligsmanden. Arbejdsgiverforeningen havde en interesse i at lade det komme dertil, fordi de – eller i hvert fald deres formand og forhandlingsleder – kendte forligsmandens indstilling og mente at kunne bygge på, at mæglingen ikke kunne komme til at ligge så forfærdelig langt fra det skitserede grundlag. På denne baggrund må man se hans udtalelser til »Politiken« den 6. januar om, at man ligeså godt kunne »tage tørnen straks«. Fra arbejderside blev der gentagne gange klaget over, at Arbejdsgiverforeningens forhandlere trak tiden ud med udenomssnak, og nølertaktiken kom direkte til udtryk i »Berlingske Tidende« for den 11. februar, hvor man efter nogle mislykkede forhandlinger skrev:

»Indenfor Arbejdsgiverforeningen synes man nærmest tilbøjelig til at følge den hidtidige taktik: Lad os se tiden an«.

Arbejderne var som nævnt indstillet på, at man som minimum måtte følge pristallets stigning, og inden for en række fag krævede man derudover stigninger for de lavestlønnede. Arbejdsgiverne krævede som hovedregel uforandret forlængelse, men bl. a. i jernindustrien mødte man desuden med krav om visse nedsættelser. Både svaret på forligsmandens skrivelse af 10. november og nølertaktiken tyder imidlertid på, at det, man reelt stilede efter, var den uforandrede forlængelse.

Arbejderne ventede imidlertid nogen forhøjelse, og for at gøre en ende på nølertaktiken, meddelte D. s. F. midt i februar, at henvendelser om sanktion til strejkevarsel ville blive imødekommet. Herefter fulgte en række førstevarsler, hvoraf det vigtigste var D. A. F.s varsel af 23. februar. Dette varsel fulgtes den 25. februar af et første lockoutvarsel fra Arbejdsgiverforeningen. Nølertaktiken var nu brudt, og det ligger nært at slutte, at Arbejdsgiverforeningen har haft en interesse i at lægge konflikten op i et sådant plan, at forligsinstitutionens hurtige indgriben blev påkrævet. I det omfang, man kan tage »Politiken« som udtryk for »trediemand«, kan man slutte, at stemningen på dette tidspunkt var Lyngsie gunstig. Tonen i hans varsel betegnes som rolig, medens »Politiken« derimod finder, at Arbejdsgiverforeningen har haft lidt for travlt. Uden indflydelse på arbejdsgivernes dispositioner har det næppe heller været, at konflikt samtidig var ved at trække op i Sverige, hvorfor støtte derfra til fagforeningerne ikke kunne ventes.

Da der stadig ikke kom noget ud af forhandlingerne, rettede D. s. F. i slutningen af februar en henstilling til Arbejdsgiverforeningen om at opgive lønreduktionerne samt om at få fornyede frie forhandlinger i organisationerne. Dette sidste afvistes den 2. marts blankt af Arbejdsgiver-

foreningen med den motivering, at de ikke ville give noget. Linien frem mod en samlet afgørelse hos forligsmændene var tydeligt lagt.

Nu fulgte i hurtigt tempo D. A. F.s andet varsel og Arbejdsgiverforeningens andet lockoutvarsel over for arbejdsmændene i Jernindustrien, begge til ikrafttræden den 11. marts. Ved forligsmandens mellemkomst opnåedes dog udsættelse, men Arbejdsgiverforeningen øgede den 7. sit pres ved at udstede generelt lockoutvarsel over for D. s. F.

7. Efter en række forhandlingsmøder hos forligsmanden stilledes den 15. marts mæglingsforslag for skotøjsindustrien, for farverne i textilbranchen, for textilindustrien og for træindustrien. For arbejdsmændenes vedkommende mente forligsmanden endnu ikke, at situationen var moden til at stille endeligt forligsforslag. Han nøjedes derfor med en henstilling om forhandling på et nærmere skitseret grundlag, således at konfliktvarsler ikke måtte sættes i kraft, medens disse forhandlinger stod på.

De fire mæglingsforslag gav alle et øjeblikkeligt tillæg på 3 pct., svarende til den stigning, pristallet havde udvist frem til februar. Herudover var der for skotøjsindustriens og træindustriens vedkommende hjemlet pristalsregulering, for så vidt pristallet skulle stige ud over 6 points over sidste regulering. Hertil kom forskellige mindre ændringer for enkeltfag og enkeltvirksomheder.

Henstillingen i arbejdsmandskonflikten gik ud på, at der som nævnt skulle optages forhandlinger, medens strejker og lockouter udsattes, og at dette skulle ske ud fra følgende hovedlinier:

Arbejdsmændene i Jernindustrien skulle have uforandrede vilkår. Iøvrigt skulle lønnen stige med 3 pct., og for de lavestlønnede skulle der herudover gives et tillæg på 2 øre til timelønnen. Endelig skulle der indrømmes pristalsregulering efter samme linier som nævnt ovenfor. Så vidt muligt skulle overenskomsterne være to-årige.

Svaret på henstillingen skulle afgives den 17. marts. Arbejdsgiverne tiltrådte henstillingen, og denne tiltræden kan styrke den ovennævnte teori, at arbejdsgivernes hidtidige indstilling havde været dikteret taktisk af forligsmandens henstilling af 10. november. Teorien bestyrkes yderligere derved, at vedtagelsen skete med en kneben majoritet – især jernindustrien var imod – og at Langkjær hævdede, at han kun fik gennemført vedtagelsen ved at sætte sit mandat ind derpå. Det var ham, der kendte den tidligere henvendelse, og det er fra hans side, man må vente, taktiken har været lagt op. Nu havde man fået sagen ført op til forligsmanden, og nu havde man fået forsøgt, hvor meget den tidligere henstilling bandt denne. Der kunne derfor nu være grund til at lempe sine krav efter den nye situation.

Vedtagelsen førte imidlertid ikke til forlig. Lyngsie meddelte nemlig,

at forretningsudvalget i D. A. F. ikke turde tage stilling på egen hånd, men at man ville tilbyde at indkalde en kongres og forelægge forslaget for denne, hvis Arbejdsgiverforeningen ville udsætte lockouten så længe – det vil sige ca. 10 dage.

Arbejdsgiverforeningen måtte imidlertid meddele, at den usikkerhed, en sådan udsættelse ville betyde for erhvervslivet, kunne man ikke godtage, og at man derfor måtte betragte svaret som en forkastelse. Samtidig bebrejdede man meget stærkt Lyngsie, at han ikke havde meddelt dette på et tidligere tidspunkt, samt at han havde narret Arbejdsgiverforeningen til at tro, at D. A. F. havde tiltrådt forliget. Denne beskyldning baseredes på, at Lyngsie et par gange havde henvendt sig til Arbejdsgiverforeningen og spurgt, om ikke svaret kunne fremskyndes, således at man ikke stod og skulle aflyse konflikterne på et alt for sent tidspunkt. Lyngsie hævdede meget stærkt, at dette var sket uden bagtanke, og at det var Arbejdsgiverforeningens egen fejl, om den havde misforstået disse henvendelser. Nægtes kan det imidlertid ikke, at Lyngsie kan have haft en ikke ringe interesse i at fremkalde en vedtagelse fra Arbejdsgiverforeningen, samtidig med at kamuflere sin egen afvisning, for, som »Politiken« udtrykte det, at »inkassere vundne indrømmelser, derved vinde tid og derpå atter åbne en forhandling, som om de første indrømmelser var givne fra evighed af og kunne lades ganske ude af betragtning ved den helt nye forhandling«.

I hvert fald rummede vedtagelsen jo en indrømmelse af, at forslagene ikke var uantagelige og ødelæggende for arbejdsgiverne og dermed en garanti for, at det endelige forlig ikke kunne komme til at ligge »til arbejdsgiversiden« for henstillingen. I den henseende er alle forsikringer om, at man ikke længere føler sig bundet af vedtagelsen, frugtesløse. Moralsk kan de een gang givne indrømmelser ikke trækkes tilbage.

I de følgende dage blev de fire mæglingsforslag vedtaget af arbejderne, men forkastet af arbejdsgiverne. »Berlingske Tidende« antyder, at dette skete af taktiske grunde, og det er også meget sandsynligt, at arbejdsgivernes forkastelse er sket for at undgå en spredning af konflikten.

8. Den 18. marts 1925 trådte derefter de varslede strejker og lockouten i kraft. Forinden forsøgte statsminister Stauning og socialminister Borgbjerg at gribe ind, idet de forsøgte at få Arbejdsgiverforeningen til at gå med til den foreslåede udsættelse. Dette afvistes, og da Lyngsie ikke ville opgive udsættelsen og kongressen, kunne konflikten ikke afværges.

Stauning og Borgbjerg blev fra Arbejdsgiverforeningens side og i »Politiken« angrebet hårdt for dette forsøg, der betegnedes som kluntet og partisk. Selve mæglingen unddrager sig kontrol, idet den skete bag lukkede døre, men selv om Stauning og Borgbjerg forsøgte at få begge

parter til at ændre standpunkt, så må det dog betegnes som mindre heldigt, at de bagefter i udtalelser til bladene understregede, at de mente, Lyngsies krav om indkaldelse af kongres var fuldt berettiget – en ikke helt neutral udtalelse fra en mæglers side.

9. Konflikten var nu i fuld gang. Fra samfundshjælpens side meddeltes det, at man var parat til at gribe ind, hvis hjælp blev påkaldt. Man ventede dog ikke, at den siddende regering ville benytte sig af tilbudet, og denne antagelse blev også ret omgående bekræftet i »Social-Demokraten«, som pegede på, at arbejdernes organisationer nok skulle sørge for, at de nødvendige undtagelser blev gjort, så de samfundsvigtige funktioner kunne virke uforstyrret.

Fra arbejderside manifesteredes da også en stærk vilje til at begrænse konflikten. Den 24. marts besluttede D. A. F. ganske vist at iværksætte transportblokade, men denne skulle kun ramme direkte implicerede arbejdsgivere. Og på et repræsentantskabsmøde den 26. marts vedtoges af D. s. F. et manifest, hvori det hed:

»Overfor dette overfald må hele vor styrke sættes ind. En grundig overvejelse har ført os til den overbevisning, at vi tjener os selv og samfundet bedst ved at begrænse kampen til de områder, hvor den nødvendigvis må føres for effektivt at imødegå angriberen: Arbejdsgiverforeningen; og så effektivt sætte al vor økonomiske og organisatoriske styrke ind på at sætte de kæmpende i stand til at føre kampen til en for hele arbejderklassen ærefuld fred.«

Der var fuld enighed om denne resolution, og endnu på dette tidspunkt synes der i det hele taget at have været god overensstemmelse mellem synspunkterne inden for fagbevægelsen.

10. Denne enighed bevaredes den følgende dag. Repræsentantskabet var blevet holdt inde, idet man havde modtaget en henvendelse fra forligsinstitutionen. Denne resulterede i nye forhandlinger, og om aftenen den 27. resulterede disse forhandlinger i en ny henstilling, som omfattede det samlede konfliktstof. For samtlige fag svarede den til den pr. 14. marts fremsatte henstilling for arbejdsmændene, dog, at der var åbnet adgang til helt frie forhandlinger for jernindustrien. Det forhold, at jernindustriens arbejdere ikke skulle have samme forhøjelse som de øvrige fag, havde været hovedgrunden til, at D. A. F.s forretningsudvalg ikke havde villet vedtage henstillingen af 14. marts.

D. s. F.s repræsentantskab tog på et møde den 28. marts ansvaret for bindende at tiltræde henstillingen, men nu forkastedes den af Arbejdsgiverforeningen, som i stedet fremsatte et forslag om en treårig overenskomst, som stadig indeholdt en undtagelsesstilling for jernindustrien.

Arbejdsgiverforeningen begrundede først og fremmest sin forkastelse med, at der ikke var fastsat bestemte frister for, hvornår forhandlingerne skulle være tilendebragt. Herved var der åbnet mulighed for en sådan spredning af forhandlingerne, at en samlet afslutning var bragt i fare, hvilket kunne danne basis for fremstød både fra arbejdsmandsforbundets og jernarbejdernes side.

Den følgende dag forelagde forligsmændene imidlertid en ny henstilling, hvor der var sket den ændring, at forhandlingerne skulle være tilendebragt senest den 6. april. Hvis ikke der var opnået enighed, skulle de gå til forligsmanden, som derpå skulle søge at mægle. Hvis der ved denne mægling ikke opnåedes enighed mellem samtlige fag, kunne de varslede konflikter iværksættes med 24 timers varsel. Herved var det opnået, at overenskomstsituationen bevaredes samlet.

I denne form vedtoges forliget af begge parterne. Lyngsie tog dog afstand fra det, og C. F. Madsen måtte meddele, at D. A. F. ikke følte sig bundet af henstillingen.

Hermed var indtrådt en helt ny situation. Lyngsie havde udadtil udskilt sig og sit forbund fra D. s. F. for at føre sin egen politik. Der er gisnet meget om, hvorfor han gjorde det. Man har anført, at han ikke var rask, og efterhånden som hans politik blev hårdere og hårdere, blev dommen over ham mere og mere hård. Som eksempel skal her anføres uddrag fra en leder i »Politiken« med overskriften »Det nødvendige«. Lederen stammer fra den 24. april, efter at Lyngsie havde opnået D. A. F.s forkastelse af endnu et mæglingsforslag. Der siges:

»Vi er enige i, at man ikke skal gøre en vigtigmager endnu vigtigere – hvis dette da er muligt – ved atter og atter at fremdrage det navn, som han ønsker rundbrølet helst hveranden time til forbavsede landsmænd. Der er ingen anledning til at spille kortene, netop som han ønsker dem oplagt til en *stjerne*, der spår ham den berømmelse, efter hvilken hans smålige sjæl tragter: blev han end ikke minister ligesom dusbrødrene og værkfællerne, så kan han dog vise, hvad manden fra dybet, fra massen formår; han sidder jo ved magtens kilde, så sandt fagforeningerne, forbundene, de organiserede og de ikke-indkredsede arbejderskarer tilsammen danner det grundmurede underlag for førernes glans.«

»Imidlertid, styrken er dog kun skin, ikke virkelighed, fordi han blot handler af vigtigmageri og ikke af hjertelag!«

Uden at tage stilling til hjertelag og lignende mener jeg dog, at man skylder Lyngsie nogen oprejsning for den hårde dom, som ligger i linjer som disse, der ikke er noget enestående eksempel. Der var meget i Lyngsies optræden under strejken og lockouten, som kunne tydes som selvhævdelse. Hans hårde majtale, hvori han betegnede Arbejdsgiverforeningens formand som et elendigt fæ, den udflugt til Dyrehaven han arran-

gerede for arbejdsmændene midt under konflikten og den »skarpskytte«, som han installerede på sit kontor, efter at »Arbejderbladet« havde offentliggjort en artikel, som han hævdede, var stjålet på hans kontor – alt dette er træk, som nok kunne tydes i den nævnte retning, og som naturligt ville blive det, både af modstandere og af neutrale, som ikke kendte den arbejdsmandsmentalitet, som Lyngsie var så rodfæstet i. Denne mentalitet i forbindelse med den særprægede livskraft og indlevethed i kampen, Lyngsie var i besiddelse af, kan fuldt ud forklare alt dette ydre spræl.

Fjerner man denne ydre skal og søger at analysere de egentlige reelle konflikthandlinger fra Lyngsies side og hans forhandlingstaktik, så synes eftertiden i højere grad end samtiden at måtte indrømme, at Lyngsie virkelig har haft faglige mål med sin kamp. De blev ikke godkendt af hans standsfæller i D. s. F., og jeg skal ejheller her søge at tage stilling til, om de var kampen værd, set fra et samfundssynspunkt eller fra et arbejdersynspunkt.

Netop ved den tid, da Lyngsie svingede fra godkendelse til forkastelse af mæglingen, sluttede den store svenske konflikt. Det har øget hans styrke i kampen. Men samtidig tilførtes forliget et nyt moment: Det kom klart til at fremgå, at konfliktsituationen skulle løses under eet. Det var dette princip, Lyngsie ville kæmpe imod. Da D. s. F.s flertal godkendte forliget, kunne han kun opnå at komme til at kæmpe selv ved at bryde med D. s. F. – en erfaring, som allerede var gjort tidligere. I 1925 fuldførte han den linje, der var trukket op i de foregående år. Han meddelte, at han ikke følte sig bundet af vedtagelsen. Mod sin hovedbestyrelses flertal fik han kongressen til at forkaste det mæglingsforslag, som fulgte efter de frie forhandlinger, og samtidig fik han hovedbestyrelsen sat under formynderskab ved at supplere den med et 21-mands udvalg, som skulle sikre Lyngsie flertal i hovedbestyrelsen. Afstanden over for D. s. F. uddybedes. Lyngsie udtalte sig stedse skarpere til de borgerlige blade om D. s. F. Han meddelte, at han ville blive borte fra forretningsudvalget o. s. v.

I denne atmosfære førtes kampen. De frie forhandlinger førte i en række tilfælde til overenskomster. Men i 22 tilfælde måtte forligsmanden optage mægling. Hovedparten af de 22 mæglingsforslag vedtoges af arbejderne, men da bl. a. arbejdsmændene og smede- og maskinarbejderne forkastede, udvidedes lockouten stærkt i dagene efter den 18. april.

Det, som var parterne imellem, kan kort opgøres således, at jernindustrien ikke ville give arbejderne det almindelige tillæg på tre øre, som de øvrige fag ydede, samt at arbejdsmændene krævede højere tilskud til de lavestlønnede og krævede grænsen for disse sat højere, end arbejdsgiverne ville gå med til. Kravet om samme tillæg for jernindustrien som for de øvrige fag gjorde D. s. F. til sit. Så længe kampen stod herom, stod D. s. F.

og Social-Demokraten bag arbejdsmændene, selv om de ikke billigede den af D. A. F. anvendte taktik.

D. A. F. førte imidlertid i den følgende tid sin egen politik. Konflikten udvidedes den 15. maj med en transportstrejke, som truede med at standse landbrugseksporten. Stauning søgte uden held at standse den. Dagen før dens udbrud henvendte en af forligsmændene sig til Lyngsie og opfordrede ham i en skrivelse til at aflyse den, men atter her viste deres indgriben sig at være mindre heldig. De meddelte, at de ikke kunne anbefale en udsættelse, da det ville volde lige så stor ulempe for landbruget, hvorfor de opfordrede til afblæsning. Dette sidste blev af arbejderne betragtet som en uvenlig handling, og Lyngsie hævdede, at selv om han havde haft til hensigt at udsætte strejken, når han blev anmodet derom, så kunne der nu ikke blive tale om det, da forligsmændene jo hævdede, at det ikke var nogen nytte til.

Parterne nærmede sig ved forhandling gradvis til hinanden, og omkring den 25. maj kunne jernindustrien melde enighed. Kun D.A.F.s linje var bugtet og kroget. Snart syntes et forlig nær, men så kom pludselig en af Lyngsies uberegnelige manøvrer og slog spillet overende. Disse pludselige tilbageslag må imidlertid stadig ses på baggrund af Lyngsies vilje til at gennemtrumfe, at Arbejdsgiverforeningen skulle dele konflikten. Og i den henseende blev han sådan set styrket, idet man fra forskellig side pressede meget stærkt på for at få Arbejdsgiverforeningen til at hæve lockouten i de fag, hvor enighed var nået. D.s.F. rettede stedse henvendelser i den retning, og fra »Politiken« fremsattes krav herom med voksende styrke. Fra omkring den 20. maj kom imidlertid et nyt moment til: Stauning førte forhandlinger med de stridende parter om en frivillig voldgift, og Lyngsie har sikkert heri set en chance. Kunne den delte afslutning ikke direkte gennemføres, så var dog en voldgift ikke noget nederlag – ja, måske kunne det endda opfattes som en sejr, at man kunne manifestere over for Arbejdsgiverforeningen, at lockouttaktiken ikke længere var brugelig, fordi den førte til, at samfundet måtte gribe ind. I hvert fald gik Lyngsie ind for tanken, men den faldt i D.A.F. på hovedbestyrelsens og enogtyvemandsudvalgets modstand. Der var dog stadig muligheder for en tvungen voldgift. »Politiken« og de radikale politikere gik ind for tanken, og Stauning var ikke længere ganske afvisende, sådan som han havde været det tidligere.

Samtidig må man imidlertid gå ud fra, at Arbejdsgivernes modstand er vokset derved, at de sporede en voksende modsætning mellem D. A. F. og de øvrige forbund.

Under hele konflikten havde D.s.F. og Social–Demokraten ikke åbent taget afstand fra D.A.F. Tværtimod havde Redaktør Marinus Kristensen i Social–Demokraten efter bedste evne drejet Lyngsies udtalelser.

Men da konflikten i jernindustrien var afsluttet, rejste D.s.F. officielt kravet om, at D.A.F. skulle slutte. Den 26. maj skrev Social–Demokratens leder således:

»Men som stillingen *nu* er, anser vi os berettiget til at forudsige *fred til pinse* under den forudsætning, at vore organisationer nu tager det rette standpunkt. Og det er vor pligt alvorligt og indtrængende at anbefale *kampens afslutning* på de nu foreliggende ærefulde vilkår. Kampens *udbrud* skyldtes jernindustrien. Her var den hovedskanse, hvorom kampen stod. Det tilfredsstillende resultat i jernindustrien bør da også være signalet til *kampens afslutning*«.

To dage senere afbrød Lyngsie forhandlingerne, tydeligt for at undgå at forhandle, indtil Arbejdsgiverforeningen havde taget stilling til, om de ville hæve i de fag, hvor enighed var opnået. Det blev afslået den 29. Dagen efter optoges forhandlinger under D.s.F.s medvirken, samtidig med at C. F. Madsen til Social–Demokraten udtalte, at nu måtte arbejdsmændene slutte, da de nu kunne få de krav opfyldt, man i enighed var gået til kamp på. Forhandlingerne førte imidlertid ikke til enighed, hvorpå forligsmændene den 3. juni stillede et mæglingsforslag, som den 5.juni vedtoges af begge parterne.

Lyngsie gik imod forslaget, men han kom i mindretal i det kombinerede udvalg. Lyngsie havde endnu ikke nået sit mål og så sikkert hellere, at kampen blev afsluttet med tvungen voldgift. Men meget taler for, at hans fagfæller har bøjet sig for det pres, der blev udøvet fra D.s.F.s og Social-Demokratiets side, og har frygtet at blive helt isoleret. Dette pres fik et markant offentligt udtryk i redaktør Marinus Kristensens tale ved et grundlovsmøde i Roskilde samme dag, som afgørelsen faldt:

»Dersom Arbejdsmandsforbundet forkaster det (forligsforslaget), vil det være vor pligt at betegne det som en uklog handling, uforsvarlig over for de mange fag, der med selvfornægtende offervilje har vist deres solidaritet gennem 2½ måneds kamp.«

»Skulle det end hist og her være ilde hørt, så er det min pligt at sige, at en enkelt ikke har vist fornøden respekt for de enstemmigt fastslåede retningslinier for kampen og synes at ville sætte sin egen person over hensynet til det for arbejderklassens hele tilværelse livsnødvendige sammenhold. Skulle han foretage endnu det skridt at forstyrre muligheden for en hæderfuld fred og gennem unødig forlængelse af kampen påføre vore hjem unødvendige savn, da sætter jeg min stilling ind på, at den socialdemokratiske presse i regeringens, socialdemokratiets og hele arbejderklassens navn kalder ham til orden. Jeg ved, at hele vort partis ledelse billiger denne udtalelse.«

11. D.A.F. opnåede ikke at tvinge lockoutens deling frem. I den over-

enskomst, som blev optaget om arbejdets genoptagelse, indføjedes imidlertid bestemmelser om, at en kommission skulle nedsættes med det formål at drøfte mulighederne for regler, der i fremtiden kunne hindre en konflikt af det omfang. Det er også muligt, at det er rigtigt, som det fra arbejderside blev fremhævet, at arbejdsgiverne havde lært, at storlockouten ikke mere var det ødelæggende våben over for arbejderne.

12. Stauning havde på det tidspunkt, da konflikten sluttede, en provisorisk lov om tvungen voldgift rede. Han motiverede senere dette forslag med hensynet til landbrugseksporten. Der er næppe heller nogen tvivl om, at denne var blevet ramt hårdt, hvis konflikten var fortsat, idet landbrugsorganisationerne havde afvist Lyngsies tilbud om at besørge eksporten gennemført på ikke-konfliktramte skibe. Forslaget blev afvist som uneutralt. Denne indstilling står i modsætning til det standpunkt, organisationerne tog under sømandsstrejken i 1920 under venstreregeringen Neergård.

13. I den følgende tid var der en betydelig spænding mellem D. s. F. på den ene side og D. A. F. og Lyngsie på den anden side. Social-Demokraten argumenterede for en styrkelse af D. s. F.s magt og en begrænsning af underorganisationernes, og fra hovedorganisationens side lød megen kritik overfor Lyngsie. Efter alt at dømme var der bestræbelser i gang for at få gennemført en tredeling af D. A. F. Resultatet af spændingen blev imidlertid, at D. A. F.s kongres den 6. september vedtog at udmelde D. A. F. af De samvirkende. Efter hvad der er oplyst, søgte Lyngsie at hindre, at forbundet drog denne konsekvens af udviklingen. Men det var forgæves. Der var under konflikten skabt megen bitterhed, og denne bitterhed holdt sig flere år fremover.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

UDVIKLINGEN I U.S.A.

Omkring midten af 1954 nåede den økonomiske aktivitet i U.S.A. bunden efter det forholdsvis begrænsede tilbageslag, som var begyndt et års tid tidligere. Fra dette tidspunkt og indtil 4. kvartal 1955 er bruttonationalproduktet steget med ca. 40 mill. $ (omregnet til årsbasis) eller godt 10%, og 1955 som helhed blev det hidtil bedste år i U.S.A., hvad produktionens størrelse angår. Ved årsskiftet 1955–56 begyndte der imidlertid på flere punkter at vise sig tegn til svækkelse af aktiviteten, og mange økonomiske iagttagere er i øjeblikket tilbøjelig til at vente en »bølgeformig tilpasning«, som man er begyndt at betegne den nedadgående fase af en kortvarig konjunkturbevægelse.

NATIONALPRODUKTET

Udviklingen af bruttonationalproduktet og dets forskellige bestanddele fremgår af omstående tabel.

Et blik på denne oversigt viser straks, hvilke områder det er, der giver anledning til en vis bekymring med hensyn til udviklingen i den nærmeste fremtid. Det drejer sig om det private forbrug af varige goder og om boligbyggeriet, der begge – i modsætning til alle øvrige hovedanvendelser – er gået ret kraftigt tilbage i løbet af 4. kvartal 1955 og nu ligger lavere end i 2. kvartal. Det private forbrug som helhed er ganske vist steget også fra 3. til 4. kvartal, men kun med omkring en trediedel af forøgelsen i den disponible indkomst; den personlige opsparing er derfor vokset stærkt både absolut og relativt.

Afsvækkelsen i fremgangstempoet viser sig bl.a. også i, at den samlede afsætning til »endelig anvendelse« fra 3. til 4. kvartal 1955 kun er vokset 2,7 milld. $ mod 8,4 milld. $ fra 2. til 3. kvartal. Varelagrene har derfor i 4. kvartal måttet opsuge produkter for 5,3 mild. $, medens det tilsvarende tal i 3. kvartal kun var 2.4 milld. $ (alle tal omregnet til årsrate). Dette er den største lagertilvækst, der er registreret siden vinteren 1952–53 umiddelbart, før det sidste nedslag i aktiviteten indtrådte.

U.S.A.s bruttonationalprodukt 1954–55.

(milld. $ i løbende priser; sæsonudjævnet og omregnet til årsrate).

	1954	1955			
	2. kvt.	1. kvt.	2. kvt.	3. kvt.	4. kvt.
1. Privat forbrug af varige goder	29.0	34.4	35.1	36.9	34.8
— — - ikke-varige goder	120.4	122.4	125.3	127.0	128.8
— — - tjenesteydelser	85.7	89.0	90.2	91.8	93.6
	235.1	245.8	250.5	255.7	257.2
2. Privat investering i boliger[1]	13.0	16.1	16.9	17.2	16.2
— — - anden bygge- og anlægsvirksomhed	14.3	15.1	15.7	16.0	16.2
— investering i maskiner, inventar o.l.	22.4	21.5	23.2	24.9	25.5
	49.7	52.7	55.8	58.1	57.9
3. Offentlige køb af varer og tjenester:					
Forsvarsudgifter m.v.	43.6	41.2	40.4	40.6	41.0
Unionens civile udg. (netto)	5.0	5.2	4.9	4.9	5.2
Staters og kommuners udgifter	27.3	29.4	29.7	30.2	31.0
	75.9	75.8	74.9	75.8	77.2
4. Samlet indenl. afsætning til »endelig anvendelse« (1+2+3)	360.7	374.3	381.2	389.6	392.3
5. Ændring i private lagre	÷2.7	1.5	4.3	2.4	5.3
6. Udenlandsk nettoinvestering[2]	÷0.3	÷0.4	÷0.7	0.0	÷0.3
7. Bruttonationalprodukt (4+5+6)	357.6	375.3	384.8	392.0	397.3
8. Personlige indkomster	286.6	293.6	300.5	306.1	312.1
9. ÷ personlige skatter m.v.	32.7	32.6	33.4	34.4	35.4
10. Disponibel indkomst (8÷9)	253.9	261.0	267.1	271.7	276.6
11. Personlig opsparing (10÷1)	18.8	15.3	16.6	16.0	19.4
12. — — i % af disponibel indkomst	7.4	5.9	6.2	5.9	7.0

Kilde: Survey of Current Business. Feb. 1956.
[1] Udenfor landbruget. [2] Excl. offentlige låne- og genydelser til udlandet, der posteres under det offentliges køb af varer og tjenester.

LAGRE, SALG OG ORDRER

Lagerforøgelsens fordeling på nogle hovedgrupper er vist i den følgende tabel. Disse tal, der refererer til de bogførte værdier, kan ikke

uden videre sammenlignes med nationalregnskabets tal for lagerændringer; disse sidste registrerer kun værdien af de varemængder, hvormed lagrene er forøget eller formindsket i periodens løb, hvorimod de i lagertabellen anførte tal også indbefatter en justering af priserne på de varer, der allerede lå på lager ved periodens begyndelse, i overensstemmelse med den stedfundne prisudvikling.

Lagerændringer for hovedgrupper af varer.

(milld. $, bogført værdi)

	Lagre ult. 1953	Ændring (årsrate) i løbet af 1954	1955 1. kvt.	1955 2. kvt.	1955 3. kvt.	1955 4. kvt.	Lagre ult. 1955
Industri							
varige goder	26.3	÷2.3	0.4	1.6	2.8	4.4	26.3
ikke varige goder	19.6	÷0.4	0.0	0.4	0.8	0.4	19.6
Engroshandel							
varige goder	5.9	÷0.2	0	0.8	0.8	1.2	6.4
ikke varige goder	5.8	0.0	0.4	0.0	0.0	0.0	5.9
Detailhandel							
varige goder	10.7	÷0.6	1.6	1.2	÷0.4	2.0	11.2
ikke varige goder	12.0	0.0	0.4	1.2	0.4	0.8	12.7
I alt							
varige goder	42.9	÷3.1	2.0	3.6	3.2	7.6	43.9
ikke varige goder	37.4	÷0.4	0.8	1.6	1.2	1.2	38.2
Samtlige goder	80.3	÷3.5	2.8	5.2	4.4	8.8	82.1

Kilde: Survey of Current Business. Febr. 1956.

Man bemærker, at langt de kraftigste svingninger forekommer inden for gruppen varige goder. Heriblandt er det igen lagrene af automobiler, der har vist den største stigning, idet det efter den voldsomme ekspansion af produktionen i 1955 henimod årets slutning viste sig vanskeligt at finde købekraftig efterspørgsel til trods for en usædvanlig stor vækst i afdragshandelens omfang (i løbet af 1955 steg den udestående afdragsgæld med 5.4 milld. $ eller ca. 28%, heraf faldt ca. 4 milld. $ på automobiler, hvilket indebærer en stigning på næsten 40%).

Uanset lagerstigningen var forholdet mellem lagre og løbende salg dog mod slutningen af 1955 for erhvervslivet som helhed stadig lavere end ved udgangen af såvel 1953 som 1954, idet afsætningen er forøget i endnu stærkere tempo end lagrene. Når der ses bort fra specielle områder som automobilhandelen, er der derfor ikke grund til at formode, at bestræbelser for at nedbringe lagrene på bred front i den nærmeste fremtid vil bidrage til at lægge nogen synderlig dæmper på aktiviteten.

I denne forbindelse kan det nævnes, at tilgangen af nye ordrer til industrien i 1953 har været fortsat stigende. For varige goder lå den månedlige nytilgang af ordrer ved årsskiftet 1954–55 på ca. 12 milld. $, i dec. 1955 på 15.6 milld. $, en stigning på 30%. For ikke varige goder er stigningen mere moderat, nemlig fra 12.8 til 13.7 milld. $. Da produktionen på de fleste områder ikke har kunnet holde trit med ordrerne, er den udækkede ordrebestand for varige goder i løbet af 1955 steget med 8.4 til 52.2 milld. $, svarende til 4 måneders produktion. For ikke-varige goder var ordrebestanden ultimo 1955 3.4 milld. $ mod 2.7 milld. året før; denne ordrebestand er kun minimal i forhold til produktionen, nemlig højest svarende til nogle få ugers produktion.

BOLIGBYGGERIET

Værdien af det i 1955 gennemførte boligbyggeri lå 23% højere end det foregående års. Men som det ses af nedenstående figur, var antallet af påbegyndte lejligheder imidlertid faldende gennem hele året, særlig fra omkring dets midte. Denne udvikling hænger i en vis udstrækning sammen med en stramning af det almindelige lånemarked, efterhånden som den voksende økonomiske aktivitet på andre områder pressede ren-

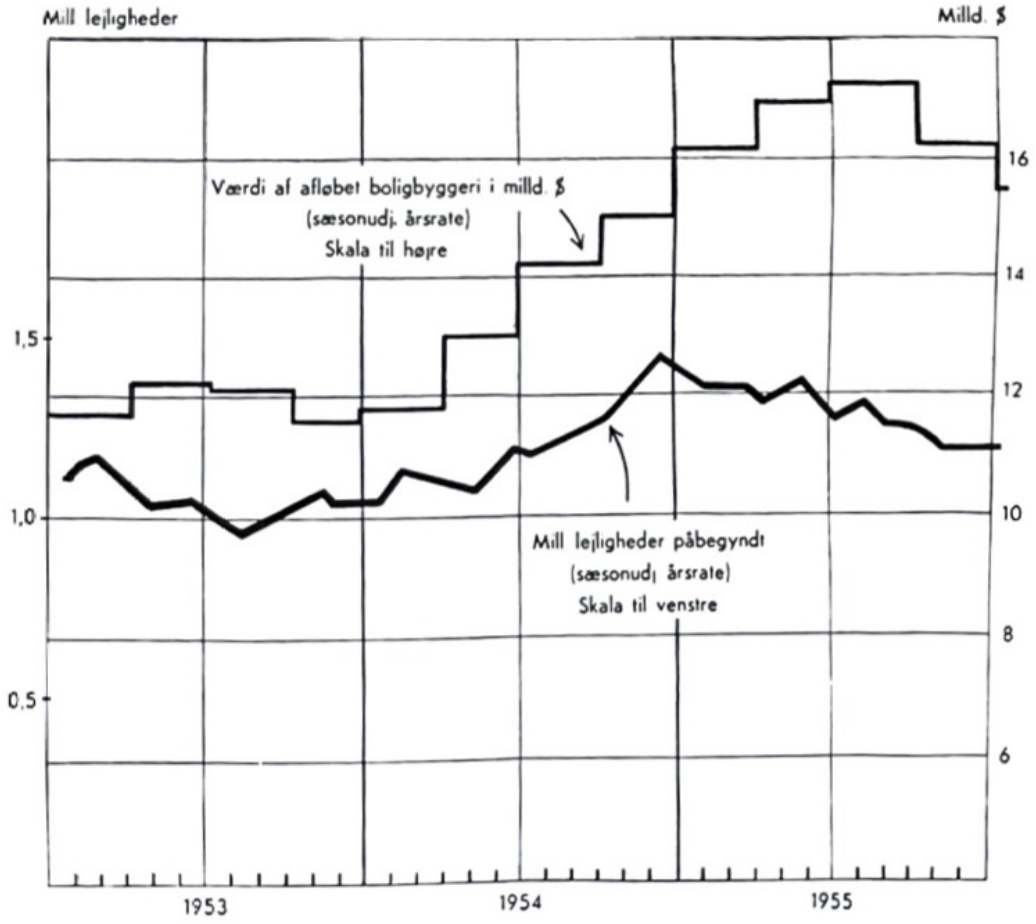

Amerikanske konjunkturtal.

	Priser			Industriproduktion[1]	Bygge- og anlægsvirksomhed[2]		Arbejdsmarked			Detailomsætning[5]	Udenrigshandel[6]		Aktiekurser[7]	Personlige indkomster[8]	Bruttonationalprodukt[8]
	Engrospriser														
	Samlet indeks	Landbr.-produkt	Leveomkostninger		Ialt	Boligbyggeri	Beskæftigede[3]	Arbejdsløshed	Arbejdsløn[4]		Import	Eksport			
	1947–49 = 100	1947–49 = 100	1947–49 = 100	1947–49 = 100	1947–49 = 100	1947–49 = 100	Mill.	Mill.	Cents	Mdl. $	Mill. $	Mill. $	1935–39 = 100	Mdl. $	Mdl. $
1938	51	38	60	48	35	27	28.9	10.4	63	3.5	163	258	88	68	85
1946	79	83	83	90	82	87	41.4	2.3	109	8.5	412	812	140	178	211
1950	103	98	103	112	159	185	44.7	3.1	147	12.0	738	856	146	226	285
1951	115	113	111	120	171	170	47.3	1.9	159	13.2	914	1253	177	254	328
1952	112	107	114	124	183	181	48.3	1.7	167	13.7	893	1266	188	268	345
1953	110	97	114	134	192	177	49.7	1.5	177	14.2	906	1318	193	288	365
1954	110	96	115	125	216	232	48.3	3.2[9]	181	14.2	853	1258	229	286	361
1955	111	90	115	139	261	278	49.4	2.7[9]	188	15.4	945	1289	301	303	383
1. kvt. 1954	111	98	115	124	194	197	48.1	3.5[9]	180	13.8	833	1132	200	285	357
2. kvt. —	111	97	115	124	199	219	48.1	3.4[9]	181	14.2	911	1433	218	286	358
3. kvt. —	110	95	115	123	218	243	48.0	3.2[9]	180	14.2	808	1186	235	286	359
4. kvt. —	110	92	114	128	252	268	48.3	2.8[9]	182	14.5	848	1266	253	289	367
1. kvt. 1955	110	93	114	133	260	291	48.5	3.3[9]	185	14.9	913	1247	275	294	375
2. kvt. —	110	92	114	138	250	285	49.2	2.7[9]	187	15.4	925	1296	291	301	385
3. kvt. —	111	89	115	140	255	277	49.7	2.3[9]	189	15.7	930	1248	320	306	392
4. kvt. —	111	85	115	144	277	259	50.1	2.3[9]	192	15.8	1023	1357	318	312	397
Jan. 1956	112	84	115	143	300	290	50.3	2.9[9]	193	15.7	1047	1263	323	313	
Febr. —	112	86	115	143			50.2	2.9[9]	193	15.3		1340	324	313	399
Marts —	113	87		142				2.7[9]		15.7			(339)		

Kilde: »Survey of Current Business«, udg. af U.S. Department of Commerce.
Tallene referer til måneder eller til gennemsnit for 12, henholdsvis 3 måneder.
[1] Sæsonudjævnet. [2] Værdien af byggekontrakter; sæsonudjævnet. [3] Antal beskæftigede (»employees«) uden for landbruget ifl. Dept. of Labor. [4] Gennemsnitlig timefortjeneste i fabriksindustrien. [5] Udjævnet for sæsonsvingninger. Beregningsgrundlaget noget udvidet fra 1951. [6] Generalhandel. [7] Standard and Poor's Corp. omfatter 480 industri-, jernbane- og »public utility« selskaber. [8] Udjævnet for sæsonsvingninger og omregnet til helårsbasis. [9] Beregningsgrundlaget noget udvidet fra 1954.

ten i vejret, hvortil kom, at de offentlige organer for finansiering af boligbyggeri også så sig nødsaget til at stramme deres udlånsbetingelser som følge af det foregående års stærke træk på deres ressourcer. Resultatet blev en nedgang i aktiviteten på boligbyggeriets område i årets sidste måneder; fra juli til januar 1956 skete der et fald på godt 10% ud over det sæsonmæssigt normale. Omkring årsskiftet lempede myndighederne

igen lånebetingelserne, og der foregik en vis stigning i værdien af nyafsluttede byggekontrakter; men om dette er mere end et rent overgangsfænomen, lader sig ikke sige. I hvert fald må der nok foreløbig påregnes et fortsat fald i den løbende aktivitet inden for boligbyggeriets område, og på lidt længere sigt må man forvente, at der ikke vil være den samme høje efterspørgsel efter nye lejligheder, som man har været vidne til i årene efter krigen. Først når 1940'ernes store fødselsårgange melder sig på boligmarkedet i begyndelsen af 1960'erne, kan man regne med, at der vil forekomme en ny efterspørgselsstigning. Der er imidlertid forberedt en lovgivning, der gennem lempelige kreditvilkår for husejere, som ønsker at foretage forbedringer af deres ejendomme, skulle bidrage til at øge reparationsvirksomheden til erstatning for det svigtende nybyggeri; foreløbig er denne lovgivning dog ikke nået ud over forberedelsernes stadium.

ERHVERVSLIVETS INVESTERINGER

Erhvervsbyggeriet og anlægsvirksomheden iøvrigt var ligesom boligbyggeriet i 1955 adskilligt større end i de foregående år, og på disse områder fortsatte opgangen gennem næsten hele året; først i december viste der sig en ganske svag nedgangstendens, efter at niveauet gennem nogle måneder havde været konstant. De beløb, for hvilke der er indgået nye kontrakter i januar og februar i år har imidlertid ligget godt 20% højere end sidste års top.

Også investeringerne i maskiner og inventar m.v. udviste en stærk og fortsat stigning i 1955, og i årets sidste måneder passerede de niveauet fra midten af 1953, da det hidtidige maksimum nåedes. En betydelig del af stigningen skyldes dog højere priser, og regnet i faste priser var investeringerne på dette felt lavere end i alle årene 1950–53.

Baggrunden for erhvervslivets øgede investeringer i anlæg og maskiner var i første række afsætningens stigning, der dels bevirkede større nettofortjenester og dermed bedre muligheder for selvfinansiering, dels på flere områder fremkaldte behov for kapacitetsudvidelser. Hertil kom, at lønstigninger og voksende konkurrence forstærkede efterspørgselen efter mere effektivt produktionsmaskineri, ligesom nye varer og nye fremstillingsmetoder i forbindelse med udsigten til fortsat vækst i befolkningen virkede som tilskyndelse til forøget investering.

Undersøgelser vedrørende investeringsplanerne for 1956 tyder på, at man kan vente vedvarende stigning i hvert fald et langt stykke ind i året. Den ventede forøgelse af udgifter til anlæg, maskiner m.v. anslås til 22% i forhold til 1955, og selv om disse planer i nogen grad er baseret

på forventninger om fortsat salgsstigning, rapporteres det på den anden side, at en betydelig del af dem vil blive ført igennem uden hensyn til salgets udvikling.

FORBRUGSUDVIKLINGEN

Med en stigning på 16 milld. $ i forhold til året før – den største siden 1946–47 – nåede de samlede forbrugsudgifter i 1955 et nyt maksimum, 252 milld. $. Da leveomkostningerne var praktisk talt uændrede, repræsenterer denne stigning i alt væsentligt en reel forbrugsforøgelse på ca. 7%.

Væksten i forbrugsudgifter må først og fremmest ses på baggrund af befolkningens forøgede disponible indkomster; disse steg med 14–15 milld. $ til 269 milld. $. Men hertil kom, at den personlige opsparings absolutte beløb reduceredes med godt 1 milld. $ fra 1954 til 1955. Dette hænger atter sammen med den tidligere omtalte stigning i forbrugernes gæld på afbetalingskontrakter, fortrinsvis for automobiler. »Negativ« opsparing i denne form udgjorde i 1955 5 milld. $ mod kun ½ milld. $ året før, medens den positive opsparing i form af tilvækst i beholdninger af kontanter, værdipapirer o.l. steg noget mindre.

Den høje forbrugsrate holdt imidlertid kun i de tre første kvartaler af 1955; i 4. kvartal – hvor de disponible indkomster steg i nogenlunde uændret tempo – gik forbruget af varige goder som allerede nævnt pludselig stærkt tilbage, medens opsparingen øgedes væsentligt. Nogen direkte påviselig årsag til dette omslag i udviklingen er det vanskeligt at finde; men som omtalt falder praktisk talt hele tilbagegangen på automobilsalget, der da også i årets første del havde ligget på et usædvanligt højt niveau.

DET OFFENTLIGES EFTERSPØRGSEL

Denne komponent i den samlede efterspørgsel gik lidt ned fra 1954 til 1955, hovedsagelig på grund af et fald i forsvarsudgifterne, der ikke fuldt ud er blevet opvejet af forøgede udgifter fra de lokale myndigheders og enkeltstaternes side. Imidlertid gik udviklingen i selve årets løb i modsat retning, idet forsvarsudgifterne allerede ved dets begyndelse var nedbragt til et niveau, der holdt sig ret uforandret fra kvartal til kvartal, medens staternes og kommunernes udgifter var fortsat stigende. For det kommende finansår – fra juli 1956 til juni 1957 – regnes der i præsidentens budgetudkast med en beskeden stigning i unionens udgifter, bl.a. fordi tekniske forbedringer inden for forsvarsvæsenet vil kræve lidt større udgifter. Budgettet regner – til trods for det forestående

præsidentvalg – ikke med nedsættelse af skattesatserne. I det store og hele kan man derfor ikke vente ændringer i de virkninger på den økonomiske aktivitet, som udgår fra det offentliges budgetter.

INDKOMSTUDVIKLINGEN FOR LØNMODTAGERE

Som allerede påvist har en stærk stigning i de disponible indkomster været en af de vigtigste forudsætninger for udvidelsen af den økonomiske aktivitet i 1955, og samtidig har denne fremkaldt yderligere stigninger i indkomsterne.

	Juni 1954	Dec. 1954	Juni 1955	Dec. 1955	Jan. 1956
Industri; varige goder					
Antal beskæftigede[1] (1000)	9.070	9.105	9.627	9.847	9.821
Ugentlig arbejdstid (timer)	40.0	41.1	41.2	42.0	41.2
Genst. timefortj. (cents)	191	195	199	206	206
Industri; ikke varige goder					
Antal beskæftigede[1] (1000)	6.872	6.887	7.061	7.120	7.032
Ugentlig arbejdstid (timer)	38.9	39.8	39.9	40.4	39.8
Genst. timefortj. (cents)	166	167	170	174	175
Byggeri og anlægsvirksomhed					
Antal beskæftigede[1] (1000)	2.528	2.491	2.514	2.487	2.509
Ugentlig arbejdstid (timer)	38.1	36.4	37.7	36.7	36.0
Genst. timefortj. (cents)	251	259	257	266	268
Engros- og detailhandel					
Antal beskæftigede[1] (1000)	10.455	10.575	10.711	10.946	11.012
Ugentlig arbejdstid[2] (timer)	39.3	39.5	39.1	39.4	38.7
Genst. timefortj.[2] (cents)	146	144	151	149	154
Samlet antal beskæftigede udenfor landbrug[1]	48.170	48.432	49.514	50.228	50.293
Samlet civil arbejdsstyrke	65.445	63.526	66.696	66.592	65.775
heraf i arbejde udenfor landbrug	54.470	55.363	56.335	58.281	57.256
— - — i landbrug	7.628	5.325	7.681	5.884	5.635
— arbejdsløse	3.347	2.838	2.679	2.427	2.885
Samlet lønmodtagerindkomst (milld. $, sæsonudjævnet og omregnet til årsrate)	202.4	205.5	214.9	223.0	219.7

Kilde: Survey of Current Business. Febr. 1956.

Tallene for beskæftigede uden for landbruget i tabellens 1. og 2. del kan ikke sammenlignes, navnlig fordi 2. del også omfatter indehavere m.v. Arbejdsstyrken udviser betydelige sæsonmæssige svingninger, idet fx. studerende, husmødre o. l., der kun er beskæftiget midlertidigt – ved landbrug i sommer- og efterårsmånederne, og ved handel i december – alene medregnes, når de er i arbejde.

[1] Sæsonudjævnede tal. [2] Detailhandel alene.

Lige siden sommeren 1954 har de personlige indkomster udvist en næsten ubrudt stigning, der ved slutningen af 1955 havde bragt dem op på et beløb svarende til 315 milld. $ pr. år mod 285 milld. $ kredit i 1954. Langt den største part af denne forøgelse er tilfaldet lønmodtagerne, dels på grund af højere timeløn, dels på grund af større beskæftigelse og længere ugentlig arbejdstid.

Udviklingen i disse størrelser for nogle vigtigere erhvervsgrupper fremgår af omstående tabel.

Man ser af tabellen, at fremgangen i antal beskæftigede i alt overvejende grad er foregået inden for den industri, der fremstiller varige goder, jvf. også den stærke stigning i forbruget af varige goder og i investeringen i maskiner og inventar. Stigningen i ugentlig arbejdstid har ligeledes været størst her, ligesom timelønnen inden for denne erhvervsgren har udvist størst forøgelse. Fra dec. 1955 til jan. 1956 er der dog sket en nedgang på de to første punkter, mest udpræget for arbejdstiden. Følgen er blevet en nedgang i ugefortjenesten på ca. 2%. Også for den øvrige industri er der foregået en vis reduktion i beskæftigelse og timetal. For arbejdstidens vedkommende må det dog bemærkes, at det er en normal sæsonmæssig foreteelse, at der sker et fald i januar. Den tilsvarende nedgang i antal beskæftigede er der derimod korrigeret for i omstående tabel. Hvad bygge- og anlægsvirksomheden angår, lægger man mærke til, at der allerede siden sommermånederne er foregået en reduktion i antal beskæftigede, samt at der – når der korrigeres for sæson – er tale om en ganske svag stigning fra dec. til jan.

LANDBRUGET

Landbrugets bidrag til nationalproduktet er beskedent, nemlig godt 20 milld. af i alt næsten 400 milld. $ i 1955. Da omkring en tiendedel af den civile arbejdsstyrke er beskæftiget ved landbrugsproduktion, er udbyttet pr. mand kun ca. halvt så stort som for anden økonomisk aktivitet. I de senere år er det fysiske udbytte steget med nogle få procent årlig, og 1955 danner ingen undtagelse i så henseende. Ikke desto mindre er landbrugets nationalprodukt målt i løbende priser stadig gået ned, idet der siden 1951 er sket et stort fald i landbrugets salgspriser på godt 20%, og de selvstændige farmeres indkomster udgjorde derfor i 1955 kun 11 milld. $ mod 12 milld. året før og 15.5 milld. i 1951. I det hele taget er tallet det laveste siden 1942, og regnet i købekraft over for forbrugsvarer er dets værdi endnu lavere. Som følge af fortsat bortvandring fra landbruget, og fordi landbrugerne også har indkomst fra andre kilder, ligger indkomsten pro persona inden for landbruget dog stort set på højde med gennemsnittet for efterkrigsårene; men samtidig er der som bekendt sket en betydelig stigning i indkomsten på næsten alle andre erhvervsområder. Det

er denne fortsatte forringelse af landbrugets kår sammenlignet med den øvrige befolknings, der danner baggrunden for støttepolitikken for landbruget og dermed også i sidste instans for udbudet på verdensmarkedet af landbrugsprodukter fra U.S.A.s overskudslagre.

INDUSTRIEN

Industriproduktionen satte nye rekorder i 1955 på næsten alle felter. Som det var at vente på baggrund af den stærke investering i maskiner m.v. og den høje efterspørgsel efter varige forbrugsgoder, var det navnlig inden for gruppen varige produkter, at der forekom en stærk fremgang, jvf. nedenstående diagram.

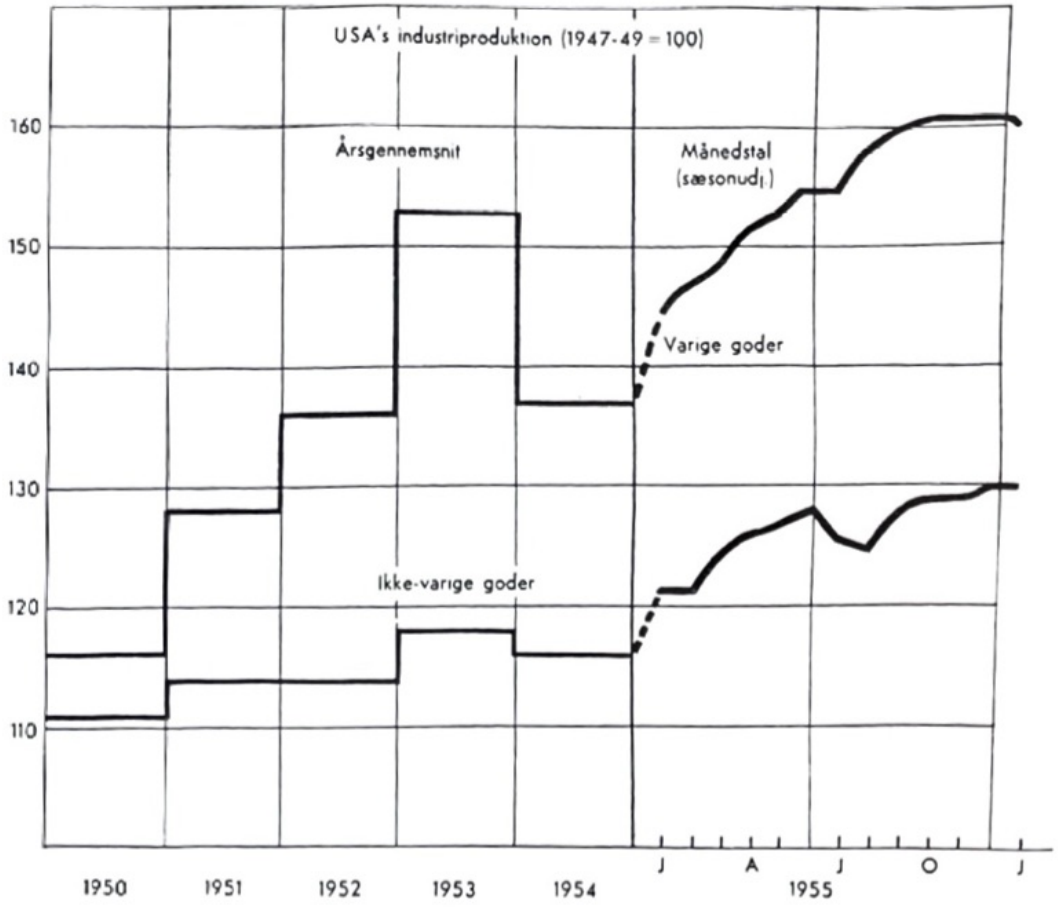

Bortset fra et mindre fald i sommermånederne – der måske skyldes ufuldstændig sæsonudjævning – har opgangen været støt gennem det meste af 1955; men henimod årets slutning flader begge kurver ud, og i januar 1956 udviser produktionen af varige goder et lille fald – i god overensstemmelse med den foran beskrevne udvikling i afsætningen af sådanne produkter. Nedgangen skyldes særlig, at automobilindustrien har reduceret sin produktion. I 1955 fremstillede den 7.9 mill. personbiler og

1.3 mill. lastvogne, men ledende folk i branchen mener, at produktionen i år vil komme til at ligge 1.2 mill. enheder lavere, en nedgang, der i hovedsagen ventes at falde på personbilerne. I februar og marts var produktionsraten cirka 20 % lavere end året før. Det kan også nævnes, at stålproduktionen i årets første 3 måneder har vist tendens til at stagnere.

PRISUDVIKLINGEN

På trods af den stærke ekspansion har levecomkostningerne holdt sig næsten konstante gennem hele 1956 på nogenlunde samme højde som i de foregående år, idet et svagt fald i fødevarepriserne har opvejet stigningerne på andre områder, særlig sådanne hvor lønningerne spiller en stor rolle (tjenesteydelser af forskellig art.)

Heller ikke engrospriserne viser som helhed nogen nævneværdig stigning. Igen er det nedgang i landbrugsvarernes priser, der medfører, at en 4–5 % stigning i andre varers priser kun giver sig et beskedent udslag i det samlede prisniveau.

På grund af denne relative stabilitet i priserne kan de i det foregående omtalte bevægelser i bruttonationalprodukt m.v. i det væsentligste anses for at være udtryk for reelle ændringer.

PENGE- OG KAPITALMARKEDET

På trods af den tidligere omtalte nedgang i den personlige opsparing steg den samlede private bruttoopsparing i 1955 til nye højder, idet tilbageholdt udbytte i aktieselskaber o.l. voksede mere, end den personlige opsparing gik ned, ligesom også afskrivningerne øgedes. Hertil kom, at det offentlige for første gang i en årrække beslaglagde et mindre beløb til egne forbrugs- og investeringsformål, end det fik ind i form af skatter m.v. Medens det offentlige hidtil gennem nettolåntagning har lagt beslag på en del af de beløb, der stod til rådighed for finansiering af ny investering, har det derfor i 1955 tværtimod kunnet yde et bidrag til dette formål ved at udlåne mere, end det selv har lånt.

Denne forbedring af finansieringsmulighederne skabte plads for en stigning i den private bruttoinvestering i 1955 med 12 milld. $ til 59 milld. $.

Både erhvervsliv og forbrugere gjorde i 1955 i stærkt øget omfang brug af låntagning til finansiering af investeringer og køb af varige forbrugsgoder, og den samlede private gæld steg betydeligt. I forbindelse med kreditstrammende foranstaltninger fra de pengepolitiske myndigheders side medførte denne udvikling en kraftig stigning i rentesatserne. Således steg renten af 3-måneders skatkammerbeviser fra 1.2 %

ved udgangen af 1954 til 2.7 % ult. 1955, og andre korte rentesatser fulgte med op i nogenlunde samme udstrækning. Den effektive rente af langfristede unionsobligationer gik i samme periode i vejret fra 2.6 til 2.9 %, og lignende stigninger finder man for private obligationer.

BETALINGSBALANCEN

Aktivitetsstigningen medførte også en forøgelse af U.S.A.s import af varer og tjenesteydelser fra ca. 15.9 milld. $ i 1954 til 17.7 milld. $ i 1955. Samtidig var der imidlertid også større aktivitet i andre lande, herunder Vesteuropa, hvorfor U.S.A.s eksport også kunne udvides, nemlig fra 17.8 til 19.7 milld. $; hermed øgedes det løbende overskud lidt. Private investeringer i udlandet gik ned med 0.7 milld. $ til 0.9 milld.$, medens private gaveydelser ligesom året før var ca. 0.5 milld. $. Endelig øgedes det offentliges gave- og låneydelser fra ca. 1.6 til 2.3 milld. $ (militære leverancer og de modsvarende gaveydelser er holdt uden for disse tal). Dette skulle indebære, at andre landes tilgang af guld- og dollartilgodehavender ved samkvemmet med U.S.A. i 1955 havde andraget 1.6–1.7 milld. $. Faktisk er der kun registreret en tilvækst på 1.5 milld. $, hvoraf 0.8 milld. er anvendt til langfristede investeringer i U.S.A., medens de resterende ca. 0.7 milld. $ er gået til en forøgelse af andre landes likvide guld- og dollartilgodehavender.

KONKLUSION

Sammenfattende kan det siges, at den amerikanske økonomi i indeværende års første kvartal stadig befandt sig på et højt niveau. Men der er tydeligvis en pause i ekspansionen, og flere vigtige forhold peger mærmest i retning af en vis forestående aktivitetssvækkelse, særlig boligbyggeriet og automobilproduktionen. På den anden side er der også ting, der trækker den anden vej. Således navnlig de omfattende investeringsplaner og erhvervsbyggeriets og anlægvirksomhedens fortsat meget høje niveau. Det kan endvidere nævnes, at mange lønaftaler indeholder klausuler, der tilsikrer automatiske lønstigninger i 1956, og at den årlige undersøgelse af forbrugernes økonomiske situation og udgiftsplaner, der netop er offentliggjort, er mere optimistisk end nogensinde tidligere. Regeringens økonomiske rådgivere regner da også, med at aktiviteten vedblivende vil holde sig på et højt niveau, og nogle af dem er endog tilbøjelige til at vente fornyet stigning senere på året. Økonomer uden for denne kreds er mere indstillede på, at der kan komme et tilbageslag, men ingen venter dog, at det skal antage mere alvorlige proportioner.

VESTEUROPA

I »Economic Survey of Europe in 1955« findes bl.a. en række tabeller (29–42), der giver oplysning om, hvordan bruttonationalproduktet og dets hovedkomponenter har udviklet sig i årene 1950–55 i 13 OEEC-lande samt i Finland. Bl.a. er der beregnet indekstal med 1950 = 100 for disse størrelser regnet i faste priser, d.v.s. for udviklingen i deres realværdi. Nogle hovedresultater er gengivet i omstående tabel.

Nu kan der som bekendt rettes adskillige indvendinger både mod beregninger af realproduktets udvikling og – navnlig – mod at foretage internationale sammenligninger; beslutningen om at udvælge et bestemt års priser som grundlag for beregningen af produktionens realværdi må være vilkårlig, og et andet prissæt ville måske give noget afvigende resultater. Valget af et fælles basisår (her 1950) som grundlag for sammenligningen er også vilkårligt og vil for nogle lande give et overdrevent indtryk af den efterfølgende udviklings tempo, nemlig for så vidt de pågældende lande netop i basisåret af en eller anden grund har befundet sig på et usædvanligt lavt niveau; for andre lande kan det være omvendt. Selve de grundlæggende oplysninger kan være mere eller mindre pålidelige o.s.v.

Til trods herfor må tabellens oplysninger – ikke mindst fra et dansk synspunkt – siges at være egnede til at vække interesse. Den viser en så forskelligartet udvikling, at de nævnte tekniske indvendinger næppe kan være tilstrækkelig forklaring, og afslører ydermere med al uønskelig tydelighed, at Danmark indtager en klar sidsteplads, hvad udviklingen i nationalproduktets realværdi siden 1950 angår. Medens denne i Danmark er steget med 8–9 %, er den i Norge, Sverige, England og Belgien øget med rundt regnet det dobbelte og for alle de øvrige lande endnu stærkere. Da netop disse i landes statistik må antages at være af nogenlunde samme pålidelighedsgrad som den danske, og da de yderligere i mange henseender har strukturelle træk fælles med Danmark, er en sammenligning med deres forhold måske noget mindre betænkelig, end internationale sammenligninger ellers er.

Det kan iøvrigt bemærkes, at den indvending, der går ud på, at et andet basisår ville kunne give et væsentlig forskelligt resultat, i det foreliggende tilfælde ikke har nogen synderlig vægt. Uanset om man sætter 1951, 1952 eller noget af de følgende år lig 100 og undersøger stigningen frem til 1955, bevarer Tyskland førstepladsen og Danmark sidstepladsen (som det dog kommer til at dele med Grækenland og Belgien, når 1953 = 100), og i det hele taget er forskydningerne i tabellens rækkefølge forholdsvis små. Dette er ensbetydende med, at fremskridtstakten år for år gennem hele perioden stort set har været stærkest i de lande, der står øverst i tabellen. Det er ikke alene store stigninger i de første år, der betinger f.eks. Tysklands og Østrigs placering.

Nationalprodukt, investeringsrate og beskæftigelsesgrad i nogle europæiske lande.

		1950	1951	1952	1953	1954	1955	1950-54 gnstl.
Vesttyskland....	BNP.....	100	111	124	133	145	160	..
	Inv.....	14	14	14	14	14	..	14
	Besk. (A)...	100	106	110	115	121	128	..
	Besk. (B)...	100	111	114	118	125	(135)	..
Østrig.....	BNP.....	100	110	111	113	124	137	..
	Inv.....	12	15	14	12	15	..	14
	Besk. (A)...	100	102	100	99	103	109	..
Grækenland....	BNP.....	100	109	108	128	130	134	..
	Inv.....	11	9	8	7	9	..	8
	Besk. (C)...	100	100	101	97	101	104	..
Italien.....	BNP.....	100	109	110	118	123	132	..
	Inv.....	13	13	14	13	13	..	13
	Besk. (A)...	100	102	101	107	105	(106)	..
Finland.....	BNP.....	100	109	107	113	122	129	..
	Inv.....	..	15	16	13	15	..	15
	Besk. (B)...	100	104	98	94	96	100	..
Frankrig.....	BNP.....	100	104	108	111	116	123	..
	Inv.....	..	..	11	11	11	..	11
	Besk. (A)...	100	103	103	102	103	105	..
	Besk. (B)...	100	104	102	100	101	102	..
Holland.....	BNP.....	100	101	103	112	117	121	..
	Inv.....	14	14	16	14	16	..	15
	Besk. (C)...	100	101	97	100	104	106	..
Norge.....	BNP.....	100	104	107	110	114	117	..
	Inv.....	22	19	20	22	23	..	21
	Besk. (A)...	100	101	102	104	106	108	..
	Besk. (C)...	100	105	104	105	(107)	(109)	..
Sverige.....	BNP.....	100	100	103	107	113	116	..
	Inv.....	13	12	13	14	14	..	13
	Besk. (B)...	100	101	98	96	98	(99)	..
England.....	BNP.....	100	104	104	107	112	116	..
	Inv.....	9	9	8	9	10	..	9
	Besk. (A)...	100	102	101	102	104	105	..
	Besk. (B)...	100	103	102	103	108	111	..
Belgien.....	BNP.....	100	105	106	110	112	115-16	..
	Inv.....	10	9	9	9	9	..	9
	Besk. (A)...	100	104	103	102	102	..	..
	Besk. (C)...	100	107	104	103	104	106	..
Danmark.....	BNP.....	100	100	101	106	108	108-09	..
	Inv.....	13	13	14	13	13	..	13
	Besk. (B)...	100	99	94	95	98	97	..

Man kunne ellers godt have forestillet sig, at netop disse to lande – og for så vidt også andre af de lande, der er højt placeret – ville have haft en særlig stærk stigning i de første år, efter at produktionen var kommet i gang igen efter krigen. Man startede fra et lavt niveau, men kunne relativt let genopbygge en del af de ødelagte virksomheder og genoptræne arbejderstaben, således at man herved kunne opnå en forholdsmæssigt stor stigning. Dette var da også tilfældet; men både Vesttyskland og Østrig og til dels også andre af de lande, der er blevet ramt hårdt af krigens ødelæggelser, har kunnet opretholde en stigningstakt i produktionen, der vedblivende ligger højere end andre landes.

Spørger man nu, hvad grundene kan være til den stærkt uensartede udvikling – og ikke mindst til Danmarks slette position, kunne man måske først tænke sig, at forklaringen måtte søges i omfanget af produktive investeringer, der er foretaget i de forskellige lande. De tal herfor, som er anført i tabellen, tyder imidlertid ikke på, at denne teori har meget for sig; 7 af 12 lande, deriblandt både Danmark og Vesttyskland, har igennem hele perioden anvendt fra 13 til 15 % af det årlige bruttonationalprodukt til »produktive« investeringer, og deres fremskridtstakt har været meget uensartet. Norge, der har den højeste investeringsrate, ligger i den nederste halvdel, og Grækenland, der har den laveste, befinder sig nær toppen, hvad fremskridtstempo angår.

Heraf synes man at måtte kunne slutte enten, at de anførte investeringstal – trods ECE's bestræbelser – i virkeligheden ikke er ensartede og derfor ikke kan bruges som sammenligningsgrundlag, eller at den »virkelige« produktivitet af investeringerne har været yderst forskellig fra land til land, subsidiært at nogle lande bedre end andre har forstået at udnytte investeringerne. Hvilken af disse slutninger, der er den rigtige – eller den mest rigtige – er det vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at afgøre. Så meget kan man dog måske sige, at noget taler for, at netop de mest krigshærgede lande har haft mulighed for at gøre deres investeringer sær-

---

BNP er her et indeks for bruttonationalproduktet målt i faste priser med 1950 = 100, og den anførte serie viser m.a.o. realproduktets udvikling. Det år, hvis priser er benyttet som grundlag for beregningen, er ikke det samme i alle lande. Undtagen for Vesttyskland er det dog altid et efterkrigsår. Reparationer og vedligeholdelser er holdt uden for i alle tilfælde.

Inv. angiver den pct. af bruttonationalproduktet, der i det pågældende år er anvendt til »produktiv« investering i fast kapital (d.v.s. eksklusive boligbyggeri og investering inden for den offentlige administration).
(Kilde: »Economic Survey of Europe in 1955«. Geneva 1956.

Besk. (A) er et indeks for antal beskæftigede uden for landbrug med 1950 = 100.
(B) er et indeks for antal arbejdstimer i industrien med 1950 = 100.
(C) er et indeks for antal beskæftigede i industrien med 1950 = 100.
(Kilde: »Monthly Bulletin of Statistics 1956«.)

Alle tal for 1955 er skon baseret på forelobige oplysninger.

lig produktive. De har på en række områder måttet begynde på bar bund og har derfor kunnet opføre nye anlæg i den mest moderne teknik, og de har mere eller mindre været tvunget til at sætte ind på de mest grundlæggende områder, hvor produktiviteten er særlig høj. I en vis forstand har de med andre ord nu fordel af krigens ødelæggelser. Sådanne betragtninger forklarer imidlertid ikke, hvorfor Danmarks position er så meget dårligere end f.eks. Sveriges og Englands, hvor ødelæggelserne under krigen heller ikke var særligt omfattende. For Englands vedkommende er der oven i købet den særlige forklaring på dets forholdsvis ringe placering, at man her har set sig nødsaget til at lade en stor del af investeringen tage form af anbringelser i oversøiske lande, på bekostning af opbygningen af det indenlandske kapitalapparat.

En vis korrelation synes der at være til stede mellem fremgang i bruttonationalprodukt og beskæftigelsesstigning. Vesttyskland og Østrig har de største stigninger i beskæftigelsen, Danmark det største fald. Man kan måske udtrykke det på den måde, at Danmark vel – iflg. de foreliggende tal – har holdt nogenlunde samme investeringsrate som Vesttyskland og Østrig, men ikke har formået rigtigt at udnytte det udvidede kapitalapparat. Hvad dette så igen skyldes, er en anden sag. Man kan muligvis pege på utilstrækkelig mobilitet på arbejdsmarkedet, eller man kan hævde, at forklaringen ligger i Danmarks vanskelige valutastilling, som har stillet sig hindrende i vejen for både at opbygge et kapitalapparat og samtidig at udnytte det fuldt ud, således at beskæftigelse, indkomster og dermed forbrug holdes på et højt niveau. Uanset hvad grunden kan være, foreligger der imidlertid et alvorligt problem, som fortjener at blive gjort til genstand for overvejelse og debat.

FORTSAT HØJKONJUNKTUR I VESTTYSKLAND

NATIONALPRODUKTET

Af foregående afsnit vil det være fremgået, at Vesttyskland er det vesteuropæiske land, der i de senere år har haft den stærkeste og samtidig den mest stabile højkonjunktur, og ved udgangen af 1955 havde der stadig ikke vist sig mærkbare tegn på nogen afsvækkelse af fremgangen. Som baggrund for en nærmere analyse af udviklingen er nedenfor gengivet nogle hovedtal for nationalproduktet og dets anvendelse i årene siden 1950.

Indledningsvis bemærkes, at de stigninger, der er sket, i det væsentlige repræsenterer en reel fremgang. Af den 50% forøgelse af nationalproduktets værdi, der fandt sted fra 1950 til 1953, skyldes dog knapt en trediedel højere priser; men i de følgende år har priserne været praktisk talt konstante.

Vesttysklands bruttonationalprodukt 1950–55.

(Milld. D.M. i løbende priser)

	Privat forbrug	Off. forbrug	Investering: i boliger	Investering: i byggeri m.v. iøvrigt	Investering: i mask., inv.o.l.	Investering: ialt (3+4+5)	Samlet indenl. afsætn. til »endelig« anvendelse (1+2+6)	Lagerændringer	Udførselsoverskud	Bruttonationalprodukt ialt (7+8+9)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1950.....	57.2	14.6	3.9	4.2	9.9	18.0	89.9	1.3	÷1.4	89.8
1951.....	65.1	18.4	5.2	4.8	12.6	22.5	106.0	5.6	2.0	113.6
1952.....	70.7	22.6	6.2	4.6	13.9	24.7	118.0	4.9	3.1	126.0
1953.....	75.7	22.5	7.3	5.2	15.3	27.7	125.8	4.3	4.2	134.3
1954.....	81.7	24.0	8.7	5.0	17.0	30.6	136.3	5.0	4.2	145.5
1955[1].....	90.5	26.1	9.5	7.0	21.7	38.2	154.8	4.9	3.0	162.7
Procentvis ændring i forhold til foregående år.										
1951.....	+14	+26	+33	+14	+27	+25	+18	+331		+27
1952.....	+ 9	+23	+19	÷ 4	+10	+ 8	+11	÷ 13	+55	+11
1953.....	+ 7	÷ 0	+18	+13	+10	+12	+ 7	÷ 12	+35	+ 7
1954.....	+ 8	+ 7	+19	÷ 4	+11	+10	+ 8	+ 16	0	+ 8
1955[1].....	+11	+ 9	+ 9	+40	+28	+25	+14	÷ 2	÷29	+12
1955 1. kvt...	+10	+ 8	+ 7		+24	+18	+11	..	..	+11.6
2. kvt...	+10	+15	+21		+26	+24	+14	..	..	+11.7
3. kvt...	+11	+ 8	+26		+32	+29	+15	..	..	+11.4
4. kvt.[1] .	+12	+ 5	+25		+27	+26	+14	..	..	+12.5

Kilde: »Monatsberichte der Bank deutscher Länder«. Jan. 1956.

Kvartalstallene er modsat de amerikanske ikke korrigeret for sæson. For at få et vist indtryk af udviklingen i årets løb er man derfor nødt til at sammenligne hvert kvartals tal med de tilsvarende tal et år tidligere. [1] Foreløbige tal. [2] Varer og tjenesteydelser.

INVESTERINGEN

Det ses tydeligt, at udviklingstempoet inden for de forskellige anvendelsesområder for nationalproduktet har skiftet ret betydeligt fra år til år. Denne omstændighed er udtryk for, at impulserne bag ekspansionen har haft varierende betydning. Dog har investeringer i fast kapital næsten til stadighed været den faktor i den indenlandske afsætning, der har udvist størst relativ fremgang, og dens andel af det samlede bruttonationalprodukt var ved udgangen af 1955 25% mod kun 20% i 1950. Efter en kraftig reduktion af investeringernes stigningstakt i årene 1952–55 er stigningen i 1955 igen nået op på ca. 25%, og tempoet var tilmed stærkere i årets anden halvdel end i den første.

FORBRUG OG INDKOMSTER

Forbruget er ligeledes steget betydeligt fra år til år. Absolut set har denne stigning været større end investeringernes, men i procent er frem-

gangen væsentligt ringere end for investeringernes vedkommende. Også på dette felt sporer man i det sidste år en tendens til forstærket fremskridtstakt.

Baggrunden for forbrugsforøgelsen er naturligvis i første række voksende disponible indkomster hos forbrugerne, fremkaldt af den stigende aktivitet og beskæftigelse. Fremgangen har således i udpræget grad været selvforstærkende. Indkomstudviklingen for forskellige hovedgrupper fremgår af følgende tabel.

Disponible indkomster i Vesttyskland 1950–55.

	Nettolønninger		Pensioner, renter, understøttelser	Udtagen selvstændig erhvervsindkomst	Disponible indkomster i alt (1+2+3)	Forbrugsudgifter	Privat opsparing	
	i alt	pr. beskæftiget					i alt	i pct. af disp. indk.
	(1)		(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
	Milld. D. M.	D. M.	Milld. D. M.					pct.
1950	33.9	2246	11.3	14.3	59.5	57.2	2.3	3.8
1951	40.7	2791	12.8	14.4	67.9	65.1	2.8	4.1
1952	45.0	2997	15.1	15.3	75.3	70.7	4.6	6.1
1953	50.0	3202	17.1	14.7	81.7	75.7	6.1	7.4
1954	54.2	3331	17.8	16.9	88.9	81.7	7.2	8.1
1955 1. halvår	28.5	1708	9.7	7.0	45.2	41.8	3.4	7.5
2. —[1]	32.8	1854	9.8	10.2	52.8	48.7	4.1	7.8
Ialt[1]	61.3	3562	19.5	17.1	98.0	90.5	7.5	7.7

Kilde: »Monatsberichte der Bank deutscher Länder«. Jan. 1956.
[1] Foreløbige tal. [2] Beregnet som rest.

Man ser heraf, at lønningerne er gået stærkest op, nemlig med 81% fra 1950 til 1955; lønnen pr. beskæftiget er gået op med 45–46%, medens fremgangen iøvrigt beror på større beskæftigelse (25%). Da leveomkostningerne samtidig kun er vokset med ca. 10%, er der tale om en betragtelig reallønsforbedring. Pensioner og understøttelser er steget lidt mindre, nemlig med 72–73%, hvilket bl. a. må ses i sammenhæng med nedgangen i antal arbejdsløse.

De selvstændige erhvervsindkomster er derimod kun steget med ca. 27%, hvad der ved første øjekast kan give anledning til undren, idet man under en stærk konjunkturfremgang ville vente særlig stor vækst her Man må dog her erindre, at det kun er de udbetalte indkomster – efter fradrag af skat – der er tale om. En meget stor del af de indtjente erhvervsindkomster udbetales ikke til indehaverne, men holdes tilbage i virksomhederne til delvis selvfinansiering af disses investeringer. I årene 1953–55 androg den samlede indkomst hos selvstændige erhvervsdri-

vende (incl. aktieselskaber m.v.) efter fradrag af direkte skatter henholdsvis 26.5, 29.2 og 32.2 milld. D.M., hvilket indebærer en årlig stigning på godt 10% eller nogenlunde det samme som lønsummens forholdsmæssige forøgelse.

Iøvrigt viser tabellen, at den gennemsnitlige opsparingskvote efter en stærk stigning til 1954 er gået lidt ned i 1955, hvilket er den anden side af den særlig store forbrugsfremgang i det sidste år.

BETALINGSBALANCEN

I de første år efter 1950 medgik en meget stor del af nationalproduktets forøgelse til en forbedring af vare- og tjenestebalancen over for udlandet, og i alle årene siden 1951 har denne balance været positiv, fra 1954 til 1955 dog med en stærkt nedadgående tendens i overskuddet. Der foreligger ingen oplysninger om udviklingen i udlandets totale bruttoefterspørgsel, men af tabellen »Vesttyske konjunkturtal« kan der for den vigtigste post, vareeksporten, beregnes følgende tal for den procentvise stigning fra år til år.

1950 til 1951.....	+74	1. kvt. 1954 til 1. kvt. 1955.....	+19
1951 - 1952.....	+16	2. — — - 2. — —	+19
1952 - 1953.....	+10	3. — — - 3. — —	+12
1953 - 1954.....	+19	4. — — - 4. — —	+16
1954 - 1955.....	+17		

Disse stigninger er, som det ses, år for år større end stigningen i den samlede indenlandske afsætning til »endelig« anvendelse, og eksportkonjunkturen må derfor siges at have været et overordentlig vigtigt element i den vesttyske ekspansion.

Efterhånden som aktiviteten øgedes, har imidlertid en voksende del af den indenlandske efterspørgsel til gengæld vendt sig mod udenlandske varer og tjenester, og importen er derfor vokset stærkere end eksporten. Der er dog stadig tale om et betydeligt udførselsoverskud, som tillader Vesttyskland vedblivende at forbedre sin valutastilling.

DEN ØJEBLIKKELIGE SITUATION

Angående den aktuelle situation skal det bemærkes, at der stadig ikke findes væsentlige tegn på nogen afsvækkelse af fremgangen, snarere tværtimod. Tilgangen af nye ordrer til industrien var fortsat stigende indtil udgangen af 1955 (senere tal foreligger ikke). I overensstemmelse med den betydelige forbrugsstigning i slutningen af 1955 er det navnlig forbrugsgodeindustrierne – herunder ikke mindst tekstilindustrien –

der har nydt godt af denne fremgang. Men også maskinindustrien oplevede mod årets slutning en kraftig tilvækst i sine ordrer; disse oversteg den løbende produktion med 18–19%, og trods store investeringer på dette område har det m.a.o. endnu ikke været muligt for produktionen at holde trit med efterspørgselsfremgangen. Kun inden for visse grund-

Vesttyske konjunkturtal.

	Priser		Industriproduktion[3]	Boligbyggeri fuldført[4]	Arbejdsmarked			Detailomsætning[6]	Udenrigshandel[7]		Valutastilling		
	Engrospriser[1]	Leveomkostninger[2]			Beskæftigelse	Arbejdsløse	Arbejdsløn i industri[5]		Import c.i.f.	Eksport f.o.b.	Guld- og dollarbeholdn.	EPU-stilling	Andre (netto)
	(1950 = 100)	(1950 = 100)	(1936 = 100)	1000 lejligh.	Mill.	1000	Pfennig pr. time	(1950 = 100)	Mill. DM.	Mill. DM.	Mill. $	Mill. $	Mill. $
1938	54	67	120	14.4	..	..	80	..	..	..	..	..	..
1948	103	108	63	..	..	..	105	..	..	..	..	..	..
1949	103	107	90	..	13.5	1230	120	81	654	345	..	..	..
1950	100	100	113	25.2	13.8	1580	127	100	948	697	148	÷192	÷93
1951	119	108	134	36.1	14.6	4132	145	103	1227	1215	366	0	÷ 2
1952	121	110	144	36.5	15.0	1379	156	110	1350	1409	637	253	215
1953	118	108	157	43.2	15.6	1259	163	123	1334	1544	1170	424	353
1954	116	108	176	45.2	16.3	1221	167	132	1611	1836	1923	489	193
1955	119	110	204		17.2	928	178	145	2040	2141	2298	547	204
1. kvt. 1954	116	108	165	14.2	15.8	1820	163	116	1370	1647	1340	509	323
2. kvt. —	116	108	177	24.0	16.5	1126	166	128	1530	1730	1450	586	264
3. kvt. —	116	108	177	42.2	16.8	879	167	126	1602	1864	1779	472	226
4. kvt. —	117	110	198	89.1	16.5	1019	171	161	1944	2104	1923	489	193
1. kvt. 1955	118	109	185	14.6	16.4	1670	172	125	1835	1962	2030	485	173
2. kvt. —	118	109	206	23.6	17.5	758	176	139	1960	2063	2080	505	224
3. kvt. —	119	110	206	42.1	17.8	525	179	137	2097	2094	2167	537	212
4. kvt. —	120	112	226	63.3[8]	17.4	720	184	178	2266	2444	2298	547	204
Jan. 1956	120	112	207			1253		131	2163	2143	2326	530	238
Febr. —	121	112	119			1827		133	1788	2046		542	

Kilder: »Monatsberichte der Bank deutscher Länder«, »International Financial Statistics« samt »Monthly Bulletin of Statistics«.

Tallene refererer til kalendermåneder eller er gennemsnit for 12, henholdsvis 3 måneder; tallene for valutastillingen er dog altid ultimatal.

[1] Producentpriser for industriprodukter. [2] Mellemste forbrugergruppe. [3] Incl. byggeri og energiproduktion. [4] Incl. genopbygning af ødelagte ejendomme. [5] 1938–50 kun den engelsk-amerikanske besættelseszone. [6] Mængdetal. [7] Generalhandel. [8] Okt.

industrier, fx. stålindustrien, kan man spore en mindre nedgang i de nye ordrer; men ordrebestanden er stadig stor og endog svagt stigende, idet det heller ikke her har været muligt at nå op på en produktion af samme størrelse som ordretilgangen – til trods for dennes afsvækkelse.

Boligbyggeriets højkonjunktur er muligvis så småt ved at gå i stå. Stigende byggeomkostninger og vanskeligere finansieringsforhold synes at have bevirket, at det planlagte byggeri har nået et foreløbigt maksimum. Det igangværende byggeri er dog så omfattende, at der ikke kan ventes noget fald i den løbende aktivitet lige med det første. Hertil kommer, at der antagelig vil blive stillet krav til byggefagene fra andre sider, ikke mindst i forbindelse med opbygningen af en vesttysk hær.

Detailhandelens omsætning gik i januar tilbage med mindre, end hvad der betinges af sæsonen, og lå (regnet i faste priser) 12% højere end året før, og forbrugsstigningen synes således at fortsætte. Dette har atter sat sig spor i øgede ordreafgivelser til grossister og fabrikanter.

Det kan endelig nævnes, at lønningerne i industrien, der navnlig mod slutningen af 1955 steg ret stærkt, har udvist fortsat stigende tendens i begyndelsen af dette år, hvor allerede i januar ca. 2 mill. arbejdere inden for metal-, træ- og tekstilindustrierne samt i offentlig ansættelse opnåede betydelige lønforhøjelser. Samtidig forhandledes der om lønningerne for et lignende antal bygge- og minearbejdere, og der regnedes på disse områder med en lønforhøjelse på ca. 3–4 % fra d. 1. april.

Den nedgang i industriproduktionen i februar 1956, der fremgår af tabellen »Vesttyske konjunkturtal«, skyldes udelukkende en usædvanlig streng og langvarig frostperiode.

UDVIKLINGEN I ENGLAND

Som beskrevet i de foregående hefter af »Økonomi og Politik« er der i England såvel som i U.S.A. og Kontinentaleuropa i de sidste år foregået en kraftig økonomisk ekspansion – omend denne, som det fremgår af det foranstående afsnit, ikke har været slet så stærk som fx. i Vesttyskland og en række andre europæiske lande.

Trods den noget langsommere udvikling i England, er dette land dog stadig Vesteuropas førende producent af industrivarer, og dets udenrigshandel har en værdi, der på det nærmeste svarer til Vesttysklands og Frankrigs tilsammen. Som følge heraf er udviklingen i den engelske økonomi set i et internationalt perspektiv stadig vigtigere end udviklingen i noget af de øvrige lande i Europa.

For ganske nylig er der sket visse betydningsfulde forbedringer af den engelske statistik, som gør det lettere at give en fremstilling og

analyse af den økonomiske udvikling. Det drejer sig først og fremmest om tilvejebringelsen af kvartalsstatistik for det reale nationalprodukt og det reale forbrug, udjævnet for sæsonvariationer. I det følgende skal kort gengives nogle af de vigtigste oplysninger om disse forhold.

REALPRODUKTETS BEVÆGELSER

Nationalproduktets udvikling i de sidste år er vist i nedenstående tabel. Som det vil ses, er der helt frem til slutningen af 1955 foregået en stadig vækst i realproduktets størrelse. Men stigningstakten har i 1955 været en del langsommere end i de foregående år. Dette forhold beror igen navnlig på, at industriproduktionen ikke har holdt det fremskridtstempo, der karakteriserede udviklingen i 1953–54. Til gengæld er transportydelser og landbrugsproduktion forøget mere end i de senest forudgående år.

For industriens vedkommende kunne det se ud, som om ekspansionen efter en pause midt i 1955 pånyt havde taget fart henimod årets slutning. En betragtning af de månedlige indekstal, som foreligger på dette område, viser imidlertid, at det snarest er det modsatte, der er tilfældet.

Realproduktet i England.
(Sæsonudjævnede indekstal; 1948 = 100).

	Landbrug	Industri	Transport m.v.	Handel m.v.	Andre tjeneste-ydelser	Ialt
Vægt i totalindeks (pct.)..	6.3	47.3	9.7	13.0	23.7	100.0
1951.....	110	117	113	106	103	111.4
1952.....	114	114	117	103	103	110.0
1953.....	116	121	121	110	105	115.1
1954.....	115	130	124	116	107	120.9
1955.....	(118)	136	129	119	(109)	125.3
1954 1. kvt.....	115	126	123	112	106	119
— 2. —	115	128	124	115	107	120
— 3. —	115	131	125	118	108	122
— 4. —	116	133	125	120	108	123
1955 1. kvt.....	(117)	134	127	118	(108)	124
— 2. —	(118)	136	125	119	(109)	125
— 3. —	(118)	136	131	120	(109)	126
— 4. —	(118)	138	(132)	(122)	(109)	(127)

Kilde: »National Income and Expenditure, 1955«, og London and Cambridge Economic Service. Her gengivet efter »London and Cambridge Economic Bulletin«, New Series No. 17, March 1956.

Note: Mindre sikre indekstal er sat i parentes. Decimalerne i de årlige tal i totalindekset er kun tilnærmede.

Skønt byggende på samme oprindelige kilde afviger de anførte tal for det totale realprodukt lidt fra de i foregående afsnit omtalte (ECE's opgørelse over realproduktet i en række europæiske lande). Afvigelserne er dog ganske ubetydelige.

Forholdet er det, at junis produktion var påvirket af strejker, hvorved tallet for 2. kvartal trækkes nedad, og tallene for juli-august er usikre, idet der for disse måneder må foretages omfattende sæsonkorrektioner på grund af det store antal feriedage. Faktisk har produktionen i perioden sept. 1955–jan. 1956 ligget temmelig fast på det niveau, som nåedes i april-maj, og der synes endog at være tale om en vis nedgang i begyndelsen af indeværende år (jfr. nedenstående oversigt).

Industriproduktionen 1955–56.
(1948 = 100).

1955				1956
Jan..... 133	April.... 137	Juli..... 136	Okt..... 138	Jan.. 139
Feb..... 134	Maj.... 138	Aug..... 136	Nov..... 138	Feb.. 136–37
Marts.... 136	Juni.... 133	Sept..... 137	Dec..... 140	
1. kvt.... 134	2. kvt... 136	3. kvt... 136	4. kvt... 139	

Tallene er udjævnet for sæsonvariationer.

Serien for transportydelser virker noget uregelmæssig; atter her er det strejker i forsommeren og påfølgende forstærket aktivitet efter deres afvikling, der fremkalder de pågældende udsving. Tydeligvis er der tale om en stærk forøgelse af stigningstempoet sammenlignet med de foregående år, bl.a. på grund af stor skibsfartsaktivitet i tilslutning til verdenshandelens vækst.

Udviklingen i handelserhvervenes ydelser genspejler i det store og hele forbrugets bevægelser (jfr. nedenfor), og landbrugets produktion er stærkt påvirket af de klimariske forhold.

FORBRUGETS UDVIKLING

Stigende forbrug navnlig af husholdningsgoder (der både omfatter varige goder som møbler, radio- og fjernsynsapparater o.l. og ikkevarige goder som vaskemidler) var, som det fremgår af omstående tabel, en stærkt medvirkende faktor i ekspansionen i 1954. Fra slutningen af 1953 til slutningen af 1954 steg det samlede forbrug med godt 6%, medens nationalproduktet regnet i faste priser kun gik op med lidt over 4%, og da det private forbrug lægger beslag på omkring to trediedele af nationalproduktet, er m.a.o. praktisk talt hele produktionsstigningen i 1954 blevet opslugt af større forbrug. I 1955 har forbruget derimod udvist langt ringere fremgang, nemlig kun lidt over 1 pct. fra 4. kvt. 1954 til samme periode i 1955. Kun forbruget af beklædning er gået ret stærkt i vejret. Følgelig har en væsentlig større del af produktionsfremgangen (godt 3% i samme tidsrum) kunnet reserveres for andre formål, d.v.s. realinvestering og eksport.

Privat forbrug.

(Mill. £ i 1948-priser; sæsonudjævnet; kvartalsgennemsnit).

	Fødevarer	Alkohol og tobak	Bolig, brændsel og belysning	Husholdningsartikler	Beklædning	Andre goder	Ialt
1948.....	566	401	273	140	226	521	2126
1951.....	612	404	290	169	225	508	2207
1952.....	605	405	289	159	219	508	2185
1953.....	625	412	294	178	223	537	2268
1954.....	648	418	304	200	233	563	2367
1955.....	661	431	312	207	242	582	2435
1953 4. kvt.....	629	417	293	181	224	555	2299
1954 1. kvt.....	636	396	305	180	226	553	2296
— 2. —	644	413	305	189	235	558	2344
— 3. —	645	415	305	214	238	557	2374
— 4. —	667	441	304	215	234	578	2439
1955 1. kvt.....	664	415	314	205	231	580	2409
— 2. —	663	422	312	196	242	585	2420
— 3. —	643	446	310	214	248	582	2442
— 4. —	(675)	(442)	(312)	(214)	(245)	(580)	(2468)

Kilde: »Monthly Digest of Statistics« og London and Cambridge Economic Service. Her gengivet efter »London and Cambridge Economic Bulletin«, New Series No. 17, March 1956. Tallene for 4. kvartal 1955 er grove skøn.

INVESTERINGEN

Fra 2. halvår 1954 har erhvervslivets investeringer været den væsentligste drivkraft bag stigningen i den økonomiske aktivitet. En nylig påbegyndt statistisk serie viser, at den forarbejdende industris udgifter til investeringsformål i 1955 lå mindst 18% højere end i 1954, og at der foregik en stærk stigning fra 1. til 3. kvartal 1955. Omkring midten af dette år regnede foretagenderne med en yderligere stigning fra 1955 til 1956 på ca. 17%.

Naturligvis kan sådanne planer blive revideret i tilfælde af, at bedømmelsen af fremtidsudsigterne ændrer sig radikalt, eller hvis finansieringsvanskeligheder bliver særlig store. Men indtil nu synes der ikke at være sket noget i denne retning. Hvad specielt det industrielle byggeri angår, kan det nævnes, at påbegyndelserne allerede i løbet af de 3 første kvartaler af 1955 langt overskred de samlede påbegyndelser i hele 1954. Det godkendte industrielle byggeri nåede rekordhøjder i første halvår 1955, men aftog derefter ret stærkt i de to sidste kvartaler af året; det lå dog fortsat adskilligt over det samtidig påbegyndte byggeri og endnu mere over det samtidig færdiggjorte byggeri. På dette grundlag kan man

formentlig slutte, at byggevirksomheden inden for det pågældende område et godt stykke fremover vil ligge meget højt, og nogen nævneværdig reduktion af aktiviteten kan næppe ventes i indeværende år.

For boligbyggeriets vedkommende er der derimod allerede i 1955 sket en vis nedgang. Antallet af lejligheder, der blev fuldført lå ca. 8% lavere end året før (324.000 mod 354.000), og der blev i 1955 kun påbegyndt

Engelske konjunkturtal.

	Priser		Industriproduktion[1]	Fuldført boligbyggeri	Arbejdsmarked			Privat forbrug[4]	Udenrigshandel[5]		Valutastilling		
	Engrospriser	Leveomkostninger			Beskæftigede	Arbejdsløse[2]	Arbejdsløn[3]		Import c. i. f.	Eksport f. o. b.	Guld- og dollarbeholdning[6]	EPU stilling	Gæld i sterling
	1938 = 100	Jun. 1947 = 100	1948 = 100	1000 lejligh.	Mill.	1000	Jun. 1947 = 100	Mill. £ 1948 priser	Mill. £	Mill. £	Mill. $	Mill. $	Mill. $
1938.....	..	63	86	30.0	17.32	1859	61	694	77	44	3449	.	2776
1948.....	..	108	100	19.4	22.08	338	106	709	173	137	1856	.	13783
1950.....	107	114	114	17.1	22.55	341	111	741	218	191	3300	225	10486
1951.....	125	125	117	16.8	22.73	281	120	736	325	226	2335	−465	10665
1952.....	128	136	114	20.7	22.51	463	130	728	290	227	1846	−614	9612
1953.....	125	140	121	27.2	22.74	380	136	756	279	224	2518	−555	10368
1954.....	126	143	130	29.5	23.12	318	142	789	281	231	2762	−335	10926
1955.....	130	149	136	27.0	23.43	265	151	812	324	252	2120	−339	
1. kvt. 1954.....	125	140	126	26.7	22.87	409	139	765	274	234	2685	−551	..
2. kvt. —	125	142	128	30.3	23.07	314	142	781	284	233	3017	−490	10693
3. kvt. —	126	144	131	30.1	23.24	260	143	791	279	229	2901	−359	..
4. kvt. —	126	145	133	31.0	23.28	288	144	813	287	230	2762	−335	10926
1. kvt. 1955.....	128	146	134	28.0	23.23	320	147	803	335	258	2667	−330	..
2. kvt. —	129	148	136	25.0	23.38	265	152	807	299	225	2680	−268	10808
3. kvt. —	130	150	136	26.7	23.53	225	153	814	327	253	2345	−305	..
4. kvt. —	137	154	139	28.3	23.59	248	154	(823)	334	272	2120	−339	
Jan. 1956.....	133	153	139	21.9	23.49	302	156		346	272	2149	−344	
Febr. —	133	153	136–37	17.9	23.45	314	158		309	260	2210	−345	
Marts—	134	155				303	161		330	285	2277	–	
April —											2328		

Kilder: »Economist«, »London & Cambridge Economic Service«, »International Financial Statistics« samt »Monthly Bulletin of Statistics«.

Tallene refererer til kalendermåneder eller er gennemsnit for 12, henholdsvis 3 måneder. Tallene for valutastillingen er dog altid ultimo tal.

[1] Incl. minedrift og energiproduktion. Sæsonudjævnet af LCES. [2] Anmeldt til arbejdsanvisningen. [3] Lønsats pr. uge i hovederhvervene. [4] Sæsonudjævnet. [5] Generalhandel. [6] Sterlingområdets beholdninger af guld samt amerikanske og canadiske dollars.

320.000 lejligheder. Det igangværende byggeri var derfor ved begyndelsen af indeværende år noget lavere end ved indgangen til 1955 (294.000 mod 298.000). Hertil kommer, at de lokale myndigheder – der står for to trediedele af boligbyggeriet – ved begyndelsen af 1956 havde 18% færre planlagte, men ikke påbegyndte lejligheder end et år tidligere. Man må derfor på dette felt regne med nogen aktivitetssvækkelse i løbet af den kommende tid.

BESKÆFTIGELSE, PRISER OG LØNNINGER

Det stærke efterspørgselspres fra voksende investeringer og øget forbrug såvel som fra stigende eksport – der skal omtales nærmere nedenfor – er indadtil stødt på vanskeligheder i form af knaphed på produktionsfaktorer, ikke mindst arbejdskraft. Beskæftigelsen er gået betydeligt op navnlig inden for maskin- og skibsbygningsindustri og ved fremstillingen af transportmidler iøvrigt – i god overensstemmelse med opgangens karakter af investeringskonjunktur, og arbejdsløsheden har været minimal – under 1% i sommermånederne.

Som nedenstående diagram viser, har ledigheden – når der ses bort fra sæsonsvingninger – været jævnt faldende siden 1952, medens antallet af ubesatte stillinger er gået støt i vejret.

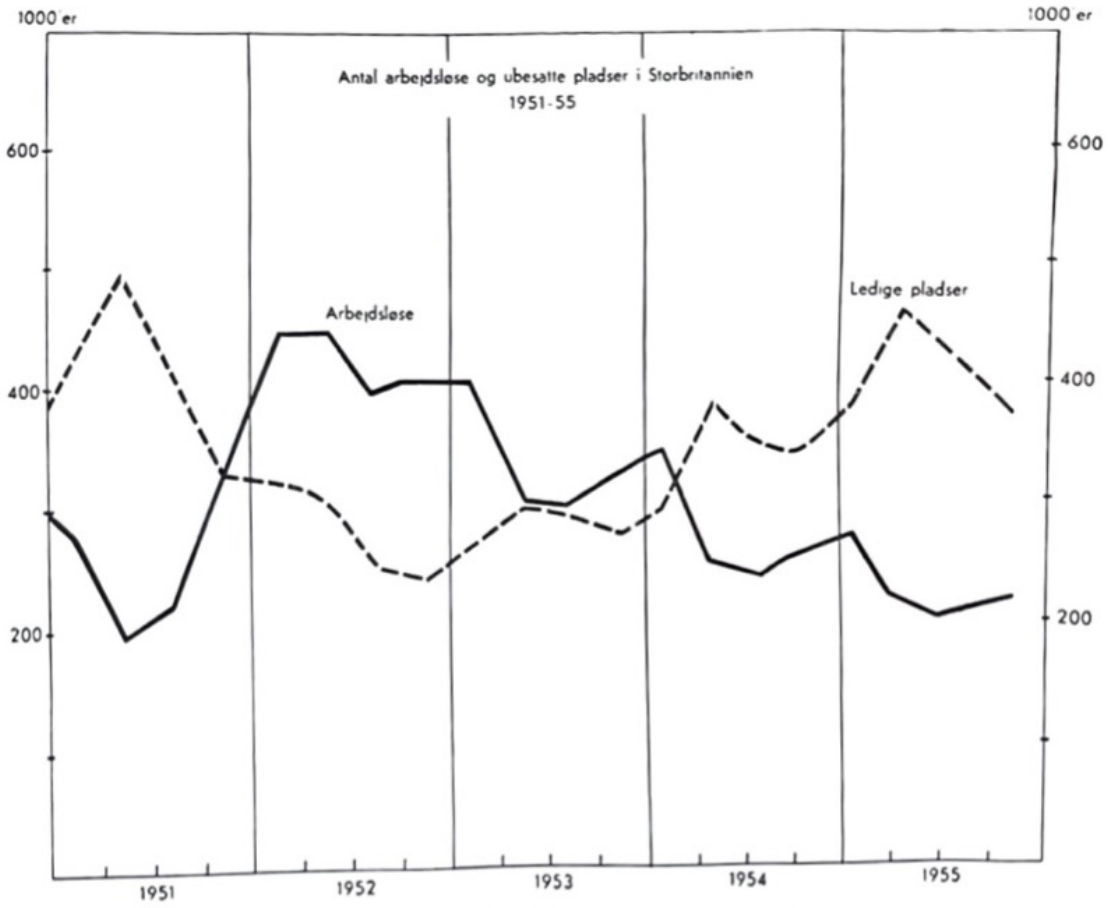

Diagrammet lånt fra »Economic Survey 1956«.

Under disse omstændigheder kan det ikke undre, at både lønninger og priser har været opadgående, endog i noget stærkere tempo end i de foregående år. Fra jan. 1955 til jan. 1956 steg detailpriserne med 7 points til 153 (juni 1950 = 100) mod kun 6 points foregående år, og for engrospriserne på industriprodukter gik indekset (juni 1949 = 100) op fra 125 til 127 i løbet af 1954 og i løbet af 1955 til 133. Også indekstallet for lønsatser (juni 1947 = 100) udviste stærkere stigning i 1955; det lå i jan. 1956 på 156 mod 146 og 139 henholdsvis et og to år tidligere. I indeværende år har en række arbejdergrupper – byggearbejdere, minearbejdere, jernbanefolk og landarbejdere – allerede opnået yderligere pengelønforhøjelser af en størrelsesorden på 7–8 %, og man regner almindeligt med, at andre erhverv må gå ind på stigninger af samme omfang for at fastholde deres arbejdskraft.

FORANSTALTNINGER MOD INFLATIONEN

Løn- og prisstigningerne såvel som betalingsbalancens udvikling, der behandles i næste afsnit, danner baggrunden for de offentlige indgreb mod inflationspresset, som i stigende grad er blevet bragt til anvendelse i løbet af det sidste år. Nogle af disse er omtalt i sidste hefte af »Økonomi og Politik«. Midt i februar i år suppleredes disse foranstaltninger med en række yderligere kredit- og finanspolitiske indgreb. Diskontosatsen forhøjedes fra 4½% til 5½%, og i tilknytning hertil blev der taget forskellige administrative skridt, der skal tjene til at gøre det vanskeligere at opnå kredit. Således er det pålagt det udvalg, der overvåger offentlige emissioner af lange lån (Capital Issues Committee) at føre en strengere politik med hensyn til godkendelse af sådanne emissioner, og det er bebudet, at indenrigs- og boligministeriet vil begrænse sine lånetilsagn til lokale myndigheder meget stærkt i det kommende halve år. Desuden vil der fremtidig blive krævet 50% udbetaling ved køb af maskiner på afbetaling. Herudover tilstræber man at gøre nye investeringer mindre tillokkende ved at stramme afskrivningsreglerne.

Regeringens kapital- og forbrugsudgifter planlægges ligeledes nedskåret, og forbruget rammes gennem begrænsning af pristilskuddene til mælk og brød.

Disse foranstaltninger, der kommer på et tidspunkt, hvor rentesatserne allerede gennem nogen tid har været stigende, og hvor det i det hele taget er blevet vanskeligere at opnå kredit, vil sikkert kunne have nogen virkning i retning af at begrænse efterspørgslen særlig til investeringsformål, herunder lageropbygning. Men det er nok tvivlsomt, om de er i stand til at hindre yderligere prisstigninger, i betragtning af at penge-

lønningerne som omtalt må påregnes at stige 7–8%, hvis de allerede gennemførte stigninger, som tilfældet plejer at være, kommer til at danne normen for hele erhvervslivet.

EKSPORT OG IMPORT

Også eksporten har bidraget til den økonomiske ekspansion i England i løbet af de sidste år, idet både mængder og priser er steget relativt kraftigt, jfr. nedenstående oversigt.

Englands udenrigshandel 1951–55.

	Eksport af egne varer			Reeks-port (Mill. £ pr. md.)	Import			Mer-import (Mill. £ pr. md.)
	Mængde (1954 = 100)	Enheds-værdi (1954 = 100)	Total-værdi (fob) (Mill. £ pr. md.)		Mængde (1954 = 100)	Enheds-værdi (1954 = 100)	Total-værdi (cif) (Mill. £ pr. md.)	
1951	99.8	100	215.2	10.6	100.2	113	325.4	99.6
1952	93.6	105	215.4	12.0	91.8	111	289.8	62.4
1953	95.7	101	215.2	8.8	98.8	101	278.6	54.6
1954	100.0	100	222.9	8.4	100.0	100	281.2	49.9
1955	107.4	102	242.1	9.9	111.5	103	324.1	72.1
1954 1. kvt.	100.6	100	224.5	9.3	99.6	98.0	273.8	40.0
— 2. —	100.6	100	223.9	8.6	100.5	99.7	284.1	51.6
— 3. —	99.1	100	221.1	7.9	99.2	101.0	279.2	50.2
— 4. —	99.7	100	221.9	7.7	100.7	101.7	287.5	57.9
1955 1. kvt.	111.2	100.7	247.3	10.6	114.2	104.3	335.1	77.2
— 2. —	96.8	101.3	217.0	8.2	103.8	103.0	299.8	74.6
— 3. —	107.4	102.7	243.2	9.5	113.5	102.3	327.1	74.4
— 4. —	114.2	103.3	261.0	11.2	114.3	104.0	334.3	62.1
1956 jan.	112	104	257.9	14.2	119	105	346.3	74.2
— feb.	(105)	105	246.1	13.5	(106)	105	309.1	49.5

Kilde: »Monthly Digest of Statistics«. Febr. 1956 samt »Economist«, 7. april.
Tallene for eksport- og importværdi er månedsgennemsnit.

Som man bemærker er først de eksporterede mængder og – i løbet af 1955 – også eksportens enhedsværdi begyndt at stige, en udvikling, der må ses på baggrund af den gunstige konjunktursituation både i U.S.A. og Vesteuropa (Mængdenedgangen i 2. kvartal 1955 skyldes strejker). Eksportens vækst er dog langt mindre end for en række andre større industrilande. I de første 9 måneder af 1955 var værdien af Englands eksport af industriprodukter – der svarer for 80% af den samlede eksport – 7% større end året før, medens U.S.A.s, Tysklands og Japans var steget med henholdsvis 9, 18 og 27%.

Imidlertid er også Englands import – i tilslutning til den interne ekspansion – øget væsentligt i løbet af 1954–55, og tilmed både absolut og relativt stærkere end eksporten, med den følge, at handelsbalancens underskud er vokset til et niveau, der kun er blevet overskredet een gang i efterkrigsårene, nemlig i 1951.

Udenrigshandelens fordeling på hovedvalutaområder er vist i følgende tabel.

Englands udenrigshandel fordelt på valutaområder. 1954–55.
(Mill. £, månedsgennemsnit).

		»Ydre« Sterling-område	Dollar-området	EPU-lande uden for Sterling-området	Andre lande	Alle lande uden for Sterling-området (2+3+4)	Ialt (1+5)
1954 1. halvår	Import.....	133	45	66	35	146	279
	Eksport.....	113	31	65	24	120	233
	Saldo.....	÷20	÷14	÷1	÷11	÷26	÷46
1954 2. halvår	Import.....	117	58	71	38	167	284
	Eksport.....	111	31	64	22	118	229
	Saldo.....	÷ 6	÷27	÷7	÷16	÷49	÷55
1955 1. halvår	Import.....	136	66	75	40	181	317
	Eksport.....	117	31	67	26	124	242
	Saldo.....	÷19	÷35	÷8	÷14	÷57	÷76
1955 2. halvår	Import.....	126	75	84	46	205	332
	Eksport.....	125	39	69	31	139	264
	Saldo.....	÷ 1	÷36	÷15	÷15	÷66	÷68

Kilde: »London and Cambridge Economic Bulletin« New Series No. 17. March 1956. Importtal er cif, eksporttal fob.

Det fremgår heraf tydeligt, at væksten i merimporten fortrinsvis er faldet på dollarområdet og EPU-landene, medens der i forhold til den øvrige del af Sterlingområdet – overfor hvilket der forekommer betydelige sæsonsvingninger – snarest er foregået en vis forbedring af handelsbalancen. Dette forhold, der har konsekvenser for Sterlingområdets samlede valutastilling, vil blive kommenteret nærmere i det følgende.

BETALINGSBALANCENS ØVRIGE POSTER

Trods sin betydelige merimport har England dog i hele perioden fra 1952 til og med 1. halvår 1955 kunnet opretholde et overskud på vare- og tjenestebalancen, idet landet har store nettoindtægter på de »usynlige« poster, navnlig fra skibsfarten og fra udenlandske investeringer, jfr. tabellen s. 235-36. I 2. halvår 1954 og 1. halvår 1955 var dette overskud dog

kun beskedent sammenlignet med de foregående års. For 2. halvår 1955 er der endog for første gang i flere år et betydeligt underskud. Handelsbalancens deficit var større end i de foregående halvår; når dette er tilfældet på trods af, at merimporten ifølge handelsstatistikken viste en lille nedgang, beror det på den forskellige opgørelsesmåde (jfr. note 1 til betalingsbalancetabellen). Skibsfartsindtægternes overskud var mindre på grund af den store import, og renteudgifterne af sterlinggæld til andre lande voksede som følge af den stigende tendens for de korte rentesatser. Nettooverskuddet på »andre poster« var ganske vist lidt større i 2. halvår end i 1. halvår, men væsentligt mindre end i anden halvdel af 1955; dette skyldes særlig stigende udgifter i forbindelse med genåbning af olieproduktionen i Iran og højere royalty-betalinger fra de engelske olieselskaber til de mellemøstlige lande.

Ud over overskuddet på vare- og tjenestebalancen har England haft nettovalutaindtægt i form af gaveydelser – i de senere år særlig militærhjælp – fra U.S.A. i et større omfang, end det selv har ydet gaver til andre lande (særlig inden for det britiske verdensrige). Overskuddet på de løbende poster har derfor i almindelighed været noget større end overskuddet på varer og tjenester taget for sig; men med gaveydelsernes aftagende størrelse er forskellen efterhånden svundet stærkt ind.

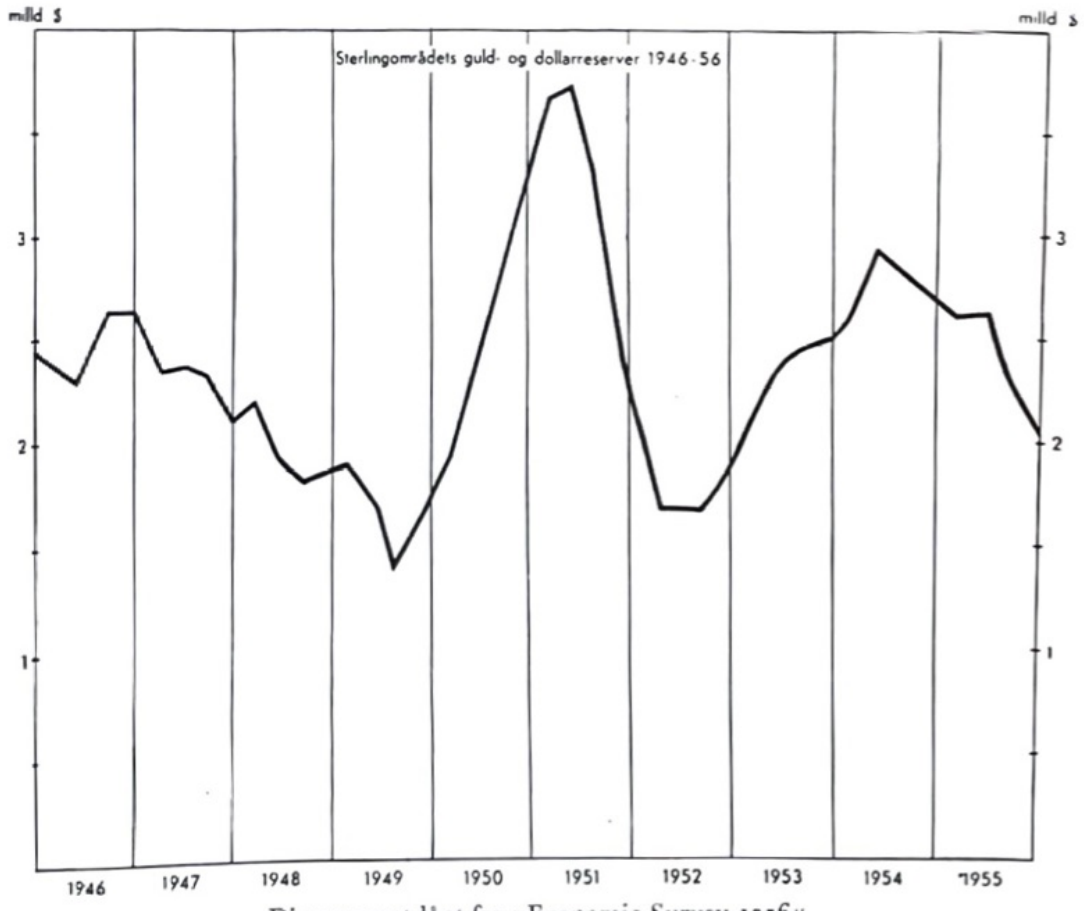

Diagrammet lånt fra »Economic Survey 1956«.

Englands betalingsbalance 1952–55.
(Mill. £).

	1952	1953	1954 1. halvår	1954 2. halvår	1955 1. halvår	1955 2. halvår[7]
Autonome poster.						
Handelsbalancens saldo[1]	÷119	÷217	÷ 46	÷146	÷158	÷194
Turistrejser m.v. (netto)	÷ 3	÷ 1	+ 4	÷ 10	+ 4	÷ 16
Transportydelser (netto)	+107	+131	+ 80	+ 70	+ 72	+ 48
Renter og dividender fra udland (netto)	+ 99	+ 73	+ 42	+ 31	+ 45	+ 14
Offentlige udgifter i udland (netto)	÷142	÷113	÷ 54	÷ 72	÷ 62	÷ 95[8]
Andre poster (netto)	+233	+251	+147	+167	+111	+123
Varer og tjenester ialt	+175	+124	+173	+ 40	+ 12	÷120[8]
Private gaveydelser (netto)	÷ 15	÷ 4	÷ 1	÷ 9	÷ 6	÷ 9
Officielle gaveydelser til England[2]	+138	+102	+ 24	+ 26	+ 33	+ 11
Officielle gaveydelser fra England	÷ 47	÷ 45	÷ 22	÷ 26	÷ 24	..[8]
Løbende poster ialt (varer, tjenester og gaver)	+251	+177	+174	+ 31	+ 15	÷118
Private kapitalbevægelser[3]	÷ 87	÷137	÷ 96	÷101	+ 30	+ 21
Langfristede offentlige lån til og fra udland (netto)[4]	+ 9	÷ 22	+ 12	÷ 16	÷ 11	
Autonome poster ialt[5]	+173	+ 18	+ 90	÷ 86	+ 34	÷ 97
Udlignende poster[6].						
Forøgelse (+) el. formindskelse (÷) af Englands EPU-gæld	+ 53	÷ 21	÷ 23	÷ 55	÷ 24	+ 25
£-gæld til IMF (netto)	0	÷ 55	0	÷ 40	0	..[9]
£-gæld til lande uden for sterlingområdet	÷264	+ 18	÷ 2	+ 86	÷ 25	÷ 66[9]
£-gæld til medl. af sterlingomr.	÷112	+252	+118	÷ 3	÷ 12	÷ 62
Formindskelse (+) el. forøgelse (÷) af Englands guld- og dollarbeholdn.	+175	÷240	÷179	+ 92	+ 29	+200
Andre valutatilgodehavender	÷ 26	+ 28	÷ 4	+ 6	÷ 2	..[9]
Udlignende poster ialt	÷173	÷ 18	÷ 90	+ 86	÷ 34	+ 97
Forskydninger i sterlingområdets kortfristede mellemværende med andre lande[6]	÷ 61	÷270	÷208	+ 89	÷ 22	+159

Kilde: Tabellen er i hovedsagen opbygget på samme måde som den i »International Financial Statistics«, Febr. 1956, gengivne oversigt over Englands betalingsbalance, dog således at fordelingen af sterlinggælden på hovedgrupper af kreditorer er indføjet her (på grundlag af oplysninger andetsteds i I.F.S.). Tallene for 1953–55 er imidlertid korrigeret i overensstemmelse med »Economic Survey 1956«, udg. af Her Majesty's Stationary Office, March 1956.

[1] Denne saldo afviger af flere grunde fra den, der kan udledes af handelsstatistikken. Dels er selve de varer, der indgår, ikke helt de samme (således medtager handelsstatistikken ikke diamanter og brugte skibe, der er med her, medens på den anden side handel med kanaløerne samt britiske hvalfangeres landinger ikke indgår i betalingsbalanceopgørelsen). Dels er vurderingsmåden forskellig, idet handelsstatistikken refererer til faktiske afskibninger og landinger, medens der her er tale om en opgørelse over de tilsvarende betalinger, der godt kan finde sted med en vis tidsforskydning, ligesom der for så vidt angår gaver in natura slet ikke sker nogen betaling. Endelig er importens værdi her opgjort uden fragt og forsikring, d.v.s. f.o.b., idet

I kraft af overskuddet på de løbende poster har England gennem næsten hele den betragtede periode kunnet optræde som nettoeksportør af langfristet kapital, navnlig for privat regning, der ligeledes særlig er investeret i Englands oversøiske besiddelser og i dominions.

Indtil midten af 1954 var overskuddet på de løbende poster tilmed så stort, at der – på trods af den langfristede kapitaleksport – foregik en forbedring af Englands samlede valutastilling; dette viser sig i tabellen ved, at de såkaldt »autonome« posters saldo er positiv. (En post på betalingsbalancen betegnes som »autonom«, når de bagved liggende transaktioner er foretaget ud fra selvstændige økonomiske overvejelser, uden at de, der har truffet de pågældende dispositioner, herved har taget hensyn til virkningerne på betalingsbalancen. Im- og eksport af varer og tjenester og private kapitalbevægelser hører i almindelighed til denne kategori, og det samme gælder i hvert fald en del af det offentliges låntagning i og eventuelle långivning til udlandet. I modsætning hertil bruges betegnelsen »udlignende« om de ændringer i centralbankens kortfristede gæld til og tilgodehavender hos udenlandske banker, som bliver resultatet af de »autonome« transaktioner). Den stærke forringelse af handelsbalancen i 2. halvår 1954 i forbindelse med ret stor langfristet kapitaleksport medførte imidlertid en forringelse af den samlede valutastilling i tiden op til årets udgang. Første halvdel af 1955 bragte atter en forbedring af Englands internationale likviditet taget under et; men som det vil bemærkes, skyldtes dette for en væsentlig del, at der i denne periode foregik en nettoimport af privat kapital på 30 mill. £. Antagelig drejer det sig om tilbagetrækning af kortfristede private kreditter til lande i det »ydre« Sterlingområde som følge af stigende rentesatser på Londons pengemarked, hvortil muligvis kommer, at engelske importører i højere grad har udnyttet kreditfrister i udlandet, fordi det blev dyrere at låne i England til finansiering af importen. Den pågældende kapitaltilstrømning er derfor af ret ustabil natur.

---

eventuelle udgifter til fragt på udenlandske skibe optræder som fradrag på kontoen for transportydelser. [2] Militær hjælp, hovedsagelig fra U.S.A. [3] Denne post er beregnet som en rest, således at alle fejl og udeladelser i andre dele af tabellen udlignes her. (÷ betegner nettokapitaleksport). [4] Incl. afdrag. [5] Incl. fejl og udeladelser (jvf. note 3). [6] ÷ betegner forbedring af valutastillingen. [7] Foreløbige tal. [8] Officielle gaveydelser fra England er for 2. halvår 1956 medregnet under offentlige udgifter i udlandet. [9] Ændringer i »andre valutatilgodehavender« er for 2. halvår 1956 medregnet under ændringer i sterlinggæld til lande uden for Sterlingområdet.

ENGLAND OG DET »YDRE« STERLINGOMRÅDE

Et er imidlertid Englands valutastilling, noget andet valutastillingen for det samlede Sterlingområde, der omfatter det meste af det britiske verdensrige (med Canada som den eneste væsentlige undtagelse) og en række selvstændige stater, der oftest tidligere har været knyttet til England som koloni, mandatområde el. lign. (f.eks. Irland, Burma, Iraq, Jordan, Libyen m.fl.). Som det vil ses af tabellen er Englands valutastilling sammensat af 6 forskellige hovedgrupper af gæld og tilgodehavender, hvoraf de vigtigste – og stærkest varierende – er guld- og dollarbeholdningen, EPU-mellemværendet samt gæld i sterling, dels til lande uden for Sterlingområdet, dels til medlemmer af dette.

Når en person, et firma eller en offentlig myndighed i et »ydre« Sterlingland skal præstere en betaling til et land uden for Sterlingområdet, det være sig et dollarland, et land inden for den europæiske betalingsunion eller et tredieland, sker dette i almindelighed via London. Transaktionen indebærer, at vedkommende får stillet dollars, EPU-valuta eller de såkaldte »transferable« sterling til rådighed fra den centrale pulje i London til gennemførelse af betalingen, og til gengæld nedbringer han de tilgodehavender i sterling, som han evt. har stående i London, eller han pådrager sig en gæld til en engelsk bank på et tilsvarende beløb. Følgen bliver, at *Sterlingområdets* beholdninger af dollar går ned, eller at EPU-gælden øges, eller evt. at sterlinggælden til det pågældende tredieland vokser. Men *Englands* samlede valutastilling er uberørt; svarende til den øgede EPU- eller sterlinggæld til tredieland, henholdsvis den mindskede dollarbeholdning, har England nedbragt sin gæld til det »ydre« Sterlingområde i nøjagtigt samme omfang. Det samme med modsat fortegn sker naturligvis, når et »ydre« Sterlingland modtager betalinger fra lande uden for Sterlingområdet.

Når talen derimod er om betalinger mellem et medlem af det »ydre« Sterlingområde og England selv, påvirkes *kun Englands* (og – i modsat retning – vedkommende »ydre« Sterlinglands), men *ikke Sterlingområdets* valutastilling. Og hvis det endelig drejer sig om betalinger mellem to »ydre« Sterlinglande, påvirkes *hverken* Englands eller Sterlingområdets, men kun de to berørte landes internationale likviditet.

Hvis man udskiller Englands mellemværender med det »ydre« Sterlingområde af landets samlede valutastilling, når man frem til Sterlingområdets valutastilling. Forskydningerne heri fremgår af sidste linie i tabellen på s. 235. Bevægelserne her er tydeligvis ganske anderledes end bevægelserne i Englands stilling.

Udenrigshandelen i de vigtigste oversøiske sterlinglande 1952–55.

	1952	1953	1954 1. halvår	1954 2. halvår	1955 1. halvår	1955 2. halvår
Australien.						
Eksportmængder[1]	100	106	95	93	113	111
Eksportpriser[1]	100	106	100	95	92	85
Eksportværdi[2] (mill. £)	603	706	609	574	643	609
Importmængder[1]	100	(77)	(95)	(102)	(116)	..
Importpriser[1]	100	95	95	96	97	..
Importværdi[2] (mill. £)	707	525	641	694	797	731
Eksport ÷ import[2] (mill. £)	÷104	+181	÷32	÷120	÷154	÷122
New Zealand.						
Eksportmængder[1]	100	90	109	71	102	85[3]
Eksportpriser[1]	100	111	115	113	114	121[3]
Eksportværdi[2] (mill. £)	240	235	294	194	282	226[3]
Importmængder[1]	100	76	87	112	111	114[3]
Importpriser[1]	100	94	94	94	94	93[3]
Importværdi[2] (mill. £)	276	192	217	274	279	279[3]
Eksport ÷ import[2] (mill. £)	÷36	+43	+77	÷80	+3	÷53[3]
Indien.						
Eksportmængder[1]	100	100	95	112	108	126[3]
Eksportpriser[1]	100	84	87	89	90	84[3]
Eksportværdi[2] (mill. £)	462	399	368	476	427	464
Importmængder[1]	100	77	75	89	90	83[3]
Importpriser[1]	100	88	86	86	89	89[3]
Importværdi[2] (mill. £)	605	428	422	482	484	484
Eksport ÷ import[2] (mill. £)	÷143	÷29	÷54	÷6	÷57	÷20
Pakistan						
Eksportmængder[1]	100	115	94	67	94	87
Eksportpriser[1]	100	70	76	74	80	87
Eksportværdi[2] (mill. £)	190	157	139	116	146	140
Importmængder[1]	100	(58)	(49)	(65)	(59)[3]	..
Importpriser[1]	100	98	100	94	98[3]	..
Importværdi[2] (mill. £)	218	125	107	132	106	101
Eksport ÷ import[2] (mill. £)	÷28	+32	+32	÷16	+40	+39
Ceylon.						
Eksportmængder[1]	100	103	104	110	102	124[4]
Eksportpriser[1]	100	102	107	122	128	112[4]
Eksportværdi[2] (mill. £)	113	118	127	145	142	148
Importmængder[1]	100	104	99	104	102	97[4]
Importpriser[1]	100	91	91	88	84	82[4]
Importværdi[2] (mill. £)	128	121	105	104	112	110
Eksport ÷ import[2] (mill. £)	÷15	÷3	+22	+41	+30	+38

	1952	1953	1954 1. halvår	1954 2. halvår	1955 1. halvår	1955 2. halvår
Malaya.						
Eksportmængder[1]	100	(95)	(106)		(104)[3]	..
Eksportpriser[1]	100	81	75		92[3]	..
Eksportværdi[2] (mill. £)	457	353	339	387	436	534
Importmængder[1]	100	(90)	(96)		(110)[3]	..
Importpriser[1]	100	93	84		86[3]	..
Importværdi[2] (mill. £)	452	378	350	383	424	468
Eksport ÷ import[2] (mill. £)	+5	÷25	÷11	+4	+12	+66
Sydafrika.[6]						
Eksportmængder[1]	100	109	..	..	..	..
Eksportpriser[1]	100	98	..	..	..	..
Eksportværdi[2] (mill. £)	314	329	357	368	366	387[4]
Importmængder[1]	100	108	..	..	..	..
Importpriser[1]	100	94	..	..	..	..
Importværdi[2] (mill. £)	483	495	526	499	541	523[4]
Eksport ÷ import[2] (mill. £)	÷169	÷166	÷169	÷131	÷175	÷136[4]
Guldprod.værdi[2] (mill. £)	152	153	154	174	176	194[3]
Iraq.						
Eksportmængder[1 7]	100	150	152	169	169	172[5]
Eksportværdi[2] (mill. £)	100	140	165	185	186	184[5]
Importværdi[2] (mill. £)	62	68	66	79	88	93[5]
Eksport ÷ import[2] (mill. £)	+38	+72	+99	+106	+98	+91[5]
Samtlige selvstændige lande.						
Eksportværdi[2] (mill. £)	2627	2743	2712	2780	2922	2816[3]
Importværdi[2] (mill. £)	3013	2506	2614	2854	2978	2848[3]
Eksport ÷ import[2] (mill. £)	÷386	+237	+98	÷74	÷56	÷32[3]
Engelske kolonier o. l.						
Eksportværdi[2] (mill. £)	1291	1154	1244	1182	1328	1376[3]
Importværdi[2] (mill. £)	1362	1286	1232	1318	1422	1516[3]
Eksport ÷ import[2] (mill. £)	÷71	÷132	+12	÷136	÷94	÷140[3]

Kilde: »International Financial Statistics«. April 1956.

[1] Index (1952 = 100). [2] Omregnet til årsrate. [3] 3 mdr. [4] 5 mdr. [5] 2 mdr. [6] Med territoriet Sydvestafrika. [7] Kun råolie.

Mængdeindeks i parentes er beregnet til denne tabel ud fra de øvrige oplysninger. Importen er overalt regnet cif, også hvor de nationale kilder angiver fob-tal.

UDVIKLINGEN 1952–54

I 1952 havde det »ydre« Sterlingområde taget som helhed et ret betydeligt underskud på sine autonome mellemværender med den øvrige verden, inclusive England. Dette var en følge af, at deres eksportindtægter efter det voldsomme opsving under Koreahaussen nu pány var stærkt

faldende, medens importen i kraft af det foregående års store indtægter havde fået lov til at stige til et meget højt niveau. Følgen heraf blev, at Englands betydelige overskud på de autonome poster kun gav sig udslag i en ret beskeden forbedring af det samlede Sterlingområdes valutastilling over for den øvrige verden. Dels gik en væsentlig part af de engelske eksportvarer til de »ydre« Sterlinglande, dels måtte den centrale pulje i London finansiere disse landes øgede import fra den øvrige verden. Resultatet var, at dollarreserven gik ned, og EPU-gælden forøges, idet forbedringen af valutastillingen for området som helhed kun gav sig udslag i en – ganske vist betydelig – reduktion af £-gæld til tredielande.

Det »ydre« Sterlingområdes samlede betalingsbalance.

	1953	1954 1. halvår	1954 2. halvår	1955 1. halvår	1955 2. halvår[3]
Over for ikke-sterlinglande[1]	+290	+135	+ 29	+108	+29
Over for England: Løbende poster	÷156	÷106	÷166	÷119	÷96
Kapitalposter[2]	+118	+ 89	+134	÷ 1	+ 5
Ændring i £-tilgodehavender	+252	+118	÷ 3	÷ 12	÷62

Kilde: »Economic Survey 1956«. March 1956.

[1] Et engelsk skøn, der også omfatter eventuelle kapitaltransaktioner med omverdenen uden om England. [2] Såvel offentlige som private kapitaltransaktioner. Endvidere er fejl og udeladelser inkluderet her. [3] Foreløbige tal.

I det følgende 1½ år kunne det »ydre« sterlingområde imidlertid bidrage betydeligt til en forbedring af det samlede områdes internationale likviditet, idet importen nu blev bragt under kontrol og skåret stærkt ned, jfr. den stærke nedgang i indekstallene for importmængder i Australien, New Zealand, Indien og Pakistan, der fremgår af tabellen s. 238-39. Til trods for Englands svindende overskud på de autonome poster, kunne der derfor ske en styrkelse af dollarbeholdningerne og en reduktion af gælden til den europæiske betalingsunion.

MODGÅENDE TENDENSER FRA 1954

Denne udvikling varede dog ikke ved. Siden midten af 1954 har det »ydre« Sterlingområde påny haft underskud på sin samlede handelsbalance af en størrelsesorden på 150–200 mill. £ om året. En nøjere granskning af tabellen s. 238-39 viser imidlertid, at det af de større sterlinglande først og fremmest er Australien og i noget mindre grad New Zealand, der har »ansvaret« herfor; de asiatiske lande har fortsat haft en betydelig bedre handelsbalance end i 1952, medens Sydafrikas balance stort set er uændret.

For *Australiens* vedkommende er forklaringen en dobbelt; dels er landets eksportpriser faldet stærkere end importpriserne, dels er de importerede mængder pany gået betydeligt i vejret og ligger nu tilsyneladende endog højere end i 1952. Det første af disse forhold forklares atter ved, at priserne på landets to vigtigste eksportvarer, uld og hvede, som i 1952 og 1953 svarede for henholdsvis 50 og 10% af den samlede eksportværdi, er gået stærkt ned i pris, uld med omkring 33%, hvede med cirka 25% (regnet fra 1. kvartal 1953, da et toppunkt nåedes, til dec. 1955). De stigende importmængder hænger sammen med en stærk indre konjunkturopgang, der navnlig er blevet båret frem af en omfattende investeringsvirksomhed; private investeringsudgifter, der fra 1951–52 til 1952–53 faldt med mere end 50%, er pany gået betydeligt i vejret og nåede i 1954–55 næsten rekordniveauet fra 3 år tidligere (hvorved dog må tages i betragtning, at priserne på hjemmemarkedsvarer er steget med en halv snes procent). Også udgiften til privat forbrug er blevet udvidet væsentligt, nærmere betegnet med cirka 20% i løbet af perioden fra 1952–53 til 1954–55, hvilket indebærer en reel forøgelse på henved 15%. Derimod er det offentliges udgifter gået lidt tilbage målt i faste priser.

I *New Zealands* tilfælde er billedet noget anderledes. Her er de importerede mængder ligesom i Australien gået betydeligt i vejret siden midten af 1954, og baggrunden er også her en stærk indenlandsk økonomisk aktivitet. Private investeringsudgifter, der var faldende både i 1952 og 1953, gik i 1954–55 op til et nyt maksimum, næsten dobbelt så højt som året før, og samtidig steg det private forbrug med 15–16%. Trods højere priser repræsenterer disse stigninger dog i det væsentlige en reel fremgang. Til trods for denne interne ekspansion har forringelsen af New Zealands handelsbalance været forholdsvis mindre omfattende end for Australiens vedkommende. Dette beror på, at New Zealand modsat Australien har oplevet en stigning i sine gennemsnitlige eksportpriser og en endnu stærkere forbedring af sit bytteforhold. Ganske vist er uld også for New Zealand den dominerende eksportvare; men den svarer dog kun for cirka 35% af eksportværdien, hvortil kommer, at prisfaldet for de new-zealandske uldkvaliteter i hvert fald frem til midten af 1955 var langt mere beskedent end for de australske. Ydermere har New Zealand nydt godt af, at dets to næstvigtigste eksportprodukter, smør (22% af eksportværdien i 1953) og fåre- og lammekød (20%) har opnået væsentlig højere priser på verdensmarkedet – det vil i denne forbindelse nærmest sige England – i de sidste år; smørprisen ved udgangen af 1955 lå således 30% højere end gennemsnittet for 1953, og noget lignende gjaldt midt på efteråret for fåre- og lammekød, der dog havde været svagt faldende siden årets første måneder.

I modsætning til de to omtalte dominions har både *Indien* og *Pakistan*

stadig holdt de importerede mængder på et lavere niveau end i 1952, og da importpriserne stort set har været uforandrede siden 1953, var værdien af begge disse landes import i 1955 fortsat adskilligt mindre end tre år tidligere.

Pakistan, hvis vigtigste eksportvarer er bomuld og jute (henholdsvis 30–50% og 35–45% af totalværdien, alt efter prisforholdet mellem dem), har efter det stærke fald i eksportpriserne fra 1951 til 1953 pånyt oplevet en betydelig forbedring, idet begge de nævnte produkter siden er gået væsentligt i vejret, og landet har derfor kunnet opretholde et overskud på handelsbalancen af nogenlunde samme omfang som i 1953.

Indien er importør af jute fra Pakistan og eksporterer i stor stil det heraf fremstillede sækkelærred, der svarer for ca. 1/5 af landets samlede eksport. En noget lignende andel falder på the; men herudover er Indiens eksport noget mere differentieret end dets naboers, og dets eksportpriser taget i gennemsnit er derfor i almindelighed udsat for noget mindre fluktuationer. Sækkelærredspriserne har overvejende været faldende også siden 1953, medens theprisen steg stærkt op til omkring årsskiftet 1954–55 for derefter atter at dale betydeligt, således at den ved udgangen af 1955 ikke lå meget over gennemsnittet for 1953. Til gengæld har de eksporterede mængder navnlig af sækkelærred kunnet udvides, og Indiens handelsbalance har derfor fortsat været bedre end i 1952.

Ceylons vigtigste eksportvare er the, der indbringer 50–60% af eksportprovenuet. Herefter følger rågummi med 15–20% og kokusnødprodukter med 12–16%. Gummipriserne er bl.a. som følge af den store bilproduktion i U.S.A. i 1955 steget meget stærkt siden sommeren 1954; rundt regnet er de fordoblet. Derimod har kopra og kokosnøddeolie været jævnt faldende i pris. Disse bevægelser i forbindelse med theprisernes har bevirket, at Ceylons eksportprisindeks steg betydeligt indtil 1. kvartal 1955, hvorefter det atter er gået ned; det lå imidlertid ved slutningen af 1955 fortsat en del højere end i 1953. For alle tre hovedprodukter var de eksporterede mængder i den sidste del af 1955 imidlertid højere end i de to foregående år, og eksportværdien i andet halvår lå derfor stadig på et højt niveau. Da importmængderne har holdt sig ret konstante, medens importpriserne her som andre steder er gået ned, har Ceylon gennem hele 1955 kunnet opretholde et handelsbalanceoverskud af samme størrelse som året før mod merimport både i 1952 og 1953.

Også for *Malaya* er gummi et hovedeksportprodukt (48% af eksportværdien i 1952), og kokosnøddeolie spiller ligeledes en stor rolle (31%). Hertil kommer tin (13%). Priserne for dette metal har været svagt stigende siden 1953, og værdien af landets samlede eksport er steget ret stærkt. Da ydermere importen efter en nedgang i 1953–54 kun er gået

langsomt i vejret, har Malaya siden midten af 1954 oparbejdet et voksende overskud på handelsbalancen.

Endelig kan det nævnes, at lande som *Iraq* og *Kuwait* takket være en stadig ekspansion af olieproduktionen i stigende grad har kunnet bidrage til forbedringen af sterlingområdets valutastilling.

SAMLEDE VIRKNINGER AF UDVIKLINGEN 1954–55

Den gunstigere udvikling i handelsbalancerne for de asiatiske medlemmer af Sterlingområdet har imidlertid ikke været i stand til at opveje forværringen, for så vidt angår de to australske dominions, der som nævnt beror dels på disses interne ekspansion, dels på faldet i uldpriserne. I denne forbindelse kan det noteres, at uld normalt er den førende sterlingråvare; i 1953 – det sidste år for hvilket en fuldstændig opgørelse foreligger – svarede den for 13% af hele det »ydre« Sterlingområdes eksportværdi, råolie for 12%, gummi og the for hver 4%, jute og sækkelærred tilsammen for 3%, bomuld og kobber ligeledes for 3% hver, kakao og smør for 2% hver, og tin, hvede samt fåre- og lammekød for 1% hver. Den stigende olieproduktion og faldet i uldpriserne har formentlig nu bragt råolien i spidsen, men der er stadig et betydeligt spring fra ulden til de næste varer på listen. Når netop uldpriserne har været svage i de sidste par år, skyldes det formentlig, at tekstilindustrien – og da navnlig fremstillingen af uldgarn og uldne stoffer – ikke i synderlig grad har deltaget i den almindelige opgangskonjunktur i verden i de sidste år, idet denne væsentligst har været præget af stigende investeringer.

Det er den foran skitserede udvikling af det »ydre« Sterlingområdes handelsbalance, der i hovedsagen forklarer bevægelserne i dette områdes tilgodehavender i England, selv om ændringer i andre poster på betalingsbalancen naturligvis i nogen grad kan tilsløre billedet. I store træk er der dog god overensstemmelse; i perioden 1953 og 1. halvdel af 1954 havde de pågældende lande som helhed mereksport, og samtidig øgedes deres sterlingtilgodehavender i London. I 1952 og i tiden efter midten af 1954 har de haft underskud på handelsbalancen, og i samme tidsrum har England kunnet nedbringe sin gæld til dem.

Hvis forringelsen af det »ydre« Sterlingområdes balance var blevet modsvaret af en lige så stor forbedring på Englands balance, ville udviklingen i det samlede Sterlingområdes valutastilling ikke være blevet påvirket heraf. Det er i denne sammenhæng ligegyldigt, hvorledes en sådan forbedring var blevet tilvejebragt; hvis England havde kunnet forøge sin eksport til det øvrige Sterlingområde i samme omfang, som dette satte sin import i vejret, var mellemværender med udenforstående lande slet ikke blevet berørt; dersom England havde udvidet sin eksport til

lande udenfor Sterlingområdet, lige så meget som dettes øvrige medlemmer øgede importen fra sådanne lande, ville bruttoindtægter og -udgifter i fremmed valuta være vokset lige meget og valutabalancen derfor være urørt. Nu har England faktisk i det sidste par år ikke været i stand til at præstere en sådan forøgelse af sit overskud på vare- og tjenestebalancen. Tværtimod har landet som foran beskrevet på grund af sin egen indre højkonjunktur haft et faldende overskud og i 2. halvår 1955 endog et betydeligt deficit på betalingsbalancens autonome poster. Udviklingen af betalingsbalancen i Sterlingområdets hoveddele er derfor i disse år – i modsætning til, hvad der f.eks. var tilfældet under en del af Koreakonjunkturen – gået i samme retning, og da tilmed Englands importforøgelse fortrinsvis er sket i forhold til dollarområdet, har man her forklaringen på den betydelige forringelse af dollarbeholdningerne, som er foregået indtil udgangen af 1955.

P.W.

(Oversigten afsluttet 6. 4. 1956. Nyere statistiske oplysninger dog tilføjet pr. 2. 5. 1956).

DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION[1]

TILBAGEBLIK PÅ 1955

Både byggevirksomhed og industriproduktion lå ved udgangen af 1955 på et lavere niveau end ved udgangen af 1954, men i gennemsnit for 1955 synes den økonomiske aktivitet at have været af omtrent samme omfang som det foregående år. De foreløbige beregninger vedrørende bruttonationalproduktet viser en faktorindkomst på 28.4 milliarder kr. mod 27.5 milliarder kr. i 1954, men denne fremgang skyldes væsentligst de højere priser i 1955. Omregnet i 1949-priser indskrænkede stigningen sig til omkring 100 mill. kr. eller ca. ½ pct., hvilket formentlig er mindre end den usikkerhed, der knytter sig til disse beregninger.

På grund af de forskydninger, der i 1955 indtrådte i vare- og tjenestebalancen over for udlandet, var den mængde varer og tjenester, som var til rådighed på hjemmemarkedet til forbrug og investering, imidlertid mindre i 1955 end i 1954. Værdien af den mængde varer og tjenesteydelser, der står til rådighed til anvendelse her i landet – det såkaldte rådighedsbeløb – må naturligvis svare til værdien af produktionen med tillæg af importen og med fradrag af eksporten. Da bruttonationalproduktet målt i faste priser som nævnt var praktisk talt uændret fra 1954 til 1955, medens eksporten steg betydeligt mere end importen, måtte resultatet blive en nedgang i rådighedsbeløbet. Efter en skønsmæssig beregning var der, målt i årets priser, i 1955 et overskud på balancen for varer og tjenester på 200 mill. kr. mod 1954 et underskud på 500 mill. kr. Omregnet i 1949-priser var der i begge årene overskud på vare- og tjenestebalancen, nemlig 200 mill. kr. i 1954 og 775 mill. kr. i 1955, altså en fremgang på 575 mill. kr.

I faste priser er nedgangen i rådighedsbeløbet beregnet til 475 mill. kr. eller ca. 2 pct., og heraf falder 185 mill. kr. alene på posten »biler og motorcykler«, der lagde beslag på næsten en trediedel mindre end i 1954. Begrebsmæssigt hører denne post hjemme dels under »privat forbrug«, dels under »faste investeringer«, og nedgangen i begge disse grupper ville have været noget større, hvis biler og motorcykler ikke var ud-

[1] Se også tabelbilaget bag i heftet.

Rådighedsbeløbets anvendelse.

(Mill. kr.)	Årets priser			1949-priser		
	1953	1954	1955	1953	1954	1955
Offentligt forbrug	3235	3575	3775	2485	2640	2700
Privat forbrug[1]	17498	18525	19075	14145	14810	14550
Biler og motorcykler	753	975	750	565	685	500
Bygge- og anlægsarbejder	3460	3610	3550	2675	2755	2710
Maskiner, transportmidler[1] m.v.	3180	3405	3475	2450	2625	2615
Ialt faste investeringer	6640	7015	7025	5125	5380	5325
Forøgelse af landbrugets lagre og besætninger	90	25	÷25	80	10	÷25
Forøgelse af lagre udenfor landbruget	250	250	250	175	175	175
Ialt lagerforøgelse	340	275	225	255	185	150
Rådighedsbeløb ialt	28466	30365	30850	22575	23700	23225

[1] Ekskl. biler og motorcykler.

skilt som en særlig post. Ekskl. vare- og lastbiler m.v. viser de faste investeringer i 1949-priser en nedgang på ca. 1 pct., medens det private forbrug, bortset fra personbiler og motorcykler, ligeledes i 1949-priser, var ca. 2 pct. mindre end i 1954.

LANDBRUGET

Mængdeindekset for landbrugsproduktionen var i gennemsnit for 1955 132 (1949 = 100) mod 131 det foregående år. I indekset indgår både husdyrproduktionen og salg og forbrug i egen husholdning af planteprodukter, og den lille fremgang skyldes det noget større høstudbytte i 1955, medens indeks for husdyrproduktionen for begge årene er beregnet til 142.

Det samlede høstudbytte udgjorde efter den foreløbige opgørelse 127.7 mill. afgrødeenheder mod 123.9 mill. afgrødeenheder i 1954. I disse tal er ikke medregnet udbyttet af frøhøsten, der i 1955 var usædvanlig stort, og heller ikke de såkaldte industriafgrøder. Fremgangen i forhold til 1954 falder på korn og hø, medens der var tilbagegang for rodfrugter undtagen sukkerroer til fabrik. Trods fremgangen må høstudbyttet i 1955 karakteriseres som under normalen, men høstens sammensætning var væsentligt gunstigere end i 1954, fordi det netop var udbyttet af de særlig værdifulde afgrøder korn og hø, der gik frem. Kornhøstens kærneudbytte lå ikke meget under det hidtil største udbytte, 43.4 mill. a.e. i 1952, og man skal helt tilbage til 1930 for at finde et år med større høhøst (10.2 mill. a.e.).

Høstudbyttet i mill. afgrødeenheder.

	1935–39 gnstl.	1946–50 gnstl.	1951–55 gnstl.	1954	1955
Hvede	4.0	2.4	2.8	2.8	2.5
Rug	2.5	3.3	2.8	2.6	1.9
Foderkorn	27.1	29.3	34.4	31.1	37.0
Korn (kærne) ialt	33.6	35.0	40.0	36.5	41.4
Bælgsæd	0.1	0.2	0.1	0.1	0.1
Kartofler	3.1	4.6	4.0	3.8	3.1
Foderroer og markgulerødder (rod)	26.0	24.1	26.2	25.8	23.1
Sukkerroer til fabrik (rod)	3.7	4.4	4.9	3.9	4.5
Rodfrugter (rod) ialt	32.8	33.1	35.1	33.5	30.7
Ho	7.6	5.6	7.5	6.0	8.5
Halm	9.8	9.8	10.7	10.2	11.0
Græs og grønfoder, fortæret frisk	34.4	33.9	33.9	33.1	31.4
Roetop, opfodret frisk	0.3	1.6	1.7	2.0	2.2
Ensilageafgrøder	0.1	1.3	2.7	2.5	2.4
Samlet høstudbytte	118.7	120.5	131.7	123.9	127.7

Produktionen af husdyrprodukter.

(1000 tons).

	1935–39 gnstl.	1946–50 gnstl.	1951–55 gnstl.	1954	1955
Mælk	5270	4609	5228	5394	5135
Smør	181.7	144.3	168.3	181.0	165.2
Ost	33.3	55.9	83.8	81.0	87.7
Okse- og kalvekød	176.2	158.3	201.5	203.2	227.4
Svinekød og flæsk	341.8	244.9	462.1	524.4	531.7
Æg	120.0	91.4	133.4	142.4	142.3
Mængdeindeks for husdyrproduktionen (1949 = 100)	114	93	132	142	142

Den animalske landbrugsproduktion som helhed var som nævnt af samme omfang som i 1954, men produktionen af mælk og smør var henholdsvis 5 og 9 pct. mindre. Den betydelige nedgang i smørproduktionen hænger delvis sammen med, at en større del af mælken blev anvendt i ostefabrikationen, der med næsten 88 mill. kg var større end nogensinde før og næsten tre gange så stor som i førkrigsårene. Ægproduktionen var uforandret i sammenligning med 1954, medens produktionen af svinekød og flæsk og af okse- og kalvekød viste fremgang. Flæskeproduktionen nåede op på 532 mill. kg, hvilket kun er overgået et par år i begyndelsen af trediverne, men i sammenligning med 1954 indskrænkede fremgangen sig til godt 1 pct. I de første måneder af 1955 lå flæskeproduktionen væsentligt højere end i de tilsvarende måneder i 1954, men i den sidste del af året var det omvendte tilfældet. I tiden siden november 1954 er svinebestanden reduceret med ca. 0.8 mill. stk. til godt 4.3 mill. stk. (efter

tællingen den 7. januar 1956), men antallet af første gang drægtige søer var i begyndelsen af januar steget til 106.000 eller 37.000 flere end i august 1955. Denne stigning i sotillæget kan formentlig sættes i forbindelse med den opgang i baconnoteringerne i London, der fandt sted i efteråret 1955, og den nye baconaftale med England, der foruden at garantere de danske eksportører en minimumspris af 240 s pr. cwt sikrer dem et tillæg hertil svarende til forskellen mellem noteringen i London og 270 s pr. cwt, når noteringen overstiger 270 s. I hvert fald forbedredes flæskeproduktionens rentabilitet ikke ubetydeligt i de sidste måneder af 1955. For 1955 var forholdet mellem flæskeprisen og prisen for foderkorn gnstl. 8.39 mod 8.34 i 1954, men i de 5 måneder august – december bevægede forholdstallet sig mellem 9 og 10. Maksimum nåedes i november, da det var 9.96, men i december faldt det som følge af den indtrådte nedgang i baconnoteringerne til 9.14. For smørrets vedkommende giver en tilsvarende beregning (smørprisen i forhold til prisen på bomuldsfrøkager) et forholdstal på 10 i gennemsnit for 1955 mod 10,18 for 1954, men de stigende smørpriser i slutningen af 1955 bevirkede, at tallet i december var nået op på 11.77.

INDUSTRIEN

Ligesom landbrugsproduktionen var industriproduktionen af samme størrelse i 1955 som i 1954, idet indekset for industriproduktionen for begge år er opgjort til 122 (1949 = 100). I de første måneder af 1955 udviklede industriproduktionen sig efter den opadgående linie fra

Industriproduktionen.
(Procentvis forandring fra tilsvarende periode det foregående år).

	1. kvt. 1954	2. kvt. 1954	3. kvt. 1954	4. kvt. 1954	1. kvt. 1955	2. kvt. 1955	3. kvt. 1955	4. kvt. 1955	Jan.-febr. 1956
Næringsmiddelindustri	–	+ 4	+ 2	+ 6	+ 4	÷ 2	+ 7	+ 1	÷ 2
Tekstilindustri	÷ 7	÷ 8	÷ 3	+ 4	+ 4	÷ 3	÷ 9	÷14	÷13
Fodtøjs- og beklædningsindustri	÷ 6	+ 1	+ 5	+ 6	+ 2	÷ 3	÷10	÷16	÷14
Træindustri	+ 6	+ 5	+ 2	+ 4	+ 4	+ 2	+ 5	÷ 1	÷ 6
Papir- og grafisk industri	+12	+10	+ 8	+ 9	+ 5	+ 3	+ 3	+ 1	–
Kemisk industri	+ 6	+13	+ 5	+10	+ 2	÷ 7	+ 2	÷ 1	+ 2
Sten-, ler- og glasindustri	÷ 3	+ 9	+ 3	+ 8	–	÷ 9	÷ 4	÷ 8	÷13
Jern- og metalindustri	+17	+18	+18	+14	+10	+ 4	–	÷ 2	÷ 3
Transportmiddelindustri	+18	+22	+25	+24	+ 6	+ 1	+ 1	+ 1	–
Industrien ialt	+ 7	+10	+ 8	+10	+ 5	÷ 1	–	÷ 3	÷ 4
Heraf:									
Konsumvareindustri	+ 2	+ 5	+ 4	+ 7	+ 4	÷ 2	–	÷ 3	÷ 4
Produktionsmiddelindustri	+14	+15	+15	+13	+ 8	+ 1	–	÷ 2	÷ 4

det foregående år, men derefter viste virkningerne af nedgangen i den indenlandske efterspørgsel sig, først og stærkest i tekstil- og beklædningsindustrien, men efterhånden også på de fleste andre områder, og i oktober kvartal lå indekset for den samlede industriproduktion 3 pct. lavere end i oktober kvartal 1954.

I adskillige industrier har det imidlertid været muligt gennem en forøgelse af eksporten at modvirke virkningerne af nedgangen i salget på hjemmemarkedet. Det drejer sig i første række om jern- og metalindustrien samt transportmiddelindustrien, der i sammenligning med 1954 viser en produktionsstigning på henholdsvis 3 og 2 pct. En lignende stigning forekommer i papir- og grafisk industri og, trods dæmpningen af byggevirksomheden, i træindustrien. Produktionen i sten-, ler- og glasindustrien var derimod ligesom tekstil- og beklædningsindustriens produktion 6 pct. mindre end i 1954.

BYGGEVIRKSOMHEDEN

Den forskellige udvikling i sten-, ler- og glasindustrien på den ene side og træindustrien på den anden side hænger bl. a. sammen med, at anvendelsen af de materialer, træindustrien leverer, først finder sted på et ret sent stadium af byggeriet. Nedgangen i byggevirksomheden i 1955, der viser sig i et stærkt fald i det påbegyndte byggeri, medens det fuldførte byggeri var større end i 1954, var derfor ikke i stand til at påvirke træindustriens leverancer til byggeriet i ugunstig retning, således som tilfældet var med hensyn til sten-, ler- og glasindustriens leverancer.

I 1955 blev der påbegyndt nybyggeri med et samlet etageareal på 2.830.000 m² mod 3.730.000 m² i 1954, en nedgang på ca. 25 pct. For beboelsesejendomme gik antallet af påbegyndte lejligheder tilbage fra 24.300 i 1954 til 20.000 i 1955 eller med ca. 18 pct. Det fuldførte byggeri var derimod som sagt lidt større end i 1954, hvilket især skyldtes en betydelig fremgang for det ikke-erhvervsmæssige byggeri – skoler, hospitaler, kaserner m. m. Det fuldførte etageareal i denne kategori steg fra 338.000 m² i 1954 til 450.000 m² i 1955, medens de tilsvarende tal for boligbyggeriet var 2.048.000 m² og 2.080.000 m² eller henholdsvis 23.300 og 24.000 lejligheder. For erhvervsejendomme var der derimod en nedgang fra 1.052.000 m² til 975.000 m². Det fuldførte industribyggeri var ganske vist lidt større end i 1954, men avlsbygninger ved landbruget viste tilbagegang. For landbrugsbygningernes vedkommende står nedgangen – fra 429.000 m² til 312.000 m² – formentlig i forbindelse med den dårlige høst i 1954.

SKIBSFARTEN

Den danske handelsflåde forøgedes i 1955 med ca. 100.000 BRT til godt 1¾ mill. BRT. Fragtratetallet var i gennemsnit for 1955 162 mod 126 i 1954, og med de højere fragtrater indsejlede den forøgede handelsflåde en betydelig større bruttoindtægt end i 1954. Ialt er den danske handelsflådes bruttoindtægt, incl. omregnet timecharter, i 1955 skønsmæssigt opgjort til 1400 mill. kr. mod 1154 mill. kr. i 1954.

Den danske handelsflåde (1000 BRT).

	Motor-skibe	Damp-skibe	Ialt	Heraf tankskibe
30/9 1947	648	450	1098	112
31/12 1948	746	469	1215	134
— 1949	836	471	1307	168
— 1950	939	447	1386	211
— 1951	1055	404	1459	282
— 1952	1162	370	1532	346
— 1953	1279	343	1622	380
— 1954	1395	282	1677	436
— 1955	1525	250	1775	524

Hovedtrækkene i handelsflådens udvikling siden den anden verdenskrig fremgår af ovenstående tabel. Samtidig med forøgelsen af tonnagemængden er der sket en væsentlig fornyelse af skibene. Denne udvikling kan ventes fortsat i de nærmeste år, idet de danske rederier ved årsskiftet 1955–56 ifølge en opgørelse foretaget af Dansk Dampskibsrederiforening havde en samlet tonnage på ca. ½ mill. BRT. i ordre for levering i årene 1956/59.

UDENRIGSHANDELEN

Det vigtigste træk ved udenrigshandelen i 1955 var en betydelig udvidelse af eksporten, der steg til ca. 7.200 mill. kr. og dermed var næsten 10 pct. større end i 1954. Importen, der androg 8.100 mill. kr., lå derimod kun en ubetydelighed over foregående års. Resultatet var en forbedring af handelsbalancen med knap 600 mill. kr. Nedgangen i importoverskuddet skyldtes næsten udelukkende en tilsvarende forøgelse af de eksporterede varemængder, idet indeks for enhedsværdien for såvel import som eksport var omtrent uforandret i sammenligning med 1954. I oktober kvartal forbedredes bytteforholdet over for udlandet som følge af de højere priser, der opnåedes for landbrugseksporten.

Af eksportfremgangen, ialt ca. 650 mill. kr., faldt rundt regnet to trediedele på industrivarer og en trediedel på landbrugsprodukter. Fremgangen i industrieksporten omfattede næsten alle varegrupper, men var

Udenrigshandelen.

(Månedsgennemsnit i mill. kr.)

	Ind-førsel	Ud-førsel	Heraf: Landbrugs-produkter	Industri-produkter	Indførsels-overskud
Januar kvartal 1954	596	515	315	177	81
April — —	687	543	337	185	144
Juli — —	672	532	318	190	140
Oktober — —	723	594	346	219	129
1954	669	546	329	193	123
Januar kvartal 1955	682	585	350	208	97
April — —	651	579	325	230	72
Juli — —	653	570	324	219	83
Oktober — —	715	664	380	253	51
1955	675	599	345	228	76

især betydelig for jern- og metalindustriens produkter. Eksporten af maskiner og apparater nåede op på 864 mill. kr. mod 692 mill. kr. i 1954, og af nye skibe steg eksporten fra 60 til 151 mill. kr. Endog eksporten af manufakturvarer viser en mindre stigning, fra 112 til 129 mill. kr., medens omvendt importen af færdige tekstilvarer og beklædning gik ned fra 190 mill. kr. i 1954 til 166 mill. kr. i 1955 og importen af metervarer fra 392 til 344 mill. kr. Den eneste varegruppe, hvor eksporten var væsentlig lavere, var sukker, der på grund af den dårlige sukkerroehøst i 1954 kun indbragte 6 mill. kr. mod 46 mill. kr. det foregående år.

Eksporten af animalske landbrugsprodukter.

(1000 tons).

	1938	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955
Flæsk og svin	194	106	181	200	191	260	280	301
Kød og kvæg	49	33	69	98	89	98	107	120
Smør	158	138	156	140	117	137	141	129
Ost	9	30	39	46	54	60	59	52
Æg	93	80	94	84	89	96	105	107

Hvad de animalske landbrugsprodukter angår, gik forskydningerne i eksporten i det store og hele i samme retning som forskydningerne i produktionen. En undtagelse danner ost, hvor eksporten trods højere produktion var lavere end i 1954. Den stærke udvidelse af osteeksporten i årene efter krigen standsede i 1954, og nedgangen i 1955 skyldes hovedsagelig afsætningsvanskeligheder i Italien, hvor der i august 1955 gennemførtes en forhøjelse af ostetolden fra 10–15 pct. til 25 pct. Den vigtigste aftager af dansk ost var i 1955 ligesom i de foregående år Vesttyskland. Som sædvanlig var Vesttyskland også den største aftager af kød og kvæg (75.000 tons mod 44.000 tons i 1954), og det afløste England som det

vigtigste eksportmarked for danske æg. Ialt aftog Vesttyskland i 1955 48.000 tons danske æg mod 24.000 tons i 1954, medens ægeksporten til England gik ned fra 66.000 tons i 1954 til 34.000 tons i 1955.

Indenfor den som helhed uforandrede import skete der visse forskydninger i sammenligning med 1954. Importen af brændselsstoffer, smøreolier etc. lagde således i 1955 beslag på 1.572 mill. kr., hvilket var 324 mill. kr. eller ca. 25 pct. mere end i 1954. Stigningen skyldtes dels større importmængder, dels højere priser. Importen af fast brændsel (kul, koks, briketter) steg fra ca. 6.8 mill. tons til ca. 7.7 mill. tons, hvilket dog ikke beroede på større forbrug, men gav sig udslag i en tilsvarende forøgelse af lagerbeholdningerne.

Medens brændselsimporten i 1955 betød en forøget belastning af handelsbalancen, var importen af de øvrige rå- og hjælpestoffer til produktionen i mange tilfælde mindre end i 1954. Dette gælder navnlig importen af foderkorn, og med fremgangen i høstudbyttet fulgte også en udvidelse af korneksporten. Importen af jern og stål var dog, især værdimæssigt, større end i 1954, men en del af importforøgelsen medgik til lagerdannelse. Den største nedgang i importen faldt på forbrugsvarer og indenfor forbrugsvarerne på personbiler og motorcykler. Importen af personbiler, motorcykler, cykler etc. androg i 1955 236 mill. kr. mod 353 mill. kr. i 1954, og hertil kommer, at importen af lastbiler, bildele etc. samtidig formindskedes fra 206 mill. kr. til 175 mill. kr. På disse to poster formindskedes importen altså med ialt næsten 150 mill. kr.

Udenrigshandelens geografiske fordeling.

(Mill. kr.).

	Indførslen fordelt på købslande			Udførslen fordelt på salgslande		
	1953	1954	1955	1953	1954	1955
Vestlige halvkugle	587	850	1041	674	894	883
Heraf U.S.A.	309	396	637	412	495	536
O.E.E.C.-lande	5709	6469	6332	4794	4891	5595
Heraf England	1994	2157	2077	2492	2400	2413
Vesttyskland	1269	1562	1518	708	841	1220
Norge	249	279	268	211	253	304
Sverige	646	744	722	323	429	517
Holland	463	494	509	117	105	191
Belgien-Luxembourg	357	411	420	146	117	108
Frankrig	302	365	441	184	124	157
Italien	116	134	124	205	221	280
Schweiz	150	177	136	101	93	112
Øvrige lande	584	715	728	632	766	716
Heraf Finland	146	175	174	92	99	187
U.S.S.R.	59	108	58	149	126	68
Tilsammen	6880	8034	8101	6100	6550	7193

Den vigtigste forskydning i importens geografiske fordeling i 1955 bestod i, at importen fra U.S.A. forøgedes med ca. 60 pct. til 637 mill. kr. U.S.A. rykkede hermed op på fjerdepladsen blandt Danmarks udenlandske leverandører efter England, Vesttyskland og Sverige, medens de i 1954 også lå efter Holland og Belgien-Luxembourg. Denne udvikling må ses på baggrund af den friere importpolitik, som er gennemført overfor varer fra dollarområdet, når det har været prismæssigt fordelagtigt, men skyldes iøvrigt i ikke ringe grad, at det har været nødvendigt at importere kul fra U.S.A. Den danske dollareksport har ikke kunnet fortsætte stigningen i samme tempo som de foregående år, bl.a. som følge af afsætningsvanskelighederne for skinkeeksporten, og et eksportoverskud overfor U.S.A. på 100 mill. kr. i 1954 forvandledes i 1955 til et importoverskud på et tilsvarende beløb. Til gengæld var importoverskuddet overfor O.E.E.C.-landene betydeligt mindre end i 1954, dels på grund af en mindre nedgang i importen, men især fordi eksporten til O.E.E.C.-landene var ca. 700 mill. kr. større end i 1954. Langt den største del af denne eksportforøgelse faldt på Vesttyskland, hvilket navnlig, men ikke udelukkende, skyldtes den ovenfor omtalte forøgede afsætning af landbrugsprodukter på det vesttyske marked.

VALUTASTILLINGEN

Som nævnt anslås overskuddet på vare- og tjenestebalancen (inklusive private kapitalbevægelser) i 1955 til ca. 200 mill. kr. På trods heraf var nationalbankens og de private bankers samlede nettovalutagæld praktisk taget af samme størrelse ved årets begyndelse og slutning, idet der til offentlige kapitaludgifter medgik netto ca. 200 mill. kr. Til ordinære afdrag på gæld anvendtes ca. 100 mill. kr., til endelig afvikling af den forfaldne dollargæld 85 mill. kr. og til tilbagebetaling af Danmarks træk på den internationale valutafond 62 mill. kr. På den anden side indgik i 1955 42 mill. kr. i afdrag på den tyske flygtningegæld.

Med hensyn til valutastillingen falder 1955 imidlertid i to skarpt adskilte afsnit. I første halvår forøgedes valutagælden med godt 200 mill. kr., og samtidig udgjorde de offentlige nettokapitaludgifter ca. 100 mill. kr., hvilket giver et underskud på vare- og tjenestebalancen på ca. 100 mill. kr. I andet halvår formindskedes valutagælden med næsten ligeså meget, som den var steget i første halvår, og de offentlige kapitaludgifter var som i første halvår ca. 100 mill. kr., således at man kan regne med et overskud på vare- og tjenestebalancen i andet halvår 1955 på næsten 300 mill. kr.

Forbedringen i valutastillingen siden midten af 1955 viser sig både i en nedgang i gælden til EPU og i en stigende dollarbeholdning, medens

Bankernes nettotilgodehavende i udlandet[1].

(Mill. kr.).

Ultimo	E.P.U.	U.S.-doll.	Can. doll. o. sfrcs.	Andre valutaer	Internat. inst. (netto)	Ialt national-banken	Private banker	Tilsammen
Dec. 1951....	÷266	267	4	106	÷ 91	20	÷54	÷ 34
Dec. 1952....	÷223	494	8	156	÷103	332	÷44	288
Dec. 1953....	÷432	669	8	172	÷ 91	326	÷33	293
Dec. 1954....	÷673	637	8	÷59	÷ 85	÷172	÷35	÷207
Jan. 1955....	÷666	647	7	÷63	÷ 84	÷159	÷11	÷170
Febr. —	÷703	563	6	÷59	÷ 60	÷253	15	÷238
Marts —	÷716	546	7	÷58	÷ 85	÷306	5	÷301
April —	÷758	537	7	÷47	÷ 71	÷332	18	÷314
Maj —	÷755	480	6	÷34	÷ 98	÷401	42	÷359
Juni —	÷848	474	6	÷22	÷ 66	÷456	44	÷412
Juli —	÷836	499	6	÷17	÷ 77	÷425	34	÷391
Aug. —	÷816	506	10	÷17	÷114	÷431	51	÷380
Sept. —	÷813	544	10	÷15	÷ 80	÷354	29	÷325
Okt. —	÷795	520	11	÷14	÷ 93	÷371	18	÷353
Nov. —	÷743	572	12	÷39	÷ 92	÷290	15	÷275
Dec. —	÷732	596	12	÷40	÷ 75	÷239	21	÷218
Jan. 1956....	÷682	598	11	÷40	÷ 75	÷188	26	÷162
Febr. —	÷677	628	10	÷37	÷ 87	÷163	40	÷123

[1] Tallene i første kolonne angiver gælden til E. P. U. efter afregningen for den pågældende måned og tallene i den anden kolonne dollarbeholdningen med tillæg af tilgodehavende eller fradrag af skyldige dollarbetalinger til E. P. U.

stillingen for tredielandsvalutaer ikke er undergået væsentlige ændringer. Med de strammere regler for guld- og dollarindbetalinger ved træk på EPU og med de bilaterale betalingsarrangementers aftagende betydning spiller forskydningerne i nationalbankens beholdning af de enkelte valutaer iøvrigt efterhånden en underordnet rolle, hvilket er baggrunden for den omtalte lempelse af restriktionerne på importen af dollarvarer.

LAGERFORSKYDNINGERNE I 1955

I forbindelse med valutastillingens ændringer kan der være grund til også at kaste et blik på forandringerne i lagerbeholdningerne af råvarer, idet disse for en meget væsentlig dels vedkommende består af importerede produkter, hvortil bl. a. kommer sukker, der normalt er en vigtig eksportvare. Forskydninger i lagrenes størrelse har derfor i en vis udstrækning lignende betydning som ændringer i valutastillingen. Forøgelse af lagrene af internationale varer indebærer i virkeligheden også en forbedring af

den internationale likviditet – lige så vel som en stigning i valutareserven, omend der naturligvis bl.a. er den forskel, at en valutabeholdning har et bredere anvendelsesområde, ligesom dens realværdi – modsat lagerbeholdningernes – påvirkes af prissvingninger.

Det er allerede nævnt, at der i 1955 skete en forøgelse af lagerbeholdningerne af brændsel og af jern og stål. For råvarelagrene som helhed viser Statistisk Departements opgørelser en stigning fra 1.574 mill. kr. ved udgangen af 1954 til 1.748 mill. kr. ved udgangen af 1955. Målt i 1949-priser var de tilsvarende tal 1.298 og 1.415 mill. kr., hvilket giver en mængdemæssig stigning på 9 pct. Denne stigning fremkommer, efter at der i første halvår 1955 var konstateret et fald i lagrene på 12 pct., og der er således i andet halvår sket en ikke ringe lagerforøgelse. Denne forøgelse er opgjort til ialt 24 pct. og, når man ser bort fra sukker, til 17 pct. For en række varers vedkommende er det sædvanligt, at lagrene går ned i årets første halvdel for at stige i årets sidste halvdel, men den procentvise lageropgang var i andet halvår 1955 for de optalte varer under eet større end i andet halvår 1954. I grove træk har lagerudviklingen med andre ord fulgt samme hovedlinie som valutastillingens ændringer, og man kan i en vis forstand tale om en vis forbedring i den internationale likviditet for året 1955 som helhed.

DEN INDENLANDSKE LIKVIDITETSUDVIKLING OG RENTEFORHOLDENE

Med ændringen i valutasituationen omkring midten af 1955 bortfaldt den tendens til formindskelse af den indenlandske likviditet, der ligger i, at nationalbanken afgiver mere valuta, end den modtager, og altså inddrager et til forskellen svarende kronebeløb. Også hvad den interne likviditet angår blev udviklingen i årets første og anden halvdel derfor af forskellig karakter.

I første halvår 1955 forringedes nationalbankens valutastilling med ialt 284 mill. kr., men nedgangen i den private sektors forsyning med indenlandske likvide midler begrænsedes af, at statens udbetalinger i samme tidsrum oversteg indbetalingerne med et betydeligt beløb. For at dække sit finansieringsbehov måtte staten trække på nationalbanken, hvis nettotilgodehavende hos staten forøgedes med 200 mill. kr. Selvom virkningerne af valutaunderskuddet således ikke uhindret kunne gøre sig gældende, var nettoresultatet dog en vis stramning af likviditeten. Pengeforsyningen – seddelomløb plus indestående på nationalbankens foliokonto – reduceredes i løbet af første halvår 1955 med næsten 170 mill. kr., hvorved dog er at bemærke, at pengebehovet er underkastet sæsonsvingninger, og at seddelomløb og folioindestående af den grund regelmæssigt viser et fald i årets første måneder og en stigning i dets sidste

del, medens nationalbankens beholdninger af mere langfristede fordringer (obligationer) og/eller dens øvrige nettotilgodehavender hos den private sektor varierer i modsat retning.

I andet halvår formindskedes statens finansieringsbehov via nationalbanken stærkt, for en væsentlig del som følge af de afgiftsforhøjelser, der var blevet gennemført i marts 1955. Mellem juni og december forøgedes statens gæld til nationalbanken kun med 36 mill. kr., og nogen nævneværdig påvirkning af likviditeten i den ene eller den anden retning udgik derfor ikke fra staten i denne periode, men likviditetsudviklingen var hovedsagelig bestemt af, at nationalbanken i andet halvår havde et valutaoverskud på 217 mill. kr. og altså udbetalte et tilsvarende kronebeløb. Ialt forøgedes pengeforsyningen i andet halvår med 287 mill. kr. En del af stigningen var ganske vist som nævnt af sæsonmæssig karakter, men pengeforsyningen var dog ved udgangen af 1955 forøget med ca. 120 mill. kr. i sammenligning med stillingen et år tidligere.

Mill. kr.

	Dec. 1954	Febr. 1955	Juni 1955	Dec. 1955	Jan. 1956	Febr. 1956
Nationalbanken.						
Udenlandsk tilgodehavende, netto	÷172	÷253	÷456	÷239	÷188	÷163
Nettotilgodehavende hos staten	2232	2419	2433	2469	2290	2476
Obligationer og aktier	459	442	475	539	514	505
Seddelomløb	2145	1983	2010	2217	2097	2075
Foliokonto	394	402	361	441	391	522
Tilsammen	2539	2385	2371	2658	2488	2597
Forretningsbankerne.						
Kassebeholdning	854	781	807	914	802	860
Obligationer og aktier	1172	1184	1194	1157	1230	1275
Udlån ialt	6078	5974	6085	6179	6180	6116
Indlån ialt	6593	6690	6733	6850	6788	6983
Sparekasserne.						
Obligationer og aktier	1484	1473	1433	1416	1433	1441
Udlån ialt	3550	3572	3611	3655	3674	3686
Sparernes tilgodehavende	4803	4893	4951	4922	4968	5011

For de private bankers vedkommende viste den forøgede likviditet sig først og fremmest i stigende indlån og dermed tendens til vækst i kassebeholdningerne. Med hensyn til udlånsvirksomheden har bankerne i vidt omfang fulgt den henstilling, som nationalbanken i slutningen af maj rettede til dem om at undlade en forøgelse af udlånene på basis af den forbedrede likviditet. Iøvrigt må det tages i betragtning, at den likviditetsreserve på godt 400 mill. kr. i form af genbelåningstilsagn for

byggelån, som bankerne rådede over i 1953, omtrent er afviklet i løbet af 1954 og 1955. Pengeinstitutternes likviditet er derfor i virkeligheden ikke forbedret så meget, som tallene i ovenstående tabel synes at vise.

Trods likviditetsforbedringen gik statens obligationssalg ned fra ca. 450 mill. kr. i 1954 til ca. 300 mill. kr. i 1955, og nettoforøgelsen af cirkulerende statsobligationer (pålydende værdi) androg kun 55 mill. kr. mod 185 mill. kr. i 1954. De cirkulerende kredit- og hypotekforeningsobligationers pålydende værdi forøgedes derimod med 555 mill. kr. mod 520 mill. kr., navnlig som følge af væksten i det fuldførte byggeri.

Til belysning af renteforholdene kan anføres, at den effektive rente af 4½ pct. statslån s. 1997 ved udgangen af 1955 var 6.96 mod 6.75 et år tidligere, for Østifternes Kreditforening 16. serie, 2. afd., 4½ pct. var de tilsvarende tal 6.41 og 6.03 og for Jydsk Hypotekforening, 10. afd., 5 pct. 7.01 og 6.39. Rentestigningen for de omhandlede papirer i løbet af 1955 androg således 0.2–0.6 pct.

Medens obligationskurserne igennem 1955 havde en vigende tendens, viste aktiekurserne betydelig fremgang. Indeks for aktiekurserne (1935 = 100) steg fra 127 i december 1954 til 147 i december 1955. Stigningen omfattede alle kategorier, men var særlig udpræget for rederier, idet indekset for rederiaktier gik op fra 236 til 324 eller med over 35 pct.

PRISER OG LØNNINGER

Engrospristallet, der i december 1954 var 346 (1935 = 100), var i december 1955 steget til 360. Denne stigning på 4 pct. i løbet af 1955 dækker over en ret uensartet prisudvikling på de forskellige vareområder, jfr. nedenstående tabel. I 1954 var den internationale prisudvikling præget af betydelig stabilitet, idet virkningerne af den øgede efterspørgsel i Vesteuropa blev opvejet af nedgangen i det amerikanske råvareforbrug. Den stærke fremgang i produktionen i U.S.A. i 1955 samtidig med, at produktionsopgangen i Europa fortsatte, pressede imidlertid en række råvarepriser i vejret og medførte navnlig en betydelig stigning i fragtraterne, som har påvirket den danske prisudvikling. Langt den stærkeste prisstigning har ramt kul og koks, men jern og metaller viser også betydelig prisopgang. Det samme er tilfældet med tekstil og konfektion, men stigningen her er af indenlandsk oprindelse og skyldes udelukkende den i marts 1955 indførte omsætningsafgift.

Trods de nævnte prisstigninger var de forskellige internationale råvarepristal som f.eks. Moody's amerikanske stort set uændrede i 1955, idet de påvirkedes i nedadgående retning af faldende priser på vegetabilske levnedsmidler og uld. I det danske engrospristal kommer denne tendens til udtryk i en betydelig nedgang for grupperne »vegetabilske

Engrospristallet.

(1935 = 100).

	Dec. 1954	Dec. 1955	Jan. 1956	Febr. 1956	Stigning i pct. dec. 54 –dec. 55
Vegetabilske levnedsmidler	376	348	352	354	÷ 7
Animalske levnedsmidler	307	335	322	325	9
Foderstoffer	468	422	413	408	÷10
Gødningsstoffer	228	239	242	244	5
Brændsel og mineralske olier	424	505	505	534	19
Jern, metaller og varer deraf	318	345	346	349	8
Bygningsmaterialer (undt. træ)	251	270	279	279	8
Træ og papir	477	495	496	498	4
Tekstil og konfektion	305	330	330	332	8
Huder, læder og skotøj	302	307	307	306	2
Kemisk-tekniske varer	225	250	248	248	11
Engrospristallet	346	360	358	362	4

levnedsmidler« og »foderstoffer«. Derimod lå priserne for animalske levnedsmidler gennemsnitlig 9 pct. højere ved årets slutning end ved årets begyndelse på grund af, at de højere eksportpriser for danske landbrugsprodukter mod slutningen af året trak hjemmemarkedspriserne med sig.

Stigningen i levecomkostningerne, således som de får udtryk i pristalsbudgettet, androg i 1955 (fra januar 1955 til januar 1956) 5,6 pct. eller, hvis man ser bort fra sparebeviserne, 7 pct. I 1954 steg detailpristallet kun 3,2 pct. Den største stigning finder man også her i udgiften til brændsel og belysning, nemlig ca. 20 pct., medens de tre poster »fødevarer«, »klæder, fodtøj, vask« og »hygiejne, kulturelle udgifter« viste en udgiftsstigning på ca. 8 pct.

Stigningen i detailpristallet eller rettere i det såkaldte særpristal bevirkede, at såvel arbejdere som tjenestemænd i 1955 fik ialt 3 portioner dyrtidstillæg, 1 portion ved reguleringen den 1. marts henholdsvis den 1. april i henhold til januar-pristallet og 2 portioner den 1. september henholdsvis den 1. oktober i henhold til juli-pristallet. For voksne arbejdere drejede det sig om en lønforhøjelse på ialt 15 øre i timen. For januar 1956 blev særpristallet (juli 1914 = 100) beregnet til 408 mod 395 i juli 1955, hvilken stigning gav både arbejdere og tjenestemænd yderligere 2 dyrtidstillægsportioner.

Man kan formentlig gå ud fra, at den stigning, der i 1955 fandt sted i arbejdslønnen, udelukkende hidrører fra dyrtidsreguleringerne. For juli kvartal 1955 er den gennemsnitlige timefortjeneste (herunder feriepenge og samtlige tillæg bortset fra overtidstillæg) beregnet til 431 øre, når der regnes med konstante arbejdertal for de enkelte fag. I juli

Pristalsbudgettet.

	Jan. 1955 kr.	Jan. 1956 kr.	Stigning kr.	Stigning pct.
Fødevarer	4010	4397	337	8.4
Klæder, fodtøj, vask	1597	1721	124	7.8
Bolig	1015	1058	43	4.2
Brændsel, belysning	648	779	131	20.2
Skatter ÷ børnetilskud	1068	1119	51	4.8
Sparebeviser	–	÷176		
Kontingenter o. lign.	755	761	6	0.8
Anskaffelser og vedligeholdelse	576	608	32	5.6
Spiritus, tobak, fortæring ude	926	938	12	1.3
Hygiejne, kulturelle udgifter	1084	1177	93	8.6
Transport	355	364	9	2.5
Iøvrigt	755	815	60	7.9
Tilsammen	12789	13511	722	5.6
Detailpristallet, basis juli 1914	388	410		
— , — 1935	226	239		
Detailpristallet, når der ikke tages hensyn til værdien af sparebeviserne:				
Basis juli 1914	388	415		
— 1935	226	242		
Særpristallet:				
Basis juli 1914	386	408		
— 1935	225	238		

kvartal 1954 var det tilsvarende tal 415 øre. Stigningen i den gennemsnitlige timefortjeneste mellem 3. kvartal 1954 og 3. kvartal 1955 udgjorde således knap 4 pct., medens leveomkostningerne fra juli 1954 til juli 1955 fordyredes med 4–5 pct. Når statistikken over den gennemsnitlige timefortjeneste for oktober kvartal 1955 foreligger, vil den formentlig vise, at lønstigningen i 1955 var noget mindre end opgangen i detailpristallet.

UDVIKLINGEN I DE FØRSTE MÅNEDER AF 1956.

I de første måneder af kalenderåret spiller vejrforholdene en afgørende rolle for beskæftigelsen, og når arbejdsløsheden i de første måneder af 1956 har ligget på et højere niveau end på samme tid i 1955, kan det derfor ikke uden videre tages som et udtryk for den virkelige tendens i den økonomiske aktivitet. Udviklingen af industriproduktionen fra januar til februar tyder dog nærmest på, at tendensen har været nedadgående. Indekset for industriproduktionen gik op fra 116 i januar

til 119 i februar, medens tallene for de samme to måneder i fjor var henholdsvis 119 og 126. Stigningen fra januar til februar var altså mindre end i 1955 og i det hele taget mindre end den, der sædvanlig finder sted i denne periode af året. Dette skyldes formentlig i nogen grad den stærke frost, der har hæmmet produktionen på cementfabrikker og teglværker – produktionsindekset for sten-, ler- og glasindustrien faldt fra 90 i januar til 76 i februar, medens det for februar 1955 var 94 –, men den svage stigning fra januar til februar for produktionsindekset som helhed kan næppe alene tilskrives vejrforholdene. I sammenligning med februar 1955 var den samlede industriproduktion faldet med 6 pct. og lå dermed på samme niveau som i februar 1954. I tekstil- og beklædningsindustrien, træindustrien samt sten-, ler- og glasindustrien var produktionen dog betydelig mindre end i 1954. På den anden side lå produktionen i jern- og metalindustrien, transportmiddelindustrien samt papirindustrien og den grafiske industri væsentlig højere end i februar 1954.

Hvad byggevirksomheden angår, formindskedes antallet af lejligheder under udførelse i hele landet eksklusive de egentlige landkommuner i januar måned med 300 til 19300, idet der fuldførtes flere lejligheder, end der påbegyndtes. Igangsættelsen af nybyggeri i årets første måneder har været stærkt hæmmet af frostvejret, men de kommunale myndigheder udstedte i de sidste måneder af 1955 et stigende antal byggetilladelser, og i regeringens bygge- og anlægsbudget for 1956 regnes der med, at der kan igangsættes et større byggeri end i 1955, hvorimod det fuldførte boligbyggeri vil blive væsentlig mindre.

På grund af en betydelig nedgang i svineslagtningerne var husdyrproduktionen i januar noget mindre end i samme måned i fjor. Både mælkeproduktionen og produktionen af okse- og kalvekød viste fremgang, men dette kunne ikke opveje nedgangen i flæskeproduktionen, og mængdeindekset for den animalske landbrugsproduktion er beregnet til 134 mod 145 i januar 1955 (1949 = 100). Svinebestanden befinder sig imidlertid nu igen i hurtig vækst. I løbet af mindre end to måneder, fra 7. januar til 25. februar, er den samlede svinebestand forøget med næsten 200.000 stk. til 4,5 millioner, og antallet af søer er gået op med ca. 20.000 til 475.000. Dette er ca. 10.000 flere end i februar i fjor, medens den samlede svinebestand i dette tidsrum er formindsket med 235.000 stk.

Prismæssigt har udviklingen været gunstig for landbruget, og trods nedgangen i mængdeindekset var værdien af den animalske landbrugsproduktion i januar noget større end i januar i fjor. Stigningen i smørprisen i efteråret 1955 har kunnet fastholdes, og i februar afløstes nedgangen i flæskeprisen af ny opgang. I januar var faldet i de engelske baconnoteringer gået så vidt, at kun bacon af bedste kvalitet indbragte

Noteringer i London for dansk bacon.

(s. pr. cwt.).

		Klasse A	Klasse B	Klasse C
25. august	1955.....	328	324	320
17. november	—	328	324	314
24. —	—	310	306	296
8. december	—	296	286	272
5. januar	1956.....	296	276	252
12. —	—	286	264	240
9. februar	—	294	276	258
16. —	—	294	284	270
23. —	.....	304	294	280

de danske eksportører et mindre tillæg til den garanterede minimumspris, men som det fremgår af ovenstående oversigt, lå i slutningen af februar noteringen for dansk bacon af alle kvaliteter over 270 s pr. cwt.

Til trods for de højere priser indbragte landbrugseksporten i januar kun 350 mill. kr. mod 415 mill. kr. i januar 1955, men industrieksporten gik frem fra 194 til 253 mill. kr., således at den samlede eksport var uforandret. Importen, der allerede var steget stærkt i december, lå derimod ca. 100 mill. kr. højere end i januar i fjor, og underskuddet på handelsbalancen steg stærkt. En del af importstigningen i december og januar synes dog at være af mere tilfældig karakter, idet den bl.a. skyldes en stærk ophobning af tobaksimporten i disse to måneder.

De første to måneder i 1956 viste en yderligere forbedring af valutastillingen med næsten 100 mill. kr. Ved udgangen af februar var nationalbankens og de private bankers samlede valutagæld faldet til 123 mill. kr. Nationalbankens dollarbeholdning udgjorde 628 mill. kr., og Danmarks resterende kreditmuligheder i EPU androg ca. 195 mill. kr.

31.3.1956.
C.L.

ARBEJDSKONFLIKTEN

Forhandlingerne om fornyelsen af arbejdsoverenskomsterne, der udløb den 1. marts, blev overordentlig besværlige. Fra arbejderside var der fremsat krav om betydelige lønforhøjelser og om arbejdstidsforkortelse, men arbejdsgiverforeningen, der bl.a. henviste til, at imødekommenhed overfor kravene ville være ensbetydende med, at man tilbageleverede en købekraft, som regering og folketing af hensyn til valutasituationen havde inddraget, indtog en afvisende holdning overfor arbejdernes generelle krav.

Efter at der gennem mange uger var forhandlet mellem underorganisationerne alene og mellem underorganisationerne under hovedorganisationernes medvirken, blev der efter henstilling fra forligsmanden den 22. februar påbegyndt forhandlinger mellem hovedorganisationernes forhandlingsudvalg, og den 29. februar meddelte forligsmanden, at han havde indledet mæglingsforsøg. Han gav dog samtidig udtryk for den opfattelse, at det måske ville møde uoverstigelige vanskeligheder at bilægge uoverensstemmelserne om de fra arbejderside rejste krav om nedsættelse af arbejdstiden og om et generelt løntillæg. Forligsmandens bange anelser slog til, idet han den 16. marts måtte meddele, at videre mæglingsforsøg var opgivet, og mæglingen afsluttet. Statsminister H. C. Hansen tilkaldte de to parters forhandlingsudvalg og henstillede indtrængende, at forhandlingerne blev genoptaget med det formål at nærme synspunkterne så meget til hinanden, at det blev muligt at stille mæglingsforslag, men henstillingen blev ikke imødekommet.

Efter at forligsmanden havde opgivet mæglingen, trådte en række strejker i kraft. Dansk Arbejdsmands Forbund iværksatte således straks fra den 17. marts strejke i entreprenør- og byggefagene og indenfor transportområdet, bl. a. overfor de fire store olieselskaber, og Centralorganisationen af Metalarbejdere standsede ved en »gidselstrejke« arbejdet på de store skibsværfter og i enkelte andre store virksomheder indenfor jern- og metalindustrien. I de følgende dage trådte yderligere en del strejker i kraft, bl. a. en sømands- og søfyrbøderstrejke, der foruden den indenlandske trafik også ramte eksporten af landbrugsprodukter med danske skibe, og fra den 24. marts gik typograferne i strejke og standsede dermed bl. a. hele dagspressen med undtagelse af de socialdemokratiske og kommunistiske aviser. I løbet af en uges tid var strejkerne udvidet til at omfatte 65–70.000 mand, og en yderligere udvidelse af konflikten stod for døren, idet arbejdsgiverforeningen den 21. marts varslede lockout for de ikke strejkende arbejdere i jern- og metalindustrien og i byggefagene. Lockouten skulle træde i kraft den 3. april og ville bringe antallet af direkte konfliktramte arbejdere op på 110–120.000.

Imidlertid førte et nyt initiativ fra statsministeren til en genoptagelse af forhandlingerne, og den 30. marts meddelte forligsmanden, at han ville fremsætte mæglingsforslag, på hvilket svar skulle afgives den 12.april, under forudsætning af, at de varslede lockouter og varslede, endnu ikke iværksatte, strejker tidligst trådte i kraft den 14. april. Forligsmanden henstillede endvidere indtrængende til de arbejderorganisationer, der allerede havde medlemmer i strejke, at de suspenderede strejken for perioden fra mæglingsforslagets fremsættelse, således at strejkerne, hvis mæglingsforslaget blev forkastet, først kunne iværksættes påny fra den 14. april.

Denne henstilling fra forligsmanden blev fulgt af en del fagforbund, men hverken Dansk Arbejdsmands Forbund, Centralorganisationen af Metalarbejdere, typograferne eller søfolkene ville suspendere strejkerne under afstemningen om mæglingsforslaget. Strejken fortsatte altså også på det område, hvor virkningerne var mest iøjnefaldende, nemlig overfor de fire store olieselskaber, og det måtte forudses, at manglen på benzin og olie ville bevirke, at forårsarbejdet i landbruget ikke kunne gennemføres rettidigt. Hertil kom, at de fire olieselskaber som følge af en konflikt vedrørende losning af nyindkomne ladninger standsede udlevering af benzin og olie. Herved blev det umuligt at effektuere de dispensationer, der af Dansk Arbejdsmands Forbund var givet skoler og humanitære institutioner samt baner, færger og andre vigtige samfærdselsmidler, og centrale samfundsfunktioner ville i løbet af meget kort tid gå i stå.

I denne situation fremsatte regeringen den 5. april i folketinget forslag om, at arbejdet inden for de strejkeramte dele af transportvæsenet skulle genoptages den 6. april ved normal arbejdstids begyndelse, og at strejkerne, hvis mæglingsforslaget ikke blev vedtaget, tidligst kunne iværksættes pånyfra den 14. april. Forslaget bestemte endvidere, at de fire olieselskaber indtil samme tidspunkt skulle opretholde normal virksomhed. Venstre og de konservative gjorde et forsøg på at få loven udvidet til at omfatte alle de løbende strejker, men fik ikke tilslutning fra de andre partier. Forslaget blev vedtaget med alle stemmer mod kommunisternes, idet dog tre socialdemokratiske folketingsmænd, fagforeningslederne Hans Rasmussen, Carl P. Jensen og Wiggo Larsen, undlod at stemme.

MÆGLINGSFORSLAGET

En gennemgang af mæglingsforslaget, der blev offentliggjort den 1. april, viser, at arbejderne på de fleste punkter, hvor de havde fremsat krav, har opnået større eller mindre indrømmelser. Dette gælder dog ikke med hensyn til kravet om en nedsættelse af arbejdstiden.

Fire af punkterne i mæglingsforslaget angår samtlige overenskomstområder. Det drejer sig om bestemmelser om betalingen for søgnehelligdage (»skæve« helligdage), dagpenge i sygdomstilfælde, dagpenge i ulykkestilfælde og skifteholdstillæg.

Med hensyn til betalingen for søgnehelligdage fastsættes den som hidtil til 25 kr. pr. dag for voksne mandlige arbejdere, 20 kr. for voksne kvindelige arbejdere og 10 kr. for ungarbejdere under 18 år. Hertil skal imidlertid efter mæglingsforslaget lægges den sædvanlige feriegodtgørelse, $6^1/_2$ pct., der hidtil var inkluderet i beløbet. For de arbejdere, der får betaling for søgnehelligdage i form af et tillæg til lønnen pr. præsteret ar-

bejdstime, forhøjes satsen fra 6 til 7 øre pr. time for voksne mænd og fra 4 til 5 øre pr. time for voksne kvinder.

Mæglingsforslaget bestemmer, at der skal gennemføres en ordning, hvorefter arbejdsgiveren har pligt til at yde sine arbejdere dagpenge i sygdomstilfælde. Det er dog en forudsætning, at arbejderen selv har sikret sig dagpenge i sygekassen. De detaillerede bestemmelser skal udarbejdes af et udvalg, der omgående skal nedsættes af hovedorganisationerne, og som senest den 15. november skal afgive betænkning. Blandt de spørgsmål, udvalget skal beskæftige sig med, er spørgsmålet om, hvorvidt og på hvilke betingelser ydelsen af dagpenge kan ske på forsikringsmæssig basis. Arbejdsgivernes bidrag fastsættes til 2 øre pr. præsteret arbejdstime og løber straks fra mæglingsforslagets ikrafttræden, medens udbetalingen af dagpengene begynder fra og med den 15. januar 1957. Fra dette tidspunkt skal også ydes eventuel kompensationsbetaling til de arbejdere, der i forvejen får hjælp af arbejdsgiveren i sygdomstilfælde. Hvorvidt en sådan kompensation skal ydes, er et af de spørgsmål, som skal forhandles i det nævnte fællesudvalg.

Med hensyn til dagpenge i ulykkestilfælde sker der efter mæglingsforslaget en fordobling af satserne til 12 kr. pr. dag for voksne mænd, 9 kr. for voksne kvinder og 4 kr. for unge arbejdere under 18 år. Skifteholdstillægget for mænd forhøjes for tiden fra kl. 18 til kl. 23 med 7 øre pr. time og for tiden fra kl. 23 til kl. 6 med 8 øre pr. time; for kvinder skal skifteholdstillægget i alle tilfælde udgøre 3/4 af skifteholdstillægget for mænd.

Et af arbejdernes krav gik ud på, at der skulle gennemføres et særligt tillæg til de laveste lønninger. Mæglingsforslaget bestemmer, at der uden for jernindustrien skal ydes et lavtlønstillæg, der varierer mellem 1 og 10 øre pr. time. Det højeste tillæg får hidtidige lønninger, inklusive dyrtidstillæg, på 330 øre pr. time og derunder, når det drejer sig om mandlige arbejdere, på 230 øre og derunder, når det drejer sig om kvindelige arbejdere. Lavtlønstillægget falder derefter med stigende løn, således at en mandlig arbejder, der hidtil har fået 360 øre i timen, og en kvindelig arbejder, der hidtil har fået 260 øre i timen, får et tillæg på 1 øre i timen.

Foruden de nævnte forbedringer giver mæglingsforslaget også arbejderne visse generelle lønforhøjelser. Udenfor jern- og metalindustrien forhøjes de overenskomstmæssige normallønninger med henholdsvis 8, 7 og 2 øre pr. time for mandlige, kvindelige og unge arbejdere under 18 år, og minimallønnen forhøjes med 6, 5 og 2 øre pr. time. For jern- og metalindustrien, der er et minimallønnet fag, bestemmer mæglingsforslaget, at mindstebetalingen for voksne mandlige arbejdere hæves fra 138 øre i timen til 145 øre i timen, hvortil må lægges dyrtidstillæg og eventuelt andre tillæg. For ufaglærte kvinder i jern- og metalindustrien forhøjes minimallønnen med 5 øre til 78 øre i København og 75 øre i provinsen

for kvinder mellem 16 og 18 år og til 100 øre i København og 98 øre i provinsen for kvinder over 18 år. Også hertil må lægges dyrtidstillæg m. v. Endelig får samtlige timelønnede arbejdere i jern- og metalindustrien et generelt løntillæg på 8 øre i timen for mænd og 7 øre for kvinder.

De nye overenskomster, der indeholdes i mæglingsforslaget, skal have gyldighed til 1. marts 1958. Det skal tilføjes, at de hidtil gældende bestemmelser om dyrtidsregulereng af lønningerne efter pristallet er opretholdt.

Ved afstemningen vedtoges mæglingsforslaget af arbejdsgiverne, idet arbejdsgivere, der repræsenterede 2.064 mill. kr. i arbejdsløn, stemte for forslaget, medens arbejdsgivere repræsenterende 711 mill. kr. gik imod. Arbejderne derimod forkastede mæglingsforslaget.

Ved urafstemning i 53 fagforbund blev der af i alt 485.200 stemmeberettigede medlemmer afgivet 115.400 ja-stemmer og 208.500 nej-stemmer, og i Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund, hvor der var afstemning ved kompetent forsamling, blev der afgivet 56.000 stemmer for og 4.600 imod mæglingsforslaget. I henhold til afstemningsreglerne i loven om mægling i arbejdsstridigheder (se Ø. og P. 1950, s. 67) skal de kompetente forsamlinger i fagforbund, hvor ikke mindst 75 pct. af medlemmerne har stemt (den gnstl. stemmeprocent ved urafstemningerne var $66^2/_3$) supplere stemmetallet op til 75 pct., og ved denne justering blev der yderligere afgivet 36.500 stemmer for og 9.500 imod mæglingsforslaget. Herved nåede den gnstl. stemmeprocent i de fagforbund, hvor der havde været urafstemning, op på godt 76, og stemmetallene i Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund skulle derfor reduceres, så stemmeprocenten også der blev 76. Dette medførte, at stemmetallene i Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund formindskedes til 42.600 ja-stemmer og 3.600 nej-stemmer, og det samlede resultat af afstemningen i fagforbundene var herefter 194.500 for og 221.600 imod mæglingsforslaget. I 35 af de 53 fagforbund, hvor afgørelsen blev truffet ved urafstemning, gik afstemningen imod forslaget, således både i Dansk Arbejdsmands Forbund, hvor der ved urafstemningen blev afgivet 47.000 ja-stemmer og 84.200 nej-stemmer, og i Smede- og Maskinarbejderforbundet, der forkastede forslaget med 30.300 stemmer mod 13.700 stemmer.

Mæglingsforslaget var således bortfaldet, men umiddelbart efter at afstemningsresultatet var blevet offentliggjort, fremsatte regeringen i folketinget forslag om at ophøje mæglingsforslaget til lov, dog således, at de nye overenskomster kun skulle have gyldighed til 1. marts 1957. Dette forsøg på at begrænse overenskomstperioden mødte imidlertid modstand fra såvel venstre og konservative som radikale, og tidligt om morgenen den 13. april vedtog folketinget at ophøje mæglingsforslaget i uændret skikkelse til lov. Loven trådte i kraft straks, og herefter var igangværende

og fremtidige arbejdsstandsninger indenfor de af loven omfattede overenskomstområder i tiden indtil den 1. marts 1958 ulovlige efter de samme regler, som gælder, når der er indgået overenskomst mellem parterne.

Mæglingsforslagets ophøjelse til lov udløste i de følgende dage en stærk protestbevægelse med omfattende arbejdsnedlæggelser, men både i og udenfor de strejkeramte områder blev arbejdet genoptaget den 16. april, idet dog sømændene fortsatte strejken på grund af misfornøjelse med mæglingsforslagets bestemmelser om styrmandsaspirantordningen.

Under debatten i folketinget blev de lønforbedringer, arbejderne har opnået ved mæglingsforslaget, af økonomi- og arbejdsminister Krag anslået til 10–11 øre i timen eller for arbejdere med fuld beskæftigelse ca. 250 kr. om året. For de ca. 300.000 arbejdere, der beskæftiges af arbejdsgivere under Dansk Arbejdsgiverforening, giver det en samlet lønforhøjelse på ca. 75 mill. kr. om året, og dertil må lægges et beløb af en lignende størrelsesorden til fagforeningsmedlemmer, der er beskæftiget hos arbejdsgivere udenfor arbejdsgiverforeningen. I den 2-årige overenskomstperiode, der udløb den 1. marts, har arbejderne desuden ved lønregulering efter pristallet opnået en forhøjelse af timelønnen med 5 dyrtidstillægsportioner, for voksne mænd i alt 25 øre.

17.4.1956.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

April 1955

1. – Den franske nationalforsamling erklærer Algier i »nødstilstand«.

Den sydafrikanske regerings afdeling for indfødte anliggender overtager i henhold til loven om indfødtes uddannelse alle skoler for indfødte undtagen romersk-katolske og ca. 20 anglikanske.

U.S.A.s senat ratificerer Parisaftalerne (se 23/10-54). 7/4 underskrives disse af præsident Eisenhower.

En række dynamitangreb i Nicosia og andre byer på Cypern beskrives som de voldsomste »udslag af terrorisme« siden 1931. Organisationen EOKA (»Den nationale Organisation for Cyperns Kamp«) menes at være ansvarlig herfor.

Fra Tjekoslovakiet meldes om prisnedsættelser på 16.000 varegrupper i et omfang af indtil 28%.

2. – U.S.A.s udenrigsministerium tillader 76 kinesiske studenter i U.S.A. at rejse hjem.

Den ungarske regering lader bekendtgøre begrænset amnesti for fanger og for ungarere i udlandet.

3. – Det første almindelige valg under Singapores nye forfatning vindes af Arbejderfronten, der danner koalitionsregering.

4. – Peking-Kinas nyhedsbureau meddeler, at vicestatsminister Kao Kang, der var stemplet som konspirator, har begået selvmord.

Det britiske underhus godkender regeringens tilslutning til den tyrkisk-iraqiske pagt.

Den britiske ambassadør i Grækenland gør forestillinger over for den græske regering i anledning af Athens radios voldsomme sprog i udsendelserne om Cypern.

5. – Dronning Elisabeth modtager Churchills afskedsbegæring. Næste dag modtager Eden dronningens opfordring til at overtage premierministerposten. 7/4 offentliggør Eden sin ministerliste, og den 15/4 udskriver han parlamentsvalg til 26. maj. Endelig vælges Eden 21/4 til det konservative partis leder efter Churchill.

£ 23½ mill. skal på 3½ år anvendes på udviklingsplan i Kenya.

Siams indenrigsminister meddeler, at U.S.A. vil bevæbne og udstyre en frivillig hær på 120.000 mand, der skal rejses i Siam.

Den sydafrikanske Unions udenrigsminister Louw meddeler, at unionen vil udtræde af UNESCO p.gr. af denne organisations indblanding i Sydafrikas raceproblemer.

6. – Irans premierminister, general Zahedi, trækker sig tilbage. Dagen efter udpeger shahen Hussein Ala til premierminister.

Det belgiske senat og Luxembourgs parlament ratificerer Parisaftalerne (se 23/10-54).

7. – Det meddeles, at de ægyptisk-sudanske forhandlinger om fordelingen af nilvandet er brudt sammen.

10. – Syd-Vietnams premierminister Ngo Dinh Diem opretter en civilgarde vendt mod Súreté Nationale, der kontrolleres af Binh Xuyen – sektens leder. 12/4 beskylder sekthærenes »Forenede Front« Diem for at forberede nye kampe. De opfordrer Saigons indbyggere til at forlade byen. 14/4 genoptager sekterne Hoa-Hao og Binh Xuyens hære blokaden af Saigon. 24/4 kræver de to sekters ledere dannelse af folkelig regering. 26/4 afskediger Diem chefen for politiet og for Súreté Nationale, Lai

Van Sang, der er fremtrædende medlem af Binh Xuyen. 28/4 kalder kejser Bao Dai premierministeren til Cannes og giver samtidig nationalhærens chef Nguyen Van Vy fuld myndighed. 29/4 afviser Diem kejserens krav, der gentages 30/4. Senere ændrer kejseren holdning i nyt telegram. 30/4 erklærer revolutionskomite i Syd-Vietnam Bao Dai for afsat og proklamerer republikken.

11. – Den østrigske forbundskansler Raab ankommer til Moskva for at forhandle om en østrigsk statstraktat. 15/4 meddeler et fælles sovjetisk-østrigsk kommunique, at forhandlingerne mellem de to lande har vist enighed om en række forudsætninger for traktaten, deriblandt neutralisering af Østrig. 19/4 foreslår USSR i henvendelse til England, Frankrig og U.S.A. et udenrigsministermøde i Wien om sagen.

Indien klager i en note til Portugal over massearrestationer af indiske patrioter i Goa. To dage senere nægter den portugisiske legation at modtage noten.

12. – Peking-Kinas nyhedsbureau offentliggør udenrigsministeriel erklæring om en indisk flyvemaskines nedstyrtning nordøst for Singapore dagen før, hvorved 11 kinesiske embedsmænd, der var på vej til Bandung, dræbtes. Udenrigsministeriet beskylder »hemmelige organisationer under U.S.A. og Chiang Kai-shek« for sabotage mod maskinen.

Den østtyske regering meddeler, at 521 agenter for britiske og amerikanske spionageorganisationer er arresterede.

13. – Det nordatlantiske Råd godkender forslag til aftale om samarbejde m.h.t. oplysninger om atomforskning.

Den franske ministerpræsident Faure erklærer, at Frankrigs atomforskning kun vil beskæftige sig med forskningens civile områder, ikke med kernevåben. Nogle dage senere udtaler han, at Frankrig ikke vil give afkald på brugen af atomvåben i forsvaret.

14. – Argentinas regering standser midlertidigt religions- og moralundervisningen i skolerne.

15. – Tyrkiets premierminister Menderes overtager udenrigsministerposten efter Koprülü, der udnævnes til minister uden portefølje.

17. – Syv australske parlamentsmedlemmer, der er udstødte af arbejderpartiet, danner Det australske (anti-kommunistiske) Arbejderparti. Dagen efter trækker Arbejderpartiets leder, dr. Evatt, sig tilbage på partimøde, men genvælges.

I Argentinas kirker oplæses et hyrdebrev om den ventede adskillelse mellem stat og kirke. Bisperne er villige til at indgå på økonomisk adskillelse på visse betingelser, men modsætter sig moralsk adskillelse.

18. – 29 asiatisk-afrikanske lande træder sammen til konference i Bandung i Indonesien, der varer til 24/4. Under konferencen angriber Ceylons premierminister Sir John Kotelawala »sovjetisk kolonialisme«. Pakistans premierminister Mohammed Ali, den tyrkiske vicepremierminister Fatin Rüstü Zorlu og den philipinske repræsentant general Romulo foreslår resolution, der fordømmer »al slags kolonialisme«. 23/4 erklærer udenrigsminister Chou En-lai, at Peking-Kina er villig til at optage forhandlinger med U.S.A. 24/4 meddeles, at Laos udenrigsminister Katay Sasoritn i Bandung har underskrevet en sameksistensaftale med Nord-Vietnams udenrigsminister Pham Van Dong. Samme dag udsender konferencen et afslutningskommunique, der bærer kompromisets præg.

Den ungarske premierminister Imre Nagy og forsvarsministeren Mihaly Farkas afskediges fra deres ministerstillinger og fjernes fra poster i politbureau og centralkomite. Premierminister bliver Andras Hegedus.

21. – Det meddeles, at USSR har foreslået Japan at forhandle i London om normalisering af forholdet Japan-USSR.

22. – Den franske ministerpræsident Faure og den tunesiske regeringschef Tahar ben Ammar undertegner en protokol, hvorefter der i princippet er opnået enighed om Tunis' selvstyre.

24. – Den amerikanske øverstkommanderende, admiral Radford, og viceudenrigsminister Robertson ankommer til Formosa for at forhandle med Chiang Kai-shek.

De franske departementsrådsvalg viser fremgang for alle partier undtagen gaullisterne, der halveres.

25. – USSRs regering anerkender den sovjetisk-iranske overenskomst af 2/12-1954 om grænsespørgsmål og økonomiske problemer. Den øverste sovjets udenrigskomitéer bifalder regeringens beslutning om opsigelse af den engelsk-sovjetiske venskabstraktat.

Lokalvalg i det sovjetbesatte Nedre-Østrig viser tilbagegang for kommunister og højrepartier.

Ved landdagsvalgene i den vesttyske stat Nedresachsen mister socialdemokraterne det absolutte flertal, de tidligere havde i koalition med flygtningepartiet BHE

27. – Eisenhower udtaler, at U.S.A. er villig til at forhandle med Kommunist-Kina om enhver sag, der ikke direkte angår Nationalist-kinas interesser eller territorier.

Det østtyske pressekontor meddeler, at Østtyskland vil oprette en civil luftfartsservice under navn Deutsche Lufthansa.

28. – Indonesisk-kinesisk sameksistenserklæring undertegnes. Det meddeles, at Chou En-lai har lovet kinesisk støtte til de indonesiske krav på Vest-Ny Guinea.

Det engelske arbejderpartis parlamentgruppe optager påny Bevan.

Ægypten giver meddelelse om byttehandelsaftaler med USSR og Rumænien.

29. – Giovanni Gronchi vælges til Italiens præsident.

Maj 1955

1. – Den tyske forbundskansler Adenauer og Frankrigs udenrigsminister Pinay meddeler, at deres forhandlinger har ført til enighed på alle punkter.

2. – Ambassadørerne fra de fire besættelsesmagter i Østrig og en østrigsk delegation indleder forhandlinger om en østrigsk statstraktat. 12/5 er okkupationsmagterne enige om traktatens artikler. 15/5 underskriver udenrigsministrene fra England, Frankrig, USSR, U.S.A. og Østrig traktaten i Wien.

Den syd-vietnamesiske regerings tropper tvinger sekthærene ud af Saigon-Cholon-området (jvf. 10/4). Næste dag indkalder premierminister Ngo Dinh Diem Syd-Vietnams »Revolutionære komité« til en nationalkongres d. 5/5. Trods kejser Bao Dais protest holdes kongressen, hvor de 1000 delegerede kræver Bao Dais afgang. En samtidig kongres af embedsmænd og medlemmer af provinsrådene, sammenkaldt af Ngo Dinh Diem, opfordrer Bao Dai til at overgive den fulde myndighed til Diem, der skal organisere valg. To dage senere meddeler Bao Dai de amerikanske og franske myndigheder en plan til løsning af krisen, hvorefter han selv skal være konstitutionel monark. 8/5 overgiver Binh Xuyen-garnisonen i Saigon sig til nationalhæren. Dagen efter oplyses det, at Diem har forkastet Bao Dais forslag. 10/5 danner Diem ny regering, der skal forberede almindelige valg og forene de væbnede styrker. 15/5 forlader de franske styrker Haiphong.

3. – Frankrigs udenrigsminister Pinay og Saars ministerpræsident Hoffmann undertegner økonomisk overenskomst, der uddyber overenskomsten af 21. marts.

4. – Peronistblokken i det argentinske senat og deputeretkammer stiller forslag om forbud mod religionsundervisning i skolerne. 11/5 tilbagekalder senatet lov om tvungen religionsundervisning i statsskolerne. 19/5 vedtager deputeretkammeret forslag om indkaldelse af konstitutionel forsamling med bemyndigelse til at ændre alle forfatningsartikler angående religion. Dagen efter vedtager senatet samme forslag og ophæver endvidere kirkens skattemæssige særstilling.

4. – Den engelske koloniminister Lennox-Boyd meddeler, at forandringerne i Ugandas udøvende og lovgivende råd skal træde i kraft 1. juli 1955.

5. – Afghanistan tilbagekalder sin minister i Pakistan og beordrer mobilisering vendt mod muligt angreb. 16/5 gentager Afghanistans udenrigsminister Sardar Naim Khan sit lands krav på Pakhtunistan i Pakistan.

Den vesteuropæiske Union træder formelt i kraft ved, at England, Frankrig og Vesttyskland som de sidste deponerer deres ratifikationsdokumenter hos Belgiens regering. Samme dag ophæver den allierede højkommission i Vesttyskland forbundsrepublikkens okkupationsstatut, og de britiske og franske ratifikationsdokumenter m.h.t. Paris-aftalerne (se 23/10-54) deponeres i Paris, hvorefter Den tyske Forbundsrepublik er suveræn.

Kommunist-kinesiske kanoner genoptager kraftigt bombardement af kystøen Quemoy.

7. – Det franske radikale partis præsident, Herriot, trækker sig tilbage. Partiet administreres herefter af en ny, Mendès-France-orienteret kommision.

9. – Ved Det nordatlantiske Råds møde i Paris optages Vesttyskland som 15. medlem i NATO.

10. – England, Frankrig og U.S.A. foreslår i enslydende noter til USSR et møde mellem de fire regeringschefer, efterfulgt af udenrigsministerkonference. 26/5 accepterer USSR indbydelsen.

USSR fremsætter fredsplan overfor FN's nedrustningskommissions underudvalg i London. Den indebærer bl.a. evakuering af baser på udenlandsk territorium og desuden nedrustning af konventionelle våben og styrker og derefter løsning af kernevåbenproblemerne.

11. – En konference mellem premier-, udenrigs- og forsvarsministrene fra Albanien, Bulgarien, Polen, Rumænien, Tjekoslovakiet, Ungarn, USSR og Østtyskland træder sammen i Warszawa. 14/5 underskrives en venskabs- og samarbejdstraktat, der bl.a. omfatter fællesforsvar overfor aggression mod enhver medlemstat samt oprettelse af en militær fælleskommando, hvis chef bliver den sovjetiske marskal Konjev. Østtysklands medlemsskab træder først senere i kraft.

13. – U.S.A.s udenrigsministerium offentliggør alle dokumenter, der fremlagdes ved FN's nedrustningskommissions underudvalgs møde i London 25/2–9/5, deriblandt en amerikansk-canadisk-engelsk-fransk resolution, hvorefter et internationalt kontrolorgans medlemmer skulle stationeres permanent i de af en nedrustningsaftale omfattede lande og have ubegrænset adgang til militære installationer m.v.

14. – Det meddeles, at en sovjetisk delegation, bl.a. omfattende Bulganin og Krushchev skal besøge Jugoslavien. 26/5 ankommer delegationen til Belgrad, hvor Krushchev erklærer, at brudet med Jugoslavien skyldtes materiale »forfalsket af folkets fjender, imperialisternes agenter«. Han fordømmer bl.a. Berias provokatoriske rolle, der nu var afsløret. 30/5 fordømmer Triests kommunistiske partis officielle organ den ændrede sovjetiske holdning til Jugoslavien.

16. – Valgene i Rhinland-Pfalz giver de kristelige demokrater 51 mandater af landdagens 100.

Singapores lovgivende forsamling indfører nødstilstand.

17. – Hollands regering ledet af dr. Drees går af efter nederlag i andetkammereret på et skattespørgsmål.

20. – Det meddeles i Cairo, at Ægypten og Sudan er enedes om aftale om fordeling af Nilens vand.

21. – Den ægyptiske premierminister, oberst Nasser, giver ordre til ophævelse af pressecensuren for at muliggøre diskussion om nye regeringsforanstaltninger, der er foreslået indført i januar 1956.

23. – Slesvig-Holstens landdag beslutter at slette valglovens såkaldte 5%-klausul for det danske mindretals vedkommende.

26. – De engelske underhusvalg giver de konservative 324 mandater for 49,8% af de afgivne stemmer. Labour opnår 46,2% af stemmerne og 277 mandater.

De sovjetiske militærmyndigheder forlader Port Arthur, som overtages af kinesiske officerer i overensstemmelse med aftalen af 11/10 1954.

Resultatet af indonesisk regeringsundersøgelse er, at den indiske flyvemaskines nedstyrtning i det sydkinesiske hav 11/4 skyldtes tidsindstillet bombe.

28. – Jernbanestrejke begynder i England.

31. – Det tjekoslovakiske indenrigsministerium meddeler, at 13 mænd er arresteret, anklaget for at være sendt til landet fra Vesttyskland af den amerikanske hemmelige tjeneste.

Juni 1955

1. – Japansk-sovjetiske forhandlinger om normalisering af forholdet mellem de to lande begynder i London.

2. – Præsident Tito og Marskal Bulganin underskriver i Belgrad en jugoslavisk-sovjetisk venskabs- og samarbejdstraktat.

Hollandsk premierminister dr. Drees meddeler, at regeringen trækker sin demissionsbegæring (se 17/5) tilbage efter et kompromis mellem de forskellige politiske elementer, hvorpå koalitionsregeringen var baseret.

3. – De fransk-tunesiske aftaler (se 22/4) underskrives i Paris.

Væbnede styrker fra sekten Hoa Hao angriber militærposter, repræsenterende Syd-Vietnams regering. Dagen efter erobrer regeringsafdelinger oprørsgeneralen Tran Van Soai's hovedkvarter. 11/6 erklærer regeringen Soai og en anden Hoa Hao-general, Ba Cut, fredløse. 16/5 proklamerer »Den kejserlige Families Råd« Bao Dais afsættelse fra posten som statschef og udnævner Ngo Dinh Diem til republikkens præsident. Næste dag meddeler Bao Dai, at familierådets erklæring er ugyldig, fordi rådet siden Viet Minh-krigens udbrud ikke har haft nogen »retsmæssig eksistens«.

Den kommunistiske presse i Kanton meddeler, at opstande i provinserne Kwantung og Shensi er slået ned.

5. – Valgene til Siciliens parlament gav det største parti, De kristelige Demokrater, en gevinst på 7 mandater.

6. – USSR's regering modtager amerikansk-engelsk-fransk note med forslag om stormagtsmøde i Geneve 18/6. USSR accepterer forslaget 13/6.

Adenauer trækker sig tilbage som udenrigsminister. Dagen efter udnævnes efter Adenauers forslag Heinrich von Brentano til posten. Samtidig udnævnes Theodor Blank til forsvarsminister og Hans-Joachim von Merkatz til minister for forbundsrådsanliggender.

7. – Sovjetisk note til Vesttyskland foreslår forhandlinger om oprettelse af diplomatiske og andre forbindelser mellem de to lande. Adenauer indbydes til besøg i Moskva. 30/6 modtager Vesttyskland indbydelsen.

Det østrigske underhus ratificerer statstraktaten af 15/5. Dagen efter ratificerer forbundsrådet, hvorefter præsident Körner underskriver dokumentet.

8. – Den tjekoslovakiske regering lover gennem London-ambassaden amnesti til tjekoslovakiske eksilborgere i England, der vender hjem inden ½ år.

9. – Det sydafrikanske parlaments andetkammer vedtager ved sidste behandling regeringens lovforslag om udvidelse af senatet, hvorved regeringens flertal sikres.

11. – En katolsk udendørs helligholdelse af Kristi Legems Fest i Buenos Aires udvikler sig til demonstration mod regeringen. Dagen efter forbyder regeringen alle religiose udendørsceremonier. Mange medlemmer af organisationen Katolsk Aktion arresteres. 14/6 afskediges to højtstående katolske gejstlige, der

begiver sig til Rom. 15/6 afskediger regeringen alle religionslærere, der betales af staten. Næste dag ekskommunicerer Vatikanet alle, der var implicerede i aktionen mod den argentinske katolske kirkes rettigheder. Samme dag udbryder flåderevolte mod Peron i Buenos Aires og byen bombes af sø- og luftstridskræfter. Senere på dagen får den regeringstro hær overtaget. Efter oprøret nedbrændes mange kirker. 17/6 proklamerer Peron belejringstilstand og giver kommunisterne skylden for de anti-katolske optøjer. Næste dag tilbyder Peron frie valg. 23/6 trækker kabinettet sig tilbage, og 30/6 danner Peron et nyt.

12. – En fransk, liberal leder i Marokko, Jaques Lemaigre-Dubreuil, der udgav bladet Maroc-Presse, myrdes, antagelig af fransk højrefløjsterrorist. 20/6 godkender den franske regering udsendelsen til Marokko af Gilbert Grandval som fransk generalresident.

Guldkystens premierminister, dr. Nkrumah, udtaler, at Guldkystens uafhængighed er uden mening, hvis den ikke forbindes med det afrikanske kontinents fuldstændige befrielse.

14. – Den engelske jernbanestrejke (se 28/5) afblæses.

21. – Kenyas regering trækker forbudet mod afrikanske politiske organisationer tilbage.

22. – Bulganin og Nehru, der besøger USSR, underskriver fælleserklæring, hvori de anerkender de 5 sameksistensprincipper som grundlag for forholdet USSR-Indien.

Det amerikanske senat forkaster forslag fra MacCarthy om, at U.S.A. skulle afslå deltagelse i konference med USSR, før Sovjetunionen lovede debat om de østeuropæiske staters frigivelse.

Den italienske koalitionsregering træder tilbage.

23. – Den muhamedanske Liga bliver største parti i Pakistans konstitutionelle forsamling efter de afsluttede valg. Den muhamedanske gruppe som helhed får 61 mandater, den ikke-muhamedanske 11.

24. – Det tyrkiske Nationalpartis generalsekretær, dr. Kutchuk, erklærer i telegram til FN's generalsekretær Dag Hammarskjöld, at Tyrkiet, Cyperns tidligere besidder, vil træde i Englands plads, hvis England forlader Cypern.

28. – Overenskomst mellem Afghanistan og USSR underskrives i Moskva, hvorefter Afghanistan i 5 år får transitret for gods gennem USSR.

29. – Israels koalitionsregering træder tilbage, efter at et af regeringspartierne, det almindelige Zionistparti, dagen før havde undladt at stemme imod et mistillidsvotum i den såkaldte Kastner-Grünwaldsag.

30. – Eden meddeler i det engelske underhus, at regeringen har indbudt den græske og den tyrkiske regering til konference i London om problemer i det østlige Middelhav, herunder Cypern.

Juli 1955

1. – Pakistans udenrigsminister Mohammed Ali meddeler regeringens beslutning om at tiltræde den tyrkisk-iraqiske forsvarspagt.

3. – Det erfares, at Albaniens udenrigsminister i et budskab til Grækenland gennem FN's generalsekretær Dag Hammarskjöld har udtrykt ønske om oprettelse af normale diplomatiske forbindelser med Grækenland.

Den tyrkiske regering accepterer Englands indbydelse af 30/6 til Cypernkonference. 5/7 meddeler den græske udenrigsminister Stephanopoulos Grækenlands accept. 25/7 kræver Grækenland, at spørgsmålet om Cyperns selvbestemmelsesret skal tages på FN-generalforsamlingens dagsorden i efteråret 1955.

4. – Eden meddeler underhuset, at en overenskomst er kommet i stand med den sydafrikanske forsvarsminister. England skal

overlade forvaltningen af og kontrollen med flådebasen i Simonstown til Sydafrika, men må benytte basen både i krig og i fred.

Vatikanet meddeler, at de to høje argentinske gejstlige, som blev fordrevet fra Argentina i juni (se 11/6) vender tilbage til landet efter en våbenstilstand mellem Vatikanet og den argentinske regering. 15/7 erklærer Peron, at han vil gå af som peronistpartiets leder, men fortsætte på præsidentposten indtil næste valg i 1957, hvor han ikke vil opstille sig. Han siger videre, at den revolutionære periode i Argentina er endt, og at den konstitutionelle skal begynde. De forfatningsmæssige frihedsrettigheder skal have frit spillerum.

5. – Rapporten for den kinesiske 5-årsplan (1952–57), der forelægges på Den nationale Folkekongres, viser, at industriproduktionen gennemsnitlig er forøget 100% siden 1952.

FN's chefdelegerede i den militære våbenstilstandskommission i Korea, generalmajor Parks beskylder Nordkorea for i hemmelighed at have udbygget sine væbnede styrker siden våbenstilstanden.

6. – Den kristelige demokrat Segni danner italiensk koalitionsregering.

11. – Den kinesiske regerings organ »Folkets Dagblad« meddeler, at oprørsforsøg i provinsen Hunan er blevet slået ned, henholdsvis 17/3 og 9/4.

13. – Den franske ministerpræsident Faure erklærer i tale om den forestående Genevekonference, at en nedrustning bør knyttes til oprettelse af et internationalt fond for at hæve levestandarden i underudviklede lande. De fire stormagter skal afsætte en vis procentdel af deres militærudgifter til dette fond.

Sovjetunionens kommunistiske partis centralkomité træffer beslutning om at sammenkalde partiets 20. kongres til 14/2 1956. Centralkomitéen meddeler, at den femte 5-årsplans mål nåedes 1.5.1955, på 4 år og 4 måneder.

Det norske forsvarsprogramudvalg foreslår gradvis omlægning af Norges forsvarsberedskab, så tyngdepunktet flyttes til Nordnorge.

Det meddeles, at den iranske shah har accepteret en sovjetisk indbydelse af 26/6 til besøg i USSR.

16. – Det ungarske justitsministerium meddeler, at kardinal Mindszenty, der i 1949 idømtes livsfarligt fængsel for højforræderi, er benådet.

Generalresident Grandval lader proklamere belejringstilstand i Casablanca. 21/7 forlader 14 europæere Marokko, forvist af Grandval. Blandt dem er dr. Causse, leder af den højre-orienterede kolonistbevægelse i Marokko »L'union pour la présence francaise«.

Syd-Vietnams regeringschef, Ngo Dinh Diem forlanger bevis for, at Nord-Vietnams regering sætter nationale interesser over kommunistiske. Dette er forudsætningen for, at Diem vil acceptere almindelige valg i Vietnam. Diem understreger, at hans regering ikke har undertegnet våbenstilstandsoverenskomsten i Geneve. 23/7 beordrer England, Frankrig og U.S.A. deres diplomatiske repræsentanter i Saigon til at arbejde for, at Syd-Vietnam indleder forhandlingerne med Nord-regeringen om valg i 1956.

18. – Stormagtskonferencen i Geneve åbnes. Eisenhower fastholder et samlet Tysklands ret til selv at vælge sin forsvarsmæssige placering. Faure foreslår tysk enhed på grundlag af Edenplanen fra Berlinkonferencen 1954, dog med modifikationer. Tyskland bør inddrages i de to vestlige pagtsystemer. Eden foreslår sikkerhedspagt med gensidigt kontrolsystem af konferencedeltagerne og et forenet Tyskland. Bulganin foreslår kollektivt europæisk sikkerhedssystem i to etaper. I den første er deltagerne bundet af allerede eksisterende pagtforpligtelser, men afstår fra anvendelse af våbenmagt, mens nedrustning, atomforbud m.m. gennemføres. I anden etape bortfalder NATO, Parisaftalen og Warszawapagten. – 19/7 erklærer Eden, at Tysklands samling må gå forud for europæisk sikkerhedsoverenskomst. Han støttes af Faure og Eisenhower. Bulganin vil forene Tyskland efter gennemførelsen af sin etapeplan. – 20/7 hævder vestmagterne stadig, at sikkerhed kun nås ved Tysklands samling. Bulganin ønsker kollektiv

sikkerhedspagt med opløsning af bestående pagtsystemer. I sikkerhedspagten skal Vest- og Østtyskland kunne optages som selvstændige stater. – 21/7 stiller Bulganin nedrustningsforslag. I første omgang skal konventionelle styrker og våben nedskæres samtidig med, at de fire stormagter forpligter sig til kun at anvende kernevåben efter sikkerhedsrådets vedtagelse. Når rustningsreduktionerne når et vist punkt, skal et fuldstændigt forbud mod kernevåben træde i kraft. Eisenhower stiller forslag om, at USSR og U.S.A. udveksler kort over deres militære installationer og giver hinanden ret til ved luftfotografering at kontrollere kortene. – 22/7 opgiver udenrigsministrene at opnå enighed om dagsorden for senere konference om Tyskland og den europæiske sikkerhed, idet vestmagterne kræver tysk enhed som første punkt, mens Molotov vil diskutere europæisk sikkerhed først. – 23/7 afsluttes Genevekonferencen. Regeringscheferne giver udenrigsministrene direktiv om at arbejde videre »idet der tages hensyn til den nære sammenhæng mellem Tysklands genforening og spørgsmålet om europæisk sikkerhed...« Udenrigsministrene skal træde sammen påny i Geneve i oktober.

22. – Det vesttyske forbundsråd vedtager loven om rekrutering af 6.000 frivillige specialister til den vesttyske hær, samt loven om oprettelse af personaleudvalg til overvågelse af udnævnelsen af højere officerer. Begge forslag er vedtaget af forbundsdagen og underskrives 23/7 af præsident Heuss.

Den engelske koloniminister Lennox-Boyd meddeler, at kongen (kabakaen) af Buganda, der har været landsforvist, vil få tilladelse til at vende tilbage.

23. – Den indonesiske regering går af som følge af strid med hæren om udnævnelse af ny generalstabschef.

25. – Den engelske finansminister Butler giver underhuset meddelelse om inflationshæmmende foranstaltninger. Regeringens økonomiske politik får tillidsvotum med 290 stemmer mod 231.

U.S.A.s udenrigsministerium giver meddelelse om forestående amerikansk-kommunistkinesiske forhandlinger 1/8 i Geneve. Bl.a. skal repatriering af civilpersoner drøftes.

Nehru meddeler, at den indiske regering har forlangt lukning af Portugals legation i Delhi, fordi Portugal har nægtet at forhandle om inkorporering af Goa i Indien. Næste dag afviser Nehru i parlamentet krav om kraftigere foranstaltninger mod Portugal, men understreger, at regeringen ikke har forpligtet sig til at afstå fra magtanvendelse.

27. – Den østrigske statstraktat (se 2/5) træder i kraft.

29. – Fatin Zorlu overtager posten som tyrkisk udenrigsminister, som Fuad Koprülü afgav 15/4.

30. – USSRs minister for den svære maskinindustri, N. S. Kasakov, afskediges og efterfølges af Konstantin Petukochov.

31. – 11 amerikanske flyvere, der holdtes fangne i Kina, skal efter beslutning af den højeste folkedomstol sættes på fri fod og udvises.

Pakistans regering nedskriver den pakistanske rupee til samme niveau som den indiske.

August 1955

1. – En forfatning, der giver de portugisiske kolonier i Indien (Goa, Daman og Diu) større selvstændighed, træder i kraft. 8/8 lukker Portugal i henhold til det indiske krav af 25/7 legationen i Delhi. 19/8 lukker Indien sit generalkonsulat i Goa i protest mod Portugals behandling af indiske demonstranter.

Den amerikanske flyveminister Harold E. Talbot går af. Hans forretningsinteresser havde nylig været genstand for en senatsundersøgelse.

2. – Den sydkoreanske regering kræver en landstrimmel syd for 38. breddekreds, som holdes besat af nordstyrker. Samtidig forlanges den neutrale inspektionskommission fjer-

net fra Korea. 7/8 tilstiller Sydkoreas regering inspektionskommissionen ultimatum om senest 18/8 at forlade Sydkorea. 9/8 forsøger demonstranter at storme kommissionens hovedkvarter i Fusan, men slås tilbage af amerikansk militær. 13/8 forlænger Syngman Rhee fristen.

Jugoslavisk parlamentsdelegation ankommer til Moskva på officielt besøg.

3. – Parlamentsvalg i Israel. Det største parti, arbejderpartiet Mapai, går noget tilbage, et nyt venstreparti får 10 mandater, det ekstreme nationalistparti Heruth går frem fra 8 til 15 mandater. 15/8 går regeringen af.

7. – Pakistans premierminister Mohammed Ali indgiver sin afskedsbegæring. 12/8 danner lederen af det muhammedanske forbunds parlamentsgruppe, fhv. indenrigsminister Chaudri Mohammed Ali, regering, hvori han selv beklæder posterne som premier-, udenrigs-, forsvars-, finans- og økonomiminister samt minister for forbindelserne med Det britiske Statssamfund.

8. – Generalresidenten i Fransk Marokko, Grandval, erklærer overfor minister for Nordafrika July og forsvarsminister Koenig, at en løsning af det marokkanske regentskabsproblem bør være vedtaget af den franske regering og offentliggjort inden 20/8, årsdagen for ekssultan ben Yussefs afsættelse. 14/8 overgiver Grandval sultan ben Arafa breve fra præsident Coty og Faure. Ifølge franske avismeddelelser indeholder de opfordring til inden den 18/8 at danne en repræsentativ marokkansk regering. 18/8 tilstår den franske regering ben Arafa en udsættelse af fristen. 19/8 erklærer ministerpræsident Faure, at et særligt regeringsudvalg 22/8 i Aix-les-Bains skal indlede forhandlinger med repræsentanter for Marokkos forskellige politiske retninger. 20/8 opstår voldsomme antifranske uroligheder i Fransk Marokko og Algier, hvor mange mennesker dræbes. 21/8 giver ben Arafa Grandval sin ministerliste. 22/8 begynder forhandlingerne i Aix-les-Bains. 23/8 truer den franske regerings centrums- og højregrupper med at unddrage regeringen deres støtte, hvis ben Yussef vender tilbage til Marokko. Faure dementerer oplysninger om, at Grandval skal hjemkaldes, og meddeler, at reservetropper vil blive sendt til Nordafrika. 24/8 oplyses, at 50–60.000 mand skal genindkaldes. 25/8 gør U.S.A. Frankrig opmærksom på sin uro over, at amerikansk militær udrustning anvendes i Nordafrika. 30/8 besluttes det at udsætte hjemsendelsen af 60.000 mand, der sammen med de genindkaldte skal blive i Frankrig og erstatte franske NATO-tropper, der sendes til Nordafrika. 31/8 meddeles, at Grandval er blevet afløst af Tunis generalresident, general Boyer de la Tour.

8. – En international videnskabelig konference om atomkraftens fredelige anvendelse åbnes i Geneve.

10. – Venskabsoverenskomst mellem Frankrig og Libyen undertegnes, hvorved Frankrig lover tilbagetrækning af franske styrker fra Fezzan i Libyen.

Syd-Vietnams regering erklærer, at den står fast på deklarationen af 10/7 om, at den ikke føler sig bundet af Geneveoverenskomsten, som den ikke har undertegnet, og at den ikke vil gå med til de i overenskomsten aftalte valg. Dulles erklærer, at Ngo Dinh Diem ikke er bundet af overenskomsten.

11. – Det argentinske deputerkammer vedtager lovforslag, som i ½ år udsætter valgene til den forsamling, der skulle ændre forfatningens religionsparagraffer (se 4/5). 18/8 følger senatet denne vedtagelse. 31/8 tilbyder Peron i skrivelse til fagforeningsbevægelsen og peronistpartiet at gå af som præsident. Fagforeningsbevægelsens generalsekretær de Pietro og peronistlederen Leloir opfordrer samme dag folket til at bevæge Peron til at ændre beslutning, og om aftenen trækker Peron afskedsbestemmelsen tilbage. Samtidig ændrer han politik overfor oppositionen, der »ikke har ønsket den fred, vi tilbød dem«.

Det meddeles, at udenrigsministermødet i Geneve skal indledes 27/10.

Ny regering dannes i Indonesien med det antikommunistiske muhammedanske Masjumiparti som vigtigste bestanddel.

12. – USSRs regering meddeler, at Sovjet-

unionens væbnede styrker skal nedskæres med 640.000 mand.

Tjekoslovakisk regeringserklæring udtrykker regeringens villighed til at forhandle med Vesttyskland om normalisering af de diplomatiske forbindelser.

Japan optages med 34 stemmer mod nul som aktivt medlem af GATT.

Bugandas lukiko (parlament for indfødte) godkender ny forfatning, der baner vej for kong (kabaka) Mutesa IIs tilbagevenden til Buganda (se 22/7).

13. – Sudans premierminister Sayed Ismail el Azhari opfordrer i interview med »Times« England til at protestere mod Ægyptens krænkelse af den britisk-ægyptiske Sudanoverenskomst af 12/2 1953. 16/8 vedtager Sudans parlament en resolution om, at forberedelser til selvbestemmelsesrettens indførelse skal træffes straks, og at britiske og ægyptiske tropper bør forlade Sudan straks. 18/8 opfordrer Sudans socialminister Sayed Yahia el Fadli England og Ægypten til at give Sudan selvstændighed uden forudgående folkeafstemning eller valg af grundlovgivende forsamling. 19/8 gør to sudanske afdelinger i Sydsudan mytteri, men nedkæmpes efterhånden. 22/8 vedtager Sudans parlament resolution om, at den internationale kommission til overvågelse af udviklingen under »selvbestemmelsesperioden« skal bestå af repræsentanter for Sverige, Norge, Svejts, Pakistan, Tjekoslovakiet, Jugoslavien og Indien. 23/8 anklager kommunikationsminister Murabak Zarouk Cairo Radio for at ophidse stemningen i Sydsudan og retter angreb på den ægyptiske minister for sudanske anliggender, major Salem. 29/8 får Salem bevilliget tjenestefrihed i ubestemt tid. Samme dag vedtager Sudans parlament resolution om, at folkeafstemning er det bedste middel til at opklare det sudanske folks virkelige vilje.

16. – Det kinesiske udenrigsministerium meddeler, at Kommunist-Kina er parat til forhandling med Japan om normalisering af forholdet. 17/8 erklærer Japans udenrigsminister Shigemitsu, at Japan ikke endnu er parat til forhandling om normalisering af diplomatiske forbindelser, men nok vil drøfte repatriering af japanere i Kina.

18. – Det syriske parlament vælger Shukri el Kuwatli til syrisk præsident.

22. – Det norske udenrigsministerium meddeler, at statsminister Gerhardsen har accepteret sovjetisk indbydelse til besøg i USSR.

26. – Dulles erklærer, at U.S.A. er beredt til at slutte aftale med de mellemøstlige stater for at betrygge overenskomstmæssige grænser mellem Israel og de arabiske stater. U.S.A. vil videre støtte internationalt lån til udvidelse af agerbruget og til skadeserstatning til arabiske flygtninge. 30/8 afviser den ægyptiske minister uden portefølje Anwar el Sadat Dulles forslag.

29. – Britisk-græsk-tyrkiske forhandlinger om Cypern indledes i London. Allerede den 24/8 havde Tyrkiets regeringschef Menderes erklæret, at Tyrkiets minimumskrav var opretholdelse af status quo. 30/8 erklærer den engelske udenrigsminister MacMillan, at fortsat britisk overhøjhed kan forenes med øens gradvise overgang til selvstyre i lokale anliggender. 31/8 anmoder den græske udenrigsminister Stephanopoulos de to andre magter om at anerkende princippet om Cyperns selvbestemmelsesret, idet han lover, at England i tilfælde af græsk herredømme vil få indrømmet alle militære krav m.h.t. Cypern.

FNs nedrustningskommissions underudvalg træder sammen i New York. Diskussionen tager udgangspunkt i regeringschefernes synspunkter på Genevekonferencen.

30. – Det meddeles officielt, at Rumænien vil nedskære sine væbnede styrker med 40.000 mand.

September 1955

1. – På Cypernkonferencen i London erklærer den tyrkiske udenrigsminister Zorlu, at den eneste mulige ændring i Cyperns status er tilbagevenden til Tyrkiet. 6/9 udbryder voldsomme antigræske demonstrationer i Tyrkiet i anledning af Grækenlands holdning i Cypernsagen. Samme dag foreslår MacMillan gradvis overgang til selvstyre for øen, således at udenrigs-, forsvars-, og offentligt sikkerhedsvæsen forbeholdes guvernøren, der også skal anerkende den cypriotisk valgte regeringschef. 7/9 erklærer MacMillan, at der ikke i overskuelig fremtid er mulighed for ændring i Cyperns status, og at den britiske regering ikke accepterer selvbestemmelsesprincippet som almengyldigt. 8/9 erklærer lederen af selvstændighedsbevægelsen, ærkebiskop Makarios, at cyprioterne skal kæmpe til det sidste for selvbestemmelsesretten. 15/9 udtaler Tito, at Cypernspørgsmålet til sin tid må løses i overensstemmelse med indbyggernes egne ønsker. 17/9 forkaster græsk note til England det britiske forslag om gradvis selvstyre for Cypern. 25/9 udnævnes chefen for Det britiske Statssamfunds generalstab, feltmarskal John Harding til guvernør og øverstbefalende på øen. 27/9 indleder Makarios passiv modstandskampagne ved at opfordre alle cypriotiske patrioter til at udtræde af engelske forvaltningsorganer. 28/9 henstiller det britiske arbejderpartis eksekutivkomité til regeringen at garantere selvbestemmelsesret for Cypern indenfor en ved overenskomst fastsat periode. 29/9 erklærer Enosisbevægelsen 24-timers generalstrejke som protest mod, at FN-generalforsamlingen 23/9 nægtede at optage Cypern på dagsordenen. Samme dag opfordrer den tyrkiske regeringschef Menderes i telegram til den græske regeringschef Papagos Grækenland til at genoptage samarbejdet med NATO, der blev delvist afbrudt af Grækenland efter optøjerne i Tyrkiet 6/9. Således har Grækenland afslået deltagelse i NATO-manøvrer i det østlige Middelhav.

Den argentinske kongres vedtager forslag om indførelse af belejringstilstand i Buenos Aires. 16/9 udbryder militærrevolte i provinserne Cordoba, Entre Rios, Corrientes og Buenos Aires. Hærministeren, general Lucero, får overkommandoen over alle perontro tropper. 19/9 tilbyder Peron at trække sig tilbage, og samme dag overgiver Lucero magten til en militærjunta, hvorefter kampen indstilles. 20/9 indledes forhandlinger mellem juntaen og oprørerne, mens Peron søger asyl på paraguyansk kanonbåd i Buenos Aires havn. 21/9 meddeles, at oprørslederen i Cordoba, general Lonardo, næste dag vil overtage den højeste magt i Argentina og blive taget i ed som provisorisk præsident. Oprørskommandoen oplyser, at militærjuntaen har accepteret alle kapitulationsvilkår undtagen udlevering af Peron. 22/9 overtager Lonardi magten, og kongressen opløses. 23/9 lover Lonardo i tiltrædelsestale genoprettelse af presse-, ytrings-, religions-, forenings-, forsamlingsfrihed m.v. samt respekt for den katolske kirkes rettigheder. 24/9 meddeler regeringen, at Peron, der stadig befinder sig på kanonbåden, må nyde asylret på den og forlade landet.

Det jugoslaviske nyhedsbureau Tanjug meddeler, at USSR vil yde Jugoslavien lån på $ 30 mill.

3. – Polen vil nedskære de stående væbnede styrker med 47.000 mand. Den albanske regering vil nedskære sin hær med 9.000 mand.

4. – Ægyptens viceregeringschef Gamal Salem erklærer, at USSR har tilbudt Ægypten våben, og at Ægypten er parat til at modtage tilbudet, hvis de europæiske lande, der også har lovet våben, ikke opfylder kontrakten. Salem tilbageviser Dulles plan af 26/8 om fred med Israel. 26/9 meddeler U.S.A.s udenrigsministerium, at U.S.A. »i princippet« er gået ind på at sælge våben til Ægypten. 27/9 oplyser Nasser, at en aftale mellem Ægypten og Tjekoslovakiet er undertegnet, hvorefter Tjekoslovakiet skal levere Ægypten våben mod betaling i bomuld. 29/9 udtaler det engelske udenrigsministerium, at ambassadøren i Cairo har fået ordre til at foretage demarche overfor Ægypten i anledning af våbenaftalen. Samme dag foretager Israel demarche hos USSR i samme anledning og 30/9 overfor

Tjekoslovakiet. 30/9 udtaler Nasser, at der ikke er indgået tilsvarende aftale med USSR.

5. – Det meddeles officielt, at den tidligere franske ambassadør i Moskva, general Catroux og udenrigsminister Pinays sekretær, Henri Yrissou, dagen før ankom til Madagaskar for at forhandle med ekssultan ben Yussef sammen med den tidligere pasha af Fez, ben Slimane og den tidligere pasha af Sefrou, Si Bekkai. Ben Arafa erklærer, at han vil blive på sultanposten til sin dødsdag. 10/9 oplyser Catroux, at ben Yussef samtykker i regeringens ønske om at lade Marokko styre af tronråd efter Arafas fjernelse. 13/9 henvender Pinay og forsvarsminister Koenig sig til Faure med anmodning om, at afleveringen af brev fra denne til Arafa udsættes. Brevet lover, at ben Yussef ikke bliver ben Arafas efterfølger. Pinay og Koenig ønsker, at regeringen før ben Arafas tilbagetræden skal tilkendegive, at den ikke vil fraskrive sig udenrigspolitisk og strategisk kontrol med Marokko.

6. – Fælleskommunique fra de amerikansk-kinesiske forhandlinger i Geneve meddeler, at 12 amerikanske statsborgere, der holdes tilbage i Kina, må vende hjem. 10/9 udstedes et amerikansk og et kinesisk kommunique, der erklærer, at de kinesere i U.S.A., der ønsker det, må vende hjem, ligesom de amerikanere i Kina, der vil, kan rejse. Indien skal hjælpe ved repatrieringen.

7. – Ungarn vil nedskære de væbnede styrker med 20.000 mand.

8. – Adenauer ankommer til Moskva. 13/9 udsendes kommunique om, at de to stater vil oprette diplomatiske forbindelser. 14/9 oplyser Adenauer i tale før afrejsen fra Moskva, at USSR vil hjemsende alle tyske fanger i Sovjetunionen, efter Krushchevs mening 9.626. Det østtyske nyhedsbureau ADN meddeler 15/9, at præsident Pieck i brev af 31/8 til formanden for den øverste sovjets præsidium, Voroshilov, har anmodet om hjemsendelse af alle tyske krigsfanger i USSR. 16/9 erklærer Adenauer, at efter den vesttyske regerings beregning findes over 100.000 tyske civilpersoner, der tilbageholdes i USSR.

8. – Den svenske statsminister Erlander accepterer sovjetisk tilbud om besøg i USSR.

10. – NATO-hovedkvarteret i Paris meddeler, at en ny amerikansk militærstyrke på ca. 5000 mand, især tidligere okkupationstropper fra Østrig skal placeres i Norditalien.

Japan optages formelt i GATT. 12/5 meddeler 14 GATT-medlemmer, at de ikke vil yde Japan mestbegunstigelse.

12. – Ved parlamentsvalget i Kambodja erobrer ekskong Norodom Sihanouks folkesocialistiske parti samtlige 91 mandater. 19/9 erklærer Sihanouk, at Kambodja ikke vil deltage i Den franske Union. 25/9 ændrer parlamentet forfatningens sætning »Kambodja, en medlemsstat i Den franske Union« til »Kambodja, en uafhængig og suveræn stat«. 26/9 tiltræder Sihanouk posten som regeringschef.

Den svenske finansminister Edvin Skjöld efterfølges af den hidtidige socialminister Gunnar Sträng, handelsminister John Ericson bliver socialminister og civilminister Gunnar Lange bliver handelsminister. Ny civilminister bliver Sigurd Lindholm. Alle socialdemokrater.

15. – Finlands præsident Paasikivi og statsminister Kekkonen ankommer til Moskva. 17/9 udtaler Bulganin, at USSR vil likvidere den af Finland bortforpagtede flådebase Porkala, trække sine tropper tilbage fra området og afstå fra forpagtningen. 19/9 meddeler et kommunique, at den sovjetisk-finske venskabs- og bistandspagt er forlænget med 20 år. 27/9 oplyser Kekkonen, at Finland kan slutte sig til Nordisk Råd, men ikke deltage i diskussioner af militærpolitisk natur og kun deltage i udenrigspolitiske diskussioner om medlemslandenes problemer. USSR accepterede Finlands indtræden i rådet ved de nyligt afsluttede forhandlinger.

17. – Nehru får det indiske andetkammers støtte for sin opfattelse om, at striden med Portugal ikke bør løses med magt.

18. – Den sovjetiske regering yder amnesti til sovjetborgere, der under krigen samarbejdede

med tyskerne, herunder også til sovjetborgere i udlandet.

20. – FN-generalforsamlingens 10. session åbnes i New York. Molotov foreslår den kinesiske Folkerepublik optaget. U.S.A.s delegerede Cabot Lodge får vedtaget modforslag om, at sessionen ikke skal vedtage beslutning om ændring i Kinas repræsentation. De tre skandinaviske lande stemmer med Lodge. 23/9 vedtager generalforsamlingen ikke at optage Cypern på dagsordenen. De tre nordiske lande følger majoriteten. 30/9 bestemmer generalforsamlingen med 28 stemmer mod 27 at optage Algier på dagsordenen. Danmark, Norge og Sverige stemmer imod. Pinay erklærer, at Frankrig vil betragte enhver anbefaling fra forsamlingen i denne sag som ugyldig, og at han »ikke ved, hvilke konsekvenser afstemningen får for forbindelsen mellem Frankrig og FN«. Den franske delegation forlader salen. Generalforsamlingen optager Marokkoproblemet på dagsordenen i den franske delegations fraværelse. På dagsordenen kommer videre inderne i Sydafrika og raceforholdene i Sydafrika iøvrigt.

Adenauer udtaler, at datoen for oprettelsen af den vesttyske forsvarsmagts første enheder er sat til 1.1.1956, og at de 12 divisioner skal være opstillede og udrustede 3 år senere.

Ho Chi Minh træder tilbage fra posten som Nord-Vietnams regeringschef, men beholder præsidentembedet. Ny regeringschef bliver Pham van Dong, der samtidig fortsætter som udenrigsminister.

21. – Krushchev lover japansk parlamentsdelegation, at normalisering af de japansk-sovjetiske forbindelser vil medføre frigivelse af japanske krigsforbrydere i USSR, og at USSR efter normaliseringen vil overveje de japanske krav på Habomai- og Shikotanøerne.

23. – Et brev af 19/9 fra Bulganin til Eisenhower offentliggøres. Det hedder heri, at Eisenhowers forslag i Geneve om udveksling af militære oplysninger mellem U.S.A. og USSR bør udvides til at gælde alle stater, der skal give oplysninger til internationalt organ, og skal omfatte alle slags våben, også kernevåben. Forslaget om luftfotografering må også gælde alle lande, fordi militære anlæg udenfor de to stormagters eget område ellers ikke kontrolleres.

Pakistan slutter sig til den engelsk-iraqisk-tyrkiske pagt.

24. – Eisenhower indlægges på hospital p.gr.a. blodprop i hjertet.

26. – Det østtyske folkekammer vedtager forfatningsændring, der muliggør indførelse af almindelig værnepligt i Østtyskland.

29. – Peking radio meddeler, at 6 kinesiske frivillige divisioner skal trækkes væk fra Nordkorea.

Oktober 1955

1. – Den japanske chefdelegerede ved de japansk-sovjetiske forhandlinger i London meddeler, at USSR's betingelser for tilbagegivelse af øerne Habomai og Shikotan, nemlig at de ikke befæstes, er uantagelige. Japan forlanger endvidere spørgsmålet om Sydsakhalin og Kurilerne behandlet ved konference med deltagelse af de tidligere allierede.

Den amerikanske viceudenrigsminister Murphy erklærer efter forhandlinger med Jugoslaviens regering, at visse uoverensstemmelser er udjævnet. En tilfredsstillende løsning er nået i spørgsmålet om USA's krav om kontrol med Jugoslaviens anvendelse af militærhjælpen.

Den franske delegation forlader FN's generalforsamling efter forsamlingens beslutning 30.9. om optagelse af Algier på dagsordenen. Samme dag rejser sultan ben Arafa fra Fransk Marokko og slår sig ned i Tanger. Han afstår dog ikke tronen. Den franske regering offentliggør en deklaration om Marokko, indeholdende en plan til oprettelse af en permanent union mellem Marokko og Frankrig, der skal varetage udenrigspolitik og forsvar. Den franske folkegruppes stilling i Marokko skal aner-

kendes. – 4. erklærer det marokkanske Istiqlal-partis leder el Fassi og en repræsentant for »den algierske befrielsesfront«, at de væbnede modstandsbevægelser i Nordafrika er stillet under fælles kommando og ikke er bundet til nogen aftale, der ikke fører til Nordafrikas uindskrænkede selvstændighed. – 6. afgår fire gaullistiske franske regeringsmedlemmer i protest mod reformprogrammet for Marokko. – 9. godkender nationalforsamlingen regeringens Marokko-politik. – 15. oplyser regeringen, at der i Marokko er oprettet et tronråd til midlertidig varetagelse af sultanens funktioner. Rådet indsættes 17. okt. – 18. får den franske regering tillidsvotum på sin Algier-politik. – 22. påtager Fatmi ben Slimane sig at danne marokkansk regering. Han oplyser, at sultan ben Yussef vil vende tilbage til Frankrig 29. okt. – 25. udtrykker ben Yussefs hidtil bitre modstander, pashaen af Marrakech ønske om, at ben Yussef genindsættes som sultan. – 27. går Istiqlalpartiet ind for det samme. – 30. meddeler den franske regering, at ben Arafa har afstået fra sine krav på Marokkos trone til fordel for ben Yussef.

2. – Det rumænske kommunistiske partis centralkomite har fritaget generalsekretær Gheorge Apostol fra sin post, der tildeles premierminister Gheorgiu-Dej. – 3. vælges vicepremierminister Chivu Stoica til premierminister.

3. – FN's generalforsamling beslutter at optage spørgsmålet om Hollandsk Ny Guinea på dagsordenen. De skandinaviske lande stemmer imod.

4. – Udenrigsminister Dulles erklærer, at USA ikke vil bruge sin vetoret ved afstemningen i sikkerhedsrådet om optagelse af nye FN-medlemmer.

Den græske regeringschef Alexander Papagos dør. – 6. danner Konstantin Karamanlis regering.

Den engelske finansminister Butler udtaler, at faldet i sterlingområdets guld- og dollarreserver skyldes et for stort privat forbrug. – 26. forelægger Butler i underhuset et tillægsbudget, indeholdende forbrugsbegrænsende foranstaltninger (Se »Økonomi og Politik« 1955, hefte 1, s. 75 f.). Forslaget vedtages. – 31. forkaster underhuset et forslag fra arbejderpartiet om mistillidsvotum til regeringen.

5. – Canadas udenrigsminister Pearson aflægger besøg i USSR.

Et udvalg nedsat af det engelske arbejderparti retter skarp kritik mod partiorganisationen for manglende effektivitet under valgkampen i maj.

8. – Udenrigsminister Molotov erkender i et brev til tidsskriftet »Kommunist«, at han 8.2.55 i den øverste sovjet havde anvendt et »teoretisk fejlagtigt og politisk skadeligt« udtryk, der kunne forstås, som om ikke det socialistiske samfund, men kun grundlaget derfor var opbygget i USSR.

Premierminister Eden meddeler, at Storbritannien vil nedsætte sine væbnede styrker med 100.000 mand til 700.000 i 1957–58.

9. – Landdagsvalg i Bremen viser betydelig fremgang for socialdemokrater og kristelige demokrater på bekostning af de mindre partier.

10. – Den sovjetiske ambassadør i Cairo erklærer, at USSR vil tilbyde teknisk udstyr og hjælp til alle underudviklede asiatiske og arabiske lande, der ønsker det. – 17. meddeler Ægypten, at USSR har tilbudt hjælp til bygning af nildæmning ved Assuan. Ægypten har endnu ikke svaret.

11. – Cyperns generalguvernør, feltmarskal Harding, meddeler efter møderække med ærkebiskop Makarios, selvstændighedsbevægelsens leder, at forhandlingerne er strandede. – 11. oplyser den græske regering, at Grækenland ikke vil deltage i NATO-manøvrer i det østlige Middelhav, hvis de af græskfjendtlige demonstrationer i Tyrkiet skabte problemer ikke løses. Premierminister Karamanlis har givet instruks om, at den græske FN-styrke i Korea skal trækkes hjem.

Irans regering meddeler, at landet har tilsluttet sig Bagdadpagten. – 12. protesterer USSR og hævder, at tilslutningen strider mod Irans gode naboforhold til USSR og mod

Irans traktatmæssige forpligtelser. Dette bestrides af Irans regering den 16. okt. – 19. og 22. godkender det iranske parlament tilslutningen.

12. – Præsident Eisenhower erklærer i svar på brev af 19/9 fra Bulganin, at U.S.A. kan acceptere Bulganins forslag om stationering af inspektionsgrupper ved nøglepunkter i »vore lande«.

Et medlem af det engelske arbejderpartis ledelse, Sam Watson, erklærer på partiets årskongres, at arbejderpartiet ønsker en forsvarspagt med Israel.

13. – De japanske højre- og venstresocialister slås sammen i eet, ikke-kommunistisk parti.

14. – Den arabiske Ligas politiske udvalg erklærer bl.a., at det støtter Algiers krav om selvbestemmelsesret såvel som Tunis' krav indtil landet har »virkeliggjort sine nationale forhåbninger«, og at Frankrigs vægring ved at give Marokko selvbestemmelsesret truer freden.

17. – Det kinesiske kommunistiske partis centralkomite meddeler, at antallet af kooperative jordbrug skal fordobles til 1.3 mill. under den løbende femårsplan.

Det meddeles, at Yemen og USSR vil udveksle diplomatiske repræsentanter. – 31. afsluttes pagt mellem de to lande om kulturel og økonomisk udveksling og fortsatte venskabelige forbindelser.

Kabaka'en af Buganda, Mutesa II, vender tilbage til sit land efter 2 års eksil i Storbritannien.

18. – Udenrigsminister Dulles antyder muligheden af amerikansk-kinesisk møde på højere plan end ved de løbende forhandlinger i Geneve.

Israels premierminister Moshe Sharrett erklærer i anledning af Dulles forslag 28.8., at Israel vil gå med til mindre grænsejusteringer.

19. – Den vesttyske økonomiminister Erhard forelægger program til forebyggelse af inflation.

20. – Ægyptisk-syrisk forsvarspagt underskrives. – 27. underskrives ægyptisk-saudiarabisk forsvarspagt.

23. – Ved folkeafstemningen i Saar forkastes den fransk-tyske Saarstatut med 67,7% nejstemmer. Saars regering under Johannes Hoffmann træder tilbage.

24. – Syd-Vietnams statschef Bao Dai afsættes ved folkeafstemning, udskrevet af premierminister Ngo Dinh Diem. – 26. erklærer Ngo Dinh Diem Syd-Vietnam for republik.

26. – Det østrigske nationalråd vedtager en neutralitetslov, der forpligter Østrig til ikke at indtræde i noget militært pagtsystem og til ikke at tillade oprettelse af udenlandske militærbaser på østrigsk område.

27. – Argentinas fagforbund truer med generalstrejke, hvis regeringen ikke opfylder den bestående aftale vedrørende de rettigheder, der tilkommer fagforeningsfunktionærer, som afstår fra indblanding i politik, og hvis regeringen ikke imødekommer visse andre krav. – 29. afskediger regeringen alle fagforeningsorganisationens funktionærer.

Åbning af udenrigsministermødet i Geneve mellem England, Frankrig, U.S.A. og USSR. – 28. fremlægges en vestmagtplan, der forudser afslutning af en europæisk sikkerhedspagt og en sideløbende overenskomst, bygget på Eden-planen af 1954, om genforening af Tyskland gennem frie valg. Sikkerhedspagten indebærer bl.a. oprettelse af en stødpudezone på begge sider af et genforenet Tysklands østgrænse. Den skal kun træde i kraft i forbindelse med Tysklands genforening, og dens sidste stadier skal føres ud i livet, når det genforenede Tyskland indtræder i NATO og Den vesteuropæiske Union. Molotov svarer, at det tyske problem kun kan løses ved oprettelse af et effektivt europæisk sikkerhedssystem og en gradvis tilnærmelse mellem de to bestående tyske stater. USSR vil under ingen betingelser gå med til en plan, der forudsætter, at Tyskland genoprustes og indtræder i NATO. Molotov stiller forslag om en europæisk sikkerhedspagt, hvoraf også U.S.A. skal være

medlem, og efter hvis ikrafttræden NATO, Vestunionen og Warzawapagten skal ophæves. Dulles hævder, at vestmagtforslaget ikke tvinger Tyskland ind i NATO; et forenet Tyskland vil være frit stillet heroverfor. – 31. forelægger Molotov en ny version af det sovjetiske forslag til sikkerhedspagt, hvori indgår tanken om en stødpudezone, men vestligere end efter vestmagtforslaget; bl.a. skal den omfatte hele Tyskland. – Samme dag fremsættes vestmagtplan til udvidelse af kontakten mellem øst og vest, bl.a. gennem friere udveksling af faktiske oplysninger og ideer og ved ophævelse af cencur. Vestmagterne erklærer, at den ringe samhandel skyldes den økonomiske politik, der føres, og de forhold, der råder i Østeuropa. Molotov svarer, at Vestmagterne, navnlig U.S.A., gennem forskellige diskriminerende foranstaltninger over for handelen med USSR lægger hindringer i vejen for den frie vareudveksling mellem øst og vest, og at fjernelse af disse hindringer er en forudsætning for udvikling af kontakten mellem de to områder. Han fremlægger et memorandum efter disse linier. (Om konferencens fortsættelse se under 2/11).

28. – Ratifikationsinstrumenterne til aftalen om USSR's tilbagelevering af Porkala til Finland og om forlængelse af bistandspagten udveksles i Helsinki. Samme dag godkender den finske rigsdag forslaget om Finlands indtræden i Nordisk Råd.

31. – Ved valgene til Svejts' nationalråd vinder socialdemokraterne førstepladsen fra radikaldemokraterne.

November 1955

1. – Aftale mellem de argentinske fagforbund og regeringen om, at ledende fagforbundsfunktionærer beholder deres poster, idet der dog fremtidig tilforordnes fagforbundene regeringskontrollanter. Generalstrejken afblæses. – 13. afsætter en kres af militære den provisoriske præsident Eduardo Lonardi, der afløses af generalmajor Pedro Aramburo. Næste dag overtager en militærjunta med Aramburo i spidsen den højeste magt. Fagbevægelsen beordrer generalstrejke fra 15. nov. – 16. besættes fagbevægelsens hovedkvarter af militær. – 17. – afblæser fagbevægelsen strejken. Næste dag meddeler regeringen, at den agter at genoprette tænke-, tale- og pressefrihed. – 30. tilbagegives dagbladet »La Prensa« til sin tidligere ejer, dr. Alberto Gainza Paz.

Burmas regeringschef U Nu foreslår i Moskva sovjetisk deltagelse i den asiatisk-afrikanske konference 1956.

Østtyskland har overgivet udenrigsministerkonferencen i Geneve et forslag om tysk genforening efter oprettelse af altysk råd, bestående af repræsentanter for parlamenterne i Øst- og Vesttyskland. Der skal efter forslaget oprettes et forenet, neutralt Tyskland, hvorfra alle okkupationsstyrker er trukket bort. – 2. går udenrigsminister Molotov ind for denne plan, der imidlertid afvises af vestmagterne. – 4. foreslår udenrigsminister Dulles frie altyske valg til altysk nationalforsamling, men den 8. afviser Molotov dette forslag. – 10. indledes diskussionen af nedrustningsspørgsmålet. Forslag fremsættes fra begge sider. Debatten drejer sig særlig om forholdet mellem afrustningen og midlerne til at kontrollere den. Der kan ikke tilvejebringes overensstemmelse mellem de to parters synspunkter. – Ekspertkommissionen til undersøgelse af spørgsmålet om øst-vestkontakten kan ikke enes om rapport. – 16. afsluttes konferencen.

2. – Ben Gurion danner ny israelsk regering, der særlig støtter sig på arbejderpartierne. Han tilbyder møde med den ægyptiske regeringschef, oberst Nasser. Dette afvises samme dag af Den arabiske Liga og den iraq'ske regering samt 3. nov. af Nasser selv.

3. – Ministerpræsidenterne Bulganin og U Nu undertegner en fællesdeklaration, hvorefter USSR's og Burmas forbindelse hviler på sameksistensprincipperne.

Det brasilianske præsidentvalg vindes af Juscelino Kubitschek, der støttes af socialdemokraterne og det brasilianske arbejderparti. – 11. gennemfører kredse indenfor hæren et kup, der hævdes at skulle hindre flåde og luft-

våben i at holde Kubitschek ude fra præsidentposten.

4. – Ætiopiens kejser, Haile Selassie udfærdiger en ny forfatning, der indfører frie og almindelige valg til andetkammeret. Kejseren har stadig vetoret overfor parlamentslove.

5. – Den franske regering godkender ben Yussefs tilbagevenden til Marokkos trone. – 9. træder generalresidenten i Marokko, general Boyer de la Tour, tilbage og erstattes med politipræfekten i Paris. – 12. meddeler udenrigsministeriet, at Frankrig vil genoptage kontraktmæssige våbenleverancer til Ægypten, efter at Cairo radio har dæmpet sine antifranske udsendelser, og situationen i Nordafrika er normaliseret. – 16. vender ben Yussef tilbage til Marokko. – 26. opfordrer ben Yussef den moderate nationalist Si Bekkai til at danne regering. – 29. erklærer ben Yussef med henblik på Spansk Marokko, at hans endelige mål er Marokkos enhed.

6. – Udenrigsminister Dulles og ministerpræsident Tito forhandler i Jugoslavien.

8. – Den ægyptiske øverstbefalende, general Abdel Hakim Amer, udnævnes til øverstbefalende for de syriske og ægyptiske hære.

9. – Premierminister Eden foreslår revision af de israelsk-arabiske grænser, hvorefter Israels område skal indskrænkes. – 15. afviser ministerpræsident Ben Gurion dette forslag.

FN-generalforsamlingens politiske udvalg vedtager at lade tremandskommissionen til overvågelse af racesituationen i Sydafrika fortsætte sin virksomhed. Den sydafrikanske delegation meddeler, at den vil forlade generalforsamlingen. – 14. meddeler en talsmand for den sovjetiske delegation, at den vil modsætte sig, at en række andre stater optages i FN, hvis Ydre Mongoliets ansøgning afslås. En britisk talsmand oplyser, at England vil anerkende Ydre Mongoliets optagelse. – 25. tager generalforsamlingen Algier af dagsordenen. Udenrigsminister Pinay udtaler, at Frankrig herefter vil vende tilbage til forsamlingen. – 28. vedtager det politiske udvalg at udsætte den fortsatte behandling af Marokkospørgsmålet. – 29. oplyser en repræsentant for Formosakina, at hans land i sikkerhedsrådet vil nedlægge veto mod optagelsen af Ydre Mongoliet. Næste dag meddeles det, at præsident Eisenhower to gange uden resultat har anmodet Chiang Kai-shek om ikke at gøre brug af vetoretten i denne sag.

15. – Et fælles norsk-sovjetisk kommunique, udsendt i forbindelse med statsminister Gerhardsens besøg i USSR, erklærer, at Norge ikke vil lade fremmede baser oprette på sit territorium.

Adlai Stevenson vil søge nominering som demokratisk kandidat ved præsidentvalget i U.S.A. i 1956.

Japans demokratiske og liberale partier slås sammen til eet konservativt parti, der den 22. danner regering under ledelse af Ichiro Hatoyama.

18. – Ministerpræsident Bulganin og det sovjetiske kommunistiske partis førstsekretær Krushchev ankommer til Indien. – 24. udtaler Krushchev i Bombay, at den anden verdenskrig blev startet af englændere, franskmænd og amerikanere, og at disse magter sendte Hitler-Tysklands tropper mod USSR. – 28. angriber Bulganin Portugals politik vedrørende Goa.

21. – Bagdadpagtens permanente råd træder sammen i Bagdad.

22. – Tiflis radio meddeler, at 6 fhv. embedsmænd i Georgiens indenrigs- og sikkerhedsministerium er blevet henrettede for kontrarevolutionær virksomhed. De betegnes som tilhængere af Beria.

25. – Valg til det sydafrikanske senat giver regeringspartiet, det nationalistiske parti, stort flertal.

26. – Det sovjetiske udenrigsministerium giver meddelelse om hidtil største sovjetiske brintbombeeksplosion.

26. – Sovjetisk note til Iran erklærer, at Irans

medlemsskab af Bagdadpagten er i strid med den sovjetisk-iranske aftale af 1927 (jfr. 11/10).

29. – Den franske regering under Edgar Faure lider nederlag i en afstemning vedrørende valgloven, der er gjort til et tillidsspørgsmål. – 30. opfordrer regeringen præsident Coty til at udskrive valg.

Den østtyske regering omdannes, så Det socialistiske Enhedsparti får flertal i regeringens præsidium.

Der proklameres undtagelsestilstand på Cypern.

29. – Samtlige tyrkiske regeringsmedlemmer, undtagen premierminister Menderes går af efter voldsom kritik fra det demokratiske partis side mod regeringens økonomiske politik.

Den sovjetiske kommandant i Berlin, general Dibrova, erklærer, at USSR ikke længere betragter Østberlin som okkupationssektor, men som hovedstad i den suveræne Tyske Demokratiske Republik.

December 1955

1. – Den franske premierminister Edgar Faure udstødes af det radikal-socialistiske parti p.gr. af sin udskrivning af nyvalg, hvorved der opstår en faktisk splittelse mellem partiets højre fløj (under Faure) og den venstre fløj, ledet af fhv. premierminister Mendès-France. – 6. afslår socialistpartiets nationalråd et kommunistisk forslag om valgforbund. – 8. beslutter Mendès-France og socialistpartiets generalsekretær Guy Mollet at indgå valgforbund mellem de to partier under navnet »Den republikanske Front«.

Bulganin og Krushchev ankommer til Burma. – 6. udsendes fællesdeklaration om fortsatte forhandlinger om udvidelse af de sovjetisk-burmesiske forbindelser på grundlag af sameksistensprincipperne (jfr. 3/11).

2. – Udenrigsminister Dulles og den portugisiske udenrigsminister Cunha vender sig mod de sovjetiske statslederes udtalelser om Goa (se 18. og 28/11). – 5. erklærer det amerikanske udenrigsministerium, at Dulles' udtalelser ikke betyder, at U.S.A. har forladt sin neutrale stilling i sagen. Samme dag udtaler Nehru, at Dulles-Cunha proklamationen kan få vidtrækkende følger, og at Indien forbereder protest til U.S.A.

3. – FN-generalforsamlingen vedtager at udsætte debatten om Marokko. – 12. bestemmer det politiske udvalg at undlade behandling af spørgsmålet om Hollandsk Ny Guineas status. – 13. nedlægger Formosakina ved sikkerhedsrådets afstemning om optagelse af nye FN-medlemmer veto mod Ydre Mongoliet, hvorefter USSR nedlægger veto mod optagelse af de ikke-kommunistiske kandidater. Dagen efter går USSR med til at lade Ydre Mongoliets kandidatur falde på betingelse af, at heller ikke Japan optages. Derefter optager sikkerhedsrådet 16 nye medlemslande: Albanien, Bulgarien, Ceylon, Eire, Finland, Italien, Jordan, Kambodja, Laos, Libyen, Nepal, Portugal, Rumænien, Spanien, Ungarn og Østrig. – 20. afsluttes den lange strid om besættelsen af en ledig plads i sikkerhedsrådet. Resultatet bliver et kompromis: Jugoslavien indvælges, men kun for et år. Den normale funktionstid er to år, og der indgås overenskomst om, at generalforsamlingen i 1956 skal have lejlighed til at indvælge Filippinerne for 1 år.

7. – Si Bekkai danner marokkansk regering.

Nord-Vietnams regeringschef og udenrigsminister Pham Van Dong foreslår i brev til Molotov en konsultativ konference mellem repræsentanter for Nord- og Sydvietnam med henblik på valg.

9. – Ny regering dannes i Tyrkiet under ledelse af Menderes.

Bulganin erklærer i Kashmir, at Kashmirs indbyggere er »en del af det indiske folk«. – 10. betegner en talsmand for Pakistans udenrigsministerium udtalelsen som »en uvenlig handling« mod Pakistan. – 13. offentliggøres indisk-sovjetisk deklaration og et kommuniqué: USSR vil sælge Indien 1 mill. tons valse-

jern i løbet af 3 år, og der skal oprettes en dampskibsrute mellem Indien og USSR.

11. – Kong Saud af Saudi-Arabien afslutter besøg i Indien. Indisk-saudiarabisk kommunique oplyser, at kong Saud har tilsluttet sig de 5 sameksistensprincipper.

12. – Den tidligere chef for den vesttyske sikkerhedstjeneste, Otto John, der flygtede til Østtyskland i juli 1954, flygter tilbage til Vesttyskland.

14. – Jordans regering går af p. gr. af indbyrdes uenighed under droftelsen af et engelsk forslag om jordansk tilslutning til Bagdadpagten. – 16. danner Hazza el-Mahali, der vides at være tilhænger af pagten, ny regering. Voldsomme demonstrationer mod Jordans eventuelle tilslutning til pagten. – 19. træder Hazza el-Mahali tilbage; kong Hussein opløser parlamentet og udskriver valg. – 21. danner Ibrahim Hashem forretningsministerium. – 27. erklærer udenrigsminister Rifai, at de to vigtigste spørgsmål for det nye parlament bliver kravet om en revision af den engelsk-jordanske aftale og hjemkaldelse af britiske officerer i den arabiske legion. – 30. oplyses, at den engelske regering vil søge parlamentets godkendelse af udvidet økonomisk, militær og finansiel hjælp til Jordan.

Fhv. finansminister Hugh Gaitskell vælges til formand for det engelske arbejderpartis parlamentsgruppe foran Aneurin Bevan og Herbert Morrison.

Cyperns kommunistiske parti forbydes, og 135 kommunister arresteres.

Ministerpræsident Tito ankommer til Ætiopien på officielt besøg.

15. – General Franco udtaler, at han ikke vil tillade oprettelse af et styre efter vesteuropæisk demokratisk mønster i Spansk Marokko. Befolkningen i området får ikke selvstyre, før den er moden dertil.

Atlantpagtrådet godkender på møde i Paris en plan om samordning af jagerforsvaret af Vesteuropa. – 16. tilbyder England de øvrige NATO-stater hjælp til fremstilling af raketvåben.

Bulganin og Krushchev ankommer til Afghanistan. Dagen efter erklærer Bulganin, at han sympatiserer med Afghanistan i spørgsmålet om Pushtunistan. – 18. udstedes afghansk-sovjetisk fællesdeklaration, der anerkender sameksistensprincipperne, samt et kommunique om, at USSR vil yde Afghanistan et lån på 100 mill. dollars.

16. – Senator Estes Kefauver oplyser, at han vil søge nominering som demokratisk kandidat til valget i U.S.A. i 1956.

17. – Det amerikanske udenrigsministerium meddeler, at U.S.A. og Storbritannien har tilbudt Ægypten hjælp til finansiering af Assuandæmningen.

18. – Ved valgene til Saars landdag opnår de tysksindede partier (kommunisterne ikke medregnede) 33 af de 50 mandater. Største enkeltparti bliver den kristelig-demokratiske union.

19. – Sudans parlament vedtager deklaration om, at Sudan »er blevet en uafhængig, fuldt suveræn stat«.

20. – Den engelske regering omdannes. Premierminister er fortsat Anthony Eden. Den hidtidige forsvarsminister Selwyn Lloyd bliver udenrigsminister i stedet for Harold MacMillan, der overtager finansministeriet, medens arbejdsminister Walther Monckton udnævnes til forsvarsminister.

25. – Den kinesiske premier- og udenrigsminister Chou En-lai og Østtysklands premierminister Grotewohl undertegner venskabs- og samarbejdsaftale.

26. – Den overstbefalende for de ægyptisk-syriske styrker, general Abdel Hakim Amer udnævnes til øverstbefalende for de saudi-arabisk-ægyptiske styrker (jfr. 8/11).

27. – Det rumænske kommunistpartis kongres godkender 5-årsplan for 1956–60.

28. – Forhandlinger mellem den kommunistiske partisanleder Chin Peng og Den malayiske Federations og Singapores premierministre, Abdul Rahman og David Marshall indledes nær den siamesiske grænse. De to ministre kræver, at kommunisterne nedlægger våbnene og overgiver sig til myndighederne. Chin Pengs krav om forlods amnesti og anerkendelse af det kommunistiske parti afslås. Dagen efter afsluttes forhandlingerne uden resultat.

DANMARK

April 1955

1. – Stats- og udenrigsminister H. C. Hansen fremsætter forslag til folketingsbeslutning om det tyske mindretals rettigheder, og undervisningsminister Bomholt fremsætter forslag om at ophæve den i 1945 indførte bestemmelse om, at skoler med tysk undervisningssprog i de sønderjydske landsdele ikke har ret til at afholde statskontrollerede eksaminer.

Forsvarsminister Rasmus Hansen fremsætter forslag om ændringer i lov om en dansk besættelsesstyrke i udlandet. Ændringerne er nødvendiggjort af forbundsrepublikken Tysklands indtræden i NATO, hvorved det danske kommandos særlige opgave som besættelsesstyrke vil bortfalde.

I anledning af den forestående 10-års dag for Danmarks befrielse fremsætter socialminister Strøm forslag om eftergivelse af kommunehjælp og ekstraordinær adgang til aldersrente samt forslag om forhøjelse af de hædersgaver, der ydes til de personer, som blev hårdest ramt i forbindelse med krigen og besættelsen.

Som led i bekæmpelsen af arbejdsløsheden i de såkaldte arbejdsløshedsøer fremsætter landbrugsminister Smørum forslag om ændring i lov om grundforbedring, fiskeriminister Chr. Christiansen forslag om ændring i lov om udlån til afsætningsvirksomheder m. v. inden for fiskerierhvervet og arbejds- og økonomiminister Krag på handelsministerens vegne forslag om ændring i lov om udlån til visse industrivirksomheder og forslag om ændring i lov om foranstaltninger til fremme af danske erhvervsinteresser. Samtlige forslag tager sigte på ved tilskud og lån på gunstige vilkår at fremme beskæftigelsen i de pågældende områder, men herudover vil der blive gjort en indsats for at fremme bortflytning af arbejdskraft fra arbejdsløshedsøerne.

Finansminister Kampmann fremsætter forslag om statsgaranti for lån fra Kreditforeningen af Kommuner i Danmark til færøske kommuner, og fiskeriminister Chr. Christiansen fremsætter forslag om stotte til nybygning af færøske fiskerfartøjer.

2. – Nationalbankens valutastilling er i marts måned forringet med 53 mill. kr.

4. – Det meddeles, at regeringen har afslået et tilbud om køb af landbrugsvarer til et beløb af 7.7 mill. $ fra de amerikanske overskudslagre. Afslaget må bl. a. ses på baggrund af det amerikanske krav om, at 50% af leverancerne skal fragtes på amerikansk køl.

Vareudvekslingsaftalerne med Island og Norge, der udløb henholdsvis den 14. og den 31. marts, er begge forlænget uforandret for et år.

Som svar på strejken på 79 større gårde varsler landbrugets arbejdsgiverforeninger lockout fra den 16. april. Varslet omfatter ca. 70.000 arbejdere.

5. – Folketinget foretager 2. behandling af forslag til ændring i lov om leje og forslag til lov om byggeri med offentlig støtte, efter at der i udvalget er opnået enighed mellem de 4 store partier om det første og mellem s., r. v. og k. f. om det andet. Ved forliget om huslejeloven, der skal gælde i tre år, åbnes der adgang til lejeforhøjelse i lejligheder taget i brug før 1. januar 1949 (om enkeltheder henvises til Ø. og P., 28. årg., p. 282), boliganvisningen i kommuner med under 15.000 indbyggere ophæves, og i tofamilieshuse, hvor den ene lejlighed bebos af ejeren, indføres fri opsigelse med et års varsel fra 1. januar 1956. For byggestøttelovens vedkommende er de vigtigste punkter i forliget en nedsættelse af lånegrænsen, for det sociale byggeri fra 97 til 94% af anskaffelsessummen, og en begrænsning af statens lånetilsagn til 335, 315, 300 og 300 mill. kr. i de fire år, loven skal gælde.

9. – Under en forhandling med parterne i landbrugskonflikten henstiller økonomi- og

arbejdsminister Krag, at uoverensstemmelserne afgøres ved frivillig voldgift; i modsat fald vil regeringen fremsætte forslag om tvungen voldgift. Arbejdsgivernes repræsentanter erklærer, at de ikke kan acceptere frivillig voldgift, medens arbejdernes repræsentanter er villige til at anbefale frivillig voldgift i de kompetente forsamlinger.

13. – Økonomi- og arbejdsminister Krag fremsætter i folketinget forslag om, at konflikten om arbejdstiden i landbruget skal afgøres af en voldgiftsret, bestående af tre jurister, der udpeges af den faste voldgiftsret. Forslaget kommer til 1. behandling i et aftenmøde, hvor det afvises af v., k.f. og k. Jørgen Jørgensen (Lejre) udtaler, at det radikale venstre ikke er en budcentral, hvor stridende parter kan sende bud om hjælp, og kræver grundig udvalgsbehandling af forslaget.

Folketinget vedtager ved 3. behandling forslag om ændring i lov om leje og forslag om byggeri med offentlig støtte. Det første vedtages med 146 stemmer mod 8 (k.), det sidste med 105 stemmer mod 13 (k. og rf.), medens 38 (v.) undlader at stemme. I byggestøtteforslaget foretages ved 3. behandling en ændring, hvorefter driftstilskuddet – 11 og 8 kr. pr. m² etageareal for henholdsvis socialt og privat byggeri – fra 1967 gradvis nedsættes for helt at falde bort i 1974.

Folketinget foretager 1. behandling af forslag til folketingsbeslutning om det tyske mindretals rettigheder og af det dermed sammenhængende forslag om ændring i lov om private tysksprogede skoler i de sønderjydske landsdele. Forslagene får tilslutning af samtlige partiers ordførere undtagen den kommunistiske; desuden går Ingeborg Refslund Thomsen (r.v.) imod forslagene.

Folketinget vedtager ved 3. behandling forslaget om tilbagegivelse af rettigheder til personer, der er dømt i henhold til straffelovstillægget af 1. juni 1945. Forslaget vedtages enstemmigt, idet dog 7 (k.) undlader at stemme.

14. – Folketinget foretager 1. behandling af forslaget om Danmarks godkendelse af Forbundsrepublikken Tysklands tiltrædelse af NATO. Samtidig behandles det radikale venstres forslag til lov om folkeafstemning om Danmarks tiltrædelse af konventionen om Vesttysklands genoprustning og optagelse i NATO og Oluf Pedersens (rf.) forslag til beslutning om folkeafstemning om Vesttysklands optagelse i NATO.

Indenrigs- og boligminister Kjærbøl fremsætter forslag om frivillig og vederlagsfri vaccination mod børnelammelse.

15. – Landbrugsrådets præsident, Hans Pinstrup, der tillige er formand for de samvirkende landboforeninger, opfordrer alle landmænd til at stille sig solidarisk med de organiserede arbejdsgivere i kampen mod en nedsættelse af arbejdstiden.

I anledning af lockoutens ikrafttræden instrueres de ca. 1200 landmejerier, der står i Mejeriernes Arbejdsgiverforening, om, at ingen mælk kan modtages efter lørdag den 16. april om aftenen.

18. – De samvirkende danske Husmandsforeningers landsdelsformænd tager afstand fra Hans Pinstrups opfordring om at holde mælken tilbage fra mejerierne og anbefaler omgående løsning af konflikten ved tvungen voldgift med hensyntagen til såvel parternes berettigede interesser som samfundets tarv.

Under hensyn til de afviklingstendenser, som præger den nye huslejelov og den nye byggestøttelov, beslutter grundejernes landsorganisation at hæve sagen vedrørende huslejestoppets grundlovsmæssighed.

19. – Oluf Pedersen fremsætter på retsforbundets vegne forslag til lov om jordrente til staten.

Folketinget godkender Vesttysklands optagelse i NATO med 145 stemmer mod 24 (r.v. og k. samt retsforbundsmændene Søren Olesen og Oluf Pedersen). Forinden forkastes de radikales forslag om folkeafstemning med 136 stemmer mod 28 (r.v., k. og rf.), medens 3 (repræsentanten for det tyske mindretal og de to grønlændere) undlader at stemme. Retsforbundet trækker sit forslag til beslutning om folkeafstemning tilbage og stiller et tilsvarende ændringsforslag til regeringsforslaget, men ændringsforslaget forkastes med samme stemmetal som de radikales forslag.

Folketinget vedtager forslag til beslutning om det tyske mindretals rettigheder med 156 stemmer mod 9 (k. og Ingeborg Refslund Thomsen). 3 medlemmer – de radikale Rager og Steen og den konservative Clausen (Olufskjær) – undlader at stemme.

20. – Folketinget vedtager med 93 stemmer (s., r.v. og rf.) mod 74 (v., k.f. og k.), at arbejdsstandsningen i landbruget straks skal bringes til ophør og uoverensstemmelserne mellem arbejdere og arbejdsgivere afgøres ved tvungen voldgift. Forinden er ved 2. behandling regeringens forslag ændret således, at voldgiftsretten udvides til 7 medlemmer, nemlig 2 repræsentanter for hver af parterne, en højesteretsdommer og en nationaløkonom, der begge udpeges af den faste voldgiftsret, samt formanden for den faste voldgiftsret, der bliver formand. En anden ændring pålægger voldgiftsretten at træffe sin afgørelse på grundlag af en samfundsøkonomisk vurdering af de af parterne fremsatte synspunkter og krav. Et ændringsforslag fra venstre og konservative om uændret forlængelse af overenskomsterne for et år forkastes med 99 stemmer (s., r.v., k. og rf.) mod 67 (v. og k.f.).

20. – Folketinget vedtager enstemmigt forslag til lov om straf for folkedrab.

Ved folketingets 2. behandling af forslaget om forhøjelse af statsgarantien til SAS fra 10 til 22.5 mill. kr. forkastes et konservativt ændringsforslag om nedsættelse af garantibeløbet med 97 stemmer (s., v., r.v. og den konservative Foss) mod 19 (k.f. og k.), medens 6 (rf.) undlader at stemme.

21. – De færøske myndigheder med rigsombudsmand, politimester og dommer i spidsen søger at foretage udsættelsesforretning over for læge Halvorsen på sygehuset i Klaksvig, men hindres heri med vold og tvinges til at forlade øen. Lagmanden, Kr. Djurhuss, der opholder sig i København, henvender sig til statsminister H. C. Hansen og anmoder om politiforstærkning, og efter at have sikret sig tilslutning hertil i et partiformandsmøde beslutter regeringen at chartre DFDS's »Parkeston« og sende 120 københavnske ordensbetjente til Færøerne.

Folketinget færdigbehandler forslaget om eftergivelse af kommunehjælp og ekstraordinær adgang til aldersrente og forslaget om forhøjelse af hædersgaver, der begge vedtages enstemmigt. Desuden gennemføres forslaget om ændringer i lov om en dansk besættelsesstyrke i udlandet med 126 stemmer mod 27 (r.v., k. og rf.) og forslag om gennemførelse af overenskomst om retsstillingen for NATO-styrker i andre NATO-lande, der vedtages med 127 stemmer mod 7 (k.), medens 14 (r.v.) undlader at stemme.

Ved 2. behandling af forslaget om forvaltningen af »Ungdommens Uddannelsesfond« vedtager folketinget ændringsforslag om, at der af fonden i de kommende 3 år årligt skal anvendes 4 mill. kr. til stipendier og 2 mill. kr. til studielån i stedet for de oprindeligt foreslåede 10½ mill. kr., idet seminarieelever og gymnasiaster udgår af forslaget.

22. – Kommunalbestyrelsen i Klaksvig henstiller til statsministeriet, at politiaktionen må blive standset.

Den faste voldgiftsret udpeger højesteretsdommer J. Herfelt og ligningsdirektør Niels Hansen til sammen med formanden for den faste voldgiftsret, højesteretsdommer Victor Hansen, at udgøre formandskabet i voldgiftsretten om landbrugets arbejdstid. Kendelsen skal ifølge loven foreligge senest den 20. maj.

Folketinget vedtager forslaget om forhøjet garanti til SAS med 96 stemmer (s., v., r.v. og 5 k.f.)mod 10 (k. og rf.), medens 18 (k.f.) undlader at stemme.

Bertel Dahlgaard (r.v.) fremsætter forslag til beslutning af folketinget om nedsættelse af et udvalg til overvejelse af samarbejde mellem de for landets økonomiske politik bestemmende faktorer.

23. – Lederen af det republikanske parti, Tjodveldisflokkurin, lagtingsmand Erling Patursson, opfordrer i sit blad »14. September« til generalstrejke på Færøerne, når »Parkeston« med de danske politibetjente ankommer. Det socialdemokratiske blad på Færøerne udtaler håbet om, at det i sidste øjeblik må lykkes at få striden bragt til ophør ved mægling, så de danske politimænd ikke behøver at gå i land i Klaksvig.

24. – »Parkeston« ankommer til Thorshavn. Fra Klaksvig meddeles, at havnen er blevet spærret ved, at en gammel trawler er anbragt på tværs af indsejlingen.

25. – Det meddeles, at forhandlinger om en ændring af den dansk-britiske konvention af 1901 om fiskeriet i havet omkring Færøerne er resulteret i en aftale om en væsentlig udvidelse af det område af havet, hvor retten til at drive fiskeri er forbeholdt færinger og andre danske statsborgere.

I telegrammer til landsstyret i Thorshavn og regeringen i København anmoder kommunalbestyrelsen i Klaksvig om forhandlinger »på lovlig grund«. Landsstyret erklærer sig rede til forhandlinger, og i København holdes ministermøde, hvorefter stats- og udenrigsminister H. C. Hansen orienterer partiformændene om situationen.

26. – I Thorshavn føres forhandlinger mellem landsstyret og Klaksvig kommunalbestyrelse. Den færøske arbejderforening kræver, at landsstyret inden en time skal erklære sig villig til at lade Klaksvigsagen afgøre ved nordisk voldgift. Landsstyret svarer, at spørgsmålet må afgøres af regeringen, hvorefter arbejderforeningen erklærer generalstrejke.

Thisted Knudsen fremsætter på venstres vegne forslag om en omlægning af den amtskommunale beskatning, således at sygehusudgifterne dækkes ved ligning på de personlige indtægter.

Folketinget vedtager enstemmigt forslag om vaccination mod børnelammelse og forslag om ændringer i forsorgsloven (hjælp til enlige mødre, inddrivelse og udbetaling af børnebidrag m. v.) og påbegynder en langvarig 2. behandling af forslag til færdselslov.

27. – Regeringen får i et partiformandsmøde tilslutning til at sende en repræsentant til Færøerne for at orientere sig og afgive beretning til regeringen.

Ved afstemningen om ændringsforslagene ved 2. behandling af forslag til færdselslov forkastes et forslag, stillet af et flertal af udvalget, om fri hyreret for lillebiler, idet der afgives 80 stemmer for og 80 stemmer imod forslaget. Et mindretalsforslag om fri hyreret på vej, men med mulighed for kommunen til at begrænse antallet af lillebiler og deres adgang til at benytte de autoriserede holdepladser, vedtages med 87 stemmer mod 75. Iøvrigt forkastes et forslag om hastighedsbegrænsning til 80 km, i byerne 50 km, med 94 stemmer mod 61, og et forslag om fuldt stop før indkørsel på hovedvej med 99 stemmer mod 61.

Folketinget vedtager ved 3. behandling forslaget om »Ungdommens Uddannelsesfond« med 123 stemmer mod 6 (rf.).

Ved 2. behandling af forslagene vedrørende bekæmpelse af arbejdsløsheden i »arbejdsløshedsøerne« vedtages ændringsforslag, der forhøjer renten ved udlån af statsmidler fra 3½ til 5 pct. Til gengæld gives der afdragsfrihed i 5 år.

28. – Den dansk-italienske vareudvekslingsaftale af 14. april 1954 er blevet forlænget et år til 14. april 1956, dog således, at der for de italienske varer, som her i landet er undergivet importkontrol, er aftalt kontingenter til et samlet beløb af ca. 30.5 mill. kr. mod ca. 26.5 mill. kr. i det foregående aftaleår.

Folketinget vedtager enstemmigt forslag om godtgørelse til alders- og invaliderentenydere for huslejestigningen og forslag om nedsættelse af en licitationskommission.

De konservative medlemmer i toldkommissionen erklærer sig rede til at skrive betænkning, så forslaget om tekstiltold kan fremsættes i folketinget. Samtidig foreslår de, at provenuet af tekstiltoldforhøjelsen anvendes til nedsættelse af tøjskatten.

29. – Finansminister Kampmann ankommer til Thorshavn og orienterer sig hos landsstyret og Klaksvig kommunalbestyrelse. Han aflægger derefter i forståelse med landsstyret besøg i Klaksvig.

Undervisningsminister Bomholt fremsætter forslag om ændringer i lov om folkeskolen og forslag til lov om gymnasieskoler.

Ved 3. behandling af forslag til færdselslov vedtages et ændringsforslag om at indskrænke kommunalbestyrelsernes adgang til at begrænse antallet af køretøjer til erhvervsmæssig personbefordring til alene at gælde drosker med

87 stemmer mod 81 (s., k. samt den konservative Aksel Møller). Lovforslaget vedtages derefter enstemmigt med 169 stemmer.

Iøvrigt færdigbehandler folketinget de 4 forslag vedrørende bekæmpelse af arbejdsløsheden i »arbejdsløshedsøerne«, der vedtages mod retsforbundets stemmer, samt forslagene om statsgaranti for lån fra Kreditforeningen af Kommuner i Danmark til færøske kommuner og om støtte til nybygning af færøske fiskerfartøjer, der vedtages enstemmigt.

Detailpristallet for april viser en stigning i forhold til januar på 5 points til 393 (1914 = 100). Ca. 2 points af stigningen skyldes den i marts gennemførte omsætningsafgift på manufakturvarer, og bortfaldet af tilskuddet til billiggørelse af mælken betyder næsten 1 points stigning.

30. – Finansminister Kampmann vender tilbage til Thorshavn, efter at han i Klaksvig har haft samtaler med kommunalbestyrelsen, havnefoged Fischer Heinesen og læge Halvorsen.

Maj 1955

1. – Fra Thorshavn meldes, at spærringen ved Klaksvig havn er blevet fjernet, og at der ved forhandlinger mellem finansministeren, landsstyret og arbejderforeningen er opnået enighed om, at strejken afblæses under forudsætning af, at »Parkeston« ikke sejler til Norderøerne, mens situationen er genstand for drøftelse i København.

Statsminister H. C. Hansen dementerer en udtalelse af Erling Patursson om, at »danskerne har lagt pres på landsstyret for at fremkalde en anmodning om politihjælp«. Det færøske landsstyre har bedt regeringen om politihjælp, og den har de fået, men det er ikke udtryk for svaghed, at regeringen og landsstyret i fællesskab søger alle forsvarlige udveje for at undgå åben kamp mellem politiet og borgerne i Klaksvig.

2. – Finansminister Kampmann vender tilbage fra Færøerne og udtaler ved sin ankomst til København, at det er hans bestemte opfattelse, at konflikten kan bringes til en fredelig løsning.

3. – Det meddeles, at læge Halvorsen forlader Klaksvig på en 3 måneders ferie. Finansminister Kampmann rejser på ny til Færøerne.

Nationalbankens valutastilling er i løbet af april forringet med 26 mill. kr.

6. – Finansminister Kampmann ankommer til Thorshavn, hvor han fører forhandlinger med landsstyret.

9. – På NATO-rådsmødet i Paris optages Vesttyskland officielt i Atlantpagten. For Danmark taler stats- og udenrigsminister H. C. Hansen, der fremhæver det tyske tilsagn om dansk repræsentation i landdagen i Kiel som eksempel på gensidig god vilje og tillid.

Efter forhandlinger mellem landsstyret, repræsentanter for Klaksvig kommunalbestyrelse, rigsombudsmanden og finansministeren opnås enighed om en løsning af lægekonflikten i Klaksvig.

2000 repræsentanter for tekstil- og beklædningsindustriens arbejdere, funktionærer og arbejdsgivere vedtager på et møde i Herning en henstilling til regering, folketing og toldkommission om, at den allerede i trontalen lovede og længe forberedte toldrevision gennemføres, inden folketinget hjemsendes.

10. – Kommunalbestyrelsen i Klaksvig accepterer den foreslåede løsning af lægekonflikten. Hovedpunkterne i overenskomsten er, at læge Halvorsen skal forlade sygehuset og lægeboligen og læge Rubek Nielsen frasige sig stillingen som sygehuslæge i Klaksvig. Stillingen som sygehuslæge, med hvilken er forbundet sygekassepraksis, skal derefter opslås ledig, og læge Halvorsen opfordres til at bringe sit forhold til lægeforeningen i orden, således at han kan søge stillingen. Nægter lægeforeningen at genoptage læge Halvorsen, skal der straks optages forhandling om at ændre lægeordningen, således at lægen ved Klaksvig sygehus ikke får pligt til at betjene

sygekassepatienterne, hvorefter den ændrede stilling opslås ledig. Det er regeringens hensigt at beskikke en dommer til at undersøge begivenhederne i forbindelse med lægesagen i Klaksvig, herunder spørgsmålet om, hvorvidt der bør rejses tiltale. Klaksvig kommunalbestyrelse henstiller i den anledning, at der ved afgørelsen af tiltalespørgsmålet tages videst muligt hensyn til den særlige baggrund for hele sagen og de specielle færøske forhold.

Toldkommissionen afslutter arbejdet med finansministerens forslag om forhøjelse af biltolden med ca. 10 mill. kr. og forhøjelse af tekstiltolden med ca. 25 mill. kr. Alle partiers repræsentanter går imod forhøjelse af biltolden og venstre, radikale og retsforbundet afviser også forslaget om højere tekstiltold. Repræsentanterne for socialdemokraterne og de konservative giver principiel tilslutning til forhøjelse af tekstiltolden, men de konservative ønsker, at der hurtigt efter toldforslagets gennemførelse sker en afvikling af deponeringsordningen, og at der foretages en nedsættelse af omsætningsafgiften af beklædningsvarer.

11. – På De samvirkende Fagforbunds generalforsamling udtaler formanden, Eiler Jensen, at importregulering havde været den naturlige udvej ud af valutavanskelighederne, men at regeringen, fordi den er i mindretal, blev tvunget til at gå andre veje, der i heldigste fald kun er de næstbedste. Alligevel er den nuværende regering at foretrække, fordi den giver indflydelse på statsadministrationen.

12. – »Parkeston« afsejler fra Færøerne, men efterlader 15 københavnske politimænd, dels ordensbetjente, dels kriminalpoliti, der skal bistå kommissionsdommeren med undersøgelserne i Klaksvig.

Landsdommer Gjerulf, Viborg, udpeges som kommissionsdommer til at lede undersøgelserne i forbindelse med Klaksvig-affæren.

Stats- og udenrigsminister H. C. Hansen udtaler på De samvirkende Fagforbunds generalforsamling, at indtægtsstigningerne i de forskellige befolkningsgrupper var en medvirkende årsag til valutavanskelighederne i 1954, og at det næppe kan være særlig tilfredsstillende for fagforbundene og deres medlemmer, at man først opnår lønforbedringer og derefter må se en væsentlig del af indtægtsfremgangen beslaglagt gennem øgede skatter og afgifter.

13. – Finansminister Kampmann udtaler ved sin hjemkomst til København, at det færøske landsstyre ikke på nogen måde har antydet overfor ham, at man er utilfreds med den trufne ordning i Klaksvig-sagen.

Borgmester Aksel Møller sporger statsministeren, om han er villig til at holde folketinget inde for at behandle toldspørgsmålet, hvis de konservative frafalder kravet om nedsættelse af omsætningsafgiften.

15. – Det franske præsidentpar ankommer til København på officielt besøg.

16. – Stats- og udenrigsminister H. C. Hansen fremsætter i folketinget en redegørelse for Klaksvig-konflikten.

Folketinget vedtager ved 3. behandling forslaget om ændring i lov om private tysksprogede skoler med 154 stemmer mod 7 (k. samt den radikale Ingeborg Refslund Thomsen), medens 1 medlem (den konseravtive Clausen (Olufskjær)) undlader at stemme.

17. – Voldgiftsretten om arbejdstiden i landbruget afsiger sin kendelse, der i det store og hele følger arbejdsgivernes påstand om uændret forlængelse af overenskomsterne til 31. marts 1956.

Under den storpolitiske debat ved 3. behandling af forslag til tillægsbevilling for 1954–55 søger Erik Eriksen (v.) og Aksel Møller (k.f.) at få af- eller bekræftet rygterne om, at regeringen i løbet af sommeren vil blive rekonstrueret ved optagelse af radikale ministre. Erik Eriksen henviser til statsministerens 1. majtale, hvori denne udtalte sin anerkendelse af det radikale venstres ansvarsbevidsthed og tilføjede, at tiden måtte vise, om der herfra kunne trækkes videre perspektiver for den kommende udvikling. Statsminister H. C. Hansen erklærer, at han ikke har drøftet spørgsmålet hverken med sit eget parti eller med det radikale venstre, og Bertel Dahl-

gaard udtaler, at det radikale venstre ikke er støtteparti for ministeriet, men for en politik.

Finansminister Kampmann oplyser under debatten, at der på drifts- og anlægsbudgettet for 1954–55 nu regnes med et overskud på ca. 285 mill. kr. mod knap 300 mill. kr. i 1953–54. For 1955–56 må der som følge af de foretagne afgiftsforhøjelser m.v. regnes med en fordobling af overskuddet og en væsentlig reduktion af statens finansieringsbehov.

Tillægsbevillingsforslaget vedtages sluttelig med 128 stemmer mod 6 (k.), medens 6 (rf.) undlader at stemme, og folketinget tager ferie på ubestemt tid.

I folketingets mødeperiode fra 5. oktober 1954 til 17. maj 1955 er der blevet fremsat 148 lovforslag, nemlig 135 regeringsforslag og 13 forslag fremkommet ved privat initiativ. Af de fremsatte lovforslag er 103 endeligt vedtaget, 45 blev ikke behandlet til ende eller bortfaldt.

22. – I en tale på provinsbankernes årsmøde erklærer nationalbankdirektør Svend Nielsen, at der fortsat må føres en stram pengepolitik.

Det radikale venstres 50 års jubilæumslandsmøde i Odense tiltræder enstemmigt et forslag til revision af partiets program. I henhold til landsforbundets vedtægter skal programmet underkastes en anden behandling på et ekstraordinært landsmøde i september. Landsmødet vedtager iøvrigt en resolution, der bl.a. opfordrer folketingsgruppen til at arbejde for, at folkepensioneringen nu påbegyndes og videreføres i takt med de økonomiske muligheder, og at disse muligheder søges øget gennem en formindskelse af rustningsudgifterne.

24. – Færøernes landsstyre takker regeringen for den beredvillighed og hurtighed, hvormed den efterkom landsstyrets og rigsombudsmandens anmodning om at sende dansk politi til Færøerne i forbindelse med lægesagen i Klaksvig. Landsstyret udtaler ligeledes sin anerkendelse af regeringens beslutning om at sende finansminister Kampmann til Færøerne.

Kurserne på de fire længst løbende statslån nedsættes, og nationalbanken ophæver den rentefavør ved diskontering af handelsveksler, som den siden 1. marts 1939 har ydet de private banker.

25. – Det meddeles, at nationalbanken vil tilbyde banker og sparekasser at forrente ledige penge på 1 måneds opsigelse med 1 ½ pct.

På Dansk Arbejdsgiverforenings generalforsamling meddeler formanden, fabrikant Hans L. Larsen, at han ikke ønsker genvalg. I stedet vælges civilingeniør Ejnar Thomsen til formand.

Kongelig dansk Automobilklub vedtager på sin generalforsamling at henvende sig til folketingets ombudsmand angående anvendelsen af vejfondens midler til andre formål end de for afgifternes opkrævning oprindeligt angivne.

26. – Finansminister Kampmann udtaler, at nationalbankdirektøren og han er enige om, at det vil være hensigtsmæssigt at genoptage belåning af de private bankers obligationer og eksportkreditter, og hvis man om et eller to år kan lette kreditstramningen, er genbelåning en af de veje, der kan gås.

Bortset fra »knallerter« blev der i 1954 indregistreret 86.259 motorkøretøjer til en samlet værdi, eksklusive omsætningsafgift, af 676 mill. kr. mod i 1953 68.767 motorkøretøjer til en værdi af 556 mill. kr.

28. – En ny handelsaftale med Tjekoslovakiet for tidsrummet 1. juni 1955–31. maj 1956 forudsætter en vareudveksling på ca. 52 mill. kr. i hver retning, medens kontingenterne for de danske eksportvarer i 1954–55 var på 22.5 mill. kr. og for de tjekoslovakiske 25 mill. kr.

Juni 1955

2. – Nationalbankens nettovalutagæld er i maj gået op fra 332 til 401 mill. kr.

De københavnske hovedbanker forhøjer undergrænsen for diskontoen for handelsveksler fra 5½ til 6 pct.

3. – I en dansk-fransk vareudvekslingsaftale for perioden 1. april–30. september er kontingenterne for eksporten til det franske moderland forhøjet til omtrent samme niveau som i tiden før Frankrig suspenderede sin importfriliste.

Folketingets vareforsyningsudvalg tiltræder et forslag fra handelsministeren om at overføre en række varer til friliste, således at Danmarks liberaliseringsprocent stiger fra 76 til 78.4.

4. – Statsminister H. C. Hansen udtaler på et grundlovsmøde i Vejle, at folkepensioneringen ikke må medføre en forøgelse af det samlede forbrug. Det vil derfor være nødvendigt at opkræve større beløb i folkepensionsbidrag, end der udbetales, idet en del af bidragene må ventes taget af opsparingen. Iøvrigt må tidspunktet for denne lovgivnings iværksættelse fastlægges under hensyn til den økonomiske udvikling og især valutabalancen.

Bertel Dahlgaard (r.v.) opfordrer regeringen til at tage initiativet til forhandlinger om en genoptagelse af handelen med Sovjetunionen.

5. – Fhv. statsminister Erik Eriksen slutter sig til Bertel Dahlgaards henstilling til regeringen om genoptagelse af handelsforhandlinger med Sovjetunionen.

7. – Stats- og udenrigsminister H. C. Hansen gør opmærksom på, at der stadig findes en rammeaftale for handelen mellem Danmark og Sovjetunionen, og giver eksempler på, at handelen ikke er gået i stå.

9. – Der er mellem den amerikanske og den danske regering truffet aftale om samarbejde vedrørende fredelig udnyttelse af atomenergi, hvorefter U.S.A. bl.a. vil forsyne Danmark med fissilt materiale i form af beriget uran til anvendelse i en forsøgsreaktor. Endvidere er der mellem den engelske Atomic Energy Authority og den danske atomenergikommission afsluttet overenskomst angående gennemførelse af et fælles program for videnskabelige og tekniske forsøg med sigte på industriel udnyttelse af atomenergi. Atomic Energy Authority vil hjælpe atomenergikommissionen med udformningen og bygningen af en forsøgsreaktor af lignende type som en reaktor under bygning ved Harwell og forsyne den danske reaktor med fissilt materiale.

14. – Dagbladet »Børsen« oplyser, at regeringen den 7. juni havde et møde med erhvervene, hvor man drøftede spørgsmålet om en egentlig handelsaftale med Sovjetunionen. Der var enighed om, at der ikke i øjeblikket er anledning til at tage initiativet til handelsforhandlinger med Sovjet.

Grossist-Sammenslutningen af 1930 har anmodet ombudsmanden om en udtalelse om, hvorvidt finansministerens overtræk i nationalbanken er foreneligt med grundlovens bestemmelse om, at intet statslån kan optages uden ifølge lov.

15. – I København åbnes et konsulmøde med deltagelse af ca. 250 af Danmarks honorære konsuler fra hele verden. Stats- og udenrigsminister H. C. Hansen holder en tale, hvori han bl.a. siger, at Danmark ingen grund har til at fortryde, at det i 1949 gik ind i NATO.

Landbrugsminister Smørum udtaler, at han vil anmode folketingets ombudsmand om at foretage en undersøgelse af alle de ting vedrørende landbohøjskolen, som har været kritiseret i forbindelse med sagen om dyrlæge Wambergs doktorafhandling.

28. – Det 30. nordiske interparlamentariske møde åbnes i København med deltagelse af 75 parlamentarikere fra Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige.

Hovedstadens samfærdselskommission afgiver betænkning, hvori man går ind for, at der oprettes et trafikråd med den nødvendige planlægnings- og bevillingsmyndighed til en samordning af hovedstadens nærtrafik.

29. – Erhvervenes hovedorganisationer protesterer mod monopoltilsynets sammensætning og mod, at der nedsættes et forretningsudvalg, hvori erhvervene ikke bliver repræsenteret.

30. – Folkeforsikringskommissionens betænkning offentliggøres. Det radikal-socialdemokratiske forslag går ud på, at der indføres en folkepensionsordning, foreløbig for en 6 års periode. Aldersgrænsen for at opnå aldersrente foreslås gradvis forhøjet fra de nuværende 60 år for kvinder og 65 år for mænd til henholdsvis 62 og 67 år, og de nye aldersgrænser skal fra begyndelsen gælde for folkepensionister. I de to første år skal pensionen være

ens for folkepensionister og aldersrentenydere, nemlig for ægtepar 400 kr. årlig, for enlige 267 kr. I de næste to år bliver den højere for folkepensionister end for aldersrentenydere, for ægtepar henholdsvis 900 og 700 kr. årlig, for enlige 600 og 467 kr., og i de sidste to år 1500 og 900 kr. for ægtepar, 1000 og 600 kr. for enlige. Folkepensionen skal ikke medføre noget fradrag i aldersrenten. Den samlede udgift ved planens virkeliggørelse vil stige fra 99 mill. kr. det første år til 258 mill. kr. det 6. år, og dækning foreslås tilvejebragt ved opkrævning af et folkepensionsbidrag, en proportional indkomstskat, der det første år skal udgøre 1 pct. af den skattepligtige indkomst og stige til 2.5 pct.

Både venstres og det konservative folkepartis repræsentant i kommissionen udtaler principiel velvilje over for det radikal-socialdemokratiske forslag. Venstre fastholder dog sit eget forslag, hvorefter folkepensionen sættes i et bestemt forhold til befolkningens gennemsnitsindtægt, og de konservative lægger afgørende vægt på, at der samtidig med folkepensionen tilvejebringes en enkepensionsordning, og at tjenestemændenes pensionsforhold finder en tilfredsstillende løsning.

Juli 1955

2. – Efter at der er sluttet en ny dansk-finsk handelsaftale, kan den finske eksport til Danmark i aftaleåret 1. juli 1955–30. juni 1956 anslås til 170 mill. kr., den danske eksport til Finland til 140 mill. kr.

Nationalbankens valutagæld forøgedes i juni med 55 mill. kr. til 456 mill. kr.

8. – Den dansk-hollandske vareudvekslingsaftale er blevet forlænget et år til udgangen af juni 1956.

9. – Statsminister H. C. Hansen udtaler, at der ikke er grund til uro over, at en afgørende vending i valutasituationen endnu ikke er indtrådt, og henviser til, at Danmark stadig har en dollarbeholdning på ca. ½ milliard kr.

11. – Efter at der på Harpsund-mødet i efteråret 1954 var blevet udpeget 9 varegrupper som egnede for fri samhandel i Norden, har det nordiske økonomiske samarbejdsudvalg udvalgt yderligere 10 varegrupper, hvor forudsætningerne for et fælles marked må anses for særlig gunstige. Iøvrigt er det konstateret, at der allerede består et fælles marked for 7–8 pct. af den nordiske samhandel, idet der for de pågældende varer i intet af de tre lande findes toldsatser eller kvantitative restriktioner.

Statistisk departement kommer i en undersøgelse over landbrugets likviditets- og gældsforhold til det resultat, at 115.000 eller knap 58 pct. af samtlige landbrugsejendomme er uden likvid kapital. Sættes likviditetsbehovet til godt 5 pct. af landbrugets kapital, var der i juni 1954 en likviditetsmangel i landbruget på 661 mill. kr.

Fhv. finansminister Thorkil Kristensen skriver i »Dagens Nyheder« om folkeforsikringskommissionens betænkning, at de forskellige indstillinger hviler på en urealistisk økonomisk vurdering.

13. – Indenrigs- og boligministeriet oplyser, at der siden gennemførelsen af byggestøtteloven 1946 og elementhusloven 1947 er givet tilsagn om statslån til et beløb af 3.126 mill. kr. Heraf er udbetalt 2.390 mill. kr., således at statens restforpligtelse ved udgangen af 1954 udgjorde 736 mill. kr., men dette beløb må forhøjes til ca. 1100 mill. kr., dels fordi foranstående prioritering normalt ikke opnås i det forudsatte omfang, dels som følge af stigning i byggeomkostningerne i opførelsesperioden.

18. – Mellem Danmark og Finland afsluttes en overenskomst om undgåelse af dobbeltbeskatning m.v.

I Thisted afholdes et stærkt besøgt møde om Hanstholm havn. En afstemning viser stor tilslutning til et forslag om et protesttog til folketinget og om fornødent skattenægtelse, hvis regeringen ikke erkender sin forpligtelse til at færdigbygge havnen.

22. – Færøernes forhandlinger med Sovjetunionen om levering af saltsild ender resultatløse. I fjor solgtes færøske sild for ca. 20 mill. kr. til Sovjetunionen. Medlem af landsstyret, Hakon Djurhuus, udtaler, at det er en udpræget færøsk interesse, at man fra dansk side snarest søger at få en regulær handelsaftale med Sovjetunionen, og at der øjensynligt ligger storpolitik bag det russiske afslag på tilbudet om køb af Færøsild.

25. – Udstedelsen af importbevillinger for rug og hvede indkøbt i udlandet efter den 23. juli suspenderes. Baggrunden er landbrugets hovedorganisationers ønske om forhandlinger om importstop for brødkorn, idet man frygter kraftige prisfald efter høst, fordi flere landmænd end normalt af likviditetsmæssige grunde må fremskynde salg af korn.

29. – Detailpristallet for juli stiger til 397 (juli 1914 = 100) mod 393 i april. En væsentlig årsag til stigningen er de høje priser for nye kartofler. Det lønregulerende særpristal beregnes til 395 mod 386 i januar, hvilket medfører, at såvel arbejdere som tjenestemænd får 2 portioner dyrtidstillæg fra henholdsvis 1. september og 1. oktober.

August 1955

2. – Nationalbankens valutabalance viser en nedgang i nettogælden til udlandet, nemlig fra 456 mill. kr. ult. juni til 425 mill. kr. ult. juli.

På et møde i landbrugsministeriet anbefaler landbrugets organisationer at fortsætte importstoppet for rug og hvede indtil videre. Importstoppet skal dog hæves, hvis priserne for dansk korn stiger over verdensmarkedspriserne. Fra landbrugets side udtales endvidere ønske om en låneordning for korn, liggende på landbrugernes egne lagre, men da dette formentlig ikke vil kunne gennemføres for indeværende høst, ønsker man subsidiært, at regeringen skal forhandle med bankerne og nationalbanken om en belåningsordning. Husmandsforeningerne tager det forbehold, at den fri import af foderkorn opretholdes.

Landbo- og husmandsforeningerne udtaler, at det nuværende lønreguleringssystem må afløses af et system, der tager hensyn til samfundets økonomiske vilkår og eksporterhvervenes muligheder, ligesom avancer og udbytter må stå i forhold til samfundets velstand; ellers tvinges landbruget til at søge kompensation for pris- og omkostningsstigninger gennem en forhøjelse af landbrugsvarernes priser på hjemmemarkedet.

9. – Fra London meddeles, at Danmark og Eire er de eneste lande uden for Commonwealth, der i 1956 vil få kul fra England. Fra dansk side oplyses, at der endnu ikke foreligger bindende tilsagn om leverancer i 1956.

10. – Det udenrigspolitiske nævn giver sin tilslutning til, at Danmarks gesandt i Moskva får titel af ambassadør. Initiativet til, at Danmark og Sovjetunionen gensidig ophøjer deres gesandtskaber til ambassader, er taget af Sovjetunionen.

I en artikel i »Dimmalætting« placeres ansvaret for, at Færøerne i år er blevet udelukket fra det russiske sildemarked, på de færøske myndigheder, idet der bl.a. henvises til, at den omstændighed, at der ingen dansk-russisk handelsaftale kom i stand, ikke forhindrede en rekordeksport af færøsk sild til Sovjet i 1954.

11. – Den dansk-spanske vareudvekslingsaftale er forlænget for tidsrummet 1. juli 1955 –30. juni 1956, idet der samtidig er gennemført en forhøjelse af enkelte kontingenter.

12. – Formanden for den radikale folketingsgruppe, Jørgen Jørgensen (Lejre), udtaler, at det radikale venstre ikke principielt er imod regeringssamarbejde med andre partier, men betimeligheden heraf må være bestemt af den politiske situation, og der er intet i den politiske situation, der giver det radikale venstre anledning til at ændre det standpunkt, det tog i 1953.

14. – Statsminister H.C.Hansen udtaler, at han overvejer visse spørgsmål vedrørende regeringens sammensætning, men det er hans opfattelse, at regeringen pånу vil møde folketinget i oktober som mindretalsregering.

16. – Det meddeles, at der mellem de private banker og nationalbanken er opnået enighed om en belåningsordning for korn til hjælp for landbrugere i likviditetsvanskeligheder, idet nationalbanken er villig til at genbelåne lagerkontrakter.

Økonomi- og arbejdsminister Krag giver vareforsyningsudvalget meddelelse om den danske regerings protest i anledning af, at Italien i strid med GATT-reglerne den 12. august har forhøjet tolden for visse ostesorter.

18. – De samvirkende Fagforbunds blad »Arbejderen« skriver, at fagbevægelsen ikke er fanatisk tilhænger af pristalsregulering og henviser til, at der før krigen ikke var pristalsregulering, men til gengæld kun 1-årige overenskomster.

20. – Landbrugsministeriet udsender officiel meddelelse om den nye låneordning for korn, hvorefter en landmand hos en kornhandler kan låne indtil 70 pct. af dagsprisen. Lånet skal være afviklet senest den 20. november. Bankerne har lovet kornhandelen at stille sig velvilligt m.h.t. at belåne kontrakterne, idet nationalbanken har givet tilsagn om genbelåning. Ministeriet gør imidlertid opmærksom på, at ordningens værdi for den enkelte landmand er betinget af, at omkostningerne dækkes af en mindst tilsvarende stigning i kornpriserne.

25. – Regeringen beslutter at nedsætte et udvalg til nærmere overvejelse af spørgsmålet om offentlighed i forvaltningen. Udvalget vil også tage stilling til en eventuel revision af loven af 2. februar 1866 om erklæringers meddelelse til ansøgere og klagere. Spørgsmålet blev rejst af Bertel Dahlgaard i forfatningskommissionen og er blevet aktuelt ved landsrettens kendelse om udlevering af interne referater fra aktieselskabsregistret til brug ved opklaring af »Danish Milk«-sagen.

30. – Ministeriet H.C.Hansen omdannes. Indenrigs- og boligminister Johs. Kjærbøl bliver boligminister og minister for Grønland, idet de hidtil under statsministeriet hørende forretninger vedrørende Grønland udskilles til et særligt ministerium, Carl Petersen overtager indenrigsministeriet og afløses som minister for offentlige arbejder af sekretær i De samvirkende Fagforbund, folketingsmand Kai Lindberg, og redaktør Ernst Christiansen udnævnes til minister uden portefeuille med henblik på udenrigspolitiske spørgsmål, herunder navnlig forholdet til FN og Europarådet.

Importforbudet for hvede ophæves, men importforbudet for rug opretholdes med den motivering, at bortset fra canadisk rug, der skal betales i dollars, er det endnu ikke muligt at købe udenlandsk rug billigere end den danske.

Byggestatistikken viser, at der i første halvår 1955 kun er påbegyndt et etageareal på 1.3 mill. m² mod 2.1 mill. m² i første halvdel af 1954.

September 1955

2. – Nationalbankens valutagæld er i august forøget med 6 mill. kr. til netto 431 mill. kr.

3. – Statistisk departement opgør industriens samlede investeringer i 1954 til 478 mill. kr. mod 408 mill. kr. i 1953.

4. – Borgmester Aksel Møller (k.f.) udkaster i en tale på Gavnø tanken om at modarbejde stigningen i leveomkostningerne ved at nedsætte skatterne.

5. – De samvirkende Fagforbunds blad »Arbejderen« skriver, at importregulering for den brede befolkning havde været en langt mere retfærdig løsning af valutaproblemet end de iværksatte foranstaltninger.

7. – På et nordisk udenrigsministermøde i Stockholm, hvor den danske regering repræsenteres ved minister Ernst Christiansen, diskuteres bl.a. spørgsmålet om atomenergiens anvendelse til fredelige formål. Man understreger vigtigheden af, at det planlagte organ for atomenergi bliver knyttet så nært som muligt til FN og fremhæver endvidere

betydningen af, at spørgsmålet om den radioaktive udstrålings virkninger bliver optaget på dagsordenen for den forestående plenarforsamling. Mødet udtaler som sin mening, at den forbedrede internationale situation burde kunne medføre, at FN's medlemskreds yderligere udvides.

DSB og de vesttyske forbundsbaners fælles teknikerudvalg angående fugleflugtslinien har afsluttet sit arbejde og afgivet betænkning. Den nødvendige kapital til fuld udbygning af fugleflugtslinien anslås til 90 mill. DM og 88 mill. kr.

Finansminister Kampmann bebuder i en tale på de almennyttige boligselskabers kursus, at der kan blive tale om visse lettelser for byggeriet, hvis den økonomiske situation udvikler sig, som regeringen venter, d.v.s. at man i indeværende år nærmer sig balance på valutaregnskabet og holder stillingen i første halvår 1956.

8. – Der afholdes nordisk statsministermøde i Stockholm, hvor man drøfter et forslag fra Nordisk Råds præsidium om uformelle forhandlinger mellem repræsentanter for regeringerne og præsidiet angående visse spørgsmål i forbindelse med Nordisk Råds arbejde. Statsministrene enes om at foreslå en fælles drøftelse i København i slutningen af oktober.

10. – En dansk landbrugsdelegation under ledelse af landbrugsminister Smørum ankommer til Moskva, indbudt af det russiske landbrugsministerium.

Det radikale venstre vedtager på et ekstraordinært landsmøde i Odense endeligt sit nye program, der blev forelagt på landsmødet i maj og senere har været til behandling i de lokale vælgerforeninger.

13. – Det meddeles, at regeringen vil stille valuta til rådighed til fuld indfrielse af Københavns kommunes dollarlån af 1927 og 1928, som forfaldt henholdsvis 1. juni 1952 og 1. maj 1953. Det drejer sig om knap 12 mill. $ eller ca. 81 mill. kr. Hermed vil alle restancer på samtlige danske dollarlån være afviklet. Ialt er der siden 1947 sket ekstraordinære betalinger på dollargælden på ca. 72 mill. $ eller ca. 500 mill. kr.

Finansminister Kampmann dementerer et bladforlydende om, at regeringen skulle være sindet at optage et udenlandsk lån til finansiering af en ny udvidelse af boligbyggeriet.

14. – Den amerikanske ambassadør overdrager den danske flåde den sjette og sidste af den gruppe af motortorpedobåde, der er blevet bygget her i landet for amerikansk regning i henhold til Off-Shore Procurement Program.

Det meddeles, at der er opnået enighed mellem de danske og engelske forhandlere om et forslag til baconoverenskomst for 1955–56, der er det sidste år under langtidskontrakten for bacon.

15. – Mellem Kielregeringen og Sydslesvigsk Vælgerforening er der afsluttet en overenskomst, hvorefter der nedsættes et udvalg, bestående af 13 repræsentanter for landdagens politiske partier og 2 for vælgerforeningen, til behandling af spørgsmål, der vedrører det danske mindretals interesser. Det drejer sig om en overgangsordning indtil næste landdagsvalg, da afskaffelsen af 5 pct.-klausulen giver mindretallet mulighed for at blive repræsenteret i landdagen.

På det 14. nordiske socialministermøde i København underskriver de fem landes socialministre den nordiske konvention om social tryghed, der betyder, at enhver nordisk borger, uanset hvilket af landene vedkommende opholder sig i, vil kunne oppebære alle de sociale goder, som er hjemlet i det pågældende lands lovgivning.

Andelsslagterierne og privatslagterierne godkender baconoverenskomsten med England for det kommende år fra 1. oktober. Hovedindholdet er, at den nuværende baconpris på 237 s 6 d forhøjes til 240 s, men hvis den engelske baconnotering sættes højere end 270 s, tilfalder hele merprisen herudover de danske producenter. For øjeblikket er gennemsnitsnoteringen i London for dansk bacon 326 s pr. cwt., hvilket giver en merfortjeneste på ca. 110 øre pr. kg. Endvidere er der i overenskomsten fastsat et maksimumskvantum på 208.000 tons, hvilket regnes at svare til leveringsmulighederne, mod 240.000 tons for 1954–55.

Fhv. udenrigsminister Ole Bjørn Kraft meddeler det konservative folkepartis folketingsgruppe, at han ikke ønsker genvalg som gruppens formand ved det nye folketingsårs begyndelse. Motiveringen er mangel på tid på grund af internationalt arbejde, bl.a. indenfor Moralsk Oprustning-bevægelsen.

17. – Efter sin hjemkomst fra sin rejse i Sovjetunionen udtaler landbrugsminister Smorum, at det er hans indtryk, at Sovjetunionens tilbageholdenhed m.h.t. køb i Danmark først og fremmest skyldes, at Danmark efterhånden har oparbejdet et tilgodehavende i Sovjetunionen på 35–40 mill. kr.

22. – Importforbudet for rug ophæves.

Fra 1. oktober bliver smøreksporten til England fri, og dette ventes at ville medføre en væsentlig prisforhøjelse for dansk smør. Mejeribrugets Smøreksportudvalg har derfor besluttet fra 29. september at forhøje afregningstallet med 65 øre til 7 kr. pr. kg.

23. – Vareforsyningsudvalget giver tilslutning til, at liberaliseringen af dollarimporten udvides fra 38 til 55 pct. M.h.t. liberaliseringen over for Vesteuropa foreslår regeringen, at man afslår O.E.E.C.'s anmodning om en udvidelse af den danske liberalisering fra 78 til 90 pct. med den motivering, at en hel del lande i Europa gør liberaliseringen af de varer, vi er interesseret i at udføre, illusorisk ved stadig at opretholde statshandel, toldskranker o.s.v. Spørgsmålet henvises til behandling i partierne.

24. – Statsminister H.C.Hansen udtaler, at det trods den sidste tids forbedring af valutabalancen er regeringens hensigt at fastholde en stram finanspolitik, men dette udelukker efter regeringens opfattelse ikke, at man samtidig kan tage fat på reformopgaverne: skattereform, skolereform, folkepensionering, sikring af uddannelsesmulighederne for de store årgange af unge.

25. – Smede- og maskinarbejderforbundets formand, folketingsmand Hans Rasmussen, udtaler, at det radikale venstre gang på gang går på tværs af fagbevægelsens interesser, og at det politiske samarbejde med dette parti derfor kan blive for dyrt, selv om det giver betydelige fordele at være herre over administrationsapparatet.

27. – Trafikminister Kai Lindberg får i et ministermøde tilslutning til et forslag om at søge finansudvalget om en bevilling på 3 mill. kr. til fortsættelse af arbejdet på Hanstholm havn.

28. – På grund af nye uroligheder i Klaksvig, hvorunder rigsombudsmanden og landslægen forhindres i at forlade øen og holdes indespærret på politistationen, beslutter regeringen at sende fregatten »Rolf Krake« til Færøerne med politiforstærkning. Finansminister Kampmann ankommer med flyvemaskine til Thorshavn, hvor han forhandler med rigsombudsmanden.

29. – Den britiske udstilling i København åbnes af kong Frederik.

30. – »Rolf Krake« ankommer til Færøerne.

I vareforsyningsudvalget tager konservative og radikale regeringens standpunkt, at man ikke for øjeblikket kan udvide liberaliseringen af importen fra Vesteuropa, til efterretning, medens venstre ønsker liberaliseringen fortsat.

Oktober 1955

1. – Fregatten »Rolf Krake« ankommer til Klaksvig, og politistyrken landsættes. Lidt før midnat afbrydes lysforsyningen, og politiet trækker stavene og rydder havnepladsen for demonstranter.

Finansminister Kampmann ankommer til Thorshavn.

2. – Klaksvigs Arbejdsmannafelag proklamerer 24 timers generalstrejke som protest mod politiets tilstedeværelse.

3. – Nationalbankens valutastilling er i september forbedret med 77 mill. kr., men heri indgår 25 mill. kr. i afdrag på den vesttyske

flygtningegæld, og 17 mill. kr. repræsenterer det amerikanske Ford-selskabs betaling for de dansk ejede aktier i det svenske Ford-selskab.

4. – I sin redegørelse ved begyndelsen af det nye folketingsår bebuder statsminister H.C. Hansen en drøftelse med erhvervene om prisudviklingen, men erklærer, at det ikke er hensigten at gribe ind over for aftalen om lønregulering efter pristallet. Med hensyn til lovgivningsarbejdet nævner statsministeren, at der i forbindelse med behandlingen af skattereformforslagene vil blive søgt udarbejdet et forslag om skat ved kilden, at tiden er inde til en systematisering af motorafgifterne, og at lovgivningen om præmiering af opsparing og vareforsyningsloven vil blive foreslået forlænget. Desuden vil der bl.a. blive fremsat forslag om fremme af arbejdet med udnyttelsen af atomenergien og om en ny lærlingelov, og skoleforslagene vil blive genfremsat. Endelig vil regeringen på grundlag af det radikal-socialdemokratiske fællesforslag i folkeforsikringskommissionen fremsætte forslag om en begyndende folkepension, men ved fastlæggelsen af tidspunktet for reformens ikrafttræden må der tages hensyn til landets økonomiske situation, ligesom der må sikres fuld økonomisk dækning.

Folketinget genvælger Gustav Pedersen (s.) til formand, Arnth Jensen (v.), Halfdan Hendriksen (k.f.) og Jørgen Jørgensen (Lejre) (r.v.) til henholdsvis 1., 2. og 3. næstformand.

Den konservative folketingsgruppe vælger fhv. minister, borgmester Aksel Møller til formand i stedet for Ole Bjørn Kraft.

Politiet foretager anholdelser i Klaksvig.

Finansminister Kampmann vender tilbage fra Færøerne.

5. – I folketinget genfremsætter undervisningsminister Bomholt forslag om ændringer i lov om folkeskolen og forslag til lov om gymnasier. Efter forslagene oprettes en grundskole fælles for alle børn, en 3-årig hovedskole delt i en boglig og en praktisk linie, en 2-årig realskole og et 4-årigt gymnasium. Forslaget forudsætter, at der indføres et 8. skoleår. Reformen tilsigter en udjævning af forskellen mellem byskole og landsbyskole.

Handelsminister Lis Groes genfremsætter forslag om ændringer i bankloven og fremsætter forslag om forlængelse af loven om bortsalg af visse brugte personmotorkøretøjer. Hun oplyser, at importen af personautomobiler, der i 1952 udgjorde 10.600, i 1953 26.000 og i 1954 36.000, i de første 8 måneder af 1955 er faldet til 21.000 mod 26.000 i samme tidsrum i fjor.

Justitsminister Hans Hækkerup genfremsætter forslag om ændringer i rets- og politikredsinddelingen og forslag om ændringer i svangerskabslovgivningen.

Bertel Dahlgaard fremsætter på det radikale venstres vegne forslag om nedsættelse af et udvalg til at overveje, hvad der kan gøres for at koordinere statens, nationalbankens og organisationernes politik, forslag om fremme af udbyttedeling og forslag om at bemyndige statsministeren til at bestemme, at arbejdskonflikter, der truer omfattende samfundsinteresser, skal afgøres ved voldgift.

Den kommunistiske folketingsgruppe fremsætter forslag til folketingsbeslutning om forholdsregler mod prisstigningerne og om hjemsendelse af værnepligtige, der har gjort tjeneste i 12 måneder.

Lederen af det republikanske parti på Færøerne, Erlendur Patursson, meddeler, at hans parti har anmodet regeringerne i England, Norge og Island om at henvende sig til den danske regering for at få fregatten »Rolf Krake« og det danske politi fjernet fra Klaksvig.

7. – Erlendur Paturssons anmodning om at intervenere i Klaksvig-sagen afvises af den islandske regering, og i det norske udenrigsministerium erklærer man, at sagen er et indre dansk anliggende.

8. – Undervisningsministeriet nedsætter et udvalg til at udarbejde forslag om en revision af radiospredningsloven.

12. – Ved Østre Landsrets dom i Sjóvinnubank-sagen skærpes straffene for tre af de fem tiltalte. Fhv. bankdirektor Thorstein Petersen får straffen forhøjet fra 4 til 8 måneders fængsel og frakendes for bestandig retten til at drive sagførervirksomhed.

Færøernes lagmand, Kr. Djurhuus, der har ført forhandlinger om en engelsk bankkredit på 20 mill. kr. til bygning af trawlere i England, får meddelelse om, at overvejelserne vedrørende lånebegæringen er suspenderet under hensyn til de i øjeblikket herskende forhold på Færøerne.

Handelsministeren overdrager til monopoltilsynet at iværksætte en undersøgelse af priser og avancer på fødevarer.

Regeringen udpeger højesteretsdommer Ernst Colov til formand i et udvalg, der skal behandle spørgsmålet om offentlighed i administrationen.

18. – Folketingets åbningsdebat begynder med taler af Poul Hansen (Kalundborg) (s.), Erik Eriksen (v.), Aksel Møller (k.f.) og Bertel Dahlgaard (r.v.). Aksel Møller er inde på spørgsmålet om skattelettelse som middel mod inflationen, og både han, Erik Eriksen og Bertel Dahlgaard kritiserer finansministeriets overenskomst med Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund om, at statens løse kontorpersonale skal indmelde sig i H. og K.'s arbejdsløshedskasse.

19. – I folketingets spørgetime opfordrer A. C. Normann (r.v.) socialministeren til at stille forslag om en ændring i arbejderbeskyttelsesloven, så at det bliver muligt for unge mennesker under 18 år at forrette budtjeneste i bagerier på søn- og helligdage.

Under folketingets fortsatte åbningsdebat udtaler Aksel Larsen (k.), at faren for, at Nordisk Råd skal komme til at virke som en udvidelse af Atlantpagten, er blevet betydeligt forringet, og han deler derfor håbet om, at Finland nu vil slutte sig til Nordisk Råd. Endvidere taler Viggo Starcke (rf.), der foreslår en dagsorden, hvori tinget beklager, at regeringen har modsat sig øget liberalisering, grønlænderen Augo Lynge, der håber, at oprettelsen af ministerium for Grønland kun må være en midlertidig ordning, samt repræsentanten for det tyske mindretal Hans Schmidt.

20. – Statsminister H. C. Hansen replicerer til partiernes politiske ordførere under åbningsdebatten. Han afviser Aksel Møllers tanke om skattelettelser og meddeler, at finansministeren vil opsige overenskomsten med H. og K. Ved afslutningen af debatten forkastes Starckes dagsorden med 93 stemmer (s., r.v. og k.) mod 42 (v. og rf.), medens 28 (k.f.) undlader at stemme.

Handelsminister Lis Groes fremsætter forslag om uændret forlængelse af vareforsyningsloven, der udløber den 15. december, idet hun bl.a. henviser til, at loven ikke har hindret en fortsat liberalisering af udenrigshandelen. I februar liberaliseredes 38 pct. af dollarimporten, og man er nu i færd med at øge denne liberalisering til 55 pct. Endvidere er liberaliseringen overfor EPU-området den 1. juli forøget fra 76 til 78 pct.

Chefen for hærstaben, generalmajor Erik Kragh, advarer mod den optimisme, der er opstået efter Geneve-mødet.

21. – Finansminister Kampmann genfremsætter skattereform-forslagene med undtagelse af forslaget om ejendomskyld til staten, der vil blive revideret med hensyntagen til grundskyldskommissionens betænkning. Han giver en redegørelse for »skat ved kilden«-systemet, som regeringen ønsker indført i forbindelse med skattereformen.

På venstres vegne fremsætter Marius Buhl forslag til lov om folkeskolen og forslag til lov om gymnasieskolen. Efter disse forslag skal folkeskolen bestå af 7 udelte klasser, dog således, at der bliver mulighed for at gå over i en 4-årig realskole allerede fra 6. klasse. Til gymnasiet, der bliver 3-årigt, bliver der adgang fra 3. eller 4. realklasse.

Dansk Dampskibsrederiforening, Grosserer-Societetets Komite, Industrirådet og Landbrugsrådet advarer i en henvendelse til regering og folketing mod en forceret gennemførelse af folkepensionen.

Dansk Arbejdsgiverforening vil under de forestående overenskomstforhandlinger foreslå, at den automatiske lønregulering efter pristallet afløses af en ordning, der giver hver af parterne adgang til een gang inden for den 2-årige overenskomstperiode at kræve regulering, hvis pristallet forrykkes ud over bestemte intervaller.

23. – På mødet på Store Kro ved Fredensborg den 22. og 23. oktober mellem Nordisk Råds præsidium og regeringsmedlemmer fra Danmark, Island, Norge og Sverige oplyses om arbejdet for et nordisk fællesmarked, at man foreløbig har behandlet en række varer, der kan indgå i en toldunion med 30 pct. af den internordiske handel. Der arbejdes videre med en gruppe andre varer, så man kommer op på 55 pct., men eksperter skønner, at man skal op på 60 til 70 pct. for at få en nordisk toldunion godkendt af GATT, og der foretages derfor supplerende undersøgelser på maskinindustriens område, der dækker 10–12 pct. af den internordiske samhandel. En foreløbig rapport om arbejdet skal forelægges Nordisk Råd på den kommende session.

Dansk Samlings landsråd bemyndiger hovedbestyrelsen til at indsamle underskrifter på en partianmeldelse med det næste folketingsvalg for øje.

25. – På NATO's udenrigsministermøde i Paris udtaler stats- og udenrigsminister H. C. Hansen, at man må være forberedt på voksende vanskeligheder m.h.t. offentlighedens forståelse af, at aggressionsfaren stadig vil være til stede, hvis årvågenheden svækkes.

Socialminister Strøm fremsætter forslag om samordning af foranstaltninger vedrørende erhvervshæmmede og forslag om en særlig ydelse (100 kr. til enlige, 150 kr. til ægtepar) til alders- og invalidepensionister m.fl., og kirkeminister Bodil Koch fremsætter forslag om en ændring i menighedsrådsloven, der giver ministeriet øget indflydelse på besættelsen af hvert 10. præsteembede, der bliver ledigt.

27. – Folketinget foretager 1. behandling af skattereform-forslagene og forslaget om forlængelse af vareforsyningsloven.

28. – Folketinget behandler en forespørgsel fra venstre og konservative om finansministeriets overenskomst med Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund. Finansminister Kampmann forsvarer overenskomsten, men meddeler, at han den 22. oktober har opsagt den, da der i folketinget har vist sig flertal mod bestemmelsen om obligatorisk arbejdsløshedsforsikring. Debatten munder ud i en almindelig diskussion om erhvervs- og arbejder-organisationernes tilskud til partierne.

Detailpristallet stiger til 405 (juli 1914 = 100) mod 397 i juli.

Det meddeles officielt, at den udvidede dollarliberalisering træder i kraft den 1. november.

30. – I en O.E.E.C.-rapport udtales, at Danmark bør opgive sin vægring ved at optage udenlandske lån.

November 1955

2. – Folketinget begynder 1. behandling af regeringens og venstres skoleforslag. I debatten inddrages også Askov-udvalgets forslag om udelt 7-årig folkeskole, som Jørgen Jørgensen (Lejre) (r.v.) er talsmand for.

Nationalbankens valutagæld er i oktober forøget med 17 mill. kr., men uden indfrielsen af restgælden på Københavns Kommunes dollarlån ville der have været en valutafremgang på 65 mill. kr.

Ved byrettens dom i Danish Milk-sagen frifindes hrs. Leif Gamborg, direktør Svend Abrahamsen og hrs. Svend Allin, medens direktør Markvad Grubbe og direktør, folketingsmand Arne Stæhr Johansen hver idømmes 20 dagbøder a 30 kr. Sagens omkostninger, herunder 12.000 kr. til hver af de 5 forsvarere, skal udredes af det offentlige.

4. – Ved folketingets 1. behandling af det radikale venstres forslag om et udvalg til overvejelse af samarbejdet mellem de for landets økonomiske politik bestemmende faktorer giver finansminister Kampmann tilslutning til forslaget, der også møder større eller mindre velvilje fra de 4 store partiers ordførere.

Der meldes om sprængstofattentat mod en bygning i Klaksvig, der blev benyttet som lager af politiet.

6. – 6 medlemmer af finansudvalget vender hjem fra Grønland, hvor de i Mestersvig har

besøgt mineanlægget. Det oplyses, at den regelmæssige udvinding af bly og zink begynder i februar 1956.

9. – Birmas ministerpræsident U Nu ankommer til Danmark på officielt besøg.

Det radikale venstres forslag om fremme af udbyttedeling får ved 1. behandling i folketinget en i det hele og store velvillig modtagelse af arbejds- og økonominister Krag og partiernes ordførere. Hans Rasmussen (s.) tilbyder at gå ind for forslaget, hvis det radikale parti vil opgive deres forslag om tvungen voldgift, men får afslag.

Lærlingekommissionen af 1952 afgiver betænkning med forslag om en ny lærlingelov.

10. – Finansminister Kampmann fremsætter forslag til ligningslov for skatteåret 1956/57, forslag om ensartede beskatningsregler for gevinster ved lotterispil og forslag om forlængelse for 2 år af lov om præmiering af opsparing med den ændring, at indskud på præmiekonto frit kan hæves efter indskudsårets udløb, idet dog præmien i sådanne tilfælde bortfalder. Endvidere fremsætter finansministeren forslag om at lovfæste og udvide atomenergikommissionens virksomhed. Det danske program omfatter opførelse og drift af 2 forsøgsreaktorer, som skal anbringes ved Risø. Desuden har kommissionen indledt forberedende forhandlinger om erhvervelse af en amerikansk forsøgsreaktor.

Thisted Knudsen fremsætter på venstres vegne forslag om den amtskommunale beskatning. Forslaget er enslydende med det den 26. april fremsatte.

På et repræsentantskabsmøde i De samvirkende Fagforbund opfordrer formanden Ejler Jensen til en undersøgelse af virkningerne af en kronehævning. Repræsentantskabet vedtager en udtalelse, der fastholder, at overenskomster af længere varighed må forbindes med lønreguleringsventiler. Der kræves nedsættelse af hjemmemarkedsprisen for landbrugsprodukter, og det havdes, at en reduktion af arbejdstiden er mulig.

11. – Statsminister H. C. Hansen indbyder erhvervsorganisationerne og andre, deriblandt nationalbanken, til en drøftelse af prisudviklingen. Mødet skal finde sted den 22. november.

Socialminister Strøm fremsætter forslag om folkepension i overensstemmelse med socialdemokratiets og det radikale venstres fælles indstilling i folkeforsikringskommissionen (se 30/6). Udgifterne foreslås dækket ved hjælp af et særligt folkepensionsbidrag i form af en fast procent af den skattepligtige indkomst efter fradrag af 1000 kr. og således, at der ikke opkræves bidrag under 20 kr. årlig. Efter forslaget skal udbetalingen af folkepensionen begynde den 1. juli 1957, og folkepensionsbidraget skal opkræves fra 1. april samme år. For finansårene 1957/58 og 1958/59 fastsættes bidragsprocenten til 1½. Tjenestemænd under stat og kommune og koncessionerede virksomheder m.v. foreslås undtaget fra lovens område både m.h.t. adgang til folkepension og m.h.t. pligt til at betale bidrag.

Anklagemyndigheden har besluttet at anke dommene i Danish Milk-sagen og at foretage en politimæssig undersøgelse mod kontorchef Gregers Backhaus, handelsministeriet, vedrørende hans vidneforklaring i byretten.

15. – Poul Møller fremsætter på de konservatives og venstres vegne forslag om forskudsvis indbetaling af skat. Formålet er gennem skattefradragsretten at modvirke den høje marginalbeskatning af svingende indkomster.

Det radikale venstres forslag om voldgift i arbejdsstridigheder, der truer omfattende samfundsinteresser, får ved 1. behandling en velvillig modtagelse af venstre og konservative, medens såvel økonomi- og arbejdsminister Krag som de socialdemokratiske fagforeningsmænd Carl P. Jensen og Hans Rasmussen går stærkt imod forslaget.

Fhv. statsminister Erik Eriksen (v.) hævder, at de udtalelser, som formanden for De samvirkende Fagforbund, Ejler Jensen, har fremsat om kronehævning, har fremkaldt en voldsom spekulation i kronen, og opfordrer statsministeren til at udtale sig.

I retten i Thorshavn afsiges en række domme i Klaksvigsagen. Af de 3, der under sagen har været betragtet som hovedmændene i ulovlighederne, får havnemester Fischer Hei-

nesen 1 ½ års fængsel og næstformand i kommunestyret Viggo Joensen ½ års fængsel, medens fiskevrager Jens Chr. Simonsen frifindes.

16. – Handelsminister Lis Groes og økonomi- og arbejdsminister Krag erklærer, at regeringen ikke har planer om en kronehævning.

Ragnhild Andersen genfremsætter det kommunistiske forslag om gennemførelse af 1. etape af en folkepensionsordning.

Folketingets ombudsmand kritiserer landsskatterettens langsomme ekspedition og afviser Grossistsammenslutningen af 1930's klage over finansministeriets overtræk i nationalbanken.

Generaldirektørerne for D.S.B. og de vesttyske forbundsbaner indstiller til de respektive trafikministerier, at 1. etape af fugleflugtslinien, automobilfærgen Rødby–Puttgarten, gennemføres hurtigst muligt.

Bestyrelserne for dagbladene »Dannevirke«, Haderslev og »Heimdal«, Aabenraa, meddeler, at der vil blive forelagt de respektive generalforsamlinger forslag om en sammenslutning af de to virksomheder med det formål at rationalisere driften af de gamle sønderjydske dagblade.

17. – Folketinget vedtager ved 3. behandling enstemmigt regeringens forslag om en særlig ydelse til alders- og invaliderentenydere m.fl.

Finansudvalget bevilger 3 mill. kr. til istandsættelse og videre udbygning af Hanstholm havn.

20. – Fra Færøerne meldes om et attentatforsøg på lagmand Kr. Djurhuus i Tverå.

21. – Det meddeles, at medlem af Færøernes landsstyre, Hakon Djurhuus, i sit hus i Klaksvig, der er udlejet til, men endnu ikke taget i brug af politiet, har fundet en dynamitbombe med delvis udbrændt lunte.

22. – Regeringens møde med repræsentanter for erhvervenes organisationer m.fl. indledes med en redegørelse for den økonomiske situation af økonomi- og arbejdsminister Krag.

I den officielle meddelelse om mødet hedder det, at det var den almindelige opfattelse, at en fortsat styrkelse af valutastillingen var påkrævet, og at en lempelse af den strenge finans- og kreditpolitik for tiden er umulig. Statsminister H. C. Hansen udtaler efter mødet, at det har været en gavnlig meningsudveksling, som dog ikke indeholdt noget incitament til en samlet plan, og regeringen har ikke i øjeblikket planer om indgreb.

Ninn-Hansen (k.f.) fremsætter forslag om ændring i lov om tipning, således at en større del af tipstjenestens overskud end hidtil tilfalder idrætten.

23. – Indenrigsminister Carl Petersen fremsætter forslag til lov om sygeplejersker. Det foreslås bl.a., at betegnelsen »sygeplejerske« skal være forbeholdt autoriserede sygeplejersker.

Folketinget begynder 1. behandling af folkepensionsforslaget. Det får tilslutning fra socialdemokratisk og radikal side. Lorentzen (v.) udtaler, at forslaget har hans partis store interesse, men man må søge at tilvejebringe dækning for de nye udgifter ved besparelser. Poul Møller (k.f.) erklærer, at man fra konservativ side er imod tanken om, at alle gamle skal forsørges af staten, og mener, at forslagets gennemførelse vil svække opsparingen. Han betvivler også, at tidspunktet for lovens ikrafttræden er rigtigt valgt. Ragnhild Andersen (k.) anbefaler det kommunistiske partis forslag og Søren Olesen (rf.) vender sig imod, at man vil tage fra de unge og give til de ældre og mener, at der er andre opgaver, der trænger sig stærkere på.

24. – Stats- og udenrigsminister H. C. Hansen fremsætter forslag om ændringer i loven om Nordisk Råd (i anledning af Finlands tilslutning til rådet.)

Weikop fremsætter på de konservatives vegne forslag til folketingsbeslutning om en omlægning af omsætningsafgiften af manufakturvarer fra engrosleddet til detailleddet.

Under den fortsatte debat om folkepensionen går fhv. finansminister Thorkil Kristensen (v.) imod forslaget. Han advarer mod folkepensionens konsekvenser for opsparingen og

udtaler, at inden forslaget kan komme til endelig behandling i tinget, må statens pensionsordning ændres. Socialminister Strøm replicerer, og finansminister Kampmann vender sig imod udtalelserne om, at der vil blive tale om mindre opsparing.

Folketinget vedtager ved 3. behandling enstemmigt forslaget om forlængelse af loven om bortsalg af visse brugte personmotorkøretøjer.

25. – Finansminister Kampmann fremsætter forslag til finanslov for finansåret 1. april 1956 – 31. marts 1957. De samlede drifts- og anlægsudgifter er anslået til 4330 mill. kr. og driftsindtægterne til ca. 4800 mill. kr., hvilket giver et overskud på ca. 470 mill. kr. Dette svarer omtrent til det, der nu regnes med for 1955–56, og er ca. 200 mill. kr. mere end i 1954–55. Budgettet er imidlertid opstillet på grundlag af lønninger og priser pr. 1. oktober, og der må til foråret regnes med yderligere 2 a 3 portioner dyrtidstillæg til arbejdere og tjenestemænd i henhold til januar-pristallet. Hvis overskuddet skal fastholdes, vil det derfor være nødvendigt at gennemføre besparelser eller skaffe nye indtægter til et beløb af 50–75 mill. kr. Til finansiering af underskuddet på statens kapitalbudget vil der i indeværende finansår udover overskuddet på drifts- og anlægsbudgettet kræves godt 500 mill. kr. mod ca. 870 mill. kr. i 1954–55. Foruden at der gennem afgiftsforhøjelser, besparelser og begrænsning af statsstøttede investeringer er sket en reduktion af den indenlandske efterspørgsel, er statens udbetalinger altså også reduceret, således at det skulle være væsentligt lettere at holde udviklingen på penge- og kapitalmarkedet under effektiv kontrol.

Det radikale venstres forslag til beslutning om nedsættelse af et udvalg til overvejelse af samarbejdet mellem de for landets økonomiske politik bestemmende faktorer vedtages af folketinget med 99 stemmer mod 6 (k.); 6 (rf.) undlader at stemme. Forinden er forslaget undergået nogle ændringer. Bl.a. er fristen for afgivelsen af formandsskabets rapport til finansministeren og folketinget udskudt fra 1. februar til 1. marts 1956, og udvalgets medlemstal – udover formandsskabet på 5 medlemmer – er forøget fra 7 til 18.

Det færøske landsstyre meddeler, at det, efter at der ved forstanderskabets medvirkning er skaffet indkvartering i Klaksvig til den nødvendige politistyrke, ca. 30 mand, kan anbefale, at fregatten »Holger Danske« tager på fiskeriinspektion som oprindelig planlagt. Statsminister H. C. Hansen oplyser, at regeringen har meddelt formændene for de demokratiske grupper i folketinget, at det var regeringens opfattelse, at man herfra burde følge landsstyret, og at der fra alle partiers side blev givet tilslutning hertil.

29. – I en ny dansk-polsk vareudvekslingsaftale for kalenderåret 1956 er de vigtigste polske eksportkontingenter 600.000 tons kul og 100.000 tons koks. Herudover indeholder aftalen polske eksportkontingenter til en samlet værdi af ca. 35 mill. kr. Den danske eksportliste indeholder kontingenter til en værdi af ca. 85 mill. kr.

Folketingets præsidium beslutter at modtage en indbydelse fra den øverste Sovjet til at lade et antal folketingsmedlemmer aflægge besøg i Sovjetunionen.

Kirkeminister Bodil Kock fremsætter forslag om, at indtil halvdelen af udgifterne ved en kirkes opførelse skal kunne dækkes ved lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning.

Tholstrup fremsætter på retsforbundets vegne forslag om, at den del af motorafgifterne, der henstår ubenyttet ved udgangen af et finansår, skal anbringes i værdipapirer, som kan realiseres, hvis vejfonden behøver likvide midler udover de løbende indtægter til afholdelse af vejudgifter.

Folketinget nægter et kommunistisk forslag om ændringer i byggestøtteloven overgang til 3. behandling med 119 stemmer mod 8 (k.) og forkaster det kommunistiske forslag til beslutning om forholdsregler mod prisstigningerne med 120 stemmer mod 8 (k.)

Landbrugsminister Smørum udtaler på et møde i Vemb, at der måske vil blive valg til foråret.

30. – Statsminister H. C. Hansen udtaler, at regeringen ikke tilsigter, tilstræber eller ønsker valg.

December 1955

1. – Folketinget begynder 1. behandling af finanslovforslaget med indlæg af partiernes ordførere.

2. – Justitsminister Hans Hækkerup fremsætter forslag om en ny adoptionslov. Efter forslaget skal der kun være een adoptionsform, den »stærke«, med fuld og gensidig arveret mellem adoptivforældre og adoptivborn og ingen arveret mellem barnet og dets virkelige forældre.

Under den fortsatte finanslovdebat udtaler trafikminister Kai Lindberg, at man i ministeriet overvejer en ordning med billige rejser på D.S.B. for alle over 65 år i perioden fra midt i januar til slutningen af marts. Finansminister Kampmann udtaler, at en forhøjelse af renten for tidligere ydede byggestøttelån er under overvejelse.

Nationalbankens valutastilling er i november forbedret med godt 80 mill. kr., hvorefter nettogælden til udlandet udgør 290 mill. kr.

3. – De samvirkende Fagforbunds blad »Arbejderen« skriver, at de radikales forslag om tvungen voldgift i arbejdskonflikter ikke kan opfattes som andet end en hån mod og direkte udfordring til dansk fagbevægelse.

5. – Der udstedes eksportforbud for kartofler.

6. – Ved vareforsyningslovens 2. behandling vedtages det, at varer ikke kan overføres fra fri til bunden liste uden vareforsyningsudvalgets tilslutning, og at ankenævnets kendelser kan indankes for domstolene. Derimod forkastes venstres og de konservatives forslag om at ophæve handelsministerens bemyndigelse til at iværksætte rationeringer, fordelingsordninger og produktionsreguleringer.

Folketinget foretager 2. behandling af forslag til ligningslov og vedtager bl.a., at den foreslåede begrænsning af fradragsretten for vedligeholdelsesudgifter i en- og tofamilieshuse skal bortfalde.

7. – Det meddeles, at en dansk delegation har opnået, at Italien som kompensation for den uvarslede forhøjelse af ostetolden nedsætter tolden på fjerkræ, æg, cementmaskiner m.m. (se 16/8).

Det meddeles, at partiernes folketingsgrupper (undt. den kommunistiske) har givet tilslutning til, at justitsministeren indstiller landssvigere, der endnu afsoner livsstraffe, til benådning. Det er hensigten, at de 58 landssvigere, der endnu sidder i fængsel, skal loslades over en 5-årig periode.

8. – Det udenrigspolitiske nævn tiltræder, at Danmark anerkender Østrigs vedvarende neutralitet.

Landbrugsrådet protesterer mod eksportforbudet for kartofler.

9. – Socialminister Strøm fremsætter forslag om, at lærlinge får adgang til at deltage i søn- og helligdagsarbejde i bagerier og konditorier og personer under 18 år adgang til at udføre budtjeneste på søn- og helligdage.

Under finanslovsdebatten oplyser ministeren for Grønland, Johs. Kjærbøl, at der er planer om at udvide kulproduktionen på Grønland til 35–40.000 tons, så den kan dække hele Grønlands forbrug. Han afviser et forslag af Fr. Lynge om at gøre Grønland til et egentligt amt i Danmark.

Folketinget vedtager ved 3. behandling enstemmigt forslaget om ændringer i loven om Nordisk Råd og forslag til ligningslov for 1956–57. Desuden færdigbehandles forslaget om forlængelse af vareforsyningsloven, der vedtages med 81 stemmer mod 6 (rf.), medens 67 (v., k.f. og k.) undlader at stemme. Det kommunistiske forslag til beslutning om hjemsendelse af værnepligtige, der har gjort tjeneste i 12 måneder, forkastes med 109 stemmer mod 8 (k.), medens 18 (r.v. og rf.) undlader at stemme.

10. – Udenrigsministeriet meddeler, at Sovjetunionens regering har indbudt stats- og udenrigsminister H.C. Hansen til at besøge Sovjetunionen. Besøget ventes at finde sted i marts 1956.

Der er opnået enighed om en forlængelse af den gældende vareudvekslingsaftale mellem Danmark og Vesttyskland for 1956.

Folketingets ombudsmand har fra 1. april, da institutionen blev oprettet, til 1. november modtaget 478 sager, af hvilke 341 er afgjort. I 4 tilfælde er der gjort henstilling til administrationen om at ændre trufne afgørelser, og i 11 tilfælde har ombudsmanden fremsat udtalelser om sit syn på de pågældende sager.

13. – Handelsminister Lis Groes fremsætter forslag om ændring i lovene om avancebegrænsning og om tilbagebetaling af fortjeneste ved erhvervsvirksomhed i tysk tjeneste. Formålet er at skaffe hjemmel til at afskære yderligere indsigelser mod de afsagte kendelser, således at hele denne administration kan endeligt afvikles. Ministeren oplyser, at der er undersøgt ca. 60.000 forhold, og at revisionsudvalget indtil 30. september havde statueret tilbagebetalingspligt i ca. 10.000 sager. Der er afsagt kendelser om tilbagebetaling af ialt 313 mill. kr. Heraf var pr. 31. marts indgået 111 mill. kr., medens 34 mill. kr. er afskrevet som tabt.

14. – Folketinget færdigbehandler forslag om udvidelse af landsskatteretten og forslag om ratifikation af den internationale færdselskonvention, der begge vedtages enstemmigt.

Til formand for udvalget til overvejelse af samarbejdet mellem de for landets økonomiske politik bestemmende faktorer er valgt professor, dr. oecon. Kjeld Philip. Formandskabet består iøvrigt af nationalbankdirektør S. Hartogsohn, direktør Jens Toftegaard, lektor, cand. oecon. P. Nørregaard Rasmussen og professor, dr. oecon. P. Nyboe Andersen.

15. – Ved 1. behandling af det konservative forslag om omlægning af omsætningsafgiften af manufakturvarer forkastes et kommunistisk forslag om øjeblikkelig ophævelse af afgiften med 76 stemmer (s. og r.v.) mod 14 (k. og rf.), medens 59 (v. og k.f.) undlader at stemme. Iøvrigt afvises de konservatives forslag af finansministeren.

Ved 1. behandling af adoptionsloven udtaler justitsminister Hans Hækkerup sin skuffelse over, at næsten alle ordførere har taget forbehold overfor tanken om at indføre kun een form for adoption.

16. – I Atlantpagtens ministerråd foreslår stats- og udenrigsminister H. C. Hansen at holde et stort ungdomsstævne for at give alliancens ungdom forståelse af, hvad demokratierne har at byde deres borgere i modsætning til de totalitære regimer.

Inden folketinget tager juleferie, færdigbehandler det en række lovforslag, deriblandt forslaget om en atomenergikommission, og afslutter 1. behandling af finanslovforslaget.

Finansudvalgets flertal (s. og r.v.) giver tilslutning til, at DSB forsøgsvis indfører den ordning, at alle over 65 år på de trafiksvage dage i perioden 16. januar–21. marts på strækninger over 50 km kan foretage tur-returrejser på enkeltbillet.

17. – Stats- og udenrigsminister H. C. Hansen fremsætter i radioen nogle udtalelser om NATO-mødet i Paris. På mødet blev der peget på visse mangler ved det danske forsvar og gjort visse henstillinger om forbedringer og om forøgelse af forsvarsomkostningerne, men statsministeren gjorde opmærksom på, at det ikke vil være realistisk at vente, at Danmark kan øge sit forsvarsbudget.

19. – Det meddeles, at en dansk handelsdelegation i Kina under ledelse af direktør Axel Gruhn har sluttet kontrakter til et beløb af ca. 1 mill. £, og at der er udsigt til flere kontrakter.

Ifølge Det landøkonomiske Driftbureau er landbrugets forrentningsprocent faldet fra 6.7 i høståret 1953/54 til 4.1 i 1954/55.

Direktøren for forsvarets bygningstjeneste, oberstløjtnant Jagd, oplyser, at der i de sidste 3 år hver dag er afleveret 2–3 bygninger til forsvaret. Ialt er der i de 3 år anvendt mere end ½ milld. kr. til forsvarets bygge- og anlægsvirksomhed. Den største del er betalt af NATO.

21. – Landbrugsministeriet ophæver eksportforbudet for kartofler.

Folketingets ombudsmand besvarer Kgl. Dansk Automobil Klubs spørgsmål om anvendelsen af motorafgifternes provenu, som han finder lovlig.

De samvirkende Fagforbunds formandsmøde afviser arbejdsgiverforeningens forslag om halvautomatisk lønregulering efter pristallet. Det anbefaler underorganisationerne udover deres specielle krav at lægge vægt på spørgsmålet om en tilpasning af reallønnen, især forhøjelse af de lave lønninger, og en tilpasning af arbejdstidens længde til den tekniske udvikling, samt forenkling og forbedring af søgnehelligdagsbetalingen og indførelse eller forbedring af betaling i tilfælde af sygdom eller ulykke. Man protesterer mod arbejdsgiverforeningens påbud til sine medlemmer om ikke at gøre væsentlige indrømmelser og tager på det kraftigste afstand fra alle tanker om tvungen voldgift.

SAS skriver kontrakt med det amerikanske Douglas Aircraft Corporation om køb af 7 Douglas DC-8 turbo-jetlangdistancemaskiner til en værdi af ca. 333 mill. da. kr. Leveringen vil begynde i 1. kvartal 1960.

29. – Formanden for Danske Arkitekters Landsforbund, Flemming Grut, truer med sagsanlæg i anledning af, at finansudvalgets formand, Jensen-Broby, i et radiointerview har udtalt, at arkitekterne til tider forekommer ham at være en slags snyltere på det offentlige.

30. – Det oplyses, at 39.100 skatteydere har fået godkendt præmieopsparing til et samlet beløb af 37 mill. kr.